

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка
Департамент освіти Сумської обласної державної адміністрації
Інститут педагогіки НАПН України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України
Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Українська асоціація дослідників освіти

**«ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ: ГЛОБАЛЬНИЙ,
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ ЗМІН»**

**INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION: GLOBAL,
EUROPEAN AND NATIONAL DIMENSIONS OF CHANGE**

Матеріали X Міжнародної
науково-практичної конференції

26 квітня 2024 року

Суми
Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка
2024

УДК 37.09:001.895](477+100)||20||(063)

*Рекомендовано до друку вченою радою
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка
(протокол № 11 від 10.05.2024 р.)*

Редакційна колегія:

М. А. Бойченко – доктор педагогічних наук, професор
(відповідальний редактор);

А. А. Сбруєва – доктор педагогічних наук, професор;

А. К. Куліченко – доктор педагогічних наук, доцент;

М. М. Бикова – кандидат педагогічних наук, доцент;

Н. Г. Осьмук – кандидат педагогічних наук, доцент;

І. І. Проценко – кандидат педагогічних наук, доцент;

Ж. Ю. Чернякова – кандидат педагогічних наук, доцент;

І. А. Чистякова – кандидат педагогічних наук, професор

Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (26 квітня 2024 року, м. Суми). Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 211 с.

Збірник містить матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін». У матеріалах конференції розглядаються трансформаційні перетворення в галузі вищої освіти у глобальному, європейському та національному вимірах; особливості побудови й функціонування інклюзивного освітнього середовища у глобальному, європейському та національному контекстах; застосування трансверсального підходу в підготовці здобувачів вищої освіти.

Матеріали конференції подано в авторській редакції.

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 1 ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ГЛОБАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Наталія Авшенюк

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
імені Івана Зязюна НАПН України

ТРАНСФОРМАЦІЯ КУРИКУЛУМУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У США, ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ Й АВСТРАЛІЇ: ЧИННИКИ ТА ТРЕНДИ

Експерти в галузі освіти виокремлюють ряд чинників трансформації курикулуму підготовки вчителів, що впливають на ці процеси у розвинених англомовних країнах, зокрема в Австралії, Великій Британії й США упродовж останніх п'ятдесяти років (Null & Bohan, 2005). Ми їх класифікуємо як зовнішні й внутрішні по відношенню до розвитку педагогічної освіти та професійної діяльності педагогів.

Зокрема, до зовнішніх чинників відносимо нові виклики, які постали перед вчителями у процесі роботи в школі і, які вплинули на їхню підготовку:

- зростання їх ролі та відповідальності;
- зміни, що відбуваються в соціальних інституціях (наприклад, в сім'ях, які стали свідками глибоких суспільних трансформацій);
- посилення впливу засобів масової інформації на освіту дітей та молоді;
- співіснування різних освітніх моделей у мультикультурному суспільстві;
- фрагментація роботи вчителів;
- зростання можливостей для навчання за межами школи завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій;
- посилення підзвітності, бюрократії та громадського контролю.

До внутрішніх чинників розвитку курикулуму, на нашу думку, належать:

- підвищення вимог до кваліфікації вчителів на рівні магістратури, що здебільшого пов'язано з акцентом на дослідницькому компоненті;
- розвиток прагматичної, короткотривалої та орієнтованої на школу підготовки вчителів;
- утвердження двох інституційних середовищ у підготовці вчителів – шкіл та університетів;

– концептуалізація педагогічної освіти як «справи всього життя» та «тривалого континууму», що з точки зору цілісного підходу вимагає специфічних умов до педагогічної освіти та подальшого професійного розвитку вчителів;

– розуміння професійної ідентичності та професіоналізму вчителя, яке у межах міжнародного дискурсу відображається у двох суперечливих тенденціях:

1) широкої перспективи, яка розглядає вчителя як «професіонала», який є ключовим агентом покращення шкільної і педагогічної освіти, зокрема у контексті розроблення курикулумів;

2) обмеженого погляду на вчителя як виконавця, який реалізує зовнішні вимоги до навчання дітей, у світлі результато-орієнтованих концепцій, що увиразнюються у наборі стандартів освіти, яких необхідно дотримуватися.

У цілому, науковці визначили три основні тенденції, що окреслюють ландшафт підготовки вчителів у країнах дослідження, спричинені соціальними, політичними й економічними впливами на педагогічну і шкільну освіту: 1) безпрецедентна увага до якості та підзвітності вчителів; 2) зміна уявлень про те, як люди навчаються, і що вони мають знати, щоб досягти успіху в суспільстві знань та цифровізації; 3) значуще різноманіття в середовищі учнів, що супроводжуються зростаючою соціальною і шкільною нерівністю (Flores, 2016).

Британські експерти на основі опрацювання вимог до підготовки вчителів у США, Великій Британії, Австралії, Сінгапурі та Фінляндії запропонували базову структуру курикулуму, що містить три взаємодоповнюючі компоненти, а саме: навчання викладанню, зокрема питання щодо управління поведінкою учнів, інклюзії, добробуту дітей та когнітивної психології; навчання викладанню предмета/предметів, зокрема питання щодо ґрунтовних знань предмета, методики викладання предмета, курикулярних теорій та оцінювання; навчання бути вчителем, зокрема питання щодо рефлексії професійної діяльності, планування професійного розвитку, роботи з батьками, виконання професійного дослідження та розуміння шкільної й освітньої практики (Perry, Booth, Owen & Bower, 2019).

У цілому, у результаті дослідження з'ясовано, що упродовж першої чверті XXI століття викристалізувалися три універсальні характеристики курикулуму базової підготовки вчителів, які високо цінуються в країнах з різних географічних регіонів, і, які мають значення на всіх рівнях та напрямках підготовки, а саме: наскрізна

інтеграція теорії й практики; комплексна інклюзія; дослідницька орієнтація освітніх програм.

ЛІТЕРАТУРА

- Flores, M.A. (2016). Teacher Education Curriculum, in. J. Loughran & M.L. Hamilton (Eds.) *International Handbook of Teacher Education*, (pp. 187-230). Dordrecht: Springer Press.
- Null, J.W. & Bohan, C.H. (2005). Teacher Education Curriculum. What, How, and Why. *Curriculum and Teaching Dialogue*, 39-49.
- Perry, E., Booth, J., Owen, D., & Bower, K. (2019). *The Curriculum for Initial Teacher Education: Literature Review*. Sheffield Institute of Education. Sheffield Hallam University. 29 p.

Ірина Анненкова

Одеський національний медичний університет

Катерина Шпильова

Одеський національний медичний університет

ПРОЦЕСНА МОДЕЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Одним із ключових принципів побудови системи менеджменту якості освіти у закладах вищої освіти відповідно до вимог ISO 9001:2015 є процесний підхід, відповідно до якого діяльність організації складається з низки взаємозалежних процесів.

Узгоджені та передбачувані результати досягають більш результативно та ефективно, якщо діяльність розуміють та нею керують як взаємопов'язаними процесами, які функціують як цілісна система [3, с. 4]. Під процесом розуміється сукупність взаємопов'язаних або взаємодійних робіт, що використовують входи для створення запланованого результату [3, с. 11].

Процесний підхід «дає змогу організації контролювати взаємозв'язки та взаємозалежності процесів системи з тим, щоб уможливити підвищення загальної дієвості організації» [3, с. VII]. Реалізація цього підходу «передбачає систематичне визначання процесів і їх взаємодій та керування ними з тим, щоб досягати запланованих результатів відповідно до політики у сфері якості та стратегічного напрямку організації» [3, с. VII].

Заклади вищої медичної освіти мають «процеси, які можуть бути визначено, виміряно та поліпшено. Ці процеси взаємодіють, щоб давати результати, узгоджені з цілями організації та перетинають її функційні межі. Деякі процеси можуть бути критично важливі, тоді як інші – ні. Процеси мають взаємопов'язані роботи з входами для перетворювання їх на виходи» [3, с. 7].

На підґрунті аналізу процесних моделей діяльності закладів вищої освіти, запропонованих у працях Л. Віткіна, Т. Фінікова [2], І. Анненкової [1], ми пропонуємо наступну процесну модель діяльності закладів вищої медичної освіти. Основні процеси: 1) реалізація освітньо-професійних програм; 2) здійснення науково-дослідної й інноваційної діяльності (підпроцеси: науково-дослідна діяльність, інноваційна діяльність); 3) здійснення підготовки кадрів вищої кваліфікації (реалізація науково-освітніх програм); 4) лікувальна робота; 5) здійснення підготовки кадрів в системі післядипломної освіти (підпроцеси: підготовка лікарів-інтернів; безперервна підготовка лікарів).

Виокремлення саме цих процесів як основних обумовлене тим, що вони визначають основні напрямки діяльності закладу вищої медичної освіти й, напевне, додають цінність для споживача, через них реалізується місія ЗВО, вони є підґрунтям для формування організаційної структури та визначення комплексу допоміжних процесів і процесів управління. «Включення першого й другого процесів у список основних процесів не вимагає особливих коментарів. Виділення ж підпроцесу здійснення інноваційної діяльності є відбиттям сучасних тенденцій у розвитку вищої професійної освіти й перебуває в руслі тих завдань, які ставлять держава й суспільство перед системою вищої освіти» [1, с. 111-112]. Процес підготовки кадрів вищої кваліфікації (реалізації освітньо-наукових програм) розглядається як окремий основний процес, з огляду на значущість його результатів для ефективності перерахованих вище інших основних процесів. Процеси здійснення лікувальної роботи та післядипломної підготовки медичних кадрів відображають специфіку підготовку кадрів у сфері охорони здоров'я та діяльності закладів вищої медичної освіти.

Допоміжні процеси: 1) взаємодія з постачальниками; 2) довузівська підготовка; 3) прийом здобувачів освіти; 4) кадрове забезпечення (процеси підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів); 5) інформаційне забезпечення (інформаційно-бібліотечне обслуговування, видавнича діяльність, комп'ютерна мережа закладів освіти); 6) навчально-методичне забезпечення; 7) матеріально-технічне забезпечення; 8) взаємодія з усіма зацікавленими сторонами (вивчення потреб ринку праці, працевлаштування випускників); 9) фінансова діяльність; 10) розвиток інфраструктури і соціальної сфери; 11) міжнародна діяльність.

Управлінські процеси: 1) управління розвитком (підпроцеси: стратегічне планування, розроблення навчальних планів і програм,

маркетинг); 2) управління функціонуванням (підпроцеси: менеджмент процесів і ресурсів, аналіз і прийняття рішень); 3) процеси моніторингу і вимірювань якості освіти.

Ми виокремлюємо процеси моніторингу і вимірювань якості освіти в системі управлінських процесів, зважаючи на те, що моніторинг і вимірювання складають відносно самостійну функцію управління, а саме, функцію інформаційного забезпечення управління, яка тісно пов'язана з іншими управлінськими функціями і сприяє забезпеченню якості підготовки фахівців у сфері охорони здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анненкова І. П. Теорія і методика моніторингу якості професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.06. Київ: Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Старобільськ, 2016. 505 с.
2. Побудова систем управління якістю освіти вищих навчальних закладів / Віткін Л.М., Лаптев С.М., Фініков Т.В., Піддубна С.М.. Київ : Таксон, 2009. 564с.
3. ДСТУ ISO 9000:2015. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. [Чинний від 2015-12-21]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 45с.
4. ДСТУ ISO 9001:2015. Системи управління якістю. Вимоги. [Чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 45с.

Руслан Бондаренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТНІХ ПРОГРАМ У США

Лише покоління тому від здобувачів освіти вимагали академічних, спортивних і, в ідеалі, артистичних результатів. Здорову дозу бунтарства сприйняли як частину їхнього процесу дорослішання. У сучасних умовах глобалізація зробила світ значно більш конкурентоспроможним, оскільки людські ресурси мають конкурувати не тільки між собою, а й зі штучним інтелектом та роботами за виконання одних і тих самих робіт. Відтак, актуалізується проблема розвитку таких основних людських якостей, як креативність, нестандартне мислення, ініціатива, лідерство тощо.

Незаперечним є факт, що лідерство являє собою трансверсальну, життєву навичку, рису характеру, яка формується в ранньому віці й розвивається впродовж життя. Лідерство передбачає внутрішню волю рухатися вперед із визначеною спільнотою. Все починається з ідеї, бачення чи проєкту. З лідерства розвивається впевненість у собі та внутрішня сила особистості. Воно передбачає співпереживання та

повагу, командну роботу, навички спілкування та розширення можливостей інших. Іншими словами, лідерство означає бажання позитивно впливати на суспільство. Воно починається з пізнання себе та усвідомлення власного потенціалу.

Не існує універсальної міри лідерства: як і амбіції, воно вимірюється відповідно до сфери діяльності людини. Молодий музикант, який хоче організувати музичний фестиваль у своєму районі, є лідером. Співробітник бухгалтерської служби великої багатонаціональної корпорації, який прагне покращити ефективність або добробут на робочому місці, відповідає критеріям лідерства.

Зауважимо, що найбільш сензитивним періодом для розвитку лідерських якостей особистості є підлітковий вік. У цьому контексті заслуговує на увагу американський досвід розвитку лідерських якостей підлітків у закладах позашкільної освіти, зокрема тих, що працюють протягом літніх канікул.

Літні програми для підлітків у США пропонують широкий спектр можливостей для особистісного зростання, розвитку навичок і незабутніх вражень, незалежно від сфери інтересів означеної категорії осіб: подорожі, наука, громадська робота чи пошук кар'єри.

Так, для любителів активного відпочинку, заклади позашкільної освіти в США пропонують пригодницькі програми. Ці програми дозволяють підліткам переживати захоплюючі пригоди, одночасно розвиваючи впевненість і стійкість. Від скелелазіння та піших прогулянок до водних видів спорту, таких як веслування на байдарках і каное, пригодницькі програми пропонують можливість досліджувати світ природи, розширюючи свої межі.

Багато пригодницьких програм також зосереджені на діяльності з формування команди, яка сприяє розвитковій співпраці та лідерських навичок. Ці враження не тільки створюють відчуття успіху, але й сприяють дружбі на все життя з однодумцями, які поділяють пристрасть підлітка до пригод.

Для тих, хто хоче максимально використати літній період, занурившись у науку, є численні академічні програми, розроблені спеціально для підлітків. Ці програми пропонують різноманітні предмети, починаючи від науки та техніки до літератури та мистецтва. Участь в академічних літніх програмах дозволяє студентам вивчити свої інтереси за межами традиційної аудиторії. Це надає можливість спілкуватися з досвідченими викладачами, які можуть надихнути їх на їхній навчальний шлях. Крім того, ці програми часто

пропонують кредити або сертифікати коледжу після завершення, що може підвищити резюме здобувача освіти під час подання заявки на вступ до коледжу чи отримання стипендії в майбутньому.

Якщо підліток виявляє бажання справити позитивний вплив на суспільство, для цього є широка пропозиція програм громадських робіт. Ці програми зосереджені на залученні підлітків до значущої волонтерської роботи, що дозволяє їм попрацювати на користь своїх громад, одночасно розвиваючи емпатію та співчуття.

Програми служіння громаді можуть включати широкий спектр заходів, наприклад, роботу в місцевих притулках, організацію збору коштів для благодійних організацій або участь у проєктах, спрямованих на збереження довкілля. Беручи активну участь у цих програмах, підлітки не лише сприяють покращенню суспільства, але й отримують такі цінні життєві навички, як робота в команді, вирішення проблем і спілкування.

Літні програми для підлітків, спрямовані на пошук кар'єри, можуть допомогти отримати уявлення про різні професії та галузі. Ці програми забезпечують практичний досвід і можливість наставництва, які дозволяють підліткам вивчати різні кар'єри й ухвалювати обґрунтовані рішення щодо свого майбутнього.

Програми пошуку кар'єри часто включають стажування, досвід спостереження за роботою або семінари, які проводять професіонали в різних галузях. Занурившись у ці програми, підліток може отримати уявлення про те, як працювати в бажаній галузі та отримати конкурентну перевагу, плануючи свій освітній та кар'єрний шлях.

Підсумовуючи, зауважимо, що літні програми для підлітків пропонують безліч варіантів для продуктивного й змістовного проведення дозвілля під час літніх канікул, основний акцент у яких робиться на розвиткові лідерських якостей.

Антон Голіков

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КОМПЕТЕНТІСНО-ОРІЄНТОВАНІ ТРАДИЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Якщо розглядати внески компетентісно-орієнтованих досліджень освіти майбутніх учителів фізичної культури, їх можна віднести до аналітичних (Baumert & Kunter, 2013; Tsangaridou, 2009), гібридних (Reuker, 2017), і холістичних (Baumgartner, 2013; McClelland, 1973; Ward et al., 2020).

В аналітичній традиції основна увага приділяється пояснювальному конструкту професійної компетентності (наприклад, професійні знання; схильності). У цьому контексті концептуалізуються аспекти компетентності, досліджується їхній вплив на успішність учнів у школі та/або аналізується розвиток окремих аспектів компетентності вчителів-початківців фізичної культури. У межах аналітичної традиції було проведено менше емпіричних досліджень у дослідженні фізичної культури порівняно з іншими предметами. Зосереджуючись на дослідженні відповідного аспекту компетентності професійних знань, було зроблено різні внески в концептуалізацію змістових знань (Herold & Waring, 2009; Tsuda et al., 2021), педагогічних знань (Backman & Barker, 2020; Iserbyt, Ward, & Li, 2017; Meier, 2020; Ward & Ayvazo, 2016), а також загальних знань (Ward & Ayvazo, 2016). Результати досліджень свідчать, наприклад, про те, що якість знань педагогічного змісту вчителів фізичної культури має значний вплив на успішність учнів у фізкультурі (Iserbyt et al., 2017; Sinelnikov, Kim, Ward, Curtner-Smith, & Weidong, 2016). Перевага аналітичної традиції полягає в тому, що виділяються важливі аспекти компетентності, необхідні вчителям фізичної культури для якісного та ефективного викладання. Важливо, однак, зазначити, що (кількісна) діагностика компетентності в таких підходах здебільшого реалізується шляхом оцінювання на папері, за допомогою якого посилення на реальні показники складності та невизначеності викладання (Cothran & Kulinna, 2015) не встановлено. Це видається проблематичним. Професійну компетентність не слід тлумачити як сукупність окремих аспектів професійної компетентності, а безпосередньо пов'язану з поведінкою в реальній ситуації (Shavelson, 2013). Наприклад, ми не можемо назвати вчителя фізичної культури компетентним, якщо він чи вона знає лише, які критерії якості є ефективним зворотним зв'язком; ми можемо назвати вчителя фізичної культури компетентним, якщо він чи вона може надати ефективний зворотний зв'язок учням у різних навчальних ситуаціях. Ціле є більшим, ніж сума частин, тому що реалізація аспектів професійної компетентності в ситуації викладання вимагає певних результатів, які мають бути інтегровані в оцінювання, а також у (подальшу) освіту вчителів фізичної культури (Baumgartner, 2018a; Shavelson, 2013).

У гібридній традиції, порівняно з аналітичною традицією, зв'язок між аспектами компетентності та професійними реальними ситуаціями є більш міцним. Методи діагностики компетентності та педагогічна освіта спрямовані на вимірювання та покращення якості професійного бачення (наприклад, Erhorn, Langer, & Möller, 2020; Reuker, 2017) та ситуаційного

(на основі знань) сприйняття, інтерпретації та ухвалення рішень (Blömeke та ін., 2015). Під час діагностики компетентності вчителі (попереднього навчання) оцінюють (на основі відео) поведінку іншого вчителя фізичної культури, щоб можна було зробити висновок про основні аспекти компетентності. Означений контекстуалізований підхід має перевагу в тому, що завдяки використанню текстових або відеоматеріалів, екологічна валідність вимірювань підвищується порівняно з класичними тестами на папері, або збираються змінні, які ближче до реальних показників (Baumgartner, 2018b).

У холистичній традиції (Blömeke et al., 2015; McClelland, 1973; Oser & Renold, 2006; Shavelson, 2013) методики діагностики компетентності, а також підготовка вчителів розглядаються з точки зору критеріально обґрунтованих професійних компетентностей вчителя фізичної культури в реальному середовищі (Baumgartner, 2017b; Greve, Weber, Brandes, & Maier, 2020; Ward et al., 2020). У методах діагностики компетентності, які часто обґрунтовуються на методах спостереження, вимірюється якість (критеріально обґрунтована) компетентності, пов'язана з продуктивністю (наприклад, продуктивність, пов'язана зі зворотним зв'язком) вчителя фізичної культури, або виводиться вплив на підготовку вчителя фізичної культури на розвиток продуктивності, пов'язаної з компетентністю (Baumgartner, 2017b; Greve et al., 2020). Дослідження показують, що якість продуктивності у сфері компетентності майбутніх учителів фізичної культури не досягається особливо через проведення загальних етапів. Ефективний прогрес у сфері компетентності швидше досягається шляхом цілеспрямованих вручень, при цьому використовуються навчальні випадки на основі тексту та відео, щоб пов'язати теорію у сфері компетентності (наприклад, теорію ефективного зворотного зв'язку вчителів фізичної культури) з власною поведінкою у сфері компетентності (Baumgartner, 2018b; Greve et al., 2020). У межах холистичної традиції необхідні подальші зусилля для дослідження зв'язків між латентним пояснювальним конструктом професійної компетентності та продуктивністю в реальному світі. Крім того, оцінка успішності має ґрунтуватися не на самооцінці, а на методах спостереження або змішаних методах (зовнішньої самооцінки). Недоліком самооцінювання є те, що «компетентні» вчителі фізичної культури недооцінюють якість власної роботи, а «все ще некомпетентні» вчителі фізичної культури переоцінюють якість своєї роботи (Baumgartner, 2017a).

**СТРАТЕГІЇ ПІДТРИМКИ І МЕНТОРСТВА У
ПРОЦЕСІ БЕЗПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛІВ:
УРОКИ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ**

Україна, як країна, що вступила на шлях реформування освітньої системи відповідно до європейських стандартів, стикається зі значними викликами у сфері професійного розвитку вчителів. У зв'язку з цим потреба у постійному підвищенні кваліфікації вчителів постійно зростає, оскільки сучасні вимоги до освіти та навчання набувають нових аспектів та складнощів. Від вчителів очікується не лише передача знань, але й вміння ефективно впроваджувати інноваційні методики, працювати з інклюзивними групами учнів, адаптувати освітні програми до потреб ринку праці та суспільства в цілому. Вважаємо, що у контексті стрімкої динаміки сучасного світу, українські вчителі повинні мати доступ до найновіших методик та знань, щоб ефективно впроваджувати їх в освітній процес. Однак, без належної підтримки цей процес може стати складним та недосяжним для багатьох учителів.

Система професійної підтримки та менторства в Європі вже давно є ефективним інструментом для стимулювання особистісного та професійного розвитку педагогів, а також покращення якості освіти в цілому. Таким чином, на основі європейського досвіду можна виявити найбільш ефективні стратегії підтримки та менторства, які сприяють якісному професійному зростанню педагогічного колективу. Вивчення цих підходів та їхнє впровадження в українській освітній системі допоможе покращити якість навчання та забезпечити кращі умови для професійного розвитку вчителів.

Тому дослідження та адаптація європейського досвіду у сфері підтримки та менторства для вчителів є важливим кроком на шляху до модернізації української освіти. У зв'язку з цим актуальність теми набуває особливого значення для вітчизняної освітньої системи.

У контексті європейського досвіду в області стратегій підтримки для вчителів виявляються деякі ключові аспекти, що сприяють якісному та ефективному професійному розвитку педагогічного персоналу. Варто зазначити, що ці стратегії базуються на принципах індивідуального підходу, системності, використанні передових педагогічних методик та технологій та структурованих програм, що орієнтовані на розвиток професійних компетенцій.

Однією з ключових стратегій є організація систем менторства та підтримки для вчителів, особливо для тих, хто на початковому етапі своєї кар'єри. Наприклад, країни, такі як Фінляндія, Норвегія та Швеція, вже давно використовують системи менторства для вчителів-початківців, які дозволяють їм отримати необхідну підтримку та поради від досвідчених колег. Такі програми сприяють збереженню та підвищенню мотивації молодих вчителів та сприяють зменшенню втрат кадрів у професії.

Ще однією важливою стратегією є створення платформ та мереж (наприклад, Match the Mentor) для обміну досвідом та кращими практиками між вчителями. Ці мережі надають можливість педагогам обговорювати проблеми, ділитися ідеями та знаходити нові шляхи для вдосконалення своєї педагогічної роботи.

Крім того, країни Європи активно використовують сучасні технології для підтримки та навчання вчителів. Це включає в себе використання відеоконференцій, онлайн-курсів (European School Education Platform) для обміну найкращими практиками. Такі інструменти дозволяють вчителям отримати доступ до актуальних матеріалів та експертних знань у будь-який час і з будь-якого місця.

У межах даного дослідження представимо огляд деяких проєктів та ініціатив у сфері менторства в освіті, зокрема, на рівні учнів, вчителів та шкіл.

Проєкти, такі як Mentor 2.0 та Kultur Kids Nordstadt, демонструють успішне використання менторства для підтримки учнів у навчанні та адаптації до мультикультурного освітнього середовища. У той же час, ініціативи, що спрямовані на менторство для вчителів, такі як проєкт LOOP та Safe Schools for All, показують його значення для професійного розвитку педагогічного персоналу та зміни культури шкіл (Mentoring as a progressive guide for pupils, teachers and schools, 2023).

Додатково, представимо ініціативи «Наставництво від школи до школи», які досліджують теорію та практику менторства в освіті та сприяють вирішенню політичних викликів у партнерських країнах. Наприклад, проєкт MenSI, підкреслює важливість співпраці між закладами освіти та обміну досвідом для досягнення загальних цілей удосконалення освітнього процесу.

Описані в публікації стратегії підтримки та професійного розвитку вчителів, ґрунтуючись на принципах індивідуального підходу, системності, використанні передових педагогічних методик, технологій та структурованих програм, доповнюють та підсилюють

цілі, визначені в документі «Формування Європейської стратегії менторства для інклюзивного зростання», розробленого Комітетом з просування менторства у Європі (Mentoring Europe), а саме досягнення рівності доступу до ресурсів та стимулювання професійного розвитку вчителів в ЄС. Протягом останніх 8 років Mentoring Europe створив платформу для спільноти менторів, де практики, дослідники та ентузіасти менторства мали можливість обмінюватися досвідом, аналізувати кращі практики та співпрацювати (Harroche, 2023).

Однак, для реалізації повного потенціалу менторства, необхідна чітка структура, яка б дозволила всій галузі спільно виступати перед інституціями ЄС. З огляду на це, з метою розвитку менторства в Європі розроблено дорожню карту, яка визначає колективну мету створити сприятливе середовище для отримання фінансування та розширення менторських програм для вирішення актуальних суспільних проблем. На нашу думку, цей крок посилить позиції в освітньому просторі існуючих мереж спільноти менторів, яка об'єднає практиків, дослідників, національні організації та досвідчених менторів.

Європейський досвід демонструє успішні підходи до підтримки та менторства для вчителів, що сприяють підвищенню їхньої професійної компетентності та мотивації. Адаптація цих стратегій до українських реалій потребує уважного аналізу, але водночас відкриває широкі можливості для покращення якості освіти та зростання професійного рівня педагогічного персоналу в Україні.

Подальша реалізація цих стратегій в українському освітньому просторі вимагатиме системного підходу, ефективного управління та партнерства між усіма зацікавленими сторонами. Однак, вона також відкриватиме нові можливості для зміцнення професійного співтовариства вчителів, підвищення якості навчання та розвитку особистості кожного учня.

У цілому, імплементація європейських стратегій підтримки та менторства для вчителів в українській освіті має потенціал сприяти створенню сучасної та ефективної освітньої системи, яка відповідає потребам сучасного суспільства та готує молоде покоління до успішного життя у світі знань і можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

Match the Mentor. <https://matchthementor.com/>

Harroche, F. S. (2023). Shaping a European Mentoring Strategy for Inclusive Growth. URL: https://www.linkedin.com/pulse/shaping-european-mentoring-strategy-inclusive-growth-soler-harroche-kyg9e?trk=organization_guest_main-feed-card_feed-article-content

Mentoring as a progressive guide for pupils, teachers and schools.(2023). European School Education Platform. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/insights/practices/mentoring-pupils-teachers-and-schools>

European School Education Platform. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en>

Євгенія Дмитерко

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ВАЖЛИВІСТЬ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ДИСЦИПЛІНИ В ЗАКЛАДАХ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

Навчання англійської мови та дослідження в цій галузі мають перевагу завдяки спільним зусиллям спеціалістів у галузі англійської мови, англійської освіти, психології та інших суміжних областей... (Wasson (ed.), 1962). Інтеграція знань з англійської мови, англійської освіти, психології та інших суміжних галузей сприяє створенню більш комплексних та ефективних підходів до навчання та досліджень. Це дозволяє краще розуміти процеси навчання та вивчення англійської мови, що і собі сприяє підвищенню якості освітнього процесу та досягненню вищих результатів.

Вміння ефективно спілкуватися іноземними мовами є необхідною складовою професійної компетентності студентів медичних спеціальностей та лікарів. У сучасному глобальному світі медицини, де пацієнти представлені різними країнами та культурами, здатність до ефективної комунікації є важливою для встановлення зв'язку з пацієнтами, розуміння їх потреб і забезпечення якісної медичної допомоги (Куліченко, Дмитерко, 2023). Додамо, що англійська мова в медичній галузі є важливою для академічних потреб студентів, таких як читання підручників, пошук матеріалів в Інтернеті, участь у презентаціях, складання іспитів, взаємодія з викладачами та подальше навчання за кордоном (Lodhi et al., 2018).

Так, наприклад, у США англійська є основною мовою навчання та оцінювання, і вона відповідає Стандартам акредитації медичних коледжів. Крім того, прийняті студенти повинні володіти англійською мовою вільно, як мінімум (Accreditation Commission..., 2023). Зважаючи на те, що медична наука та практика широко представлені на міжнародній арені, знання англійської мови також дозволяє медичним студентам та лікарям активно взаємодіяти з міжнародною спільнотою, долучатися до досліджень, обмінюватися досвідом та співпрацювати з колегами з усього світу.

Р. Анхел зі співавторами вважає, що «медична англійська мова є високотехнічною та заснованою на контексті професіонала. У робочому середовищі лікарі використовують технічну та академічну мову, а також жаргон та загальнонавчальну мову. Під час усної комунікації лікарі мало звертають увагу на правильну структуру речень. Медична англійська – це складна мова, тому її неможливо вчити за тим самим методом, що й основну англійську мову. Викладання медичної англійської спрямоване на фахівців у галузі охорони здоров'я та студентів конкретного закладу медичної освіти» (Ángel et al., 2020).

Укажемо, що медична англійська мова вимагає не лише знання термінології, а й розуміння контексту та ситуацій, де її застосовують. Оскільки лікарі здебільшого використовують цю мову в робочих ситуаціях, ефективно володіння нею вимагає розвитку навичок усного та писемного спілкування, зокрема у проведенні консультацій, складанні медичної документації та спілкуванні з пацієнтами. Тому важливо, щоб навчання медичної англійської мови було спрямоване на реальні потреби медичної практики й містило практичні вправи та ситуаційні завдання.

Отже, навчання англійської мови відіграє ключову роль у формуванні компетентності медичних працівників та студентів медичних спеціальностей. Інтеграція знань з різних суміжних галузей дозволяє розробляти більш ефективні методи навчання та досліджень, що сприяє покращенню якості освіти та досягненню вищих результатів. У сучасному світі, де медицина є міжнародною дисципліною, знання англійської мови є необхідним для успішної комунікації та співпраці на міжнародному рівні, що сприяє розвитку медичної науки та покращенню результатів медичної практики. Тому вивчення медичної англійської мови має критичне значення для успіху сучасних медичних професіоналів та майбутніх лікарів.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К., Дмитерко, Є. В. (2023). Іноземні мови у медичних коледжах університетів США. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 90, 31–36. <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.90.6>
- Accreditation Commission of Colleges of Medicine. (2023). Standards of Accreditation for Schools Of Medicine. Retrieved from: <https://accredmed.org/wp-content/uploads/2024/04/ACCM-2023-Standards-of-Accreditation.pdf>.
- Ángel, R.N., Alpizar, L.Y., García H.G. (2020). The Importance of English language in the medical field. *Medicentro*, 24(2), 413–421.
- Lodhi, M.A., Shamim, M., Robab, M., Shahzad, S.K., Ashraf, A. (2018). English for Doctors: An ESP Approach to Needs Analysis and Course Design For Medical Students. *International Journal of English Linguistics*, 8 (5), 205–214.

Wasson, R. (ed). (1962). *Proceedings of the Allerton Parle Conference on Research in the Teaching of English*, December 2-4, 1962 (Urbana: Department of English, University of Illinois, 1963), p. 118.

Олена Зінич

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ АНАТОМІЇ

Анатомія людини є однією з важливих фундаментальних дисциплін з абстрактним контентом і водночас з високою точністю. Відсутність необхідних зразків для анатомічного експериментального навчання і невизначеність спостереження за дрібними структурами зразків призводить до труднощів для студентів у навчанні. Як нова технологія в галузі комп'ютерів, віртуальна реальність (далі VR – О. З.) має великий потенціал розвитку та практичне значення. Її застосування у навчанні анатомії людини привертає все більше уваги (Li et al., 2022).

Використання віртуальної реальності в медичній освіті відкриває нові можливості для студентів та медичних фахівців. Замість того, щоб просто запам'ятовувати певні структури з друкованих атласів та іншого навчально-методичного забезпечення, є можливість глибше розуміти анатомію через візуальне сприйняття тривимірних зіставлень. Це допомагає збільшити ефективність навчання, оскільки здобувачі освіти можуть швидше та з задоволенням засвоювати матеріал, не витрачаючи багато часу на запам'ятовування (Khan et al., 2014). Зазначимо, що VR робить навчання захопливим, що може підвищити мотивацію студентів та зробити освітній процес пізнавальним для них.

Крім того, VR має потенціал стати трансформаційним інструментом у медичній освіті, пропонуючи інтерактивні моделі та клінічні симуляції (Abundez Toledo et al., 2024). Наголосимо, що популярність дистанційної освіти робить VR привабливою для освітнього процесу, оскільки дозволяє здобувачам освіти отримати доступ до якісних навчальних ресурсів, незалежно від їх географічного розташування.

Однією з найважливіших перспектив VR є той факт, що користувачі можуть взаємодіяти з віртуальною створеною реальністю. З іншого боку, VR є новим поколінням тривимірної візуалізованої технології, що надає змогу взаємодіяти як з фізичними, так і з віртуальними об'єктами, при цьому останній можна накладати на перший у реальному просторі (Sinou et al., 2023).

Праця Я. Альхарбі та його колег відображає значний інтерес до потенційного використання технології тривимірної VR у навчанні

медичних студентів, зокрема у курсах анатомії людини. Їхнє дослідження виокремлює шість ключових напрямків, які варто враховувати під час впровадження цієї технології:

- функції тривимірної VR сприяють процесу навчання і пов'язані з презентацією, використанням та відображенням цілей, а також надають повне джерело інформації;
- інформація, яку подає тривимірна VR, дуже доступна, корисна та легка для опанування здобувачами освіти;
- використання тривимірна VR занурює у реальний досвід навчання, що сприяє залученню як викладачів, так і студентів до освітнього процесу;
- технологія тривимірна VR можна використовувати як допоміжний засіб навчання разом із традиційними мокрими препаратами, що націлене на покращення розуміння матеріалу;
- існують обмеження використання тривимірної VR, зокрема це складнощі в налаштуванні та обмеженні функціональності пристроїв, що потребують уваги;
- варто враховувати ризики для здоров'я, як-от напругу очей та головний біль, що можуть виникнути в результаті використання тривимірної VR (Alharbi et al., 2020).

На нашу думку, ці напрямки можуть стати важливими для визначення стратегій впровадження технології тривимірної VR у медичну освіту та розробки заходів безпеки для користувачів.

Використання VR в медичній освіті в США є надзвичайно актуальним і поширеним явищем. Так, наприклад, медичний коледж Роберта Ларнера університету штату Вермонт, і медична школа штату Східна Вірджинія використовують VR для різних цілей, зокрема симуляції медичних процедур, тренування навичок хірургічного втручання, діагностики та навчання медичних студентів з використанням віртуальних клінічних сценаріїв (Куліченко, 2021).

Отже, у медичній освіті, де важлива точність та реалізм, використання VR відкриває нові можливості для покращення освітнього процесу. Розглядаючи потенціал VR для покращення навчання, важливо працювати над розвитком та вдосконаленням цієї технології, забезпечуючи доступність, ефективність та безпеку для користувачів. З постійним розвитком та інноваціями, VR може стати невіддільною частиною медичної освіти, піднімаючи її якість та доступність для усіх зацікавлених.

ЛІТЕРАТУРА

- Куліченко, А. К. (2021). *Теоретичні та методичні засади інноваційної діяльності медичних коледжів університетів США* (дис...д-ра пед. наук : 13.00.01). Суми.
- Abundez Toledo, M, Ghanem, G, Fine, S, Weisman, D, Huang, Y. M., Rouhani, A. A. (2024). Exploring the promise of virtual reality in enhancing anatomy education: a focus group study with medical students. *Front. Virtual Real.* 5, 1369794. doi: 10.3389/frvir.2024.1369794.
- Alharbi, Y., Al-Mansour, M., Al-Saffar, R., Garman, A., Alraddadi, A. (2020). Three-dimensional Virtual Reality as an Innovative Teaching and Learning Tool for Human Anatomy Courses in Medical Education: A Mixed Methods Study. *Cureus*, 12(2), e7085. <https://doi.org/10.7759/cureus.7085>.
- Khan, F. J. S., Alfalah, T., Alfalah, S. F. M., Chan, W., Harrison, D. K., Charissis, V. (2014). Virtual Reality medical training system for anatomy education. *Science and Information Conference, London, UK* (pp. 752–758). doi: 10.1109/SAI.2014.6918271.
- Li, Z, Li, Z., Peng, C., Zhao, M., He, Q. (2022). A Bibliometric Analysis of Virtual Reality in Anatomy Teaching Between 1999 and 2022. *Front. Educ.* 7, 874406. doi: 10.3389/feduc.2022.874406.
- Sinou, N., Sinou, N., Filippou, D. (2023). Virtual Reality and Augmented Reality in Anatomy Education During COVID-19 Pandemic. *Cureus*, 15(2), e35170. <https://doi.org/10.7759/cureus.35170>.

Ігор Зелений

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

РОЗВИТОК НЕПЕРЕРВНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У мінливому світі сучасних глобальних викликів, розвиток неперервної військової освіти стає надзвичайно важливим складником стратегії підготовки офіцерів ЗСУ до ефективного виконання завдань в умовах воєнних загроз та агресії. Концепція неперервної військової освіти виходить за межі традиційних навчальних програм, акцентуючи увагу на постійному професійному зростанні та розвитку протягом усього кар'єрного шляху [3].

Ця стаття спрямована на висвітлення значущості неперервної військової освіти як ключового елементу сучасних оборонних можливостей. Розуміючи динамічні зв'язки між освітою та глобальними викликами, ми висвітлюємо шляхи зміцнення боєздатності та стійкості військових структур, що стає все більш складним.

Процес підготовки офіцерів ЗСУ формувався під впливом багатьох внутрішніх, а також зовнішніх факторів, часто в довготривалих складних умовах, спричинених обмеженими ресурсами. Окрім процедурного аспекту підготовки до виконання завдань, розвивалися й інші напрями, які стосувалися, наприклад, кадрового, матеріального, медичного, логіс-

тичного і організаційного забезпечення. Метою впроваджених змін було і має бути гнучке пристосування до нових вимог, оптимізація і вдосконалення підготовки військових, і таким чином, створення умов для повноцінного професійного зростання. Концепція неперервної військової освіти і підготовки базується на внутрішньому керівництві, відповідно до чинних міжнародних стандартів з метою досягнення встановленого рівня готовності. Ця концепція визначає конкретні рівні освіти і неперервного професійного розвитку, серед яких варто назвати такі:

- формування фізичної, психологічної, особистісної, мовної та професійної готовності до неперервного професійного розвитку, на цьому рівні закріплюються і поглиблюються окремі відповідні навички (наприклад, поводження зі зброєю, військова топографія, мовна підготовка тощо);

- загальна освіта та підготовка, яка спрямована на відпрацювання ключових тактичних завдань;

- спеціальна освіта та підготовка, яка зосереджена на специфіці операції та конкретних завданнях, які особа або підрозділ будуть виконувати в районі проведення дій [1].

Для вирішення поставлених завдань на всіх рівнях професійного розвитку потребує модифікації зміст освітніх і навчальних програм неперервної професійної підготовки військових. До основних пропозицій та рекомендацій можна віднести такі:

- підвищення практичного застосування знань, з урахуванням завдань і умов в операції;

- логічна та професійна послідовність змісту програм підготовки;

- встановлення адресної спрямованості програми, тобто адаптації змісту навчання і підготовки до вимог конкретної посади;

- збільшення обсягу, деталізації та своєчасності знань, пов'язаних з обстановкою, районом проведення операцій, оперативними та службовими завданнями, конкретною тактикою, технікою та процедурами вирішення оперативних завдань і можливих ситуацій у районі проведення операцій, з урахуванням вимог, що впливають з конкретної посади;

- підвищення ефективності застосовуваних форм і методів навчання і підготовки (використовувати наочні посібники, індивідуальні та групові вправи і завдання, імітаційні технології тощо);

- збільшення обсягу практичної підготовки та здійснення її в умовах, максимально наближених до реальних умов, оперативної обстановки та району проведення операції щодо матеріально-

технічного та технологічного забезпечення, тематики навчання, бойового ритму тощо;

- підвищення рівня застосування управління знаннями, тобто обміну новітніми знаннями та досвідом у навчанні та підготовці заявлених сил (залучення експертів з досвідом участі в операції, обмін інформацією в режимі онлайн відеоконференцій з особовим складом, який задіяний в операції, тощо) [1; 2].

Отже, у процесі підготовки офіцерів ЗСУ відбуваються значні зміни, спрямовані на підвищення ефективності та адаптивності до сучасних викликів. Концепція неперервної військової освіти базується на внутрішньому керівництві та міжнародних стандартах, спрямованих на досягнення високого рівня оперативної готовності. Нові підходи передбачають формування готовності різних рівнів, включаючи фізичну, психологічну, мовну та професійну готовність. Для досягнення цих цілей необхідна модифікація змісту освітніх програм, що спрямована на підвищення якості підготовки військових. Розвиток неперервної військової освіти в контексті глобальних викликів вимагає постійного удосконалення методів і підходів з метою підвищення бойової готовності та адаптації до сучасних реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hrnčiar M., Kompan J. Challenges for the development of the military education for the deployment of declared forces in un peacekeeping operations. International Conference of Education, Research and Innovation, 2022 2618-2623. 10.21125/iceri.2022.0654.

2. Зелений І.І. Ключові компоненти неперервного професійного зростання офіцерів. Теорія та методика навчання та виховання. 2023. № 55. С. 52-62. DOI: 10.34142/23128046.2023.55.05

3. Зелений І.І., Воронін А.І. Концепція наукового саморозвитку офіцерів. Теорія та методика навчання та виховання. 2022. № 52. С. 95–102 DOI: 10.34142/23128046.2022.52.09

Олександр Ількаєв
ПП «ШАЙНІНГ М'ЮЗІК»

ФОРМУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: РОЛЬ ІНДІАНСЬКИХ МЕЛОДІЙ У ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Формування американської музичної ідентичності було складним та багатограним процесом, який тривав протягом усього ХІХ ст. і досяг свого апогею на початку ХХ ст. Одним із ключових чинників цього процесу стала інтеграція індіанських мелодій та музичних традицій у творчість композиторів того часу. Попри

трагічну історію пригноблення та маргіналізації корінних народів Америки, їхня музика стала важливим джерелом натхнення для композиторів, які прагнули створити унікальний та самобутній американський музичний стиль.

Лише наприкінці XIX ст. американські композитори почали усвідомлювати можливості, які надавала їм індіанська музика. Хоча перед Громадянською війною у музичній царині була відома постать отця Генріха (Антон Філіпп Генріх, 1781 – 1861), який у своїй творчості використовував індіанські мотиви.

Перебування А. Дворжака в США у період з 1892 р. по 1895 р. стало початком національного руху в американській музиці. А. Дворжак радив своїм учням використовувати у своїх творах як індіанські, так і афроамериканські теми. Під його впливом різні американські композитори почали інтегрувати індіанський пісенний матеріал у свої композиції. Наприклад, Е. МакДоуелл використав кілька тем з праць Бейкера у своїй другій «Індійській сюїті», проте він наголошував, що не претендував на створення автентичної індіанської музики (Howard, & Bellows, 1967).

Протягом багатьох років експерименти з індіанським матеріалом призвели до створення низки популярних композицій. Серед відомих композиторів цього напрямку були А. Фарвелл, Г. Гілберт, Ч. Вейкфілд Кедмен, Ч. Сенфорд Скілтон, А. Невін і Ч. Гріффез. Проте, це були здебільшого поодинокі приклади, і фундаментального злиття індіанських ритмів з європейською музичною спадщиною так і не відбулося. Тож цей національний рух був лише перехідною фазою, важливою для свого часу, та одним з перших проявів прагнення професійних композиторів створити автентичне – американське (Howard, & Bellows, 1967).

Перша спроба здійснити наукове дослідження музики індіанців була зроблена Т. Бейкером у 1880 р., темою докторської дисертації якого була музика північноамериканських індіанців, яку він вивчав, відвідуючи заповідник Сенека в штаті Нью-Йорк та індіанську школу в Карлайлі (штат Пенсільванія). Він зібрав багато пісень, вивчив й проаналізував їх. Е. Флетчер представила дослідження про пісні Омахи, статті про музику індіанців Сіу та Пауче, а також книгу «Індіанець у піснях та оповіданнях». Е. Флетчер була науковим співробітником Музею Пібоді Гарвардського університету. Їй допомагали Ф. Ла Флеш, який досліджував звичаї індіанців племен Осадж та Омаха, та Дж. Філмор, музикант, засновник музичної школи в Мілуокі, а згодом директор музики в коледжі Помона в Каліфорнії. Його аранжування мелодій

Омахи адекватні з музичного погляду, але водночас й умовні. Він стверджував, що індіанці мають підсвідоме відчуття гармонії й що їхні мелодії є гармонійними (Howard, & Bellows, 1967).

Надзвичайно важливою стала можливість використовувати технічний прогрес, що дозволив записувати музику корінного населення. Це дало можливість структурувати та вивчати індіанську музику.

З появою фонографа Едісона та його успішним використанням для польових записів індіанської музики Пассамакводді в штаті Мен етнологом Дж. Ф'юксом у 1890 р. розпочалася нова ера. Музику, яка виконувалася відкрито, можна було записувати, зберігати, збирати та вивчати. Серед перших колекціонерів музики американських індіанців були Дж. Ф'юкс, Е. Флетчер, Ф. Денсмор та ін. (McCue, (Ed.), 1977).

Початок ХХ ст. ознаменував зростання інтересу серед музикантів до включення музики незахідних народів у свої дослідження. З цих починань виникли порівняльні музикознавчі дослідження, що призвели до заснування Товариства етномузикології. У межах етномузикології, що об'єднує музику та антропологію, багато фахівців займалися дослідженням музики американських індіанців, її технічних аспектів, стилістичних різновидів, технік виконання, тенденцій розвитку та зв'язку з індіанською культурою. Крім того, такі дослідження заохотили самих індіанців знову звернутися до своїх музичних традицій через програми запрошених артистів, лекційно-демонстраційних турів тощо. Усе це сприяло кращому знайомству з музичною спадщиною американських індіанців (McCue, (Ed.), 1977).

Отже, формування американської музичної ідентичності було складним процесом. Одним із ключових чинників стала інтеграція індіанських мелодій у творчість композиторів. Хоча експерименти з індіанським матеріалом призвели до створення популярних композицій, фундаментального злиття з європейською музичною спадщиною не відбулося.

Поява фонографа дозволила записувати і вивчати індіанську музику. Зростання інтересу до музики незахідних народів у ХХ ст. привело до заснування Товариства етномузикології. Це сприяло поширенню знань про музику американських індіанців та заохотило самих індіанців звертатися до своїх музичних традицій.

ЛІТЕРАТУРА

- McCue, G. (Ed.). (1977). *Music in American Society, 1776 – 1976 : from Puritan Hymn to Synthesizer*. New Jersey: Transaction Books.
- Howard, J. H. & Bellows, G. K. (1967). *A Short History of Music in America, 1890 –1964*. New York: T.Y. Crowell Co.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СИМУЛЯЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Традиційна система клінічної медичної освіти недостатньо відповідає потребам сучасних умов у забезпеченні якісної підготовки медичних працівників. Однією з головних перешкод у цьому є обмеження, які, очевидно, потребують змін. Зрозуміло, що ефективна підготовка фахівців вимагає наявності симуляційних компонентів у освітньому процесі (Лазько, 2023). Зазначимо, що традиційний підхід, хоч і має свої переваги, не завжди відповідає потребам сучасного медичного середовища. Відсутність можливості працювати з реальними клінічними ситуаціями може обмежувати підготовку медичних працівників і не забезпечувати їх адекватними навичками перед зіткненням з реальними пацієнтами. Впровадження симуляційних компонентів у освітній процес може значно поліпшити цю ситуацію, дозволяючи медичним студентам і фахівцям вдосконалювати свої навички у безпечній та контрольованій обстановці. Такий підхід дозволить забезпечити більш ефективну підготовку медичних працівників та підвищити рівень безпеки та якості медичної допомоги, яку надають пацієнтам.

Створення анатомічно точних акушерських тренажерів у натуральних розмірах французькою акушеркою А. дю Кудре у XVIII ст. є разючим досягненням для свого часу. Її «машини» відображали високий рівень досліджень, розуміння жіночого тіла й процесу пологів. Вона не лише розробила ці тренажери, а й витратила час і зусилля, щоб навчити тисячі інших акушерів і медичних фахівців, що було надзвичайно важливим для покращення догляду за вагітними жінками та пологами. Але згодом у Франції розпочалися непокірні часи, і ці тренажери не стали символом того періоду (Коньков, Наумовець, Рябцева, 2015; Запорожан, Тарабрін, 2021).

Початок сучасної історії симуляційного навчання у медицині належить 1960-м рр., коли було створено відомого манекена Resusci Anne. А. Лердал, врятувавши свого сина від утоплення та використавши штучне дихання, був натхненням для створення цього манекена. Resusci Anne використовується для тренування методів серцево-легеневої реанімації та у навчанні рятувальників (Коньков, Наумовець, Рябцева, 2015; Запорожан, Тарабрін, 2021).

Вважаємо, що обидва ці досягнення, хоч і належать до різних епох, відіграють важливу роль у підвищенні якості медичної практики та навчання.

У 1968 р. М. Гордон, випускник медичної школи Університету Маямі, створив манекен під назвою «Harva», що функціонував як симулятор кардіологічного пацієнта. Ця модель реплікувала різноманітні варіанти дихання, пульсу, кров'яного тиску, а також шумів і тонів серця, відтворюючи 25 різних серцево-судинних патологій (Запорожан, Тарабрін, 2021).

У 1986 р. дослідницька група зі Стенфордського університету, під керівництвом анестезіолога Д. Габа, розробила CASE (Comprehensive Anesthesia Simulation Environment). Спочатку була випущена версія CASE 1.2, яка базувалася на алгоритмах, що передбачали варіанти реакцій на різні дії учнів. Однак було виявлено, що навіть найдосвідченіший лікар не може точно передбачити реакцію кожного пацієнта на маніпуляції з ним. Усвідомивши це, у 1989 році була випущена CASE 2.0 з поліпшеними можливостями. Також у 1988 році Д. Габа спільно з Університетом Флориди розробив GAS (Gainesville Anesthesia Simulation) – симулятор анестезії в Гейнсвіллі. Цей симулятор постачався з системою імітації анестезійного обладнання, яка відтворювала різні помилки та їх наслідки (Запорожан, Тарабрін, 2021).

Однією з характерних рис для української медичної освіти протягом останніх десятиліть стало швидке розповсюдження симуляційного навчання, що дає можливість набувати практичний досвід. Проте варто зауважити, що симуляційне навчання не єдиний метод навчання. Наприклад, у випадку проведення пологів успішний результат залежить не лише від індивідуальних знань, вмінь та навичок, але також від спрямованої та ефективної взаємодії всього медичного персоналу, який діє у пологовій залі або в інтенсивній терапії.

Значення симуляційного навчання в медицині постійно зростає, оскільки імітаційні навички стають все більш важливими. Симуляційні технології надають можливість створювати безпечні, контрольовані та максимально реалістичні ситуації для навчання медичних фахівців.

Важливо відзначити, що симуляційне навчання використовується як на рівні підготовки медичних фахівців до отримання ступеня, так і на рівні післядипломної освіти, а також упродовж всього професійного життя (Куліченко, 2021).

Отже, традиційна модель медичної освіти не відповідає сучасним вимогам, які стосуються підготовки медичних працівників. Обмеження цієї системи ускладнюють повноцінну підготовку фахівців. Застосування симуляційного навчання значно покращує якість медичної освіти, створюючи безпечні та реалістичні умови для навчання. Впровадження симуляційних методів сприяє розвитку необхідних навичок у медичних студентів та фахівців у безпечній обстановці, що призводить до покращення якості медичної допомоги, наданої пацієнтам. Історія розвитку симуляційного навчання, зокрема створення анатомічно точних тренажерів та манекенів, свідчить про важливість інновацій у медичній практиці та навчанні. Всі ці досягнення відіграють важливу роль у підвищенні якості медичної практики та навчання.

ЛІТЕРАТУРА

- Запорожан, В. М., Тарабрін, О.О. (2021). *Симуляційна медицина: досвід. Здобуття. Перспективи (практичний poradnik)*. (2-е вид., перероб. і доп.). Львів: видавництво «Новий світ – 2000».
- Коньков, Д., Наумовець, Г., Рябцева, Н. (2015). Люди та манекени. Симуляційне навчання. *З турботою про дитину, 1*. Режим доступу: <https://extempore.info/component/content/article/9-journal/179-lyudy-ta-manekeny-symuliatsiine-navchannia.html?itemid=357>
- Куліченко, А. К. (2021). *Теоретичні та методичні засади інноваційної діяльності медичних коледжів університетів США* (дис....д-ра пед. наук : 13.00.01). Суми.
- Лазько, А. (2023). Симуляційні технології в освітньому просторі медичного ЗВО. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 5-6* (129-130), 167-177. DOI 10.24139/2312-5993/2023.05-06/167-177.

Владислав Іонов

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ТЕОРІЙ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ РОБОТОЮ

Провідним завданням керівників закладів соціальної роботи є управління закладом і організація діяльності соціальних працівників щодо підтримки їхньої мотивації продовжувати надавати послуги різним категоріям клієнтів на визначеному нормативно-правовою базою рівні. Менеджери соціальної роботи можуть досягати стійких позитивних результатів у процесі управління, якщо будуть поєднувати свій досвід із теоретичними напрацюваннями.

У межах даного дослідження уважаємо за доцільне розглянути наступні теорії управління, які, на нашу думку, найбільш повно розкривають особливості процесу управління саме соціальною

роботою: теорія ієрархії потреб Маслоу; теорія трихотомії потреб МакКлелланда; теорія людських відносин в організаціях.

Теорія ієрархії потреб Маслоу [1] є однією з найпопулярніших теорій менеджменту. Відомо, що підхід Маслоу базується на піраміді потреб, у нижній частині якої знаходяться потреби, які необхідно задовольнити, перш ніж можна буде задовольнити потреби вищого рівня. Зауважимо, що керівники соціальних установ застосовують принципи теорії, визначаючи рівень потреб кожного працівника та розуміючи мотиваційні фактори для кожного рівня піраміди. Наприклад їжа, одяг і житло є найбільшими мотиваторами в нижній частині піраміди. Потреби в безпеці передбачають потребу в захисті від загроз або втрат, включаючи втрату роботи. У свою чергу, прийняття та почуття причетності є критично важливими мотиваторами соціальних потреб. Працівники соціальних служб потребують визнання та вищої самооцінки, щоб задовольнити свої потреби в повазі. На найвищому рівні піраміди соціальні працівники будуть мотивовані наявними можливостями застосувати свої таланти, креативність та інновації, щоб повністю використати свій потенціал.

Наступною теорією, яка може бути обґрунтована у межах висвітлення проблеми управління соціальною роботою, є **трихотомія потреб МакКлелланда**, які мотивують людей: потреба у владі, причетності та потреба у досягненнях [2]. При цьому, дослідник не ранжує потреби в жодній ієрархії. Натомість, МакКлелланд вважає, що всі три потреби впливають на працівників, але власне мотивація до якісного надання соціальних послуг детермінована одним із трьох факторів. Таким чином, ефективне управління соціальною роботою вимагає від менеджерів розуміння того, яка з трьох потреб сильніше мотивує їхніх працівників, і використання цих знань для розробки заходів, які підтримуватимуть мотивацію для цього конкретного працівника.

У межах теорії трихотомії потреб МакКлелланда розкрито питання управління групою людей з різними характерами. Можемо констатувати, що керівнику вкрай важливо розуміти особливості характерів підлеглих, що розкривається у мотиваційних чинниках діяльності; фіксувати як підлеглі реагують на різні стресори і які обов'язки можна на них покласти, виходячи з їхніх талантів і потенціалу.

Ще однією теорією, аналіз якої у процесі розкриття особливостей управління соціальною роботою є досить виправданим, може бути

теорія людських відносин в організаціях. Теорія базується на трьох компонентах:

У межах першого компонента особлива увага надається цінностям організації. Виходячи з аналізу теорії N. Nicotera, працівник – це більше, ніж робоча одиниця, оскільки він здатен реагувати на навколишнє середовище [3]. Тому максимізація продуктивності людини потребує створення робочого середовища, яке б враховувало унікальні індивідуальні особливості.

Другий компонент – неформальні умови в робочому середовищі. Так, N. Nicotera зауважує на тому, що на продуктивність працівника впливає багато змінних, деякі з яких випадають з офіційної організаційної структури, наприклад, стосунки з іншими працівниками, з якими склалися приятельські відносини. По-третє, теорія наголошує на цінності спільного управління. Управління на основі участі працівників – це підходи, засновані на переконанні, що працівники, швидше за все, будуть більш продуктивними, якщо вони будуть залучені до прийняття важливих рішень на робочому місці [3]. Якщо думкою працівників не цікавляться, вони відчують, що їхній внесок не є цінним і важливим, що, у свою чергу, може призвести до демотивації та зниження продуктивності.

Отже, встановлено, що теорії управління різними способами впливають на власне соціальну роботу, а також на управлінські рішення, які приймаються у соціальній сфері. Аналіз наукової літератури засвідчує, що керівники служб соціальної роботи мають володіти відповідними знаннями про взаємозв'язок між мотивацією та ефективним управлінням. Спроба синтезу трьох теорій менеджменту та їхнього потенційного впливу на процес управління соціальною роботою доводить, що керівники служб соціальної роботи повинні намагатися докласти свідомих зусиль, щоб розуміти і вправно використовувати діалектичну природу мотивації працівників, управління установою і власним лідерством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fallatah R.H., Syed J. A critical review of Maslow's hierarchy of needs. *Employee Motivation in Saudi Arabia*: Palgrave Macmil, 2018, pp. 19–59. URL: https://www.researchgate.net/publication/47739601_A_critical_review_of_the_application_of_Maslow's_motivation_theory_in_industry
2. Robert R.G., Colleen G., Harriet L.C., Nancy G. *Social work with the AGED and their families* (4th ed.). New York, 2016. 242 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315129860>

3. Nicotera N., Han T. A qualitative study of MSW student self-care and wellness: Implications for social work education // *Journal of Social Work Education*, 2022. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/107797.2022.2069624>

Анатолій Іщенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПРОБЛЕМА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВИХ СТУДІЯХ

Орієнтація України на стандарти Європейського простору вищої освіти актуалізували питання європеїзації у низці наукових праць. До осмислення проблеми звернулися такі закордонні науковці: Р. Вонг, Т. Вільсон, Р. Ладрех, К. Радаеллі, Р. Хармсен, та ін. Українські дослідники І. Беца і Л. Шереметьєва Р. Клим, Н. Колісніченко і Ю. Семенюк, Д. Міхель, Н. Мосьпан, О. Молодцов та І. Шкорута, Л. Прокопенко, О. Радишевська, С. Сисоєва також неодноразово зверталися до осмислення питання у контексті вітчизняних реалій. Розглянемо кілька праць сучасних українських дослідників, у яких представлено актуальний погляд на проблему.

У науковому дискурсі під європеїзацією традиційно розуміють «зміни, трансформації, реформи, що відбуваються у всіх сферах життя під впливом процесів європейської інтеграції» (Клим, 2021, с. 195). Спираючись на дослідження Л. Прокопенко, О. Молодцов та І. Шкорута виокремлюють такі аспекти процесу європеїзації: 1) відновлення європейських інститутів і традицій; 2) безпосередньо процес вступу в ЄС та виникнення структурної сумісності з його інститутами та правовою системою; 3) розвиток регіонального співробітництва та інтеграції у межах загального процесу європейської інтеграції; 4) фундаментальну трансформацію громадянського суспільства, політичної культури й моделей поведінки, тобто запровадження демократичних традицій та цінностей в усіх сферах життєдіяльності людини (Молодцов, 2022, с. 152). Під європеїзацію вищої освіти у педагогічній літературі розуміють «формування спільної політики або освітнього простору як результату загального регулювання з боку ЄС засобом відкритого методу координації» через діяльність інституцій ЄС та створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), програми ERASMUS, SOCRATES, гранти тощо (Сисоєва, 2020, с. 12).

Задля усунення термінологічної неузгодженості Н. Колісніченко та Ю. Семенюк пропонують розмежовувати схожі поняття «європеїзація» та «європейська інтеграція». Під останньою вони розуміють «зближення, <...> посилення взаємозв'язку», у той час як

«європеїзація» є ширшим поняттям і потрактовується як інтеграційні процеси, що впливають на країни-учасниці, зміни на національному рівні та наслідки впливу Європейського союзу через свої інститути й політику на країни-члени (Колісніченко, 2019, с. 54).

О. Радишевська, досліджуючи генезу поняття «європеїзація», зауважує про його походження в англomовній літературі 90-х років минулого сторіччя, як відповіді на питання впливу інтеграційного політичного процесу в Європі «на інституційну трансформацію національних держав, що беруть участь у ньому» (Радишевська, 2019, с. 166-167). Аналізуючи сучасні наукові розвідки зарубіжних та вітчизняних колег (Р. Вонг, Т. Вільсон, Р. Ладрех, К. Радаеллі, Р. Хармсен, Д. Міхель, І. Беца, Л. Шереметьєва та ін.), дослідниця описує це явище як «модерний», «інтерактивний» процес; взаємодію національного рівня (держави-учасниці) та наднаціонального рівня (ЄС), що спричиняє так звану «реконструкцію європейської ідентичності» (тобто соціалізацію інтересів і цінностей, їх переплетення – cross loading); ієрархічний (top-down) вплив загальноєвропейської політики на інші народи, держави і спільноти й поширення серед них права, культури та інших цінностей; побудову, поширення й інституціоналізацію «офіційних і неофіційних правил, процедур, політичних стилів і спільних вигод і норм» на рівні інших держав (Радишевська, 2019).

Д. Желанов виокремлює такі вектори європеїзації сучасної вищої освіти: отримання необхідних компетентностей для професійної реалізації, студентоцентричність, освіта впродовж життя, академічна мобільність студентів та викладачів, привабливість вищої освіти для європейських студентів та студентів інших країн, реалізація вищої освіти на основі дослідницької діяльності тощо (Желанов, 2021, с. 55-64).

Розглянувши праці вітчизняних дослідників, можемо стверджувати, що поняття «європеїзація вищої освіти» належить до важливих понять педагогічної науки. Незважаючи на численні розвідки, вчені у різноаспектних студіях здійснюють пошук вичерпної дефініції поняття, простежують його генезу, осмислюють специфічні особливості тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Желанов, Д. В. (2021). Основні вектори європеїзації сучасної вищої освіти в Україні. *Теорія та методика навчання та виховання*, 50, 55-64
- Клим, Р. (2021). Теоретико-методологічні особливості європеїзації та неоінституціоналізму. *Медіафорум: аналітика, прогнози, інформаційний менеджмент*, 9, 194-206. Retrieved from: <https://doi.org/10.31861/mediaforum.2021.9.194-206>

- Колісниченко, Н. & Семенюк, Ю. (2019). Європеїзація освіти України: сутність та наслідки впливу. *Актуальні проблеми державного управління*, 2(78), 53-57.. Retrieved from: <http://uran.oridu.odessa.ua/article/view/179070>.
- Молодцов, О. В. & Шкорута, І. Л. (2022). Концептуалізація ідеї європеїзації інститутів публічного управління та адміністрування. *Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій*, 148–163. Retrieved from: <https://doi.org/10.54929/monograph-12-2022-03-04>
- Радишевська, О. Р. (2019). Генезис поняття «Європеїзація»: загальногуманітарний та правовий дискурс. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2, 165-173. Retrieved from: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/5/tom_2/33.pdf
- Сисоєва, С. О. (Ред.). (2020). *Європейський простір вищої освіти: параметри якості та експертизи*. Київ: ФОП Ференець В. Б.

Іван Котелевський

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

СПЕЦИФІКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

Сучасний етап розвитку та реформування мистецької освіти у контексті інтеграції України до світового освітнього простору, актуалізує проблему якості професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Це вимагає оновлення системи підготовки майбутнього, пошуку нових підходів до змісту, форм та методів пізнавальної діяльності студентів. Тому звернення до досвіду США з підготовки вчителя музичного мистецтва є актуальним та своєчасним.

Результати проведеного дослідження засвідчують важливість інструментально-виконавської підготовки американського вчителя музичного мистецтва, що має інтегративний характер та пов'язана із отриманням системних знань та професійних навичок гри на музичному інструменті,

На думку американських фахівців, головними вміннями викладача музики є здатність до виконання, аналізу і творення музики (Conway, Hibbard, 2019; Nash, 2019). За вимогою MENC у структуру виконавських умінь вчителя музики включають: успішне оволодіння інструментом (акомпанемент та сольний виступ), при цьому основний і додатковий інструменти вивчають на протязі усього терміну навчання; основні диригентські вміння; володіння репетиційною технікою, яка удосконалюється на заняттях з чисельних ансамблів; вільне читання партитур, якому приділяється увага на перших курсах; вміння імпровізувати на інструменті у різних стилях; володіння будь-яким оркестровим інструментом; вміння грати в ансамблі; 8) вокальні вміння (National Art Education Association).

Інструментально-виконавська підготовка учителя музичного мистецтва є багатогранною системою, що складається з взаємопов'язаних компонентів - теоретичного, методичного і практичного. Теоретичний компонент дає глибокі й усебічні знання педагогіки та психології, а також знання спеціального характеру: музично-історичні, музично-теоретичні, художньо-естетичні. Студенти вивчають основний музичний інструмент; додатковий музичний інструмент; концертмейстерський клас; хорове диригування; шкільний пісенний репертуар; історія музики; музично-теоретичні дисципліни (гармонія, поліфонія, аналіз музичних творів) тощо.

Методичний компонент забезпечує вивчення фахових методик, а практичний компонент спрямований на опанування навичками й прийомами, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність (Лабунец, 2020; Conway, Hibbard, 2019; (National Art Education Association).

Особливостями інструментально-виконавської підготовки американського вчителя музичного мистецтва є: інтенсифікація освітнього процесу за рахунок інтеграції змісту підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва та посилення міждисциплінарних зв'язків; створення освітнього середовища, оптимального для творчої самореалізації майбутнього вчителя музичного мистецтва; сприяння особистісній орієнтованості професійного розвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва через організацію ефективної самостійної роботи студента; збагачення професійного досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва (Смирнова, 2022;).

Отже, професія вчителя музичного мистецтва у США характеризується різноплановістю й універсальністю, висуває високі вимоги щодо рівня інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя. Інструментально-виконавська підготовка є важливий складник професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає оволодіння теоретичними та практичними аспектами виконавської діяльності, формування в педагога-музиканта технічної грамотності, готовності до виконання функцій музиканта-виконавця, здатності художнього втілення музичного образу та творчого інтерпретування обраного музичного твору, прагнення до відпрацювання власного авторського виконавського стилю, а також спроможності до реалізації інструментального виконавства в роботі зі школярами (Кін, Ткачов, Ткачова, 2022, с. 59). Інструментально-виконавська підготовка

майбутніх американських учителів музичного мистецтва спрямована на: формування сукупності автоматизованих рухових дій, спрямованих на художнє інтерпретування музичних творів (Conway, Hibbard, 2019); забезпечення вільного оволодіння студентами інструментом; формування готовності фахівців музично-педагогічного профілю до інструментального виконавства (Кін, Ткачов, Ткачова, 2022); становлення компетентного й гармонійно-урівноваженого фахівця, що володіє різними раціональними способами роботи з інструментом, здатний ретельно продумувати власну інтерпретацію, синтезуючи різні виконавські традиції.

ЛІТЕРАТУРА

- Кін, О.М., Ткачов, А.С., Ткачова, Н.О. (2022). Інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва як педагогічна проблема. *Інноваційна педагогіка*, 53(1), 57-60.
- Лабунец, В.М. (Ред.) (2020). *Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя музичного*. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г.
- Смирнова, Т.А. (2022). Особливості розвитку сучасної музичної освіти у вищих закладах зарубіжжя. *Professional Art Education*, 3 (2), 35-43.
- Conway C. M., Hibbard S. (2019). Pushing the boundaries in music teacher education. In Conway C. M., Pellegrino K., Stanley A. M., West C. (Eds.), *The Oxford handbook of preservice music teacher education in the United States* (pp. 3–22). Oxford University Press.
- Hash P. M. (2019). A historical overview of music teacher education in the United States. In Conway C. M., Pellegrino K., Stanley A. M., West C. (Eds.), *The Oxford handbook of preservice music teacher education in the United States* (pp. 44–66). Oxford University Press.
- National Art Education Association URL: <https://www.ncaea.org/naea>

Наталія Кузьменко

Сумський національний аграрний університет

ЦІЛІ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Згідно з законодавством України, молодь – це особи віком від 14 -ти до 35 – ти років, незалежно від громадянства та інших ознак [1]. Протягом цього тривалого періоду життя людина стикається з багатьма викликами та змінами: фізіологічні зміни; соціалізація; інтеграція в суспільство; самоідентифікація тобто формування власної системи цінностей, визначення життєвих пріоритетів та структурування щоденного життя; здобуття фінансової незалежності. Молодість – це перехідна ланка від соціальної ролі дитини до ролі дорослої самостійної людини.

Молодіжна політика спрямована на те, щоб створити умови та гарантії для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільстві. Вона має здійснюватися в інтересах молоді та разом з нею. Метою молодіжної

політики в Україні є підвищення рівня самостійності та конкурентоспроможності молодих людей; створення умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді. Молодіжна політика має такі цілі: створити умови, в яких молодь може реалізувати себе і розвивати свій потенціал; захистити права і інтереси молоді; забезпечити участь молоді у суспільному житті; розвивати інфраструктуру, молодіжні центри і простори; створювати умови для діяльності громадських організацій; підтримувати молодіжні ініціативи; створювати нові можливості, зокрема, шляхом громадянської освіти.

Молодь необхідно залучати до реалізації програм, які її стосуються, тобто, щоб усі ці можливості були доступні для всіх молодих людей незалежно від фізичного стану. Одним із важливих напрямів молодіжної політики є молодіжна робота. Це вид неформальної освіти, її основні характеристики наступні: вона орієнтована на потреби молоді; передбачає турботу про освіту і добробут молоді; доброзичливий та цілеспрямований характер діяльності; добровільну участь; стосується асоціацій та громадських організацій; її можна реалізувати як у державних, так і в громадських установах та об'єднаннях. Основними місцями реалізації молодіжної роботи є: неспеціалізовані заклади (заклади освіти, бібліотеки, торгівельно-розважальні центри, громадські організації, державні та недержавні установи); а також спеціалізовані заклади (молодіжні центри, клуби, табори, гуртожитки та інші місця перебування молоді). Молодіжну роботу також можна реалізовувати онлайн.

В Україні поняття молодіжної роботи було законодавчо врегульовано у Законі «Про основні засади молодіжної політики» 2021 р. Документ визначає молодіжну роботу як діяльність, спрямовану на залучення дітей та молоді до суспільного життя. Її можуть проводити самі молоді люди або дорослі разом з ними за допомогою інструментів спільного ухвалення рішень. Головна мета – створити можливості для молодих людей самостійно формувати своє майбутнє у сферах життя. В Україні розвиток цієї сфери передбачений Національною молодіжною стратегією до 2030 року [2]. Ця стратегія спирається на аналогічні документи ООН, Ради Європи та ЄС. Як проголошує ООН, молоді люди можуть бути рушієм у досягненні цілей сталого розвитку [3]. Але для цього вони потребують навичок і можливостей, щоб розвивати свій потенціал. Саме молодіжна робота може їм у цьому сприяти. Щоб працювати ефективно, потрібно дотримуватися принципів молодіжної роботи: добровільна участь у

будь якій активності; доступність; орієнтація молодих осіб на інтелектуальний, фізичний, духовний розвиток; забезпечення добробуту. Загалом це відповідає міжнародній практиці.

До повномасштабного вторгнення в Україні функціонувало понад 300 молодіжних центрів. У 2022 р. 102 об'єкти молодіжної інфраструктури були зруйновані, пошкоджені або перебували на окупованих територіях. Станом на грудень 2023 р. відновили роботу 123 молодіжних центри і 148 молодіжних просторів [4]. У листопаді 2022 р. в межах проєкту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні: III Фаза» у співпраці з Міністерством молоді та спорту України проведено дослідження потреб і викликів молодіжних центрів України різної форми власності місцевого, обласного та національного рівнів. Згідно з отриманими даними, менш як половина з них працює з молодими людьми з інвалідністю.

До березня 2023 р. молодіжну роботу в Україні не визначали як вид професійної діяльності. З 2014 р. існує освітня програма «Молодіжний працівник», яку реалізують Міністерство молоді і спорту України і Державний інститут сімейної і молодіжної політики за підтримки ПРООН в Україні. За 9 років її освоїли близько 6 тисяч осіб (станом на травень 2023 р.), які отримали відповідну сертифікацію для роботи з молоддю [5]. А вже 2023 р. з'явився професійний стандарт за професією «Фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)». У березні 2023 р. Національне агентство кваліфікацій затвердило вимоги до освіти кваліфікації фахівців та фахівчинь у цій сфері. Молодіжні працівники можуть допомогти молодим людям реалізувати свої права та можливості брати участь у житті громади, голосувати на виборах тощо. Вони можуть працювати у молодіжних і дитячих центрах, благодійних організаціях, органах місцевого самоврядування, місцевих органах виконавчої влади. Різні форми молодіжної роботи потрібні, аби упоратись з викликами, з якими молодь стикається в усіх сферах життя. Завдання молодіжних працівників – виявляти ці виклики та відповідати на них за допомогою молодіжних програм, проєктів та заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України. Про основні засади молодіжної політики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
2. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. URL: <https://mms.gov.ua/news/zatverdzheno-nacionalnu-molodizhnu-strategiyu-do-2030-roku>
3. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku>

4. Дослідження потреб і викликів молодіжних центрів України різної форми власності місцевого, обласного та національного рівнів. URL: <https://rm.coe.int/08-2022-yfdua/1680a8e55a>

5. Програма «Молодіжний працівник». URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Docs/Plany_robit_Ministerstva/2024/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202023_.pdf

Алла Куліченко

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ЗНАЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ

Медична освіта є однією із складових суспільного добробуту, оскільки вона забезпечує підготовку майбутніх лікарів, які підтримують здоров'я та життя людей. Тому у сучасному світі, що динамічно розвивається, необхідною є не лише фахова підготовка майбутніх медичних працівників, а і їхні педагогічні здібності. Знання педагогіки є необхідним для ефективної передачі медичних знань, розвитку навичок та формування професійних компетентностей у медичних студентів.

Останнім часом міжнародна педагогічна спільнота виражає занепокоєння тим, що викладачам у сфері медичної освіти не вистачає педагогічних компетентностей. Це відображено в тезі З. Варги та співавторів, де зазначено, що «якість медичної освіти є ключовим чинником. Стурбованість викликає той факт, що переважно лікарі навчають майбутніх лікарів, не набуваючи педагогічних навичок перед тим, як стати викладачами» (Varga et al., 2020). Тому з цього випливає необхідність посилення педагогічної підготовки викладачів медичної освіти для забезпечення високого рівня якості навчання та підтримки стабільності у цій галузі.

С. Лур'ян та М. Ванхавербек зауважують, що на початку ХХІ ст. належна педагогічна підготовка, яка є специфічною, стала необхідною для викладання в університетах. Проте питання про те, коли ця підготовка має починатися і чи має бути вона обов'язковою, чи необов'язковою, залишається досі предметом дискусій. Крім того, дослідники зазначають, що особливості медичної підготовки сприяли появі нової дисципліни – медичної педагогіки, яка має враховувати потребу у забезпеченні студентів базовою професійною компетентністю. Крім того, післядипломна неперервна медична освіта має власні методи, які також передбачають попередню педагогічну підготовку (Louryan, Vanhaeverbeek, 2000).

Під час дослідження, проведеного П. МакЛеодом та його колегами, виявлено, що досвідчені медичні педагоги без клінічного досвіду визначили та оцінили 30 педагогічних принципів, які можуть підвищити ефективність навчання. Досвідчені клінічні викладачі також оцінили ті ж самі 30 принципів, але їхні оцінки важливості цих принципів відрізнялися значно від оцінок медичних педагогів без клінічного досвіду (McLeod et al., 2009).

Зарубіжна педагогічна думка засвідчує, що у контексті проектування навчальних планів та методик викладання в закладах медичної освіти можна виокремити два основні підходи для аналізу педагогіки. Ці підходи полягають у вивченні варіацій педагогічних стратегій як між окремими предметами, так і всередині них, як-от:

- педагогіка окремих предметів, які є в навчальних планах чи які обирають студенти. Напр.: Педагогічні підходи до викладання анатомії;
- педагогіка тематичних блоків або тем, які охоплюють клінічні чи медичні навчальні плани. Напр.: педагогічні підходи до викладання проблем гендерної медицини (Tredinnick-Rowe, 2018).

Отже, медична освіта відіграє ключову роль у підготовці майбутніх лікарів та сприяє збереженню здоров'я та життя громадян. Проте, у мінливому світі важливо, щоб викладачі медичної освіти володіли педагогічними навичками, оскільки їх відсутність може впливати на якість навчання. Потреба у педагогічній підготовці викладачів у медичній освіті постійно зростає, що підтверджено науковими дослідженнями. Для поліпшення процесу навчання важливо розглядати два основні підходи до аналізу педагогіки у медичній освіті: вивчення педагогічних аспектів окремих предметів та тематичних блоків.

ЛІТЕРАТУРА

- Louryan, S., Vanhaeverbeek, M. (2000). De la pédagogie universitaire à la pédagogie médicale: quelques réflexions [From university pedagogy to medical pedagogy: some reflections]. *Revue médicale de Bruxelles*, 21(2), 99–104.
- McLeod, P., Steinert, Y., Chalk, C., Cruess, R., Cruess, S., Meterissian, S., Razack, S., Snell L. (2009). Which pedagogical principles should clinical teachers know? Teachers and education experts disagree Disagreement on important pedagogical principles, *Medical Teacher*, 31(4), e117-e124. DOI: 10.1080/01421590802335900.
- Tredinnick-Rowe, J. (2018). The Role of Pedagogy in Clinical Education. In O. B. Cavero, N. Llevot-Calvet (Eds.). *New Pedagogical Challenges in the 21st Century – Contributions of Research in Education*. InTech. doi: 10.5772/intechopen.74960
- Varga, Z., Póttó, Z., Czopf, L., Füzesi Z. (2020). Do we need special pedagogy in medical schools? – Attitudes of teachers and students in Hungary: a cross-sectional study. *BMC Medical Education*, 20, 472 <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02385-x>

МІЖНАРОДНА НАВЧАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КРАЇНАХ ЄС

Інтернаціоналізація системи вищої освіти інтегрує у собі традиційні цінності вітчизняних закладів вищої освіти, кращі зарубіжні практики стратегічного планування міжнародної діяльності, актуальні тенденції міжнародної освіти та механізми гармонізації інтересів стейкхолдерів. На підставі аналізу політик та стратегій інтернаціоналізації вищої освіти виокремлюємо такі напрями її стимулювання, як: мобільність національного та міжнародного освітнього простору; формування міжкультурних компетенцій; забезпечення якості досліджень міжнародного рівня; таргетування пріоритетів міжнародної співпраці.

У даній науковій розвідці ми зацентрували увагу на міжнародній навчальній мобільності в закладах вищої освіти країн ЄС.

У 2021 році 9,8% випускників ЄС на рівнях бакалавра та магістра перебували на тимчасовому навчанні за кордоном, відомому як кредитна мобільність. Це було очікуване зниження порівняно з 2020 роком, коли 11,2% випускників проводили час за кордоном, щоб отримати академічні кредити. Падіння, ймовірно, пов'язане з пандемією COVID-19, яка призвела до широкомасштабних обмежень транскордонної мобільності.

Найвищі частки випускників із мобільними кредитами в ЄС – поєднуючи рівні бакалавра та магістра – зафіксовані в Люксембурзі (25,9%) та Франції (25,6%), де приблизно кожен четвертий випускник у 2021 році тимчасово перебував за кордоном. Лише чотири інші країни – Нідерланди (14,1%), Австрія (12,4%), Швеція (11,7%) та Німеччина (11,2%) – мають рівень мобільності, що перевищує 10%. В решті країн ЄС менше 1 з 10 випускників завершили тимчасове перебування за кордоном під час навчання. Порівняно з даними до COVID-19 за 2019 рік, майже всі країни ЄС зазнали зниження рівня мобільності.

У 2021 році напрямки в межах ЄС були найпопулярнішими серед випускників кредитно-мобільних програм. Країни, де зафіксовано найбільшу кількість випускників, які завершили тимчасове перебування за кордоном у ЄС, це Франція (68 254), Німеччина (30 800), Іспанія (26 431), Нідерланди (9 308) та Італія (9). Чотири з цих країн також належать до тих, де, як повідомляється, більшість випускників із кредитно-мобільних систем з інших країн ЄС провели час за кордоном: Іспанія (35 254 випускники), Італія

Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін

(24 652), Німеччина (22 047) і Франція (15 411). Тут Фінляндія (10 794) завершує п'ятірку лідерів.

Обмежене зростання частки випускників із мобільними кредитами в ЄС у роки до 2021 року свідчить про те, що існують інші перешкоди для мобільності, окрім тих, які створила пандемія, які потрібно буде усунути, якщо ЄС хоче створити європейський освітній простір. Приклади, наведені молодими людьми в ЄС, включають відсутність фінансових можливостей, недостатню самостійність, щоб виїхати за кордон на тривалий період, недостатні знання іноземних мов, відсутність інформації про можливості навчання за кордоном або досвід, який не визнається вдома.

Видання «Індексу мобільності вищої освіти» за 2023 рік показує прогрес у розробці та впровадженні політики, сприятливої для мобільності з навчанням, і в усуненні перешкод, які перешкоджають участі з 2011 року. Проте в усіх освітніх системах ЄС ще є проблеми, які необхідно вирішити, і сфери, які потрібно покращити. Зауважимо, що половина освітніх систем ЄС відповідає всім або більшості критеріїв для п'яти з шести показників табло. Винятком є підтримка учнів з обмежених можливостей, де лише чотири системи освіти відповідають більшості або всім критеріям.

Мобільність за програмами, що фінансуються ЄС, є основним способом кредитної мобільності на рівні бакалавра (60,9%), але на неї припадає менше половини кредитної мобільності, що відбувається на рівні магістра (45,8%). Відповідні відсотки для короткого циклу вищої освіти (дані з 13 країн ЄС) і докторського або еквівалентного рівня (дані з 21 країни ЄС) становлять 48,7% і 32,3% відповідно.

Хоча кредитно-мобільних випускників магістратури більше, ніж випускників бакалаврів, менше випускників, які брали участь у мобільності за програмами ЄС. У 2021 році було 194 818 випускників кредитно-мобільних магістратур, з яких 89 213 взяли участь у мобільності за програмами ЄС, та 167 331 випускників бакалаврату, з них 101 868 взяли участь у мобільності за програмами ЄС.

З 2017 по 2021 рік частка мобільних випускників бакалавра та магістра зросла в усіх країнах ЄС, крім п'яти. Люксембург (55,39%), Австрія (21,2%), Нідерланди (18,8%) та Естонія (15,7%) мають найвищі частки за кількістю випускників їхніх систем освіти, тоді як найменші частки зафіксовані в Греції (1,8%), Хорватії (2,1 %) та Італії (3,2 %). В абсолютних цифрах у Франції (78 593), Німеччині (53 250) і Нідерландах (32 096) найбільше мобільних випускників. У 2021 році понад 50% мобільних випускників у ЄС закінчили навчання в одній із цих трьох країн.

ПОЛЬСЬКА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Професія вчителя музичного мистецтва значною мірою залежить від концепції культури, організаційних перетворень у музичному житті чи підвищених мистецьких вимог у певній спільноті. З іншого боку, вимоги, які висуваються до сучасної освіти, означають, що вчителі, в тому числі вчителі музичного мистецтва, повинні бути здатними впоратися з багатьма завданнями, такими як: організація та спрямування роботи учнів, створення умов для розвитку пізнавальних і музичних здібностей, а також інтересів до взаємодії з навколишнім середовищем.

Музична освіта має на меті розвивати всебічні, активні, творчі особистісні та базові музичні навички через різні види впливу музики. Музична освіта має багатогранні функції, як-от: пізнавальні, дидактичні, виховні, естетичні, лікувальні та компенсаційні, тому ініціативи, які здійснюються для їх реалізації, відзначаються власними специфіками. Пізнавальна та дидактична функція призначена для того, щоб учні здобували, поглиблювали та закріплювали свої музичні знання, а також їх обробку та керування слуханням та аналізом. Музичне мистецтво зображує дійсність і формує у її реципієнтів особливе бачення світу. Через музику душевний стан людини збагачується переживаннями й відчуттями, а отже, набуває повноти та глибини. Виховна функція не тільки сприяє стосункам з іншими, але й може пов'язувати минуле із сьогоденням і демонструвати їх важливість для майбутнього. Під час музикування поживляються стосунки з однолітками, розвивається дисциплінованість, з'являється почуття відповідальності за виконувану мистецьку роботу, виховуються національні та сімейні традиції. Компенсаторна функція сприяє психологічному розрядженню через музичну діяльність, дає можливість привабливо проводити вільний час і компенсує втрачені творчі враження. Ця функція може мати благодійний вплив на самооцінку, визнання та самопрезентацію.

Терапевтичний вимір музики полягає у виявленні та звільненні заблокованих емоцій і напруги, у покращенні спілкування, психофізичного стану, а також у мистецтві відпочинку, розслаблення та позитивного ставлення до повсякденного життя. Естетика виражається в забезпеченні музичних відчуттів, радості, смаків та інтересів. Естетичні переживання мають суб'єктивний характер і

залежать від історичних і соціальних чинників. Формування музичних смаків і задоволення потреби відчутти красу музичного мистецтва також є визначальними для цієї функції.

Бажана модель вчителя музичної освіти стала предметом наукової дискусії в Польщі трохи пізніше, ніж у США чи Західній Європі. У педагогіці музики модель складалася з трьох елементів: загальні навички, пов'язані зі специфікою музичної професії, практичні навички та творчість. Навчальний процес навчання учнів музиці є інтерактивним за своєю природою, тому вчителі зобов'язані досліджувати й оцінювати їх викладання, а також цінність і відповідність навчальних програм. Як викладач хорової, інструментальної або танцювальної музики, вчитель музики вказує на музичні цінності та на знайомство з польською та іноземною музичною літературою. Музикування сприяє співпраці, дисциплінованості та вирішенню творчих і репродуктивних музичних завдань. Як компетентні вчителі/вчителі ІТ, вони можуть створювати веб-сайти тощо. Безліч ролей і завдань, які необхідно виконати, дає змогу проводити модельні перевірки, наприклад, учителів музичного мистецтва як: організаторів, художників, учителів початкової музичної освіти, аніматорів культури, музикотерапевтів, репетиторів музики, носіїв регіональної культури, дослідників, ІТ-спеціалістів тощо.

Як митці, вчителі музичного мистецтва демонструють свою віртуозність, музичну компетентність, виконавчу компетентність або професійну та свідому інтерпретацію вокальної, інструментальної та танцювальної музики. Компетентність творчого вираження (композиторська) передбачає створення оригінальних композицій на основі різних музичних стилів і відповідного аранжування пісень. Музична компетентність передбачає аналіз звукового світу, емоційний опис музичних структур і систематичне самовдосконалення. Педагогічна модель «учень-магістр», запропонована Анджеєм Гуральським, функціонує як універсальна модель у науковій літературі. Активно виконавські вчителі є майстрами, а учні спостерігають або беруть участь у реалізації спільних музичних справ (концертів, фестивалів, конкурсів, майстер-класів тощо). Музично обдаровані учні характеризуються багатьма особистісними особливостями, які включають вольово-спонукальні аспекти, тобто: набір особливостей, пов'язаних із мисленням, пам'яттю, чутливістю та творчістю. Від учителя-майстра очікується творче керівництво художнім розвитком учнів. Це ідеал і знавець мистецьких питань.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ АГРАРНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключову роль у розвитку сучасних закладів вищої освіти відіграє інтернаціоналізація. Загальними перевагами інтернаціоналізації для університетів та студентів є досягнення міжнародних стандартів якості освіти, універсалізація знань, активізація академічної мобільності, розширення доступності освіти, посилення її інноваційної складової, зміцнення міжнародного співробітництва тощо.

Розвиток сучасної аграрної вищої освіти відбувається відповідно до законів ринкової економіки й потребує постійного оновлення змісту освіти новітніми матеріалами, запровадження інноваційних педагогічних технологій із високим рівнем інформатизації освітнього процесу. Так, академічні цілі інтернаціоналізації передбачають інтернаціоналізацію курикулуму, навчальних курсів, організацію закордонного стажування студентів і професорсько-викладацького складу, участь наукових працівників у міжнародних конференціях і симпозіумах, програмах підвищення міжнародної конкурентоспроможності та іміджу університету. У той же самий час економічні цілі інтернаціоналізації сприяють експорту освітніх послуг, відкриттю закордонних філіалів, залученню іноземних абітурієнтів, розробленню програм дистанційного навчання, залученню грантів міжнародних організацій.

Таким чином, інтернаціоналізація освіти відкриває нові перспективи для майбутніх фахівців аграрної галузі. Проте важливим інструментом інтернаціоналізації аграрної вищої освіти є знання іноземної мови, які дозволяють студентам та викладачам ефективно спілкуватися та співпрацювати в міжнародному освітньому середовищі. Наголосимо, що ключовим для успішної інтеграції на міжнародному ринку праці є знання іноземних мов та розуміння культурних, соціальних та економічних особливостей інших країн світу. Інтернаціоналізація освітнього простору спонукає майбутніх фахівців аграрної галузі вивчати іноземну мову з метою адаптації до сучасних викликів міжнародного ринку праці, генерування й імплементації оригінальних ідей тощо.

У контексті нашого дослідження зазначимо, що в умовах сьогодення актуалізується питання оновлення змісту освіти та вдосконалення професійної підготовки фахівців аграрної галузі.

Інтернаціоналізація аграрних закладів вищої освіти потребує враховувати мотивацію, яка керує різними зацікавленими сторонами. Так, наприклад, викладачі й науковці зацікавлені відкрити нові перспективи для проведення наукових досліджень, удосконалити виробничу практику, професійну майстерність та компетентність відповідно до загальноєвропейських стандартів, здобути передовий міжнародний досвід. У свою чергу студенти сподіваються на підвищення рівня міжнародної мобільності, отримання стипендіальної підтримки та гарантії працевлаштування. Нарешті керівники закладів вищої освіти розраховують на залучення додаткового фінансування, підвищення конкурентоздатності своїх майбутніх випускників та іміджу університету на глобальному рівні.

На думку Р.А. Кравець, інтернаціоналізація аграрних закладів вищої освіти – це процес створення нового міжнародного освітнього середовища, де найбільш ефективно можна реалізовувати національні інтереси не лише самих учасників цього процесу, а саме майбутніх фахівців аграрної галузі, але й здійснюватися спільні пошуки вирішення нагальних проблем усього людства. Інтернаціоналізація освіти передбачає визнання культурного плюралізму, інтенсивного діалогу культур, формування полікультурної компетентності, виховання толерантного відношення до інших народів та країн.

Таким чином, процес інтернаціоналізації освіти надає можливість аграрному університету досягнути інтердисциплінарного й мультипросторового лідерства, змінити внутрішню динаміку, налагодити зв'язки із зарубіжними партнерами та повністю адаптуватися до постійно змінного полікультурного середовища.

Ключовою ознакою інтернаціоналізації освіти є зростання кількості іноземних студентів. Присутність іноземних студентів у закладах вищої освіти є показником інтеграційного розвитку вищої освіти держави, який свідчить про високий рівень якості освітніх послуг, престиж університету й визнання країни на світовому ринку освітніх послуг.

Інтернаціоналізація аграрних закладів вищої освіти може бути значущою, проте зіткнення з перешкодами є невід'ємною частиною цього процесу. Основними перешкодами можливо виділити наступні: недостатній обсяг інформації, фінансування, відмінності в організації освітнього процесу та навчальних планах, мовний бар'єр тощо.

Ефективність інтернаціоналізації аграрних закладів вищої освіти в Україні тісно пов'язана з усуненням недоліків професійної

підготовки майбутніх фахівців до здійснення іншомовної комунікації (низький рівень мотивації студентів вивчати іноземні мови та налагоджувати міжкультурну взаємодію; недостатнє використання інноваційних методів навчання; нечітке усвідомлення ролі інтернаціоналізації в духовному й інтелектуальному саморозвитку особистості). Крім того, в умовах сьогодення мовні курси є частиною більшості міжнародних програм, оскільки на державному рівні визначено статус англійської мови як засобу міжнародного спілкування. Тому відбувається оновлення змісту програм щодо вивчення іноземних мов в аграрних закладах вищої освіти, які спрямовані на поглиблене вивчення мови для організації міжнародних обмінів студентами та викладачами.

Підсумовуючи вище зазначене, можливо зробити висновок про те, що провідними вимірами інтернаціоналізації аграрних закладів вищої освіти є якість освіти, міжнародна орієнтація, знання іноземної мови та мобільність як професорсько-викладацького складу, так і студентів.

Анна Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені а. С. Макаренка

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ЦИФРОВОГО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В США

Сучасна мистецька освіта немає меж, а тому великої популярності набувають інтернаціональні заклади вищої освіти. Яскравий приклад – Універсальна школа мистецтв (Universal Arts School <https://uarts.school/es/area-animacion>), що веде свою діяльність у Валенсії (Іспанія) і Лос-Анджелесі – Голлівуді (США). Заклад заснований у 1994 році, входить до топ кращих шкіл з візуального цифрового мистецтва у світі, формуючи витoki високоефективного навчання у сфері відео-ігор, цифрового кіно, VFX і анімації.

У еру бурхливого розвитку технологій цифрове образотворче мистецтво користується особливою популярністю та постає як інноваційна та захоплива форма вираження. Конвергенція цифрових технологій і традиційних мистецьких дисциплін породила широкий спектр творчих можливостей, дозволяючи цифровим митцям розширювати горизонти у власних роботах, долаючи фізичні обмеження.

Універсальна школа мистецтв (Universal Arts School) в рамках підготовки магістрів цифрового образотворчого мистецтва (Digital Fine Art) дає можливість обрати один із чотирьох актуальних

напрямів: магістр 3D-анімації (Master of 3D Animation), магістр цифрової 3D скульптури (3D Modeling Master – Sculpting Extreme), магістр цифрового мистецького такелажу (Rigging Master) та магістр VFX (Master VFX – Visual Effects).

Програма підготовки магістрів 3D-анімації (Master of 3D Animation) ґрунтується на 12 основних принципах анімації, зокрема на фізичних законах, яким підпорядковуються фізичні тіла (гравітація чи інерція), реакції персонажа на зовнішні елементи стимуляції відповідно до їх особистості та емоцій.

Підготовка фахівців у галузі цифрової 3D скульптури (3D Modeling Master – Sculpting Extreme) спрямована на отримання знань та навичок із анатомії, моделювання одягу за допомогою Marvelous Designer, топології та полігонального моделювання за допомогою Maya та 3D Max, текстурювання за допомогою Substance Painter, створення реквізиту й освітлення за допомогою технології реального часу Marmoset toolbag. Отримані компетентності необхідні для створення персонажів для кіно, анімації чи індустрії відеоігор, а також створення скульптури для колекціонування, мініатюри чи декорації для 3D друку.

Магістерська програма, спрямована на підготовку фахівця цифрового мистецького такелажу (Rigging Master) спрямована на набуття навичок зі створення структур, установок та їх з'єднання, щоб дати життя 3D-персонажу. Такелаж – це техніка анімації для артикуляції об'єкта, що розвивається зі скелета та елементів керування для відтворення руху графічним персонажем.

У межах магістерської програми з VFX (Master VFX – Visual Effects) здобувач опановує всі типи симуляції, починаючи від вибухів, вогню, магічних ефектів, руйнування чи стихійних лих і закінчуючи моделюванням анімування одягу та волосся. У процесі навчання за даною програмою магістрант набуває навичок, що пов'язані з остаточним виглядом ефектів, щоб досягти реалістичного вигляду та візуально привабливої кінцевої обробки, на додаток до фундаментальних питань, безпосередньо пов'язаних із рендерингом (шари візуалізації, AOVs, усунення шумів, освітлення) повністю орієнтований на робочі процеси студії.

Отже, можемо стверджувати, що окреслені профілі підготовки магістрів цифрового образотворчого мистецтва є актуальними та конкурентоспроможними в умовах сучасного арт ринку. Даний висновок також можемо підкріпити шляхом аналізу ринку праці в

індустрії цифрового мистецтва, де все більшої актуальності отримують такі професії, як «художник персонажів у реальному часі», «скульптор сценографії», «скульптор мініатюрних предметів колекціонування», «модельєр реквізиту», «художник технічного компонування», «художник пейзажів для фільмів та відеоігор».

Олександр Нечипоренко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

МОЖЛИВОСТІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В МЕЖАХ ПРОГРАМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОРПУСУ СОЛІДАРНОСТІ

Серед найбільш актуальних напрямів виховної роботи в країнах Європейського Союзу на сучасному етапі розвитку суспільства провідне місце посідає волонтерська діяльність. Як на рівні Європейського Союзу, так і на рівні держав-членів функціонують численні програми, спрямовані на залучення учнівської молоді до волонтерства.

Широке коло можливостей пропонує Європейський корпус солідарності (European Solidarity Corps), переважна більшість яких – це транскордонна волонтерська діяльність.

Волонтерські проєкти, що пропонуються Європейським корпусом солідарності, являють собою чудову нагоду допомогти тим, хто потребує такої допомоги, отримати нові навички, провести час за кордоном, вивчити мову тощо.

Завдяки широкому спектру питань, які охоплюють проєкти (таких як навколишнє середовище, здоров'я, інклюзія, цифрові технології, культура, спорт тощо), здобувач знайде те, що відповідатиме його інтересам і досвіду.

Європейський корпус солідарності пропонує вибір між волонтерством індивідуально або в команді.

Індивідуальне волонтерство може тривати від 2 місяців до 12 місяців, при цьому повний робочий день становить від 30 до 38 годин на тиждень, і дозволяє робити внесок у щоденну роботу організації, яка активно приносить користь місцевій громаді. Таке індивідуальне волонтерство є зазвичай «транскордонним», тобто здійснюється в іншій країні, ніж країна, резидентом якої є здобувач (хоча також пропонуються проєкти і «всередині країни»). У деяких випадках передбачена участь протягом коротшого часу (від 2 тижнів до 2 місяців) – наприклад, для учасників з меншими можливостями або обмеженими можливостями.

Командне волонтерство може тривати від 2 тижнів до 2 місяців, при цьому повний робочий день також становить від 30 до 38 годин на тиждень. Разом із тим, здобувач здійснює волонтерську діяльність разом із людьми принаймні з 2 різних країн. Група, як правило, складається з 10-40 волонтерів.

Якщо здобувач освіти від'їжджає за кордон для індивідуального волонтерства, залучаються 2 організації:

- допоміжна організація – розташована у країні, резидентом якої він є, і яка допоможе підготуватися до досвіду за кордоном (раніше це називалося «організація-відправник»);

- приймаюча організація – прийме та допоможе в країні призначення.

Здобувач може знайти потенційну допоміжну організацію в базі даних акредитованих організацій/організацій із знаком якості. У разі командного волонтерства, допоміжна організація не потрібна.

Волонтерська діяльність у межах Європейського корпусу солідарності відкрита для людей віком від 18 до 30 років, які проживають у країнах програми та партнерських країнах.

Вступаючи до лав волонтерів, здобувач освіти має дотримуватися низки принципів:

- сповідування таких цінностей, як солідарність, повага до людської гідності та прав людини, сприяння справедливому та рівному суспільству, заснованому на плюралізмі, недискримінації, толерантності, справедливості, солідарності та рівності;

- зміцнення солідарності між людьми, поважаючи при цьому їхні культури та традиції; прагнення створити спільноту спільної відповідальності та взаємної підтримки;

- прагнення зробити вагомий внесок у суспільство на засадах солідарності, співпраці та взаєморозуміння;

- дотримання поведінки, що не ставить під загрозу та не завдає шкоди ані самому волонтеру, ані оточуючим.

Наталія Осьмук

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Костянтин Товстуха

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ВИЩА ЮРИДИЧНА ОСВІТА ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: І УНІВЕРСИТЕТИ, І ВИЩІ ШКОЛИ

Навіть у Болонському просторі Європи національна система освіти Франції, у тому числі й вищої юридичної, зберігає свої

особливості, що формувалися впродовж значного історичного періоду на принципах свободи, рівності й братерства. Громадяни країни постійно слідкують за їх дотриманням, і у разі загрози втрати соціальних надбань, серед яких, і доступність вищої освіти, негайно організовують демонстрації та загальнонаціональні страйки. Дотримання традицій підтверджують й нещодавні протести фермерів країни, що вимагали від уряду посилити підтримку сільських господарств та обмежити імпорт у цій сфері. При цьому Франція традиційно сприймається як країна-приклад у збереженні традицій європейської культури, а доступність вищої освіти виступає гарантом надання рівних можливостей своїм громадянам.

Доступність вищої юридичної освіти формувалася у загальній площині змін у освітній сфері, де найбільш значними були новації ХІХ століття та особливо події другої половини ХХ ст. («Травень 1968 року», що мав наслідком закон Едгара Фора та закон Саварі в 1984 році). Подальша генеза вищої освіти Франції зумовлювалась ініціюванням Болонського процесу та активній участі в ньому. І хоча на сьогодні елітарний підхід до організації вищої освіти подекуди збережено, республіка є прикладом у реалізації права рівного доступу осіб до всіх щабелів освіти, високим рівнем знань і вмінь випускників (Максимюк О.Д., Грекул-Ковалик Т.А., 2022; Писаревська О. В., 2019).

Загальні засади організації вищої освіти у Франції розглядалися у дослідженнях О. П. Гуз, О. А. Бочарової, Л.В. Козак, К.В. Корсак, І. П. Мандрик, Д. І. Смужаниці. Генезі напрямків вищої освіти у ХІХ та особливостям короткого і довготермінового її здобуття у новітній час присвячено дослідження О. В. Хміль. Окремі аспекти доступності юридичної освіти висвітлювались у роботах О. Д. Максимюк, Т. А. Грекул-Ковалик. Як систему вищу юридичну освіту сучасної Франції досліджувала О. В. Писаревська. Французькі дослідники даної теми представлені М. Баєн (M. Bayen), А. де Люже, М. Флоре Лонжу, С. Ларонд Клерак (De Luget A., Flores-Lonjou M., Laronde-Clairac C.). Предметом нашої розвідки є загальна характеристика доступності здобуття вищої юридичної освіти в університетах та вищих школах.

Доступ до здобуття вищої юридичної освіти у Франції забезпечується можливістю здобувати освіту або в університетах, або у так званих Вищих школах.

Найяскравішим прикладом першого варіанту може бути навчання випускника середньої школи зі свідоцтвом про завершену повну середню освіту (Baccalaureat francais) в Університеті Paris-Panthéon-

Assas – державному закладі вищої освіти, що є правонаступником факультету права і економічних наук Паризького університету (Сорбони, 1253 р. заснування). Він вважається найкращим юридичним університетом Франції: із 18 000 студентів 80 % обирають факультети галузей права [4]. Звідки така популярність? – Відсутність вступних іспитів, як і в інших державних університетах країни. Всі власники свідоцтва про французьку середню освіту (загальну, технічну, професійну) подають досьє і записуються на навчання. Окрім того, юридичну освіту у Франції можна здобути на юридичних факультетах більшості університетів, які, зазвичай, поєднують високу якість навчання з широкими можливостями працевлаштування й подальшого навчання. Університети республіки позиціонуються як заклади, що передають знання шляхом надання вищої освіти, зберігають знання та примножують і продукують їх як суспільну цінність, у спосіб, коли результати досліджень перетворюються на успішні інновації та слугують основою для створення нових продуктів, процесів і підприємств.

На початку XIX століття паралельно з університетами були засновані Вищі школи (Grand École) – історично сформований тип французьких вищих державних навчальних закладів, який складно класифікувати за міжнародною типологією закладів вищої освіти. Вищі школи від початку й до сьогодні залишаються найбільш престижними, оскільки надають професійну освіту найвищого рівня, а їх випускники гарантовано отримують повноцінне працевлаштування в найбільш доходних галузях економіки, як державного, так і приватного секторів. Однією з найвідоміших Вищих шкіл є Національна школа адміністрації (École nationale d'Administration, ENA), 1945 р. заснування, що підпорядковується прем'єр-міністру країни.

Зрозуміло, що під час вступу до Вищих шкіл на абітурієнтів чекають складні іспити і великий конкурс. Для підготовки до випробувань Міністерство освіти організує дворічні підготовчі класи, не зважаючи на підпорядкування закладів. Вони можуть належати відповідним галузевим міністерствам: сільського господарства, культури, оборони, індустрії, юстиції, здоров'я або самого Міністерства освіти, як Нормальні вищі школи (Écoles normales supérieures) (Писаревська О.В., 2019). На зарахування до закладу без конкурсу мають також право студенти, які закінчили з відзнакою два перших курси в університеті, хоча кількість місць для таких абітурієнтів не перевищує 10% від усіх зарахованих. У такий спосіб Вищі школи отримують умотивованих і добре підготовлених студентів.

Отже, провідною умовою доступу до юридичної освіти у Французькій республіці є документ про завершену середню освіту. Варіативність здобуття вищої юридичної освіти передбачає два шляхи. Перший, найбільш доступний – вступ на навчання без іспитів до університету на відповідний факультет. Так вчиняють майже три чверті всіх абітурієнтів країни. Ті, хто прагне мати великі можливості й престижний диплом, погоджуються на більш тривалий й виснажливий шлях здобуття професії у Вищих школах.

ЛІТЕРАТУРА

- Максимюк О.Д., Грекул-Ковалик Т.А., (2022). Доступ до юридичної освіти в країнах континентальної системи права. *Юридичний науковий електронний журнал*, 9, 47-50.
- Національна школа адміністрації (ENA). Відновлено з <https://ua.ambafrance.org/Nacional-na-shkola>
- Університет Paris-Panthéon-Assas. Відновлено з <https://www.pravoznavstvo.com/institutions/panth%C3%A9on-assas>
- Писаревська О. В. (2019). Сучасна система вищої юридичної освіти Франції. *Педагогічний альманах*, 41, 50-55.

Ярослав Певнєв

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕДИЧНІЙ ОСВІТІ США

У сучасному світі медична освіта має вирішальне значення для забезпечення якості медичного обслуговування та впливу на загальний стан громадського здоров'я. Розвиток інноваційної діяльності у цій галузі став необхідним у зв'язку з постійними викликами та потребами сучасного суспільства.

А. Куліченко вказує на те, що у ХХ ст. завдяки активному просуванню у галузі медичної освіти США інновації стали провідними у світі. Вони залишаються актуальними й у ХХІ ст. (Kulichenko, 2020). Також дослідниця констатує, що історичні події, соціальні настрої та виклики, економічний та політичний контекст вказували американським освітянам та науковцям на пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності, як-от:

- стандартизація інноваційної діяльності (1914–1938);
- інтенсифікація наукової складової інноваційної діяльності (1939–1964);
- консьюмеризація інноваційної діяльності (1965–1989);
- комерціалізація інноваційної діяльності (1990–1999);

• дигіталізація інноваційної діяльності (2000–дотепер) (Куліченко, 2021).

Ці етапи відображають значний прогрес у галузі медичної освіти та розвитку інноваційної діяльності в США.

Д. Гіндін з колегами зазначає, що на початку 2020-х рр. було проведене національне опитування засобами електронної пошти серед 168 медичних коледжів США (усього в країні 171 таких освітніх закладів – Я. П.), що є членами Американської асоціації медичних коледжів. Три медичні коледжі було виключено через те, що ці освітні заклади не мали веб-сайту або загальнодоступної контактної інформації. Для опитування обрали чотири програми з метою отримання адекватного представлення уявлення щодо розвитку творчості та інноваційної діяльності у медичній галузі, зокрема:

- 1) медична гуманітаристика;
- 2) дизайн-мислення;
- 3) підприємництво;
- 4) трансфер технологій.

Представники медичних коледжів, які не відповіли, отримали два окремі нагадувальні електронні листи. Якщо після цих листів нагадування відповіді не надходило, з ними зв'язувалися за допомогою телефонного дзвінка з метою заповнення опитувальника. Якщо не вдалося зв'язатися по телефону, опитувальник заповнювався вручну на основі загальнодоступної інформації на веб-сайті коледжу (використовували серію ключових слів під час запиту на веб-сайті кожного освітнього закладу) (Hindin, 2023).

Отже, розвиток інноваційної діяльності у медичній освіті стає невід'ємною необхідністю в контексті постійних викликів та потреб сучасного суспільства. Результати досліджень вказують на те, що США, завдяки інтенсивному розвитку інноваційної діяльності, стали світовим лідером у сфері медичної освіти. Аналіз етапів інноваційної діяльності в цій галузі, які відображаються від стандартизації до дигіталізації, свідчить про значний прогрес у сфері медичної освіти США. Національне опитування, проведене серед медичних коледжів, підтверджує активний інтерес до розвитку творчості та інноваційної діяльності у медичній галузі, що відображено у чотирьох ключових напрямках.

ЛІТЕРАТУРА

Куліченко, А. К. (2021). Теоретичні та методичні засади інноваційної діяльності медичних коледжів університетів США (дис...д-ра пед. наук : 13.00.01). Суми. (Kulichenko, A. K. (2021). *Theoretical and methodological foundations of innovation activity of medical colleges at U. S. Universities*. (DSc thesis). Sumy.).

- Hindin, D. I., Mazzei, M., Chandragiri, S., DuBose, L., Threeton, D., Lassa, J., & Azagury, D. E. (2023). A National Study on Training Innovation in US Medical Education. *Cureus*, 15(10), e46433. <https://doi.org/10.7759/cureus.46433>
- Kulichenko, A. (2020). Development of innovation activity in American medical colleges (1914 – the 1980s): a brief review. *Knowledge, Education, Law, Management*, 3(31), 11-16. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.1.3>.

Оксана Порада

Національний університет «Запорізька політехніка»
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ КЕРІВНИКА ОСВІТИ: ДОСВІД США

Широкий вибір можливостей вищої освіти може задовольнити інтереси та кар'єрні цілі кожного здобувача. Освітня система Сполучених Штатів Америки відома в усьому світі своєю академічною досконалістю та інноваційним підходом (Jhansi, 2023). Вона має власну організаційну структуру, нараховує близько 130 000 шкіл і понад 55 мільйонів дітей, організована на рівні громади (Berry, 2024). Відповідно до десятої поправки (1791) до Конституції США 1787 року (The Constitution of the US, 1787) загальні повноваження щодо створення та управління державними школами зберігаються за штатами. Зауважимо, що не існує ні національної шкільної системи, ні національних рамкових законів, які б прописували навчальні програми або контролювали більшість інших аспектів освіти. Федеральний уряд відіграє важливу роль в освіті, проте він не засновує й не ліцензує школи та не керує освітніми закладами будь-якого рівня (U.S. Department of Education, International Affairs Staff, Education in the United States: A Brief Overview, 2005).

Національний уряд і уряди штатів ділять владу над державною освітою, при цьому штати здійснюють більшу частину контролю. Штати делегують повноваження шкільним радам округу міста або селище, які здійснюють контроль над шкільним округом. Округи складаються з кількох шкільних будівель залежно від розташування та щільності населення (виняток – Гаваї, де існує один шкільний округ). Невеликі округи керують двома-трьома школами, але великі обслуговують тисячі учнів. Кожним округом керує шкільна рада, обрана або призначена відповідно до закону, яка відповідає за реалізацію державної та федеральної політики та визначення місцевої політики. Шкільні ради призначають керівників, які призначають директорів. Отже, місцевий контроль є однією з головних відмінних рис організації шкіл у США (Grogan, 2014).

Зазвичай, уряди штатів встановлюють власні загальні освітні стандарти і стандартизовані тести для державних шкільних систем K-12 і контролюють коледжі та університети штатів. Освіта здобувається в державних та приватних (світських і парафіяльних) школах і індивідуально через домашнє навчання, а також у державних і приватних коледжах та університетах різних типів. Приватні заклади освіти можуть вільно визначати власну навчальну програму та кадрову політику, а акредитацію отримувати через незалежні регіональні органи акредитації або застосовувати певні державні правила. Вище зазначені відмінності у стандартах освіти призводять до низки проблем під час працевлаштування після переїзду в інші штати.

Зауважимо, що як один із світових лідерів інновацій та освіти, США почали формувати правову основу для цієї галузі наприкінці XVIII ст. (Kulichenko, Voichenko, 2021).

Завдяки значним реформам на федеральному рівні та інноваціям на державному та місцевому рівнях освіта в Сполучених Штатах постійно розвивається та зростає. Так, публікація книги «Нація під загрозою» (1983), Закон «Жодна дитина не залишиться позаду» (2001), «Гонка до вершини» (2012), «Закон про успіх кожного студента» (2015) – стали знаменними віхами в освітній реформі, спрямованими на підвищення успішності учнів і зміну культури шкіл США (U.S. Department of Education, International Affairs Staff, Education in the United States: A Brief Overview, 2005; Eadens, Marjorie, 2022). У жовтні 2015 року набули чинності «Професійні стандарти керівника освіти» затверджені Радою національної політики управління освітою (National Policy Board for Educational Administration, 2015), що призвело до наступного етапу реформи.

Створенню Професійних стандартів керівника для освітніх лідерів США 2015 р. передувала низка дискусій та розробка інноваційних програм з освітнього лідерства багатьма дослідниками та фахівцями в галузі освіти, вищої зокрема, щоб визначити базу знань в освітньому управлінні та створити стандарти для використання в програмах підготовки адміністраторів (Jackson, Kelley, 2002). Цей науковий доробок продовжується і донині як американськими, так і світовими провідними науковцями в галузі освіти. Зокрема, лідерство в освіті є однією з найбільш швидкозростаючих і найбільших галузей докторської освіти в США (McConnell III, 2020) а, як слушно зауважує Ф. Ебот Ашу, зв'язок між лідерством і ефективністю школи було встановлено дослідженнями в багатьох частинах світу, включаючи Африку, Європу, Азію, Америку,

Канаду та Австралію. Дослідник підкреслює що, розвиток управлінської думки мав і матиме еволюційний характер і зі зміною умов сьогодення, неодмінно повинні змінюватися і підходи до управління, а встановлення стандартів освітньої системи має бути спільною місією школи та шкільної спільноти (Ebot Ashu, 2021).

Аналіз національних, регіональних і державних тенденцій завершення вищих ступенів у сфері освітнього керівництва та адміністрування доводить, що існує потреба в навчанні керівників шкіл, більшість з яких отримують незначну формальну або структуровану підготовку до роботи. Стверджується, що будь-яка схема професійного розвитку керівників шкіл повинна враховувати такі фактори, як етапи лідерства (майбутні лідери, вступники, початок кар'єри, середня та пізня кар'єра) так і інші параметри програми навчання (Mulford, 2003), (McConnell III, 2020). Група науковців на чолі з Е. Голдрінг зазначає, що в багатьох округах основною метою оцінювання лідерства є виконання контрактних зобов'язань у рамках первинного перегляду призначень або документації для перебування на посаді чи продовження контракту (Goldring, et al., 2009).

Дж. МакКоннелл III зауважує, що «коли програми підготовки лідерів й шкільні округи добре формують нових лідерів і матимуть персонал та інструменти для аналізу можливостей найму, умов праці та обмежень у працевлаштуванні, які знаходять і утримують своїх новопризначених лідерів, освітній ландшафт справді покращиться» (McConnell III, 2020). Дж. Беррі відмічає, що останніми роками шкільні округи в США набувають статусу мережевого національного і міжнародного осередку навчання, що має економічні наслідки для громади та регіону (Berry, 2024). Останнє підтверджується дослідженням М. Міллер, яке виявило, що освітні лідери 400 коледжів з Сполучених Штатів, Європи, Індії та Азії, мають багато викликів і відповідей, визначених інституційними лідерами і можуть бути застосовані в інших країнах. Підкреслюється, що існує реальна необхідність для вищої освіти об'єднатися (Miller, 2023).

ЛІТЕРАТУРА

- Berry, J. (2024). The School District as The Unit of Analysis for Economic Development. Retrieved from: <https://www.npbea.org/npbea-resources/blog/>
- Eadens, D., Bruner, D. & Black, W. (2012). The intentions of Florida educational leadership graduate students to pursue administrative positions. Retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ971504.pdf>
- Eadens, D W., Marjorie C. (2022). Educational Leadership Preparation and Professional Roles: Are We Serving the Needs of Leadership Roles Along the Leadership Continuum? *Journal of Research on Leadership Education*.

- Ebot Ashu, F. (2021). Theories and Practices of Educational Leadership, Administration and Planning in Cameroon. *Presbook pc. Cameroon*. Retrieved from: https://www.academia.edu/45076057/Theories_and_Practices_of_Educational_Leadership_Administration_and_Planning_in_Cameroon
- Goldring, E., Porter, A., Murphy, J., Elliott, S. N., & Cravens, X. (2009). Assessing Learning-Centered Leadership: Connections to Research, Professional Standards, and Current Practices. *Leadership and Policy in Schools*, 8(1), 1–36. <https://doi.org/10.1080/15700760802014951>
- Grogan, M. (2014). Educational leadership and social justice in the United States. *Bildung und Erziehung*, 67(3): 299-312. doi: 10.7788/bue-2014-0305
- Jackson, B. & Kelley, C. (2002). Exceptional and innovative Programs in educational Leadership. *Educational Administration Quarterly*, 38 (2), 192-212.
- Jhansi, R. (2023). Education System in the USA 2024: Top Universities & Grading Scale. Retrieved from: <https://leapscholar.com/blog/education-system-in-the-usa-understanding-the-schooling-system-in-the-usa/>
- John R. McConnell III. (2020). The state of educational leadership in the United States: trends and implications for higher education and local school districts, *International Journal of Leadership in Education*, DOI: [10.1080/13603124.2019.1708475](https://doi.org/10.1080/13603124.2019.1708475).
- Kulichenko, A., Boichenko, M. (2021). The U.S. acts on innovation activity: implementation of the principles in medical education. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 1 (105), 317-330. DOI 10.24139/2312-5993/2021.01/317-330.
- Miller, M. (2023). Leadership Preparation and Institutional Priorities: A Global Perspective on Higher Education. *Open Journal of Leadership*, 12, 1-14. DOI: 10.4236/ojl.2023.121001.
- Mulford, B. (2003). School Leaders: Challenging Roles and Impact on Teacher and School Effectiveness. *OECD Commissioned Paper*. Retrieved from: <http://www.oecd.org/education/school/37133393.pdf>
- National Policy Board for Educational Administration (2015). Professional Standards for Educational Leaders 2015. Reston, VA: Author
- The Constitution of the US. (1787). Retrieved from: <https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf>
- U.S. Department of Education, International Affairs Staff, Education in the United States: A Brief Overview. (2005). *Washington, D.C.* Retrieved from: <https://elabedu.eu/education-system-abroad/education-system-usa/>

Євген Рудницький

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ: ДИСКУСІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасному світі, зокрема у його науковій царині, існують явища, які часом викликають сумніви та непорозуміння. Особливо це стосується комп'ютерних наук, що поступово стають важливим елементом суспільного розвитку. Думки та дослідження вчених з цієї галузі часто залишають певні аспекти непростими та неоднозначними для розуміння.

Так, Дж. Нопперз (J. Noppers) вважає: «Як наукова галузь, комп'ютерні науки є джерелом багатьох непорозумінь. Природничі науки вивчають світ навколо нас, щоб отримати нові уявлення про наш Всесвіт. Але які нові уявлення можна знайти у штучному пристрої, такому як комп'ютер? Деякі вважають, що комп'ютерні науки – це абстрактна галузь, подібна до математики. Вони стверджують, що це насправді не про комп'ютери, а про щось інше. Але якщо це так, чому тоді всі теми у цій галузі, безпосередньо чи опосередковано, мають щось спільне з комп'ютерами?» (Noppers, 2017).

У 1959 р. Л. Фейн (L. Fein) зазначав «Якщо ми замінимо сферу бізнесу на комп'ютери, обробку даних та тісно пов'язані галузі (назвімо їх «комп'ютерні науки»), то університети можуть запланувати таку діяльність:

- підготовка фахівців у цих галузях «комп'ютерних наук», що відповідають інтересам та компетентностям університету;
- підготовка науковців у цих галузях;
- проведення досліджень у цих галузях;
- перетворення предметних областей у нові дисципліни» (Fein, 1959).

У 1972 р. В. Етчисон (W. Atchison) наголосив на тому, що попри те, що термін «комп'ютерні науки» є широко вживаним, розвиток інформаційних технологій та їх вплив на суспільство могли виправдати використання терміну «інформаційні науки» для опису цієї галузі. Також, дослідник вказував на те, що комп'ютерні науки насправді виконували ту саму функцію, що й інші науки (Atchison, 1972).

На початку XXI ст. Дж. МакГафі (J. McGuffee) подавав свою візію щодо зазначеного педагогічного конструкта: «Гарне (тут і далі – релевантне – Є. Р.) визначення терміну «комп'ютерні науки» повинно мати естетичні якості. Воно має надихати, так само як і роз'яснювати. Комп'ютерні науки – це дуже захоплива та динамічна дисципліна. Гарне визначення повинно передавати цю захопленість» (McGuffee, 2000). Думки дослідника свідчать про те, що він розглядав комп'ютерні науки як щось більше, ніж просто набір методів та знань – як цілісну галузь, що може вразити уяву та викликати емоції. На нашу думку, це може сприяти покращенню сприйняття та зацікавленості у комп'ютерних науках.

Отже, наразі розуміння комп'ютерних наук залишається складним завданням, і їх значення та напрями розвитку викликають дискусії серед вчених. Наукові пошуки у цій галузі виявляють неоднозначні аспекти, а погляди на її сутність часто розходяться. Ці

думки свідчать про необхідність подальшого вивчення та розуміння комп'ютерних наук як ключового елементу сучасного світу, що може визначити подальший розвиток нашого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

Atchison, W.F. (1972). Computer Science in the U. S. A. In: *Informatik. Schriftenreihe der Technischen Hochschule in Wien*, vol 1. Springer, Vienna. https://doi.org/10.1007/978-3-7091-5498-4_3

Fein, L. (1959). The role of the University in computers, data processing, and related fields. *Communications of the ACM*, 2(9), 7–14. <https://doi.org/10.1145/368424.368427>

McGuffee, J. W. (2000). Defining computer science. *SIGCSE Bulletin*, 32 (2), 74–76. <https://doi.org/10.1145/355354.355379>

Noppers, J. (2017). *Understanding computer science How the discipline of computer science develops new understanding* [Master Thesis, University of Twente]. The Netherlands. Retrieved from https://essay.utwente.nl/73764/1/noppers_MA_BMS.pdf

Юлія Рябокони

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Реформування системи фахової передвищої освіти висуває нові вимоги до особистісних і професійних якостей адміністративного персоналу, насамперед керівників означених закладів. Серед таких якостей одними з найважливіших є навички креативного менеджменту. До таких навичок належать: управління проектами, цифровий маркетинг, графічний дизайн і здатність формувати творчу стратегію. Також керівники закладів фахової передвищої освіти повинні володіти навичками спілкування з клієнтами, вміти керувати командою та мати досвід творчого керівництва.

Окрім жорстких навичок (*hard skills*), креативний менеджер повинен володіти певними м'якими навичками (*soft skills*). Вони повинні вміти ефективно проводити мозковий штурм, керувати кількома творчими проектами, мати розвинені комунікативні навички, креативно мислити й мати унікальний підхід до вирішення проблем.

Серед найважливіших навичок креативного менеджменту зарубіжні дослідники виокремлюють:

- управління проектами – креативні менеджери використовують управління проектами, координуючи творчі зусилля, керуючи відносинами з клієнтами та впроваджуючи передовий досвід і програмне забезпечення, щоб гарантувати результативність і

ефективність виконання проєктів. Вони також використовують управління проєктами для створення робочих процесів структурного підрозділу та виконавчих творчих процедур.

- цифровий маркетинг – стосується просування брендів і продуктів через цифрові канали, такі як соціальні мережі, пошукові системи та електронна пошта. Креативні менеджери використовують цифровий маркетинг різними способами, включаючи розробку маркетингових матеріалів, керування цифровими маркетинговими кампаніями, фотографування та редагування фотографій продукту;

- графічний дизайн – це мистецтво створення візуальних елементів для передачі повідомлення. Креативні менеджери використовують графічний дизайн, щоб створювати маркетингові кампанії, розробляти комерційні зображення та продукти, керувати графічними дизайнерами та фотографами, а також керувати мистецтвом. Вони також використовують графічний дизайн для створення друкованих і цифрових оголошень, керування творчим процесом і співпраці з іншими графічними дизайнерами;

- розроблення креативної стратегії – це план досягнення творчих цілей. Креативні менеджери використовують креативну стратегію, керуючи масштабами проєкту, стратегією соціальних медіа та керуючи командою. Вони контролюють рекламні бюджети та напрям дизайну, а також розробляють стратегії ефективної графічної комунікації;

- генерування творчих концепцій – ідей, які спрямовують розвиток творчої роботи. Креативний менеджер може використовувати ці концепції для управління розробкою продуктів, дизайну та маркетингових рішень. Він також може запропонувати творчі концепції для заходів або використати їх для розробки нових бізнес-ідей;

- креативне спрямування – характеризує процес планування та керівництва командою для створення певної візуальної ідентичності чи бренду. Креативні менеджери використовують креативне керівництво, щоб керувати роботою своєї команди, від встановлення загального бачення до нагляду за окремими проєктами та забезпечення відповідності кінцевого продукту бажаному результату. Вони можуть забезпечувати чітке стратегічне керівництво, керувати креативними стратегіями або керувати розробкою брендингу та реклами. Вони також працюють безпосередньо з клієнтами, щоб зрозуміти їхні цілі та забезпечити творче керівництво для досягнення цих цілей;

- творчий процес – це системний підхід до розв’язання проблем, який передбачає мозковий штурм, експериментування та критичне мислення. Креативні менеджери використовують творчий процес для розробки інноваційних ідей для маркетингових кампаній і розробки продуктів. Вони керують творчим процесом від концепції до остаточного випуску, оптимізують означені процеси;

- творчі послуги – стосуються проектування та розробки візуального контенту, який використовується в рекламі та маркетингу. Креативні менеджери використовують креативні послуги, створюючи процеси запитів, щоб інформувати команди маркетингу та комунікацій, реалізуючи стратегії доставки для мультимедійних і творчих команд, а також навчаючи стажерів. Вони також очолюють і керують групами креативних послуг, наглядають за зв’язками між розробкою продукту та креативними послугами, а також підбирають працівників у відділи креативних послуг.

Таким чином, можемо констатувати, що наявність навичок креативного менеджменту дозволить підвищити ефективність функціонування закладів фахової передвищої освіти, перетворити їх на конкурентоспроможних суб’єктів організації освітньої діяльності.

Аліна Сбруєва

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Сергій Качан

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РЕВОЛЮЦІОНІЗУЮЧИХ ВПЛИВІВ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

З початку 2020-х рр. генеративний штучний інтелект (generative artificial intelligence - GenAI) отримав надзвичайно швидкого розвитку, захопивши думки світової академічної громади та викликавши вир суперечливих поглядів на те, як він або здійснить позитивну трансформацію, або спричинить хаос у сфері вищої освіти. Сотні публікацій дослідників, викладачів, політиків з’являються в наукових і науково-популярних виданнях, у яких прогнозуються позитивні перспективи або занепад традиційних систем вищої освіти. Систематизація широкого кола джерел дозволила сформулювати пріоритетні, з нашої точки зору, аспекти розгляду трансформації вищої освіти в контексті революціонізуючих впливів технологій GenAI:

- позитивний вплив GenAI на розвиток вищої освіти можливий лише за умови синергії між людиною та штучним інтелектом. GenAI не може замінити собою людину: освітяни відіграють та відіграватимуть незамінну роль в освітній екосистемі. Освітні інституції повинні контролювати інтеграцію штучного інтелекту в діяльність закладу освіти, забезпечуючи контроль над процесом навчання та наукових досліджень. Педагоги повинні розглядати GenAI як потужний інструмент для розширення своїх можливостей, а не як заміник своєї діяльності. Штучний інтелект може допомогти в автоматизації управлінських завдань, дозволяючи викладачам більше зосереджуватися на наставництві. Плідна співпраця з GenAI також може заохочувати викладачів до переосмислення змісту своїх навчальних курсів та підвищення ефективності навчальної взаємодії зі студентами;

- GenAI може сприяти інноваціям у сфері вищої освіти шляхом стимулювання особистісного підходу та творчості учасників освітнього процесу. Використовуючи інструменти на основі GenAI у пропонуваніх студентам завданнях, які вимагають мозкового штурму та генерування ідей, викладачі можуть надихнути їх мислити критично та творчо. Це готує студентів до майбутньої професійної діяльності, де творчість є цінною навичкою та умовою досягнення успіху. Дослідження показали значне підвищення продуктивності освіти завдяки використанню GenAI в завданнях, що вимагають креативності, що підвищує рівень набуття необхідних професійних компетентностей;

- активізація застосування GenAI сприяє розвитку цифрової грамотності, що є фундаментальною навичкою для всіх членів академічної громади. Педагоги відіграють ключову роль у забезпеченні студентів знаннями та навичками для відповідального використання технологій GenAI. Включаючи в навчальну програму теми, пов'язані зі штучним інтелектом, викладачі готують студентів до майбутнього, де знання GenAI є цінним надбанням. З огляду на те, що від студентів очікується використання генеративного штучного інтелекту в якості умови майбутнього успішного працевлаштування, екосистема закладу вищої освіти є ідеальним середовищем для здобуття необхідних навичок. Під керівництвом викладачів студенти можуть познайомитися з генеративними технологіями штучного інтелекту, отримати можливість випробувати їх відповідально та критично обміркувати свої сильні та слабкі сторони;

- GenAI може відігравати ключову роль у диверсифікації методів оцінювання навчальних досягнень студентів, Однією з головних

особливостей GenAI є його здатність створювати унікальні та персоалізовані набори проблемних ситуацій, які можуть бути інструментальними для оцінювання критичного мислення та здібностей студентів до розв'язання проблем. Штучний інтелект може розробляти завдання на основі сценаріїв, які вимагають від студентів орієнтуватися в складних багаторівневих проблемах, подібних до тих, з якими вони можуть зіткнутися у своєму професійному житті. Таке оцінювання перевіряє не лише знання студента, але й його готовність до застосування їх у незнайомих ситуаціях, тобто навички, яка високо цінуються в усіх галузях. Крім того, GenAI може революціонізувати оцінювання творчих і орієнтованих на дизайн дисциплін. Створюючи низку сценаріїв, тематичних досліджень і проєктів, GenAI може спонукати студентів продемонструвати оригінальність та інноваційність, тобто риси, які є незамінними в багатьох сферах. Залучення GenAI до оцінювання може передбачати перехід до методів, які надають пріоритет документуванню процесу, за допомогою якого досягається кінцевий продукт, а не самого продукту. Ці результати, що є орієнтованими на процес, а не на продукт, змусять студентів глибше залучитися до вивчення предмету;

- поява GenAI активізувала увагу до важливості академічної доброчесності. Оскільки штучний інтелект стає невід'ємною частиною навчального процесу та наукових досліджень, необхідно звернути увагу на етичні міркування. Освітняни повинні брати активну участь у трактуванні питань конфіденційності даних, прозорості й відповідального використання GenAI. Беручи участь у обговореннях питань академічної доброчесності, члени академічної громади можуть допомогти сформувати етичні рамки, які керують інтеграцією штучного інтелекту у вищу освіту, надати студентам можливість зрозуміти ці рамки та сформувати навички їх дотримання.

На завершення розгляду впливу GenAI на трансформацію вищої освіти підкреслимо, що позитивний вплив штучного інтелекту на розвиток вищої освіти можливий лише за умови синергії між академічною громадою та GenAI. Разом освітяни та GenAI у змозі здійснити революційні трансформації в освіті. Важливою є співпраця академічної сфери з постачальниками технологій GenAI, яка має бути спрямована на аналіз того, де і як можна застосувати GenAI з метою вирішення реальних освітніх проблем зі значним позитивним впливом, мінімізуючи ризики та долаючи виклики.

ПІДГОТОВКА АРТ-МЕНЕДЖЕРІВ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Культурні заклади, такі як музеї, галереї, театри та концертні зали, дарують нам незабутні враження. Вони часто є джерелом культурного життя нації та джерелом гордості для спільнот у всьому світі. Вони зберігають історію для майбутніх поколінь і можуть сприяти розвитку нових талантів та інновацій. Ця важлива робота залучає талановитих художників, кураторів і продюсерські групи, але також вимагає кваліфікованих менеджерів.

Арт-менеджери є основою таких закладів. Робота арт-менеджера полягає в тому, щоб збалансувати управління бізнесом і культурними цілями установи. Вони відіграють важливу роль у підтримці фінансової стабільності, одночасно зберігаючи надзвичайно важливу художню цілісність організації.

Менеджери установ культури і мистецтв беруть на себе відповідальність за операційні аспекти мистецьких організацій, виконуючи широкий спектр обов'язків. До них належать:

- **фінансовий менеджмент:** нагляд за бюджетами, керівництво зусиллями зі збору коштів, подання заявок на отримання грантів і створення фінансових звітів;
- **стратегічне планування:** співпраця з керівництвом організації для встановлення довгострокових цілей і стратегій високого рівня;
- **маркетинг і просування:** розробка маркетингових стратегій і кампаній для демонстрації програм організації та більш широких ініціатив;
- **розробка програми:** планування та контроль програмування організації, що включає заходи, виставки та виступи;
- **людські ресурси:** управління робочою силою організації, включаючи найм, навчання та професійний розвиток.

Для арт-менеджера надзвичайно важливо мати різноманітний набір навичок. Щоб розпочати кар'єру в художньому музеї чи галереї, знання історії мистецтва та художньої індустрії є, звичайно, перевагою, але крім цього необхідні додаткові навички, а саме:

- **принципи бухгалтерського обліку, фінансів і менеджменту,** що допомагає підтримувати фінансовий добробут і стратегічний розвиток установи культури і мистецтв;

- **креативність**, що дозволить розробляти інноваційні програми, які залучать аудиторію установи культури і мистецтв та підвищують її авторитет;
- **комунікативні навички**, які є незамінними для ефективної взаємодії з художниками, персоналом, донорами та іншими зацікавленими сторонами;
- **лідерські навички**, які допоможуть надихнути та мотивувати персонал і волонтерів. Цілі будь-якої організації легко досягаються мотивованою командою;
- **навички розв'язання проблем** для вирішення непередбачених проблем, які можуть виникнути в повсякденній діяльності.

Отримати зазначені навички можна навчаючись на магістерській програмі «Виконавчий магістр культурного лідерства».

У даній науковій праці ми звернемося до досвіду Лондонської Королівської академії та Маахстритського університету, які пропонують дворічну магістерську програму, розроблену для абітурієнтів, які бажають отримати кваліфікацію магістра мистецтв, не відриваючись від роботи на повний робочий день. Розроблений у 2017 році Маастрихтським університетом і Королівською академією мистецтв у Лондоні, це унікальний міжнародний курс, адаптований до потреб керівників, які хочуть розвивати свої ділові та лідерські навички паралельно з глибокими знаннями культурних індустрій.

Курс «Виконавчий магістр культурного лідерства», який надається протягом двох років за програмою високоінтенсивних модулів, які викладаються в Лондоні та Маастрихті.

Розроблений спільно Королівською Академією та Маастрихтським університетом у Нідерландах, зазначений курс надає учасникам уявлення про бізнес і управління мистецтвом, а також критичні погляди на мистецтво та культуру, мистецьке право, методи дослідження, особисте лідерство, технології та інновації, колекціонування та управління колекціями, а також виставки та заходи.

Розроблена для працюючих професіоналів, програма включає тижневі сесії в Лондоні та на кампусі Маастрихтського університету. Завершується навчання дипломною роботою або професійним проектом, що дозволить застосувати отримані знання до сценаріїв реального світу.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема імплементації інноваційних технологій навчання в педагогічних закладах вищої освіти актуалізується в новому вимірі в сучасних умовах. Інноваційні технології навчання безпосередньо впливають на якість освітніх послуг та успішність організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. Відповідно їхнє впровадження повинно чітко узгоджуватися з організаційними, навчально-методичними та науково-дослідними аспектами діяльності закладу вищої освіти.

Наголосимо, що у статті 5 п.1 Закону України «Про освіту» визначається, що інновація «забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства». Інновації в системі освіти: а) полягають у введенні нових напрямків, форм, методів і прийомів діяльності; б) спрямовані на зростання якості навчання, підвищення ефективності та результативності роботи закладів системи освіти; в) передбачають більш ретельне відстеження процесу і завдань освіти, осмислення і оцінку результатів навчання (Закон України «Про освіту», 2017).

Упровадження інноваційних технологій навчання співпало з глобальними процесами інформатизації та цифровізації суспільства в цілому. Незаперечним є той факт, що збільшення використання технологічних інновацій в повсякденному житті та побуті, впливає на включення технологій в освітній процес вищої школи. Перспективами для розвитку інноваційного навчання стали соціо-культурні фактори, а саме пандемія COVID-19. Перед закладами вищої освіти з'явився новий виклик, який потребував негайного розв'язання, насамперед, забезпечення безперервності освітнього процесу. Відповідно це сприяло появі інноваційної моделі навчання в закладах вищої освіти, яка передбачала організацію дистанційного, цифрового та віртуального навчання.

Одним із поширених шляхів втілення інновацій є організація змішаного навчання, тобто поєднання аудиторного та дистанційного навчання за допомогою електронних засобів. Інтенсифікація розвитку дистанційного навчання в Україні особливо спостерігалася в умовах упровадження карантину.

Так, в освітньому процесі для дистанційного навчання було використано програми та платформи Zoom, Moodle, Google Classroom, Skype та інші. Позитивним є той факт, що здобувачі освіти за такої форми навчання мають можливість для засвоєння необхідного обсягу матеріалу на відстані від навчального закладу. Викладачі розробляють дистанційні курси, навчальні завдання, які спрямовані на активізацію дослідницької та творчої діяльності студентів. Окрім того актуалізується використання викладачами різноманітних видів перевірочних, тестових, контрольних робіт, що передбачає встановлення зворотного зв'язку та контролю якості знань студентів.

Отже, використання технологій електронного навчання має свої переваги та недоліки, які впливають на спільну роботу студента та викладача. Так, можливо виділити такі позитивні аспекти використання технологій дистанційного навчання: по-перше, студент сам обирає час та місце навчання; по-друге, доступ до навчальних матеріалів через Інтернет можливий із будь-якої точки нашої країни; по-третє, студент може поєднувати навчання з додатковою/факультативною діяльністю; по-четверте, гнучкі умови навчання; по-п'яте, використання технологій дистанційного навчання дозволяє знизити вартість проїзду до місця навчання та назад; по-шосте, технології дистанційного навчання можуть бути використані для навчання великої кількості людей одночасно.

Наголосимо, що заклади вищої освіти активно використовують інтернет зв'язок для створення розумного простору (smart rooms), який надає доступ для організації веб-конференцій та інших видів дистанційної навчальної роботи. Перспективним є створення мобільних програм (Mobile Apps) з метою поглиблення студенто-центрованого навчання. Використання мобільних освітніх додатків надасть можливість наблизити освітній контент до студентів з одного боку, а з іншого, створить нові умови для викладачів для проведення он-лайн занять.

Упровадження технологічних пристроїв, за допомогою яких є можливість забезпечити безперервність та доступність навчання, підкреслює важливість ІКТ- та цифрових інструментів в трансформаційних процесах в освіті. Ці технології дозволяють створювати інтерактивні заняття, індивідуалізувати навчання, робити його більш доступним і ефективним для різних груп здобувачів освіти. Вони також допомагають у зборі та аналізі даних про освітній процес, що дозволяє викладачам вчасно адаптувати програму та методики

навчання до потреб студентів, що сприяє покращенню якості освіти та готовності студентів до сучасного цифрового світу.

Зазначимо, що дослідження ефективності впровадження інноваційних технологій навчання у вищій школі ефективно впливають на різні аспекти зокрема, досвід, взаємодію та автономію студентів. Інноваційні технології навчання виконують як навчальну, так і мотиваційну функції, що сприяє підвищенню поведінкової та пізнавальної діяльності студентів до навчальних курсів. Інноваційні технології навчання стимулюють здобувачів вищої освіти до активного залучення до освітнього процесу, дозволяє їм відчувати більшу свободу в самостійному опануванні матеріалу, сприяють поглибленню співпраці та взаємодії між студентами та викладачами. Також ці технології сприяють розвитку навичок самостійності та автономії у навчанні, що є важливими аспектами для успішної адаптації до сучасного освітнього середовища.

Проведений аналіз досліджуваного питання надає можливість дійти до висновку про те, що інноваційні технології навчання сприяють розвитку самостійної навчальної, пошуково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, формуванню стійких умінь та навичок, які є максимально наближеними до майбутньої професії фахівців.

Володимир Шульга

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ФОРМАЛЬНИМ, НЕФОРМАЛЬНИМ ТА ІНФОРМАЛЬНИМ НАВЧАННЯМ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В КАНАДІ

Формування цілісної гармонійно розвиненої особистості вимагає активізації зусиль усіх зацікавлених сторін, зокрема об'єднання впливів з боку формальної, неформальної та інформальної освіти. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження взаємозв'язку між формальним, неформальним та інформальним навчанням в аспекті розвитку мовної грамотності та вивчення іноземних мов у Канаді.

Варто зауважити, що канадські освітні теоретики та освітяни-практики наголошують на цінності всіх видів навчання, особливу увагу приділяючи навчанню впродовж життя на засадах міждисциплінарного підходу.

Характеризуючи види навчання, наголосимо, що формальне навчання в Канаді є спеціально організованим і структурованим процесом. Формальне навчання зазвичай організовується установами. Часто цей тип навчання ґрунтується на навчальному плані чи офіційній програмі.

Неформальне навчання в Канаді може бути або не бути цілеспрямованим або організованим певним закладом, але зазвичай є певним чином організованим, навіть якщо він організований вільно. У межах неформального навчання не передбачено формальних кредитів.

Інформальне навчання ніколи не організовується спеціально. Замість того, щоб керуватися жорсткою навчальною програмою, це часто відбувається для здобуття досвіду/навичок та спонтанно.

В аспекті грамотності та мовних навичок у Канаді дослідники наголошують на цінності саме неформального навчання.

Управління розвитку людських ресурсів і навичок Канади (Human Resources and Skills Development Canada – HRSDC), відділення федерального уряду, яке займається навичками працевлаштування та навчанням, визначило низку характеристик грамотності як:

- читання тексту;
- використання документів;
- обчислення;
- письмо;
- усне спілкування;
- робота спільно з іншими (групова робота);
- безперервне навчання;
- навички мислення;
- використання комп'ютера.

HRSDC використовує підхід, згідно з яким існують різні рівні складності для кожної навички, і розробив набір інструментів для здобувачів освіти, фахівців із підвищення грамотності та роботодавців. Здобувачі освіти мають доступ до інструментів самооцінки, які допоможуть їм зрозуміти рівень своєї компетентності.

Практики можуть отримати доступ до інструментів, які допоможуть їм проводити оцінювання грамотності.

Роботодавці можуть отримати доступ до «Опитування на робочому місці», яке допоможе їм перевірити рівень грамотності та основні навички своєї організації.

На міжнародному рівні загальні європейські рекомендації з мовної освіти (CRFR) оцінюють знання другої та інших мов. Інтерес до цієї основи та її застосування зростає в Канаді.

ЛІТЕРАТУРА

Human Resources and Skills Development Canada. (n.d.). Essential Skills. Retrieved from: <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/essential-skills.html>.

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ

Франція, як і інші країни Європейського Союзу, реалізує програму з прийому й інтеграції мігрантів та їхніх дітей. Як відомо, Франція – країна, яка має великий досвід щодо процесів міграції. Кількість мігрантів у цій країні, як зазначають дослідники, постійно зростає. До основних міграційних груп переважно належать студенти та сім'ї, які вимушені залишити свої країни з економічних чи політичних мотивів.

Найперспективнішою вважається студентська міграція, але до найбільш розповсюдженої та найбільш численної належить сімейна міграція. Число мігрантів цієї категорії щорічно збільшується приблизно на 2,2 % [1].

Міграційна політика знайшла відображення у прийнятих у Франції законах та рішеннях уряду. Зокрема, відповідно до закону «Щодо контрольованої міграції, ефективного права на притулок та успішну інтеграцію» (2028 р.) міграційна політика спрямована на зміцнення співробітництва та взаємодії на європейському та міжнародному рівнях з метою керівництва міграційними потоками, на покращення механізму прийому біженців, більш дієві засоби щодо боротьби з нелегалами, модернізацію політики інтеграції та активного залучення талантів із інших країн світу.

Зазначений закон також передбачає створення «центрів контролю» у місцях масового знаходження біженців. Франція активно виступає за консолідацію загальноєвропейської політики стосовно захисту зовнішніх меж Європейського Союзу від процесів неконтрольованої міграції [1].

Прийом біженців у Франції передбачає гуманний підхід, який полягає у захисті прав мігрантів, особливо їхніх дітей. Постійно збільшується кількість місць для прийому біженців, створюються спеціальні центри, які сьогодні плідно працюють у таких містах як Париж та Ніцца.

Одним із головних напрямів французької міграційної політики залишається боротьба з нелегальною міграцією. Пріоритетом міграційної політики сьогодні є питання інтеграції мігрантів, яка передбачає гарне володіння французькою мовою для професійного та особистісного перебування в країні, а також знання основ республіканських цінностей. Важливим нововведенням щодо

інтеграції стало включення в контракт обов'язкового пункту про професійну орієнтацію кандидатів із запрошенням відповідних державних служб зайнятості.

Особлива увага приділяється питанням активного залучення до трудової діяльності жінок-мігранток. Важливо також звернути увагу на те, що у 2019 році французький уряд з метою боротьби в сфері доступу біженців та мігрантів до системи медичного страхування посилив контроль держави у зазначеній сфері і ввів період очікування для мігрантів медичної страховки протягом трьох місяців. Французький уряд також надав великі права щодо соціокультурної та правової адаптації мігрантів та їхніх дітей комунам.

Важливим напрямом сучасної міграційної політики виступають питання заохочення талантів. За переконанням уряду Франції, кваліфіковані талановиті громадяни інших країн, які прибули до Французької Республіки, повинні сприяти економічному та науковому розвитку держави, підвищувати її конкурентоспроможність на міжнародному рівні. З цією метою у 2016 році було започатковано спеціальний статус візи – так званий паспорт талантів, який розповсюджується як на студентів, так і дослідників. Переважно мова іде про студентів та молодих учених, які прибувають до Франції за програмами міжнародного обміну. Студенти, які отримують диплом магістра у Франції, мають більше можливостей для працевлаштування, створення власних підприємств та відкриття бізнесу.

Взагалі, Франція посідає п'яте місце в світі щодо прийому іноземних студентів та заохоченні до країни талановитої молоді. Так, французький уряд ставить за мету до 2027 року збільшити кількість студентів, які приймаються на навчання, до 500 тис. Одночасно розробляються заходи щодо покращення прийому іноземних студентів до закладів вищої освіти Франції за спрощеною процедурою.

Інтеграція, за переконанням президента Франції, полягає у відкритому та добровільному патріотизмі, свідомому виборі приналежності до французької нації [2].

Специфічною рисою міграційної політики Франції є запропоновані урядом заходи з метою більш активної участі французьких громадян, які мешкають за межами країни, до суспільно-політичного та економічного життя Франції.

У цьому напрямі перспективною є освітня політика держави за кордоном. Як відомо, Франція займає провідні позиції за кількістю освітніх закладів, які знаходяться за її межами. З огляду на це, освітнім

зкладам надається більше автономії та самостійності, розширюється мережа освітніх закладів за межами країни, збільшується кількість викладачів, які працюють у цих закладах.

Отже, абсолютним пріоритетом міграційної політики Франції виступає інтеграція мігрантів на основі знання республіканських цінностей. Взагалі інтеграція у Франції передбачає гарне знання французької мови, професійну інтеграцію, знання історії Франції та її традицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dravigny J. Présidence Macron et immigration: la continuité en marche? *Migrations Société* 2017/2. N° 168, P. 3-11 [Electronic resource]. Retrieved: <https://www.cairn.info/revue-migrations-societe-20172-page-3.htm#> (2017)

2. Projet de loi pour une immigration maîtrisée et un droit d'asile effectif [Electronic resource]. NOR : INTX1801788L/Bleue-1. 20 février. *Assemblée nationale* [site]. Retrieved: http://www.assemblee-nationale.fr/dyn/15/textes/l15b0714_etude-impact (2018).

Яо Мінцзун

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИКИ: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Підвищення кваліфікації в галузі музичних досліджень стикається з новими викликами через глибокі соціальні зміни у звичках та інтересах сучасного населення.

Знання, які раніше зосередилися на музичному творі та історії певних представників музичної діяльності, кардинально змінилися через нові проблеми, що варіюються від величезної культурної різноманітності планети – з іншими соціальними логіками – до питань, які проявляються через інтенсивну та складну музичну діяльність у міському житті. Крім того, музиканти виявляють більший інтерес до досліджень і досягають дедалі вищих рівнів підготовки в цій сфері.

Навчання магістрів музики має такі цілі:

- готувати викладачів у сферах виконавства, аналізу та композиції, слухової підготовки, історії музики та ансамблевого виконання, що дозволить випускникам пізніше продовжити навчання в докторантурі;

- робити внесок у музичне та культурне життя, готуючи досвідчених інструменталістів, композиторів, диригентів та викладачів;

- сприяти підвищенню якості музичної освіти в Європі;

- сприяти міждисциплінарності музичних студій у європейських університетах.

Магістерські програми з музики зазвичай поєднують виконання музики, власні композиції та диригування чи викладання. Основними предметами, які вивчаються, є історія музики, музична терапія, музична педагогіка та музична технологія, що представляє чотири будівельні блоки навчання. Крім того, університети підтримують інструментальні виступи здобувачів вищої освіти більшою чи меншою мірою залежно від обраної спеціальності.

Навчання на магістерських програмах з музики в закладах вищої освіти країн Європейського Союзу триває 1-2 роки.

Найбільш популярними магістерськими програмами є «Музика та менеджмент» (Університет Лідса у Великій Британії), «Креативні музичні технології» (Університет Мейнута в Ірландії), «Історія музики та культури» (Університетський коледж Корка в Ірландії), «Хорове диригування» (Печський університет в Угорщині), «Музика» (Ліверпульський університет, Кардіффський університет у Великій Британії) та інші.

Відтак, курс історії музики та культури, який пропонує Університетський коледж Корка, є прогресивною альтернативою звичайним аспірантським курсам з музикознавства, і він спирається на різноманітний досвід всесвітньо відомих учених, щоб поєднати найкраще з традиційної та сучасної наукової практики. Курс «Музика та менеджмент» в Університеті Лідса задовольняє широкий спектр музичних інтересів і смаків і дає змогу розвинути спеціальні навички, необхідні для прогресу в бізнесі музичного менеджменту. Курс «Креативні музичні технології» в Університеті Мейнута – це програма перетворення навичок. Програма орієнтована на випускників з музичними здібностями, які хотіли б вивчити музичні застосування технологій. Програма приймає випускників будь-якого початкового ступеня. Ступінь магістра з хорового диригування Печського університету належить до галузі хорового мистецтва. Це створення нових ансамблів, керівництво різними типами хорів, власне диригентська робота. Програма «Музика» Ліверпульського університету дозволяє брати участь у науково-дослідницькому проєкті в галузі музики протягом одного або двох років.

Madona Kebabze

Iakob Gogebashvili Telavi State University, Georgia;

Landa Chokhelishvili

Master of New and Recent History, Georgia;

Nestani Kazarashvili

Senior teacher of history, Master of New and Recent History, Georgia

THE COLD WAR: AN IDEOLOGICAL CONFLICT

As the second World War drew to a close, the western powers no longer needed to ally themselves with the communist juggernaut, and relations turned frosty. As the allies marched towards Berlin in the eleventh hour of the conflict, it was obvious that control of post-war Europe was hanging in the balance. Germany itself was soon occupied by the Russians, the Americans, the French, and the British. Control of Berlin became the first flashpoint of the Cold War, as the Americans were reluctant to cooperate with the Russians, who were attempting to catch escaping Germans fleeing west to avoid them. Germany and the USSR had fought a particularly ruthless war, and many Germans were terrified of the treatment they were likely to receive in soviet hands. While the western powers were determined to aid the Germans and install an independent government as soon as possible, Stalin immediately turns East Germany into a satellite state and plotted to oust the rest of the Allies. By June of 1948, the soviets had introduced a blockade in Berlin, cutting off roads, railways, and lines of communication, in an attempt to starve American-held West Berlin into submission.

In response, the Western Powers took to the skies, dropping 13,000 tons of supplies from the air, in an event known as the Berlin Airlift. The USSR was ultimately forced to lift the blockade in 1949, but Berlin remained split down the middle, and it would stay that way until 1989. Across the rest of Europe, most western soldiers had gone home after Germany was defeated, but troops from the USSR never left eastern Europe. Soon, they installed pro-communist governments in many neighboring countries. The staggering onslaught of Soviet domination led British Prime Minister Winston Churchill to remark that an "iron curtain" had descended across the continent.

Tensions were high and the soviets soon successfully field-tested their own nuclear bomb in 1949. To protect themselves against the new enormous communist bloc, the western powers formed, an alliance by founding NATO, the North Atlantic Treaty Organization. A few years later, in 1955, the Eastern Block countries would sign the Warsaw pact, forming a coherent alliance of

their own. As communism continued to spread across the globe, the Cold War began with a series of proxy wars fought in many different countries. Asia, soon became a major theater of war in the ideological battle between communism and the capitalist West. The defeat of Japan in World War Two had led to a major power vacuum in the region, causing chaos in several countries. In China, the country's nationalist army, led by Chiang Kai-Shek, was seriously weakened after fighting the Japanese, which gave the communists rebels, led by Mao Zedong, an advantage in civil war. The communists quickly won control of China in 1949, while the remaining nationalists were forced to flee to Taiwan, a territory still disputed to this day. Meanwhile, in nearby Korea, the country was split in half at the end of World War Two by Soviet and western troops who divided the country along the 38th parallel. Emboldened by Communist successes in China, the Communist North invaded the South, causing the US and 14 other western countries to send troops to support Seoul's government. The bloody conflict was complex and would end in a total stalemate by 1953. The same year, the ferocious Soviet Premier, Joseph Stalin, finally died, leading to a government policy shift in the USSR.

The new Soviet leader, Nikita Khrushchev, had been quietly critical of Stalin and he soon became one of the USSR most energetic and competent leaders. Under his tenure, the USSR would see a massive wave of technological change in a push to fight the culture war against the highly influential United States. One of Khrushchev's key achievements was pushing ahead in the Space Race, a technological war between the US and the USSR. The Space Race was fueled by early advances in rocketry that had taken place in Nazi Germany. After the war, both the Soviets and the Americans seized as much information as possible from German scientists. The Americans promised to "forget" any war crimes committed by Germans who worked for them while the Soviets simply kidnapped scientists when they found them. While initially the Soviets were using this stolen information to make missiles, when Khrushchev heard that the Americans were working on putting a satellite into space, he immediately created the Soviet Space Program. The Soviets would launch their first satellite, Sputnik one in 1957, infuriating the Americans who didn't launch their satellite, Explorer One, until 1958. While the Americans created the National Aeronautics and Space Administration -NASA- in 1960, the Soviets would continue to take the lead in the Space Race for quite some time, getting the first man Yuri Gagarin, into space in 1961. The race between two powers to improve technology would lead to many serious accidents, as poorly tested equipment was used too early by both sides. Eventually, as Soviet progress

slowed down in the late 60s under the new Soviet Premier Brezhnev, the Americans pulled ahead, landing on the moon in 1969. The early 60s represented not only the peak of the Space Race, it was the absolute peak of cold War tension-the Cuban Missile Crisis.

In the 50s. the small Caribbean country of Cuba has long been overdue a regime change and was experiencing severe social unrest. Still, the US was concerned that any overthrow of the ruling dictator, Batista, would result in a communist government. When the rebel guerrillas, led by Fidel Castro, took over Havana, America was extremely concerned. In 1961, the US launched the Bay of Pigs Invasion to remove Castro, but it soon backfired. The attack failed, and Cuba responded by definitively siding with the USSR and officially declaring itself communists. With Cuba on their side, the USSR moved some of its missiles to the island in 1962, when Americans got wind of this, a nail-bitingly tense stand-off ensued. President Kennedy responded with a live TV broadcast, during which he declared that if Cuba fired at the US, the US would fire at the USSR, plunging the world into an all-out nuclear war. The world held its breath as negotiations between the two powers continued. Eventually, it was agreed that the USSR would remove its weapons if the US did likewise, dismantling key missile sites in nearby Turkey.

Today the Cuban Missile Crisis is still the closest the world has ever gotten to a world-ending nuclear cataclysm. To halt the spread of communism, America would get involved in many more nations' politics, just as it had with Cuba. The US forced regime change in several Latin American nations throughout the 20th century, including Guatemala in 1954 and Grenada in 1983. President Lyndon B. Johnson also invaded the Dominican Republic in 1965 to prevent a Communist dictatorship from arising when the country was experiencing political turmoil. President Johnson would gain a reputation as something of a war hawk during the Cold War, and he is famous for his involvement in the bloodiest of all the Cold War conflicts-Vietnam.

Vietnam was in much the same situation that Korea had been in, split between an American-allied South and communist North. Still, while America had initially been relatively hands-off about the conflict, by the mid 60s, it seemed as though the South would lose. In response to a series of attacks on the American military, President Johnson okayed the bombing of Vietnam in Operation Rolling Thunder before sending many more American soldiers to the country in the summer of 1965. The Vietnam war would become a humanitarian disaster, and it is still grimly remembered today for the extreme psychological damage it caused to those who fought in the conflict.

Throughout the war, the Vietnamese communists used guerrilla tactics, taking advantage of the Vietnamese jungle to ambush the Americans at every opportunity. American soldiers often struggled to find the rebel Viet Cong or differentiate between them and their local allies. As the country celebrated lunar New Year in 1968, communist forces launched a wave of surprise attacks known as the Tet Offensive. In response, the Americans resorted to using napalm to flatten whole villages in a deadly rain of fire. After the Tet Offensive, a string of dramatic attacks carried out by the North Vietnamese, America's anti-war protests became deafeningly loud. American troops were increasingly removed from the country, hoping that the well-trained South Vietnamese would take over the fight. US President Nixon's government would intensify the bombing of Vietnam in the 1970s. The communists North and the Viet Cong would ultimately wipe out all resistance on the ground by 1975, bringing the hugely unpopular conflict to a close.

During the 70s, Cold War tensions eased slightly, as a desire for peace and security on both sides led to series of talks known as SALT, or the strategic Arms Limitation Talks. These diplomatic discussions aimed to get both the US and USSR to reduce the number of missiles they had on hand. President Nixon also opened up diplomatic relations with China in 1972. Despite being communist, the Chinese government did not see eye-to-eye with the Soviet Union and they were happy to forge a new business relationship with America. While it seemed as though the conflict was cooling down, in 1979, the Soviet Union took the dramatic step of invading Afghanistan to support the communist coup that had broken out there.

The new disarmament deal, known as SALT II, soon collapsed, and the US responded by founding and supplying various rebel groups in the region, including extremist Islamic militias. By 1980 the election of Ronald Reagan had pushed Cold War politics to a fevered pitch once more. Reagan used fiery, bellicose language to describe the Soviet Union, and he ramped up the rhetorical bout America's War against the "Evil Empire." Reagan's return to Cold War paranoia was deeply polarizing, but he ultimately lived to see the USSR dismantled, which made him extremely popular with many people. Fortunately for Reagan, Mikhail Gorbachev became Soviet premier in 1985. Gorbachev was from a young generation, fed up with the lack of material progress the Soviet Union was making. The Soviets spent almost 30% of their budget on their military and breadlines. A lack of technological progress over the previous two decades meant that the USSR's living standards were dramatically worse than in the West. By way of a solution, in the late 80s, Gorbachev introduced a series of reforms, known as Glasnost and Perestroika.

He hoped to democratize the USSR, allow more free movement, free information, and access to more economic markets in a bid to improve living conditions for the Soviet people. Small private business enterprises were suddenly permitted to re-introduce market competition, and the press was finally allowed to print criticism of the administration.

As free elections were slowly introduced across many levels of government, it became apparent that Gorbachev had created his own undoing. While Gorbachev sought to reform the USSR, he did not realize that he would ultimately destroy it. Countries that had absorbed by the USSR long ago, such as Latvia and Lithuania, quickly formed independence movements. When free movement was announced between East and West Berlin, a crowd of locals smashed the Berlin Wall to pieces, after decades of division. The USSR's Eastern Bloc allies, including Poland, Czechoslovakia, Romania, Hungary, Albania and Bulgaria, all threw out their communist governments during a spectacular wave of popular revolts in 1988-91. Gorbachev's uneasy compromise between a Communist system and a free-market economy began causing chaos, as many people wanted to embrace western-style capitalism as soon as possible. Gorbachev was soon ousted when Boris Yeltsin was elected Russian president in 1991. Yeltsin banned the Communist party, demanded more reforms, and allowed many countries to break away from Russia. During 1991, the Soviet Union officially dissolved, and many democratic nations emerged from the rubble. The Cold War was finally over.

REFERENCES

1. The End of the Cold War: 1985-1991'; by Robert Service
2. Cold War: A Captivating Guide to the Cold War and Space Race Between the United States and Soviet Union (Asian Military History) Kindle Edition
3. <https://www.nationalww2museum.org/war/articles/cold-conflict>

Ana Markozashvili

Iakob Gogebashvili Telavi State University

Natela Baghatrishvili

Iakob Gogebashvili Telavi State University

AN INNOVATIVE APPROACH TO TEACHING NATURAL SCIENCES BY IMPLEMENTING STEM PROJECTS

In elementary school, STEAM education emphasizes both familiarity with STEAM topics, careers, and beginning-level STEAM classes. This first phase connects all four of the learning outcomes by offering standard-based, structured inquiry-based, and problem-based learning.

Lab exercises and hands-on learning opportunities are common in STEM curricula, yet they can be challenging to accomplish using computer-assisted learning programs.

STEM education encourages and reinforces communication and teamwork while advancing critical thinking and problem-solving skills. These multidisciplinary learning processes are difficult for traditional adaptive learning systems to precisely detect and assess. In order to solve this, the ICAP framework and computer vision technologies are the foundation of a system called RASEDS, which is designed to recognize learners' engagement in STEM activities and offer adaptive learning resources.

As stated in "Leveraging Computer Vision for Adaptive Learning in STEM education: effect of Engagement and self-efficacy", they combine the International Centre for Assessment of Learning (ICAP) framework with computer vision technology to advance system, called Real-time Automated STEM Engagement Detection System (RASEDS), effectively and straight away measuring the learner's learning engagement. In addition, Computer vision technology is used to check learners' behaviors during group activities, and this information is mapped to the four levels of the ICAP framework, allowing automated measurement of learners' engagement. The method of RASEDS records the actions of students in group projects, Learning engagement is divided into four under the ICAP framework: passive, active, constructive, and interactive. While active learning involves observable or physical interactions, passive learning entails passive participation. Creating externalized products beyond the provided materials is a key component of constructive learning. In order to have fruitful conversations, interactive learning necessitates positive behavior from both parties. The ICAP framework serves as an assessment tool.

In STEM education, educators understand learning engagement and lay the groundwork for instructional assessment.

The revolutionary educational strategy is known as "adaptive learning", which makes use of artificial intelligence, data analytics, and cutting-edge technology, has gained popularity recently. By personalizing learning materials, procedures, and technologies, this strategy enables teachers to better adapt their instruction to the unique needs of a diverse student body. Research has demonstrated the advantages of adaptive learning for students, including improved motivation and performance.

As I have already mentioned, adaptive learning, an innovative educational approach that uses advanced technology, data analytics, and artificial intelligence, has gained importance in recent years. This approach personalizes the learning content process, and methods, allowing educators

to respond more effectively to diverse learners' individual characteristics. Studies have shown the benefits of adaptive learning for learners, it reinforces motivation and teamwork.

By using a quasi-experimental methodology to examine whether the recommendations increase learners' engagement and self-efficacy, the system hopes to check and prove its productiveness. Three research issues are addressed by the study: first, can RASEDS accurately measure learners' involvement; second, do the recommendations improve engagement; and third, does the improved engagement build self-efficacy? Many STEM workshops are used to check the effectiveness of the system.

The purpose of the study was to find out how well RASEDS recommended adaptive learning resources for STEM classrooms.

Increased engagement results in more active participation and a greater understanding of the material, which strengthens the student's sense of confidence. RASEDS provides learning resources based on students' ability, removing obstacles, and helping and encouraging students' self-assessment in completing STEM-related tasks.

This study emphasizes how critical adaptive learning systems are to the advancement of STEM education. RASEDS promotes a comprehensive learning environment that supports cognitive, behavioral, and emotional engagement by enabling real-time engagement monitoring and adaptive learning material recommendations.

Between August 2014 and the end of 2018, 144 papers in the International Journal of STEM Education (IJ-STEM) were reviewed. The analysis showed the evolution of scholarship in STEM education. The necessity to examine papers from a greater variety of journals over an extended time span was brought about by this interpretation. As the material of STEM education becomes more widely acknowledged, academics and researchers have published their findings in a variety of media, such as books, journals, and conference proceedings. For the discipline to advance and receive sufficient funding, it is imperative that scholars understand the state and trends of scholarship.

Per the article titled "Research and Trends in STEM Education": A Systematic Review of Journal Publications, scientists reply to the call for scholarship development in STEM education with publications that come across as being in many various outlets and languages, including journals, books, and conference proceedings. However, journal publications are typically valued as one of the most significant outlets for research exchange. This has been limited research finding out Indigenous people's specific

experiences in STEM, the community of researchers in this area is growing and, it is including and centering more Indigenous researchers. Chow-Garcia et al. (2022) rightly note the importance and implications of this trend:

“Faced with a science culture steeped in meritocracy and characterized by white, masculine values and behavioral norms, women and students of color have had more difficulty thriving in undergraduate science than white men (Carlone & Johnson, 2007). Prior literature on women and students of color in STEM has clarified that gender and culture matter (McGee & Bentley, 2017); however, only the most recent literature on Natives in STEM, and more often those with Indigenous authors (e.g., Page-Reeves et al., 2019), approach their research from an inherently affirming, Indigenous perspective, and one which explicitly explores the interconnected nature of science and Indigenous identity”.

Their research builds on this work finding out the relationships between the being of culturally, spiritually, and/or epistemologically informed ethical conflicts in STEM fields among both students and professionals. Their findings offer a clear message to action for STEM educators, leaders, and policy-makers, and to change some of the standard practices that present frequent ethical disagreements for many Indigenous people.

Using the acronym STEM (science, engineering, and mathematics) as a word, this review focuses on STEM education. The acronym in the title and/or abstract of 798 papers from 36 journals served as the authors' self-identifications. Authorship nationality was analyzed using two methods: the first took into account the nationality of the corresponding author only, as well as their affiliation with their first university; the second technique took into account the nationalities of all authors in a publication, using a formula.

Co-authors from the same nation accounted for the majority of the publications each year, and during the study period, this proportion sharply climbed.

The study examined articles published in 36 carefully chosen journals from 2000 to 2018 with an emphasis on STEM education, demonstrating a notable increase in scholarly output over that time.

The most rapid growth in publications was seen with empirical studies, then with qualitative and mixed approaches. There was less development in non-empirical research, such as theoretical publications and literature reviews. Although writers have been labeling their works with terms like STEM, STEAM, or related terms, scholars continue to have differing opinions about what constitutes STEAM education research.

Nowadays STEM activities also become frequent in Georgian schools. There are a lot of ideas for activities offered to teachers. As referenced in one Georgian article “Guide for Teaching STEAM”, Scholars suggest several platforms for the promotion and implementation of STEAM projects and activities. All in all, school society is developed to be able to organize planning career activities, and teachers and students should have relevant information about working regarding STEAM education. According to the article, there are several international activities: Stem alliance, Space EU, and Steam education. Those projects are created to develop the skills of teachers and students based on research.

In conclusion, we would like to say that STEM and STEAM integrate math, science, technology, engineering, and the arts to foster critical thinking, collaboration, and problem-solving skills. Adaptive learning strategies like RASEDS utilize the ICAP framework and computer vision technologies to enhance student engagement and tailor learning experiences. This approach shows promising results in improving motivation and performance among learners in STEAM education. It is crucial for students and teachers to participate in STEM activities to learn and teach based on practice, research, and exploration and most importantly make the learning process more supportive, active, and productive, and promote self-development

REFERENCES

- Angelina E. Castagno, Ricky Camplain, Jani C. Ingram & Davina Blackhorse. (2023, 5 March). “It hurts to do work like that”: The nature and frequency of culturally based ethical barriers for Indigenous people in STEMM. file:///C:/Users/user/Downloads/Science-Education-2023-Castagno-It-hurts-to-do-work-like-that-The-nature-and-frequency-of-culturally-based-ethical%20(3).pdf
- Natela Baghatrishvili, Tsisia Gurabanidze. (2023, 20 February, 09:44). Guide for teaching STEAM. <https://mastsavlebeli.ge/?p=35598>
- Ting-Ting Wu, Hsin-Yu Lee, Wei-Sheng Wang Chia-Ju Lin & Yueh-Min Huang. (2023, 29 September). Leveraging computer vision for adaptive learning in STEM education: effect of engagement and self-efficacy. <https://educationaltechnologyjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s41239-023-00422-5?fbclid=IwAR2Amg-WjTzaN9-hrgXwF5hm5m6O6O6dFnS4R9AroWoYP00tVcEYmlv4LNk>
- Yeping Li, Ke Wang, Yu Xiao & Jeffrey E. Froyd. (2020, 10 March). Research and trends in STEM education: a systematic review of journal publications. https://stemeducationjournal.springeropen.com/articles/10.1186/s40594-020-00207-6?fbclid=IwAR0pMFiWubkDuDBKSSD89cilvyOCC8bt9txTWfdLQe_LHgqTECajIquR0pg

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 2
**ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ГЛОБАЛЬНИЙ,
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ**

Марія Бикова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Ірина Проценко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

**ПОТЕНЦІАЛ ІВЕНТ-ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВСЬКОГО КОЛЕКТИВУ**

Актуальність нашого дослідження обумовлюється тим, що івент-технології сьогодні розвиваються досить швидко та застосовуються у багатьох сферах життя. Події у сучасних умовах стають невід'ємною та необхідною складовою життя кожної людини. Зокрема, в освітній сфері сформувалася певна система подієвих заходів і навіть подієвих мереж заходів, що широко використовуються при вирішенні освітніх завдань. Ми ставимо за мету дослідити вплив івент-технологій на формування корпоративної культури учнівського колективу.

Івент-технологія означає перетворення заходу за допомогою допоміжних ефектів в щось абсолютно виняткове з точки зору відвідувачів [1]. Захід - це подія, що є початком, частиною або підсумком реалізації якоїсь програми, що має певну спрямованість: освітню, дозвільну, творчо-діяльнісну. Він повинен нести виховне навантаження, пропагувати моральні і культурні цінності, сприяти формуванню корпоративної культури.

Таким чином, подія представляється як найважливіша категорія наукового знання при психолого-педагогічних дослідженнях, що увійшли до розробки івент-технологій. Івент-технологія передбачає використання кількох підходів до управління подією та організації корпоративної діяльності в освітньому закладі.

1. Подієвий підхід, організація унікальних подій (Б. Кнаусе, У. Хальцбаур, М. Целлер, Є.А. Луньова та ін.), представлений у вигляді технології реалізації унікальних подій, що мають за мету задоволення, насамперед, особистісних запитів та бажань.

2. Технологічний підхід передбачає вибудовування системи критеріїв та заходів, стосовно умов конкретного івенту.

3. Особистісно-орієнтований, сутність якого полягає в тому, що центральною частиною є особистість людини та процес її активізації, самореалізації для прояву її творчих потенцій.

4. Соціально-психологічний підхід включає управління емоціями, поведінкою, бажаннями особистості, створення події з ефектом значущості для особистості.

5. Корпоративний підхід. Розробка теорії подійного підходу у системі корпоративних комунікацій як альтернативної освітньої системи.

Корпоративне середовище учнівського колективу є ключовою сферою життєдіяльності особистості, що забезпечує професійну самореалізацію, визнання, самоствердження, сприяє формуванню відчуття спільності та смислоутворюючих орієнтирів навчальної діяльності. Соціально-психологічні, педагогічні та культурносимволічні атрибути середовища є складовими корпоративної культури. У рамках корпоративної культури формуються та поширюються певні патерни поведінки, орієнтовані на згуртування колективу, інтеграцію учасників освітнього процесу, розвиток мотивації, особистої та групової відповідальності за досягнення поставленої мети та рішення корпоративних завдань. У сьогоденні корпоративна культура вважається стратегічним інструментом, що дозволяє орієнтувати весь колектив для досягнення спільних цілей, мобілізувати особисту ініціативу співробітників та забезпечити продуктивну взаємодію на всіх рівнях.

Цілеспрямоване забезпечення соціально-педагогічних функцій корпоративної культури є важливим завданням, від вирішення якого залежить потенціал середовища життєдіяльності учнів, їх сенсоутворюючі, нормативні та компенсаторні можливості, що дозволяють блокувати несприятливі впливи факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Івент-технології виступають найважливішим соціально-педагогічним ресурсом у процесі формування корпоративної культури учнівського колективу, а педагогічний потенціал виявляється у наступних сутнісних характеристиках: соціокультурність, системність, корпоративна спадкоємність, соціоструктурність, організаційність, традиційність, ритуальність та нормативно-правова обумовленість.

Дані характеристики взаємопов'язані і перебувають у безперервній взаємодії, спрямовані на всебічний розвиток особистості учнів у корпоративному середовищі.

Використання ресурсів івент-технологій у формуванні корпоративної культури буде ефективно за дотримання наступних педагогічних умов: а) відповідність події концепції та специфіки

освітнього закладу; б) розуміння розвиваючої природи корпоративної події, що виступає технологічною основою ефективної соціалізації та самореалізації учнів; в) затребуваність комунікативно-творчого потенціалу спеціальних подій, що лежать в основі корпоративних заходів.

Отже, соціально-культурне середовище учнівського колективу може розглядатися як простір ефективного формування корпоративної культури у тому випадку, якщо педагогічні можливості даного середовища реалізовуватимуться за умови дотримання наступних вимог: а) створення сприятливого комунікативного простору життєдіяльності учнівського колективу; б) формування корпоративної етики; в) стимулювання творчих та професійних ініціатив учнів; г) насиченість середовища закладу освіти корпоративними традиціями та стилем, що формують професійну ідентичність, згуртованість та відчуття спільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радіонова О.М. Івент-туризм: поняття, сутність, функції. *Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю факультету міжнародного туризму та управління персоналом Запорізького національного технічного університету, м. Запоріжжя, 30–31 березня 2017 р. : в 2 т. Запоріжжя : Просвіта, 2017. Т. 1. С. 298–300.*

Ольга Величко

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НУШ

Новий час диктує і нові вимоги до проблем виховання. Виховання по-старому не зможе вписатися в оновлений освітній простір для дітей нового покоління. Воно не гармонізуватиме з інтегрованими уроками та проєктною діяльністю. Варто заново з'ясувати, як це – виховувати? З'являються сучасні виклики виховання та його головні засади, базові моральні цінності сучасного виховання, з обов'язковим урахуванням вікових особливостей учнів.

Програма НУШ визначає чіткі пріоритети у вихованні особистості дитини із сформованими компетентностями, які допоможуть учнівській молоді відбутися у житті як порядній, високоморальній, професійно успішній, здоровій і щасливій Людині; сприяє створенню інноваційної виховної системи в закладах загальної середньої освіти .

Завдання школи – вказувати та аналізувати орієнтири, підказувати, як вчинки та цінності людини впливають на інших та на її життя, а також створювати психологічно комфортну атмосферу. І тоді новим освітнім простором називатимемо не лише дизайн класів та сучасне обладнання, а й середовище, яке виховує успішну й щасливу людину [3, с.24-25].

У розвитку особистості велика роль належить певним задаткам до окремих видів діяльності або як це ще називають талантам. Але надзвичайно важливим фактором є оточення або середовище.

Середовище - комплекс зовнішніх явищ, які стихійно діють на людину і значною мірою впливають на її розвиток [1, с. 663].

Середовище, що оточує людську особистість, поділяють на природне (географічне), соціальне і домашнє, кожне з яких відіграє певну роль у її розвитку. Природне середовище, у тому числі клімат, різноманітні природні умови та ресурси, безсумнівно, впливає на спосіб життя людини і характер її трудової діяльності. Соціальне середовище як сукупність суспільних і психологічних умов, у яких людина живе, позначається на її розвитку найбільшою мірою. Тому потенційні можливості навколишнього середовища слід уміло використовувати в процесі виховання.

У середовищі людина соціалізується. Соціалізація - процес інтеграції індивіда в суспільство, в соціальні спільноти шляхом засвоєння елементів культури, соціальних норм і цінностей, на основі яких формуються соціально значущі риси особистості. Цей процес є двобічним: з одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству й соціальним групам, до яких він належить, з іншого - активно прилучається до системи соціальних зв'язків і набуває соціального досвіду. Мета соціалізації - допомогти індивідові вижити в суспільному потоці криз і революцій, оволодіти досвідом попередніх поколінь, зрозуміти своє покликання, самостійно знайти шляхи найефективнішого самовизначення в суспільстві. При цьому людина прагне до самопізнання, самоосмислення, самовдосконалення.

Соціалізація залежить від макрочинників (суспільство, держава, планета, світ і космос), мезочинників (етнокультурні умови і тип поселення, в яких живе і розвивається людина) та мікрочинників (сім'я, дитячий садок, школа, позашкільні виховні установи, релігійні організації, товариства однолітків, засоби масової комунікації та інші інститути виховання). Вони по-різному впливають на кожну конкретну

людину, динамічно змінюються в умовах науково-технічної революції, змінюється і їх питома вага в соціалізації підростаючих поколінь [2, с. 39].

Родинна педагогіка вчить дітей вибудовувати розумні взаємини з однолітками у дворі. Тут дитина шліфує свій характер, позбувається недоліків, що неможливо за перебування її тільки в оточенні дорослих. Щоправда, на вулиці збираються не лише ідеальні діти. Тому в цій справі необхідно виявляти обережність. Однак надмірна обережність може зашкодити, оскільки взаємодія з однолітками сприяє фізичному, розумовому, духовному розвитку дитини і далеко не завжди псує її.

Підсумовуючи, хочу сказати що середовище має великий вплив на людину, тому що соціалізація невід'ємна частина особистості і впливає на її становлення, чи виросте свідомий громадянин чи людина яка не хоче брати відповідальність ні за що в житті, звісно людина не є пасивним продуктом оточення, але і не існує окремо від нього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Киричок В.А. (2013). Ціннісне ставлення. Енциклопедія освіти / АПН України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ.
2. Бех І.Д. (2012). Особистість у просторі духовного розвитку: навчальний посібник. Київ : Академвидав.
3. Третяк О.П. (2013). Методика виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до людини в навчально-виховному процесі: метод. посіб.; Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ: Вид-во Ін-ту проблем виховання НАПН України.

Владислав Вертель

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ РОБИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПІВНІЧНО-СХІДНОЇ УКРАЇНИ

Джерельна база дослідження дозволяє детальніше проаналізувати стан та розвиток еколого-натуралістичної роботи (ЕНР) з учнівською молоддю на базі закладів позашкільної освіти (ЗПО) Північно-Східної України другої половини ХХ – на початку ХХІ ст. Загалом серед джерельної бази зазначеного періоду можна виокремити у три групи.

До першої групи належать архівні матеріали, що зберігаються у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Державного архіву Сумської області (ДАСО), Державного архіву Чернігівської області (ДАЧО), архіву Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді (НЕНЦУМ); обласних ЗПО. На жаль, у зв'язку з воєнним станом

особистий прийом громадян, видача архівних довідок та відвідування читальних залів Державного архіву Харківської області призупинено до особливого розпорядження.

На особливу увагу заслуговують документи, що зібрані в описі 15 фонду 166 ЦДАВО України. Це, в першу чергу, зведені статистичні звіти ЗПО. Їх аналіз відтворює тогочасну мережу ЗПО, кількісно-якісний склад педагогічних працівників у досліджуваному регіоні. Не менш важливу цінність представляють архівні матеріали описів 1 фондів 3600, 3552 ДАСО, фондів 1943 та 5049 ДАЧО, які відображають діяльність обласних органів управління освітою, містять накази Міністерства освіти, обласних відділів народної освіти, плани роботи, річні звіти, протоколи методичних та педагогічних рад, кошториси та штатні розписи Сумської та Чернігівської обласних станцій юних натуралістів. Слід зазначити, що перелік архівних документів які стосуються діяльності ЗПО в ДАЧО та ДАСО, суттєво не відрізняються та свідчить про єдність вимог до діловодства закладів з боку керівних органів управління освітою на місцях.

До другої групи відносяться опубліковані джерела. Це нормативно-правові документи щодо розвитку ЕНР в ЗПО в часі окреслених хронологічних меж (закони та підзаконні акти, документи органів державної влади, органів місцевого самоврядування) та програми з позашкільної освіти. Слід зазначити такі збірники як «Основы законодательства СССР и союзных республик о народном образовании», «Керівні матеріали про школу», «Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти Української РСР», «Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти України», «Інформаційний збірник народної освіти Української РСР». Крім того, важливими джерелами є «Аналіз річних звітів обласних еколого-натуралістичних центрів та обласних станцій юних натуралістів» по роках (архів НЕНЦУМ), «Інформаційно-аналітичний збірник» Міністерства освіти і науки (МОН) України, зведені звіти позашкільних навчальних закладів (форма № 1-ПЗ), доповідні записки про стан і перспективи розвитку позашкільної освіти МОН України.

Третю групу становлять праці науковців та педагогів-практиків. Роботи учених з питань ЕНР в ЗПО – Л. Балясної (1978), С. Букреєвої (1981), Т. Сущенко (1986), В. Вербицького [3], Г. Пустовіта [5], В. Береки [1], А. Гуцол (2010), В. Балахтар (2010). В. Редіної (2000), О. Сьоми (2016), О. Биковської [2], Л. Костенко [4] та ін. До цієї ж групи джерел відносимо статті та матеріали, розміщені у всеукраїнських та місцевих періодичних

виданнях. Це педагогічна періодика другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зокрема газети та журнали «Радянська школа», «Еколого-натуралістична творчість», «Радянська педагогіка», «Обдарована дитина», «Учительська газета», «Позашкілля», «Позашкільна освіта», «Позашкільна освіта Сумщини: регіональний аспект», «Мій гурток», «Іновації в позашкільній освіті» та ін. Етапи розвитку ЕНР в ЗПО експліковано в деяких монографіях В. Вербицького (2001, 2020).

Крім того, важливими для дослідження розвитку ЕНР в ЗПО є результати науково-педагогічних заходів – збірки тези конференцій та семінарів, серед яких слід зазначити: конференції «Педагогічний пошук», «Шляхи підвищення інноваційного потенціалу позашкільних навчальних закладів» (2004), «Доступність та неперервність екологічної освіти – вимога часу» (2005), «Реформування діяльності еколого-натуралістичних центрів: соціальне замовлення і попит» (1997), «Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки» (2008), «Позашкільна освіта: стратегія, іновації, практика» (2009), «Стратегії інноваційного розвитку позашкільної освіти в Україні» (2013), «Формування в закладі освіти компетентності екологічної грамотності та здорового життя» (2019), «Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій» (2024), семінар «Розвиток науково-пізнавальної активності дітей та учнівської молоді засобами еколого-натуралістичної роботи» (2015), форуми «Аграрна практика позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів: тенденції та перспективи» (2017) та «Екологічна освіта для сталого розвитку: проблеми, пошуки, іновації» (2015), Всеукраїнський Конгрес «Позашкілля України: сьогодні і перспективи» (2018).

Таким чином, перелічену джерельну базу можна вважати репрезентативною та такою, що ретранслює історичний досвід становлення системи позашкільного ЕНР в регіонах. Зазначені джерела містять значний пласт інформації про формування нормативно-правових підвалин позашкільної освіти, зміст і форми ЕНР з учнями, кадрового забезпечення та мережі ЗПО, профільності гуртків тощо. Їх аналіз дає змогу встановити залежність розвитку позашкільної ЕНР від існуючих у державі соціально-економічних та суспільно-політичних умов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берека В. Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Україні (1957 -2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 2001. 25 с.
2. Биковська О. В. Теоретико-методичні основи позашкільної освіти в Україні: монографія. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2006. 356 с.

3. Вербицький В. В. Розвиток позашкільної еколого-натуралістичної освіти в Україні (1925-2000 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 2004. 50 с.

4. Костенко Л. Д. Теорія і практика розвитку позашкільної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : 13.00.01. Кропивницький, 2021. 573 с.

5. Пустовіт Г. П. Теоретико-методичні основи екологічної освіти і виховання учнів 1-9 класів у позашкільних навчальних закладах : монографія. Київ-Луганськ : Альма-матер, 2004. 540 с.

Ген Юй

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СПОРТИВНОГО СПРЯМУВАННЯ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У сучасних умовах організації неформальної освіти спортивного спрямування в Польщі приділяється значна увага. Серед іншого, оперативні цілі Національної програми охорони здоров'я на 2021-2025 роки включають «профілактику надмірної ваги та ожиріння». Міністерство охорони здоров'я є органом, відповідальним за реалізацію Програми у співпраці з міністерствами, відповідальними за освіту та виховання, фізичну культуру, внутрішні справи, державні фінанси, національну оборону, а також Міністерством юстиції. У межах програми визначаються численні завдання, що переважно стосуються фізичної активності та правильного харчування. Ці завдання включають: створення національного освітнього центру з питань харчування, сприяння фізичній активності дітей через підтримку позакласних форм діяльності, пропаганду правильного харчування та фізичної активності серед військовослужбовців, курси правильного харчування та фізичної активності для професійних груп, які займаються боротьбою з надмірною вагою та ожирінням (роботодавці, харчова промисловість, учителі, медичні працівники та працівники Держсанепіднагляду).

Прикладом популяризації та підтримки спорту й фізичної активності серед молоді є Урядова програма участі молоді на 2015-2016 рр. (Rządowy Program Aktywności Społecznej Młodzieży na lata 2015-2016), що діяла між 2015 і 2016 роками. Наразі дані доступні лише щодо спортивних заходів, організованих у рамках Національної системи молодіжного спорту (System Sportu Młodzieżowego). Система, однак, була призначена лише для «молодих спортивних талантів». Вона також визначила спортсменів із високим спортивним потенціалом, які проходили би подальшу підготовку в спортивних установах і національних командах польських спортивних асоціацій,

щоб представляти Польщу на міжнародних спортивних змаганнях у всіх вікових групах, особливо в олімпійських видах спорту. У 2022 році було започатковано нову програму «Спортивні таланти» (Sportowe Talenty). Вона впроваджується під егідою Міністерства спорту і туризму у співпраці з Міністерством освіти і науки. Програма має на меті виявити найбільші спортивні таланти серед учнів польських шкіл. Основою програми є віртуальна платформа SportoweTalenty.pl, доступна для вчителів для моніторингу результатів фітнес-тестів, які проводяться під час уроків фізкультури, що зараз знаходиться на пілотній стадії та впроваджується в двох воєводствах (Опольському та Люблінському).

Універсальною є також програма під назвою «Усі дитячі види спорту», відповідно до якої місцевий спортивний аніматор головним чином зосереджується на «підтримці розвитку дітей та молоді шляхом підвищення їх фізичної активності», що веде до покращення фізичної форми, рухових навичок, здоров'я та якості життя, надаючи можливості (шляхом вирівнювання шансів на доступ незалежно від фінансового становища батьків) якомога більшій групі дітей та молоді брати участь в організованих, регулярних та привабливих спортивних заходах. Вартим уваги є той факт, що в даному випадку підкреслюється просвітницька та профілактична роль спорту, оскільки Програма має на меті «боротьбу із соціальними патологіями, особливо міжособистісним насильством і агресією, надання допомоги збіднілим і соціально відчуженим групам». Програма передбачає участь органів місцевого самоврядування та економічних громад, у «підтримці організації спортивних заходів для дітей та молоді, сприяння їх фізичній активності та надання можливостей для участі в міждисциплінарних спортивних змаганнях» і, знову ж таки, досягнення таких освітніх цілей, як «сприяння чесній грі або зменшення агресії та патологій, а також усунення нерівності в доступі дітей та молоді до спорту незалежно від фінансового становища їхніх батьків». На відміну від згаданих вище програм, діяльність цієї Програми також розрахована на «школярів, які є менш обдарованими спортсменами». Третім завданням є «підтримка проектів, які реалізують польські спортивні асоціації для сприяння фізичній активності дітей та молоді», що також розглядається в широкому соціальному контексті. У рамках Фонду розвитку фізичної культури фінансуються програми, спрямовані на школярів (Шкільний спортивний клуб) та академічну молодь (Академспорт).

ПРО ПОТРЕБУ НАВЧАННЯ РОЗРОБКИ МОБІЛЬНИХ ДОДАТКІВ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ІТ-ОСВІТИ

Підготовка фахівців у галузі ІТ сьогодні є актуальною проблемою для України, яка, з одного боку, має потребу відповідати на інформаційні впливи через війну [5], а також готувати молодь до безпечного послуговування соціальними мережами [4; 7], а з іншого боку, повоєнна відбудова України потребуватиме активного використання портативних пристроїв, які потребують сучасних мобільних додатків [3; 6]. Потреба навчання майбутніх фахівців у галузі ІТ розробляти мобільні додатки [1; 2] сьогодні обумовлюється низкою чинників, серед яких ми виділяємо:

- зростання потреби в мобільних додатках і відповідно, запит іт-компаній на підготовку фахівців відповідної галузі;
- висока конкуренція на ринку праці, який сьогодні наповнений розробниками, які шукають роботу в провідних компаніях, і навчання розробки мобільних додатків може допомогти їм виділитись серед інших претендентів та збільшити свої шанси на отримання гарної роботи;
- формування у процесі навчання трансверсальних навичок, оскільки навички розробки мобільних додатків можуть бути використані не тільки в іт-галузі, але й у інших галузях, таких як охорона здоров'я, фінанси, маркетинг та інші;
- висока заробітна плата, особливо при наявності досвіду роботи з популярними мовами програмування (зокрема, java);
- розширення навичок через розробку мобільних додатків дозволяє розвинути власні навички в галузі розробки програмного забезпечення, що уможливорює отримання кращих пропозицій на ринку праці;
- створення власних проектів як самостійних старт-апів, які можна продавати або використовувати для власних потреб;
- розвиток навичок програмування, оскільки розробка мобільних додатків вимагає глибоких знань у програмуванні в цілому;
- співпраця з іншими розробниками дозволяє розширити кругозір та набути досвіду роботи в команді;
- збільшення щорічної потреби в мобільних додатках, що допоможе отримати більше можливостей для розвитку кар'єри.

У світлі вищезазначеного, навчання розробки мобільних додатків є необхідним для підготовки в галузі ІТ, оскільки забезпечує

підґрунтя, щоб отримати кращий старт у кар'єрі і надалі розвивати свої можливості в галузі розробки програмного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Yurchenko A., Rozumenko A., Rozumenko A., Momot R., Semenikhina O. Cloud technologies in education: the bibliographic review. *Informatyka, Automatyka, Pomiarowy W Gospodarce I Ochronie Środowiska*, 2023. Vol. 13(4). Pp. 79–84. <https://doi.org/10.35784/iarpog.4421>.

2. Yurchenko A., Semenikhina O., Rudenko Yu., Shamonina V. The Digital Technology in IT-Education: the View of Ukrainian University. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*, 2020. №4 (482). С. 129-133. [https://doi.org/10.15589/znp2020.4\(482\).15](https://doi.org/10.15589/znp2020.4(482).15).

3. Гордієнко Т.І., Юрченко А. О. Важливість розробки мобільних застосунків для ІТ фахівця. *Features of the development of modern science in the pandemic's era. Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference*, December 9, 2022. Berlin, Germany: European Scientific Platform. Pp. 83-84.

4. Мулеса П.П., Семеніхіна О.В. Соціальні мережі як цифровий інструмент професійної діяльності вчителя. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. С. 145-149. <https://doi.org/10.5281/zenodo.5938818>.

5. Острога М. М., Юрченко А. О., Коровай А. О. Інформаційна гігієна та інформаційний шум. *Академічні візії*, 2023. Вип. 22. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8252019>.

6. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Сбруєва А.А., Кузьмінський А.І., Кучай О.В., Біда О.А. Відкриті цифрові освітні ресурси у галузі ІТ: кількісний аналіз. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. Том 75. №1. С. 331-348. <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3114>.

7. Юрченко А, Мулеса П., Лобода В., Острога М. Соціальні сервіси як майданчик для супроводу освітнього процесу і навчання інформатики. *Фізико-математична освіта*, 2022. Том 34. № 2. С. 63-70. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-034-2-010>.

Дмитро Каравай

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

МОДЕРНІСТСЬКИЙ НАПРЯМ «ТОНАЛІЗМ»: ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ В МЕЖАХ КУРСУ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОГО МИСТЕЦТВА»

У межах вивчення курсу «Зарубіжна історія мистецтв» студентами-бакалаврами відбувається ознайомлення здобувачів освіти з мистецькими напрямками і їх розвитком у різних країнах світу. Одним із таких стилів є тоналізм, що набув широкої популярності в Америці протягом чотирьох десятиліть із 1880 по 1920. Яскравими представниками означеного напрямку є такі митці, як: Джордж Іннесс, Олександр Вайант, Дж. Френсіс Мерфі, Дуайт Трайон і Чарльз Воррен Ітон, які поєднували власні пошуки душевних, глибоко виразних пейзажів зі стриманим декоративізмом ноктюрнів Віслера і ностальгічну невизначеність fin-de-siècle America.

З оманливо стриманим і водночас яскравим модерністським чуттям, художники-тоналісти торкаються долапсарівської невинності, прикрашеної замкнутістю, ідеалізмом і тугою за минулими цінностями аграрного світу, що зникає перед обличчям швидкої індустріалізації та зростання міст. Похмурі, часто меланхолійні спогади, викликані тоналістськими пейзажами, у яких переважають мотиви осені, заходу сонця та нічні сцени, походять від спогадів жахів громадянської війни, тривоги економічної нестабільності та ідеї дарвінізму, що лише посилювали відтінок похмурої дійсності. Тоналістський стиль – поетичний, духовний і глибоко особистий – був настільки розповсюджений у часи свого розквіту і зберігав свій вплив на колективну уяву з такою чарівною силою, що його цілком можна вважати визначальною естетикою для зміни століття в Америці.

Сам термін «тоналізм», був введений приблизно в 1900 році і, на відміну від імпресіонізму, був настільки поширеним, що відомий модерністський критик Садакічі Гартман, у 1910 році написав: «Тон є ідеалом сучасного художника. Це його найвища амбіція. Він є могутнім приборкачем усіх невідповідностей сучасного мистецтва». У період, який мистецтвознавці описують по-різному, у тому числі: «Позолочений вік», «Коричневе десятиліття» або «Американське відродження», коли естетичний, мистецький і ремісничі рухи переповнили декоративне мистецтво, тоналістські пейзажі домінували на виставках і заповнювали будинки колекціонерів. Тоналістські сюжети, сільські пасовища та ліси, улюблені митцями та їхніми покровителями, були закріплені на стінах салонів по всій Америці.

Як писав сучасний критик Ралсі Хастед Белл у 1916 році: «Краще, ніж прихильники будь-якої іншої відомої мені школи, тоналісти вловлюють сміх мерехтливого світла та перетворюють його на мальовничу радість; вони чудово розмовляють старовинною рідною мовою хмар, дерев, води та каменю; вони тлумачать весну; вони писарі літа, сторінка величі осені та простори цілого року. За допомогою простої палітри, ніби за допомогою чарівної палички, тоналісти виражають широту, дражливу прозорість, таємничу далечінь, ілюзію яскравості – одним словом, драму повітря, світла й кольору. Загалом, тоналістичні зображення кидають виклик суспільству, радують і переконують. Художники пронизують їх своєю власною індивідуальністю».

Стилістичні характеристики тоналізму включають дванадцять візуальних компонентів або окремих візуальних емоцій:

1) використання тонких колірних тонів, що складаються з різних зелених, фіолетових, синіх і сірих кольорів, які заспокоюють і є приємними для ока;

2) естетичний тоналізм і експресивний тоналізм;

3) наголос на символічній формі;

4) зображення атмосфери (невидимого повітря);

5) відчуття руху або метаморфози в природі (вібрація і заломлення тонів);

6) використання експресивної обробки фарб для втілення емоцій або імітації реалістичного життя природи;

7) використання формальних стратегій вбудованих візерунків і декоративного застосування природних і абстрактних форм (похідних від стилістики Віслера та азійського мистецтва), які часто використовуються в поєднанні з серійним зображенням того самого предмета в різному світлі і під різними кутами сприйняття;

8) використання форм із м'якими краями для посилення відчуття двозначності та таємниці місця (відоме як техніка втрачених країв у дев'ятнадцятому столітті);

9) наголос на широкому, графічному, зрештою абстрактному прочитанні основних форм, що створює безпосередній емоційний відгук на картини, особливо на відстані;

10) схильність до елегійної поезії пейзажу (відображення травми громадянської війни);

11) зображення містичного органічного зв'язку між тим, хто сприймає, і тим, що сприймається (трансценденталістська суб'єктивність, яку підтримували Емерсон і Торо);

12) ненаративне синтетичне мистецтво: мистецтво про почуття та настрої, викликані розташуванням елементів ландшафту для проєкції емоції, а не реалістичного чи репрезентативного зображення певного місця.

Отже, можемо стверджувати, що вивчення мистецького напрямку тоналізм у межах курсу «Історія зарубіжного мистецтва» є важливою складовою для формування цілісної картини про світове сучасне мистецтво.

ДЕЩО ПРО ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НІМЕЧЧИНИ

В останні роки німецькі університети досліджували потреби студентів з інвалідністю та стали їх враховувати в процесі організації навчальної роботи. Згідно зі статистичними даними, у всіх вузах Німеччини навчалось близько 6% студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Технічний університет у Дортмунді відіграє провідну роль в галузі інклюзії. Забезпеченням доступності вищої освіти для осіб з інвалідністю в університеті займаються майже 40 років. У 1977 році була створена перша консультативна служба для студентів з обмеженими можливостями або хронічними захворюваннями.

Важливо відзначити, що Німеччина поділена на 16 незалежних федеральних земель, які, у свою чергу, мають 16 різних норм для встановлення офіційного діагнозу з інвалідності та 16 різних правил про те, які послуги можуть бути запропоновані для студентів з інвалідністю у різних регіонах. Незважаючи на вище зазначені складнощі, можна виділити чотири види інвалідності: психічні розлади, обмежені фізичні можливості, соматичні захворювання, поєднання кількох видів захворювань. Згідно статистиці, зі всіх студентів з обмеженими можливостями здоров'я 53% мають психічні розлади, 22% – хронічні соматичні захворювання, 5% – порушення опорно-рухової системи, 5% студентів мають дислексію, 4% – порушення слуху, 4% – порушення зору, 7% мають інші пролонгуючі стани/порушення (наприклад, пухлинні захворювання, стани аутистичного спектра та ін.).

У Німеччині створено мережу центрів або служб підтримки та супроводу студентів з особливими потребами в університетах та коледжах. Так, в Університеті Вупперталь працює Служба у справах інвалідів та хронічно хворих студентів. Відома в країні Служба у справах інвалідів та хронічно хворих студентів у Гейдельберзькому університеті. У Берлінському технічному університеті багато років функціонує Служба для студентів з обмеженими можливостями та хронічними захворюваннями. У Технічному університеті Дортмунда функціонує Дортмундт-центр дослідження інвалідності (DoBuS), який є науковою, методичною та освітньою установою, відомою по всій країні. DoBuS є унікальною в Федеративній Республіці Німеччини установою, заходи якій професійно займаються фахівці факультету реабілітаційних наук. Центр спеціалізується на створенні рівних

можливостей для осіб з інвалідністю та хронічно хворих студентів. DoBuS прагне підтримувати інші університети, допомагаючи рекомендаціями щодо забезпечення безбар'єрності університетів та доступності навчання. Загальноєвропейська студентська організація у 2010 році запустила проект ExchangeAbility для розширення участі студентів-інвалідів у програмах мобільності.

Ще одна організація Mobility International USA (MIUSA) почала проводити програми міжнародного обміну, спрямовані на зміцнення лідерських здібностей людей з обмеженими можливостями у 1981 році, і до 2015 року понад 2000 випускників-інвалідів взяли участь у її програмах.

За всіма міжнародними програмами виплачується стипендія, що покриває витрати на навчання та всі обов'язкові університетські внески, проживання та харчування, транспортні витрати у рамках програми, медичне страхування, навчальні матеріали, витрати, пов'язані з літньою програмою та щорічною конференцією, спеціалізовану допомогу студентам із обмеженими можливостями здоров'я. Міжнародні офіси та сервісні служби регулюють ці питання, підбираючи для обміну доступні університети з урахуванням нозологій.

Таким чином, аналіз навчання студентів з інвалідністю та обмеженими можливостями здоров'я у вищих навчальних закладах дозволяє зробити висновки узагальнюючого характеру. Аналіз кількісного складу студентів з обмеженими можливостями у вузах показав, що у Німеччині є найбільше відсоткове співвідношення кількості студентів з інвалідністю (понад 5%) до загальної кількості студентів.

Нормативно-правова база зазначених країн спрямована на забезпечення доступності всіх рівнів освіти. Підписавши та ратифікувавши Конвенцію ООН «Про права інвалідів» (13 грудня 2006 року), держави мають забезпечити доступність та безбар'єрність вищої освіти. У цій Конвенції, згідно зі статтею про освіту, всі рівні освіти доступні для осіб з обмеженими можливостями здоров'я.

Прийом до вузів європейських держав здійснюється за видами та типами. Позитивним моментом при прийомі осіб з інвалідністю на навчання до вузів розвинених країн є відсутність будь-яких обмежень у нозологіях та пропонованих спеціальностях, оскільки законодавчо закріплено заборону дискримінації щодо осіб з інвалідністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перегудова Т.В. Соціальна інклюзія як елемент соціальної політики: європейські уроки для України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 19. С. 98–102.

2. Слезанська Г.І. Інтеграція осіб з обмеженими можливостями в систему вищої освіти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2013. Вип. 26. С. 198–201.

3. Чайковський М.Є. Соціально-педагогічна робота з молоддю з особливими потребами в інклюзивному освітньому просторі : монографія. Київ : Університет «Україна», 2015. 435 с.

Володимир Латишев

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ КРАЄЗНАВСТВА У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У конференціях Ради Європи з питань викладання неодноразово спостерігалася важливість краєзнавства, а також необхідна підтримка балансу між місцевою, національною, європейською та світовою історією. На таких конференціях краєзнавство рекомендували як найкращу основу для активної методики.

Як свідчать наукові джерела, краєзнавство має багато переваг для закладів освіти. З іншого боку, було б нереалістично стверджувати, що ці переваги можна отримати найкраще або лише через вивчення краєзнавства; але зрозуміло, що краєзнавство може значно підвищити ймовірність успіху вчителів різних предметів.

Щоб досягти успішних і корисних результатів, Дж. Бейдж (2000, с. 134-135) узагальнив десять принципів, «розроблених під час співпраці для краєзнавчих проєктів з учителями, архівістами та працівниками музейної освіти для підтримки будь-якого краєзнавчого проєкту». Ці самі принципи можна застосувати до екологічного контексту. Вивчення краєзнавства було б корисним, якби були взяті до уваги такі принципи (Bage, 2000, с. 134-135):

1. Краєзнавство є ресурсним. Учителі повинні знайти можливі доступні джерела з певної теми, а потім вирішити, чи зосередитися на ній і як. Учителі повинні знати, чи є достатні або належні докази для підтримки освітнього запиту.

2. Краєзнавство має бути в центрі дитини. Учитель повинен дозволяти учням виконувати більше роботи, ніж він сам. Головною роллю вчителя має бути підтримка запитів учнів.

3. Краєзнавство має бути дослідницьким. Дослідження знайомих місцевостей може дати учням хороші можливості «діяти як історики та екологісти», і вчителі повинні широко використовувати цю можливість.

4. Використовуйте якнайширше коло історичних джерел. Краєзнавчі дослідження можуть використовувати різні джерела, такі як відвідування музеїв і місць, усна історія, артефакти, карти, фотографії, малюнки, публікації, а також друковані та рукописні документи. Учитель повинен виділити їх і обговорити з учнями.

5. Знайдіть романтику. Більшість дітей люблять таємницю, і пошук маленьких підказок, таких як «вицвілі написи на стіні, купина в полі, запис у шкільному журналі, ім'я на карті» (Бейдж, 2000, с. 135), може привабити їх і вести за собою. у бажання знати більше.

6. Оцініть докази. Краєзнавчі проекти повинні оцінювати докази під час проекту. Деякі місцевості можуть мати легендарні історії про місцеві будівлі та події. Краєзнавчі проекти також можуть зібрати їх, але їх потрібно спробувати перевірити.

7. Залучайте місцевих експертів. Місцеві автори, археологи-любители, архівісти, антикваріати, будівельники чи архітектори, журналісти радіо чи газет можуть мати цікаві історії та досвід. Їхній досвід та знання мають бути включені до краєзнавчих досліджень.

8. Залучайте місцеву громаду. Джерела з місцевої громади, такі як архіви, бібліотеки, веб-сайти, будівлі, парафіяльні журнали чи бюлетені, листи додому, контакти з колишніми вчителями чи учнями, краєзнавчі групи, місцеві газети та додатки, церква, будинки для людей похилого віку тощо можуть бути цікавими джерелами інформації. Місцевих людей також можна використовувати як консультантів, помічників у класі та аудиторію.

9. Прагніть до кінцевого продукту. Результатами будь-якого краєзнавчого проекту можна поділитися різними способами: виставка, відкритий вечір, публікація, шкільний музей, радіопрограма та групова презентація на зборах. Ці заходи є корисними для освіти, а також вони можуть повернути місцевій громаді та покращити імідж школи.

ЛІТЕРАТУРА

Bage, G. (2000) *Thinking History 4-14. Teaching, learning, curricula and communities*. London: Routledge/Falmer.

ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ СПОРТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Як і в інших країнах Європейського Союзу молодіжні спортивні організації відіграють важливу роль у вихованні дітей та підлітків й організації змістовного дозвілля.

Однією з таких організацій є Польська спортивна фундація (Fundacja Sportowa Polska). Діяльність означеної організації спрямована на сприяння та просування фізичної культури, спорту та активного способу життя серед різних спільнот та відповідно до природного середовища.

Польська спортивна фундація зосереджена на таких напрямках:

- демократія/активне громадянство;
- міжкультурний діалог;
- спорт;
- сталий розвиток;
- волонтерство.

Для реалізації окресленої мети в межах визначених напрямів у співпраці з іншими організаціями, зокрема з Олімпійським комітетом Польщі та Jastrzębska Spółka Węglowa Польська спортивна фундація проводить щомісячні серії освітньо-спортивних заходів для дітей та молоді.

Так, у грудні 2023 року 330 учнів із 11 закладів Верхньої Сілезії (дитбудинків, початкових шкіл) взяли участь у проєкті «Швидше, сильніше разом». Це були 6 днів задоволення та натхнення для самовдосконалення через найкращий олімпійський приклад, – наголошують організатори. Програми заходів розроблені таким чином, щоб молоді учасники мали можливість всебічно розвиватися відповідно до мети організації. Для цього вони були проведено роботу в таких напрямках:

- просвітницька діяльність, включаючи ознайомлення з історією Олімпійських ігор, їх героями та найважливішими ідеалами; екскурсії постійними експозиціями Музею спорту і туризму;
- мистецькі майстер-класи, включно з дизайном персоналізованих шпильок з графічним дизайнером Агнешкою Петржиковською;
- зустрічі та тренування з олімпійськими спортсменами, зокрема: веслування на велоергометрах з Агнешкою Кобус-Завойською (двічі олімпійська призерка з веслування), бокс із

Кароліною Кошевською (олімпійська спортсменка, золота призерка Європейських ігор 2019 року), волейбол з Кшиштофом «Іглою» Ігначаком (чемпіон світу, триразовий олімпійський призер), а також з Даріушем Годзяком (олімпійський чемпіон з п'ятиборства), Катаржиною Недзведзкою (дворазова олімпійська призерка з ковзанярського спорту) та Катаржина Деберні (олімпійська спортсменка, п'ятиразова чемпіонка світу з вітрильного спорту);

- спортивні заходи та анімація: ігри та заняття з EDUballs, які зміцнюють моторику, рахунок і читання; тренування з біатлону на переносному стрільбищі; словесно-музичний фрістайл у виконанні Mikser.

Отже, можемо констатувати систематичну організацію виховної роботи з дітьми та молоддю, яка спрямована не лише на їх залучення до фізичної культури та спорту, а й на їх усебічний та гармонійний розвиток.

Анна Потапенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ КРАЇН ЄС

Організація виховної роботи та змістовного дозвілля дітей молодшого шкільного віку в позаурочний час є одним із пріоритетних напрямів діяльності закладів як позашкільної, так і шкільної освіти в країнах Європейського Союзу. Відповідно, функціонують численні заклади позашкільної освіти, які надають означені освітні послуги молодшим школярам. Одним із прикладів таких закладів є «Соняшник Монтесорі» (Sunflower Montessori) (Бельгія), який заснований у 2001 році. У 2023 році «Соняшник Монтесорі» приєднався до мережі експертів з раннього дитинства Babilou Family Luxembourg. Заклад робить акцент на всебічному розвитку своїх вихованців і кожний залучений до цього процесу спеціаліст прагне запропонувати їм безпеку, прихильність і збагачення. Персонал закладу має відповідну кваліфікацію, педагогічний досвід, навички, знання та чітке розуміння своїх ролей і обов'язків. Варто також зауважити, що персонал, який працює в закладі, походить із різних країн, утворюючи разом міжнародну команду.

Співробітники «Соняшника Монтесорі» беруть участь у різноманітних внутрішніх та зовнішніх навчальних програмах. Це дозволяє їм більше дізнатися про педагогічну систему М. Монтесорі, ознайомитися з матеріалами, набути нових навичок, а також оновити та розвинути компетентності в окремих сферах неформальної освіти.

Означений заклад позашкільної освіти приймає дітей віком 4-12 років з понеділка по п'ятницю з 12:30 до 19:00 і пропонує розслаблюючий, але стимулюючий день занять за методикою М. Монтесорі з декоративно-прикладного мистецтва, співу, складання розповідей, приготування випічки та розваг на природі. Діти можуть вивчати англійську мову за допомогою оповідань, віршів, драми, музики, природи та іншого.

В основі педагогіки М. Монтесорі лежить глибока повага до дитини та її допитливості, жаги до знань і вродженої здатності вчитися самостійно. У «Соняшнику Монтесорі» створено середовище Монтесорі, яке дозволяє дітям досліджувати та пізнавати світ. Педагоги розуміють, що їхня роль полягає в тому, щоб сприяти цій подорожі навчання, яка справді здійснюється дитиною.

Гаслом діяльності досліджуваного закладу позашкільної освіти є вислів Марія Монтесорі: «Найбільша ознака успіху для вчителя – мати можливість сказати: «Діти тепер працюють так, наче мене не існує». М. Монтесорі вважала, що навчання починається з народження, а найважливіший етап психічного розвитку дитини припадає на перші шість років життя. Ранні роки можуть мати величезний вплив не лише на те, наскільки добре розвивається мозок дитини, але й на те, наскільки добре дитина навчається та росте протягом усього життя. У цей важливий період «Соняшник Монтесорі» заохочує найповніший розвиток їхнього потенціалу.

Педагоги закладу пропонують заходи, які заохочуватимуть дитину досліджувати, набувати впевненості та незалежності, розвиваючи мовні навички.

ЛІТЕРАТУРА

Sunflower Montessori. URL: <https://sunflower.lu/our-story>

Михайло Рахно

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ УЧНІВ ІЗ ДИСЛЕКСІЄЮ У СТАРШИХ КЛАСАХ ЗЗСО УКРАЇНИ

Різноманіття чинної методології в навчанні англійської мови на етапі сьогодення відкриває значну перспективу його ефективного впровадження в освітній процес ЗЗСО України. Розлогий спектр методик і технологій озброює сучасного вчителя потужним навчальним інструментарієм, що дозволяє вибудувати індивідуальну освітню траєкторію кожного здобувача освіти залежно від його

індивідуальних потреб, інтересів та прагнень, а розвиток цифрових технологій уможлиблює максимально ефективно залучення аудіовізуального компонента для розвитку вмінь і навичок тих школярів, що мають особливі освітні потреби.

Психофізіологічне коріння дислексії має наслідком порушення когнітивних здібностей здобувача освіти, що перешкоджає йому гнучко й повноцінно адаптуватися до змінюваних умов навчального середовища, швидко опановувати й опрацьовувати масиви нової інформації, зокрема під час опанування іноземних мов. Саму тому навчання читання як однієї з чотирьох базових мовних навичок в оволодінні англійською вимагає від учителя / викладача застосування комплексного підходу на основі особливих прийомів і технік.

Передовсім слід наголосити на важливості формування в здобувача освіти мотивації до навчання англійської мови (Shramko & Rakhno, 2021), що являє собою позитивний асоціативний зв'язок, який породжуватиме приємні очікування від вивчення нових слів (фраз, речень, концептів та ін.) іноземною мовою, можливості спілкуватися з однолітками із застосуванням раніше опанованого матеріалу. Саме такі позитивні асоціації забезпечать безбар'єрне опанування англійської мови та водночас употужнять навички читання.

Фахівці (Reading expert..., 2019) суголосні в тому, що найдоцільнішим видом вправ під час відпрацювання навичок читання є добір / розробка завдань суто практичного характеру, які дають змогу школяреві якнайдовше зафіксувати в пам'яті попередньо прочитаний матеріал.

На лексико-фразеологічному рівні це, зокрібно, вправи з лексичними одиницями після тексту (обрати потрібне слово з «кошика», дібрати синонім / антонім до запропонованої лексеми, скласти словосполучення чи речення із запропонованими одиницями з текстового уривка, дібрати 2-3 ознакових слова до запропонованого іменника (дієслова), спробувати пригадати (записати) одиницю паремійного фонду тощо).

Цінною є роль орфографічного практикуму (скорегувати початково неправильно записане слово з тексту, поставити пропущену літеру в слові, скорегувати неправильно вказаний наголос і т. ін.), що допоможе школяреві запам'ятати правильне написання слів у тексті.

Осібно слід згадати про фонетико-акцентуаційний рівень мовної системи, адже вдосконалення вимови й наголосу лексичних одиниць

(Medina & Guimarães, 2021) відбувається водночас із засвоєнням навичок читання, тому вправи на вимову й наголошення окремих слів / фраз є невід'ємним складником післятекстового тренування. Доцільно також добирати завдання на розрізнення фонем (варіантів звуків) у слові (Rahul & Ponniah, 2021): мовні ігри допоможуть установити асоціативний зв'язок між графемою та її фонетичними варіаціями, що тим самим сприятиме вдосконаленню когнітивних здібностей здобувача освіти.

Надзвичайно вагомою на сьогодні є роль мультимедійних засобів, які доцільно залучати на всіх етапах роботи з текстовими масивами. Використання аудіокниг (особливо озвучених відомим актором чи самим письменником), перегляд відеоадаптацій (екранізацій) із можливістю багаторазового повторення якнайкраще прислужиться в подальшому під час читання такого твору самотужки / під керівництвом учителя (викладача).

Отже, розвиток цифрових технологій на поч. ХХІ ст. потужно сприяв удосконаленню методики навчання іноземної мови, надавши вчителю змогу вибудувати індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти, зокрема, до школярів із дислексією. Подальшу перспективу вбачаємо в поглиблених студіях видів і типів завдань для вдосконалення навичок читання в ЗЗСО України.

ЛІТЕРАТУРА

- Medina, G. B. K. & Guimarães, S. R. K. (2021). Reading in developmental dyslexia: the role of phonemic awareness and executive functions. *Estudos de psicologia (Campinas)*, 38, 1–15. <https://doi.org/10.1590/1982-0275202138e180178>.
- Rahul, D. R. & Ponniah, R. J. (2021). Educational insights into dyslexia. *Rupkatha Journal on Interdisciplinary studies in Humanities*, 13(4), 1–12. <https://doi.org/10.21659/rupkatha.v13n4.35>.
- Reading expert Linda Farrell. (2019). How do you teach children with dyslexia? Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=n3kgqFheS-k>.
- Shramko, R., & Rakhno, M. (2021). Forming the Positive Motivation of the First-Year Students of a Pedagogical University to Studying the English Language. *International scientific and practical conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (July 9–10, 2021)*, (pp. 328–331). Wloclawek : «Baltija Publishing».

Людмила Рожкова

Сумський національний аграрний університет

ІНКЛЮЗИВНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ З МОЛОДДЮ

Інклюзія (від англ. inclusion — включення, залучення) у сфері молодіжної роботи – це створення та розширення можливостей для молодих людей з різними здібностями, які стикаються з соціальними

виключеннями. Терміном «ексклюзія» позначають процес виключення людини або групи людей з соціуму, внаслідок якого вони не можуть повною мірою брати участь у житті суспільства, оскільки стикаються з певними обмеженнями. Виключення, або соціальні бар'єри можуть набувати різних форм: дискримінації за ознаками статі, релігії, раси, сексуальної орієнтації, наявності інвалідності; культурні – можуть стосуватися емігрантів, внутрішньо переміщених осіб, біженців; освітні – стосуються людей, які мають труднощі у навчанні; економічні – може стикатися молодь із сімей з низькими доходами; географічні – стосуються людей, які живуть у віддалених населених пунктах без належного транспортного сполучення, без доступу до зв'язку чи інтернету. Якими б не були різними бар'єри, вони обмежують можливості розвитку особи. Молодіжна робота не може усунути усі чинники, які створюють ризики соціального виключення, але може їх послабити і мінімізувати. Окрім, повного соціального виключення, коли деякі групи молоді взагалі не беруть участі у суспільному житті, існують перехідні форми ексклюзії або соціальної сегрегації. Це фактичне або юридичне відокремлення певних людей чи груп у межах одного суспільства, які вирізняються за расовими, гендерними, соціальними, релігійними, мовними чи іншими ознаками. Наприклад, підлітки з інтелектуальними порушеннями, які навчаються в інтернатах, могли б здобувати освіту в інклюзивному класі загальноосвітньої школи, вільно спілкуватися з однолітками та розвиватися у соціумі. Часто бар'єри з'являються там, де раніше були стереотипи. Стереотипи – це шаблони мислення, переконання, щодо певних осіб, груп або явищ, які не мають безпосереднього зв'язку з реальністю (приклад – «хлопці краще розуміються на точних науках, ніж дівчата або - « усі молоді люди з інвалідністю пасивні і не беруть участі у житті суспільства»). Якщо особа сприймає себе лише через свій статус людини з інвалідністю, то вона, можливо проектуватиме на себе ці стереотипи та діятиме з огляду на них, а не з урахуванням своїх потреб та бажання. Стереотипи можуть бути і позитивними (наприклад, «усі люди з аутичним спектром - генії»). Такий підхід, з одного боку, надихає, а з іншого – породжує завищені очікування і розчарування, від чого страждає як сама особа, так і оточення. Стереотипи стають небезпечними, коли вони заздалегідь визначають ставлення до людини та ховають її особистість за загальними уявленнями та оцінками. Тоді вони стають упередженнями, а зрештою можуть вирости у стигму. Це ознака, за якою людину відрізняють від інших і через це відокремлюють від групи. Упередження

заважають людині реалізувати свої права і породжують дискримінацію. Дискримінація – це порушення прав людини воно шкодить як людині, так і суспільству в цілому. Подолання бар'єрів сприяє розвитку відкритості, відповідальності та емпатії у суспільстві.

Інвалідність- неоднорідна характеристика, тому молоді люди з різними формами інвалідності потребують в одних випадках схожих, а в інших – різних адаптацій та методів доступності. Досліджуючи потреби молодих людей з інвалідністю, важливо дотримуватися репрезентативності, щоб отримати об'єктивну картину. Як показують дослідження, молоді люди з інвалідністю стикаються з різними бар'єрами [1]:

- можуть мати менше можливостей вступити до закладів освіти та продовжити навчання, ніж молодь без інвалідності;
- частіше мають ризик отримувати низький дохід;
- часто відчувають відторгнення та самотність через упередження однолітків і тому частіше потребують психологічної підтримки;
- більш імовірно можуть зазнавати насильства

Воєнний стан додав нових ризиків. За даними дослідження «Вплив війни на молодь України» 2022 р., молоді люди з інвалідністю зіткнулися з такими викликами :ускладнений доступ до укриттів; складність пересування у темну пору доби за відсутності електропостачання; недоступність сповіщення про небезпеку; погіршення доступу до медичних послуг та ліків [2]. Війна показала, наскільки важливою є безбар'єрність і не лише фізична, але й доступність товарів, послуг та інформації. Частково усунути бар'єри для молоді допомагають спеціальні програми, але ситуація і далі потребує значних зусиль та уваги. Отже, дослідження потреб молоді, зокрема, з інвалідністю дає можливість розуміти її проблеми, реагувати на виклики та залучати її до програм, проєктів та заходів.

Однією з ключових характеристик сьогодення є різноманіття. Мета інклюзії – створити світ, в котрому кожна молода людина незалежно від свого фізичного стану матиме шанс зробити свій внесок у життя суспільства. В умовах різноманіття потрібно враховувати відмінності, тобто створювати атмосферу, в якій унікальність кожної особи поважають. Інклюзія допомагає подолати ізолюваність, яка у дитячому і підлітковому віці може виникнути через різні причини – незвичну зовнішність, смаки, здібності, тощо. У дорослому віці люди підсвідомо можуть уникати спілкуватися з тими, кого не розуміють, або не розуміють, як спілкуватися, аби не образити. Інклюзивне

суспільство – це коли всі почуваються в безпеці і ніхто не почувається чужим, непотрібним, нецікавим. При підготовці даних тез нами використано матеріали освітнього серіалу «Інклюзивна молодіжна робота», розміщеного на інформаційному порталі «Дія. Освіта» [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Молодь України – 2021 (Результати репрезентативного соціологічного дослідження//Електроннийресурс//https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/rezyltmolod2021.pdf

2. «Вплив війни на молодь України»//Електронний ресурс//https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdoslidjenja/%D0%92%D0%BF%D0%BB%D0%B8%D0%B2%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%8C%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.2023.pdf

3. Дія. Освіта. Освітні серіали. //Електронний ресурс//<https://osvita.diia.gov.ua/courses>

Се Кежань

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ ВЧИТЕЛЯМИ І БАТЬКАМИ У КИТАЇ

Актуальність вивчення реалізації педагогічного партнерства у Китаї зумовлена необхідністю розуміння і аналізу сучасних педагогічних практик у китайській освітній системі. Китай є потужною державою у глобальному освітньому просторі і його педагогічний досвід, зокрема концепція партнерства у навчанні, може бути корисним для розвитку освітніх стратегій в інших країнах, зокрема в Україні. Вивчення цього питання дозволить виявити особливості китайського підходу до педагогічного партнерства, його вплив на процес навчання і співпрацю між вчителями і батьками.

Зазначимо, що у Китаї взаємна повага є найважливішим принципом у вихованні та навчанні, що також є, свого роду, методом партнерської педагогіки. Хоча вчителі та батьки мають різні професії, посади, родинне оточення, соціальний досвід, всі вони мають дещо спільне – соціальний статус, соціальні права й обов'язки. З погляду стосунків між вчителями та батьками, рівне ставлення один до одного і взаємна повага є основою, а відверте спілкування є кінцевою метою. У традиційній китайській культурі вчитель високо поціновується суспільством, на нього рівняються, його наслідують, навіть уклоняються, він оповитий «сліпучим ореолом» [2]. Це позиціонування вчителя у традиційній культурі спонукає учнів і батьків певною мірою, скеровує до позитивного ставлення до вчителя [1].

Проте сьогодні таке позиціонування не є статичним, адже вчитель також з повагою ставиться до батьків, є щирим і відкритим у спілкуванні з ними, об'єктивним, тактовним, терплячим. Вчителі сьогодні виважено і толерантно мають повідомляти батькам фактичну інформацію про навчання дитини, акцентувати увагу на її сильних сторонах, а також вказувати на певні труднощі у навчанні дитини, пропонувати допомогу і давати поради батькам учнів. Такий підхід сприяє встановленню партнерських стосунків між вчителями і батьками.

Як правило, у школах Китаю вчителі і батьки співпрацюють один з одним у питаннях виховання і навчання дітей. Коли вчителі стикаються з особливими ситуаціями, вони не повинні проявляти нетерплячість, думати спокійно, не бути емоційними, намагатися стримувати свої імпульсивні емоції та прагнути знайти ефективні способи обговорення навчання дітей із батьками, довіряти й співпрацювати один з одним, учитися мислити з погляду інших людей та неупереджено слухати їх, завжди ставити на перше місце здоров'я дітей і якість досягнення ними результатів навчання. Разом з тим, вчителі мають правильно регулювати стосунки з батьками, добирати ефективні методи спілкування з ними, вибудовувати дружні стосунки [2].

Сьогодні, коли освітяни Китаю борються за якісну освіту та сприяють всебічному розвитку учнів, зв'язок між родинним вихованням і шкільною освітою стає дедалі тіснішим, а роль батьків стає дедалі очевиднішою. Якщо стосунки між батьками та вчителями гармонійні, викладацька робота вчителя є дуже легкою, і розвиток учнів також буде добрим. Для нового китайського вчителя дуже важким і важливим завданням є швидке завоювання довіри батьків і заручення їхньою повною підтримкою та готовністю до співпраці. Така довіра між педагогами та батьками – завдання, що потребує щоденної наполегливої праці. У спілкуванні з батьками вчителі у Китаї зобов'язані використовувати щирі слова, теплі посмішки та тактовне ставленн. У взаєминах між учнями, викладачами та батьками вони повинні вміти узагальнювати досвід, розмірковувати над своїми діями, використовувати наукові та гуманні методи для досягнення результатів виховання і навчання [2; 3].

Зазначимо, що завдяки новим стандартам освіти та постійному удосконаленню педагогічної освіти в Китаї, вчителі отримали нові важливі знання і уміння, а співпраця між вчителями і батьками вийшла на новий рівень. Вимоги до школи і вчителів стають дедалі вищими, а складність і напруженість роботи неперервно зростає.

Разом з тим, батьки дуже опікуються своїми дітьми і прагнуть підвищити їхні успіхи у навчанні, що часто виявляється в ставленні батьків до своїх дітей як до «перлини у своїх очах» [2]. Таке ставлення не завжди виявляється об'єктивним і позитивно впливає на розвиток дітей. Тому вчитель має враховувати такий менталітет батьків, дружно і гармонійно співпрацювати з ними, звертати їхню увагу на способи і засоби взаємодії з дітьми, пояснювати необхідність батькам бути близьким другом своїм дітям. З іншого боку, вчитель має також уважно вислуховувати думки і пропозиції батьків щодо покращення методів управління освітньою траєкторією учня.

Хоча вчителі й відіграють провідну роль у стосунках з батьками, вони абсолютно рівноправні особистості. Тому батьки не мають виявляти зверхність і неповагу по відношенню до вчителів. Справжнє спілкування дає змогу батькам відкрито взаємодіяти з вчителями, відверто ставитися один до одного та доповнювати один одного, що не тільки підтримує престиж учителів, а й поважає особистість батьків [3].

Узагальнюючи, варто відзначити важливість педагогічного партнерства для спільної роботи між вчителями та батьками у вихованні та навчанні дітей. У китайському суспільстві взаємна повага та співпраця між цими сторонами є ключовими аспектами, спрямованими на досягнення успіху у розвитку дітей. Сучасні вчителі виявляють терплячість, щирість та взаєморозуміння у спілкуванні з батьками, спільно працюючи над вихованням і навчанням молодого покоління. Ця співпраця ґрунтується на взаємній довірі та розумінні для досягнення спільної мети – успішного розвитку дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. 叶一舵. 家校协同开展心理健康教育的若干模式. *教学与管理*, 2002. № 28.
2. 张海丽. 浅谈教师与家长的关系. URL : <https://www.xzbu.com/9/view-70635.htm>
3. 朱小燕. 教学管理民主化与家、园、社区互动. *学前教育研究*, 2006. № 4.

Артем Руднівський

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Політика інклюзивної освіти спрямована на забезпечення доступу всіх учнів, незалежно від їх походження та відмінностей, до якісної освіти в закладах загальної освіти. Така політика обґрунтовується на принципах рівності, різноманіття та соціальної справедливості з метою створення інклюзивного навчального

середовища, де кожен учень відчуває себе цінним, підтриманим і здатним повною мірою брати участь в освітньому процесі. Одним із ключових аспектів політики інклюзивної освіти є надання відповідних адаптацій, підтримки та ресурсів для задоволення різноманітних потреб учнів, у тому числі тих, хто має інвалідність, труднощі в навчанні чи інші спеціальні освітні потреби (European Agency for Special Needs and Inclusive Education, 2017).

Політика інклюзивної освіти наголошує на важливості усунення перешкод для навчання та сприяння повній участі та залученню всіх учнів до освітнього процесу. Це включає усунення фізичних, сенсорних, когнітивних і поведінкових бар'єрів шляхом упровадження принципів універсального дизайну для навчання, які відстоюють гнучкі методи навчання, доступні матеріали та численні засоби представлення, залучення та вираження (CAST, 2018). Застосовуючи проактивний і превентивний підхід до усунення бар'єрів, політика інклюзивної освіти спрямована на створення навчального середовища, яке реагує на різноманітні сильні сторони та потреби всіх учнів, таким чином підвищуючи їхні можливості для академічного успіху та досягнень (Forlin & Chambers, 2011).

Політика інклюзивної освіти також наголошує на цінності різноманітності та врахуванні відмінностей у закладах освіти. Це включає в себе сприяння усвідомленню, розумінню та прийняттю різноманітних ідентичностей, культур, мов і здібностей серед учнів, учителів і ширшої шкільної спільноти. Розвиваючи культуру поваги, інклюзивності та приналежності, інклюзивна освітня політика сприяє створенню безпечного та сприятливого навчального середовища, де всі учні відчувають себе цінними, прийнятими та мають право висловлюватись автентично та робити позитивний внесок у шкільну спільноту.

Крім того, політика інклюзивної освіти визнає взаємозв'язок між академічними досягненнями та соціально-емоційним благополуччям, підкреслюючи важливість вирішення цілісних потреб учнів для підтримки їх загального розвитку та успіху. Це передбачає надання комплексних послуг підтримки, таких як консультування, ресурси з питань психічного здоров'я та тренування соціальних навичок, для вирішення соціальних, емоційних та поведінкових проблем, які можуть вплинути на навчання та участь учнів у школі. Звертаючи увагу на соціально-емоційні аспекти навчання, політика інклюзивної освіти сприяє створенню сприятливого шкільного клімату, який покращує академічну участь, мотивацію та стійкість учнів.

Водночас, політика інклюзивної освіти сприяє дотриманню принципу справедливості та соціальної справедливості, захищаючи права всіх здобувачів освіти на доступ до високоякісної освіти та повну реалізацію свого потенціалу, незалежно від їх походження чи обставин. Це включає усунення системної нерівності, дискримінації та маргіналізації в освітніх системах, а також забезпечення рівномірного розподілу ресурсів, можливостей і підтримки для задоволення різноманітних потреб усіх учнів (Artiles & Kozleski, 2016).

До того ж, політика інклюзивної освіти наголошує на важливості професійного розвитку та нарощування потенціалу серед освітян для ефективного впровадження інклюзивних практик і підтримки різноманітних потреб учнів. Це передбачає забезпечення постійного навчання, тренінгів і ресурсів для покращення знань, навичок і ставлення викладачів до інклюзивної освіти, диференціації та універсального дизайну для навчання. Інвестуючи у професійний ріст і розвиток викладачів, політика інклюзивної освіти допомагає створити більш інклюзивну та чуйну викладацьку робочу силу, яка краще оснащена для задоволення потреб усіх учнів і створення позитивного досвіду навчання для кожного учня (Giangreco, Edelman & Broer, 2014).

Таким чином, можемо з упевненістю стверджувати, що політика інклюзивної освіти відіграє вирішальну роль у просуванні рівності в освіті, соціальної інтеграції та успіху в навчанні для всіх учнів. Усуваючи перешкоди для навчання, сприяючи культурі різноманітності та сприйняття, а також заохочуючи співпрацю та партнерство між зацікавленими сторонами, політика інклюзивної освіти сприяє створенню інклюзивного навчального середовища, де кожен учень має можливість процвітати та повністю реалізувати власний потенціал.

ЛІТЕРАТУРА

- Artiles, A. J., & Kozleski, E. B. (2016). Inclusive education policy, law, and practice. In *Handbook of research on special education teacher preparation* (pp. 354-369). Routledge.
- CAST. (2018). Universal design for learning guidelines version 2.2. Retrieved from <http://udlguidelines.cast.org>
- European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2017). Inclusive education in action: Moving beyond discussions of theory and policy to build inclusive systems. European Agency for Special Needs and Inclusive Education
- Forlin, C., & Chambers, D. (2011). Teacher preparation for inclusive education: Increasing knowledge but raising concerns. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 39(1), 17-32.
- Giangreco, M. F., Edelman, S. W., & Broer, S. M. (2014). Challenging the rhetoric: What counts as meaningful inclusive education research? *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 39(3), 204-214.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ПЛАТФОРМ

Розвиток інформаційно-цифрової компетентності учнів з використанням цифрових освітніх платформ є можливим і часто ефективним підходом до навчання. Цифрові освітні платформи надають учням доступ до широкого спектра навчальних матеріалів, інтерактивних уроків та ігор, які можуть допомогти їм покращити свої навички та знання в галузі інформаційних технологій [1-4].

Як показують дослідження в галузі цифрової освіти та сучасних технологій навчання [5; 6], до переваг використання цифрових освітніх платформ для розвитку інформаційно-цифрової компетентності учнів слід віднести:

1) доступність цифрових освітніх платформ, які можуть бути доступні з будь-якого пристрою з інтернет-з'єднанням, що дозволяє учням вивчати матеріали в будь-якому місці та в будь-який час;

2) персоналізованість навчання, оскільки цифрові освітні платформи можуть надавати учням індивідуальні навчальні плани, які відповідають їхнім потребам та інтересам;

3) інтерактивність, оскільки цифрові освітні платформи можуть надавати інтерактивні уроки та ігри, які можуть допомогти учням краще зрозуміти матеріали та зацікавитися навчанням;

4) можливість реалізації проєктної діяльності, яка дозволяє учням застосовувати отримані знання в практиці;

5) співпрацю/ колаборацію між учнями та вчителями, що дозволяє мати підтримку та допомогу в процесі навчання;

6) оцінку прогресу в навчанні, що дозволяє вчителям та учням відстежувати прогрес та визначати галузі, які потребують додаткової підтримки;

7) доступ до ресурсів, цифрові освітні платформи можуть надавати учням доступ до широкого спектра ресурсів, таких як відеоуроки, підручники, тематичні матеріали, тести та квести;

8) економічну ефективність, оскільки цифрові освітні платформи можуть бути економічно більш ефективними, ніж традиційні методи навчання, оскільки вони можуть забезпечити менші витрати на навчальні матеріали та інші ресурси;

Однак, необхідно зазначити, що використання цифрових освітніх платформ не є універсальним рішенням для розвитку інформаційно-

цифрової компетентності учнів. Важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожного учня та надавати за необхідності додаткову підтримку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Semenikhina O. V., Drushlyak M. G., Bondarenko Yu. A., Kondratiuk S. M., Ionova I. M. Open Educational Resources as a Trend of Modern Education. Proceedings of 42 International convention on information and communication technology, electronics and microelectronics "MIPRO 2019", Opatija (Croatia), 20-24 травня, 2019. P. 779 – 782.
2. Yurchenko A., Drushlyak M., Sapozhnykov S., Teplytska S., Koroliova L., Semenikhina O. Using online IT-industry courses in the computer sciences specialists' training. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 2021. Vol. 21 No. 11. pp. 97-104. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.11.13>.
3. Yurchenko A., Proshkin V., Naboka O., Shamonia V., Semenikhina O. The use of digital technologies in education: the case of physics learning. *International Journal of Research in E-learning*, 2023. Vol. 9(2). Pp. 1–25. <https://doi.org/10.31261/IJREL.2023.9.2.02>.
4. Yurchenko A., Semenikhina O., Rudenko Yu., Shamonia V. The Digital Technology in IT-Education: the View of Ukrainian University. Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, 2020. №4 (482). С. 129-133. [https://doi.org/10.15589/znp2020.4\(482\).15](https://doi.org/10.15589/znp2020.4(482).15).
5. Друшляк М. Г., Юрченко А. О., Розуменко А. М., Розуменко А. О., Семеніхіна О. В. Ефективні форми підвищення кваліфікації вчителів у галузі комп'ютерної анімації. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*, 2021, 10 (1), С. 77-88. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2021.108>.
6. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Сбруєва А.А., Кузьмінський А.І., Кучай О.В., Біда О.А. Відкриті цифрові освітні ресурси у галузі ІТ: кількісний аналіз. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2020. Том 75. №1. С. 331-348. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3114>.

Сергій Товстуха

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ САДОВО-ПАРКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В КРАЇНАХ ЄС

У сільськогосподарському секторі виробництво та збут продукції садівництва (головним чином овочів, фруктів, зрізаних квітів і рослин у горщиках або декоративних кущів і дерев) відіграє особливу роль, оскільки характеризується високою трудомісткістю та капіталомісткістю. Щодо попиту, існує дуже мало правил, які втручаються в ринкові системи садівничої продукції, що призводить до високих коливань цін протягом сезону та між роками. У зв'язку з цим, актуалізується питання запровадження інноваційних технологій у підготовку фахівців садово-паркового господарства.

Варто наголосити, що поняття «інновація» є комплексним феноменом, що охоплює виробництво, розповсюдження та

перетворення наукових або технічних знань у нові або модифіковані продукти й послуги, а також нові технології виробництва чи обробки. Інновації характеризуються складними механізмами зворотного зв'язку та взаємодіючими відносинами, що включають науку, технології, навчання, виробництво, політику та попит (Edquist, 1997). Як наслідок, комерційні компанії майже ніколи не впроваджують інновації ізольовано, але вони взаємодіють із «організаціями» різних типів (наприклад, постачальниками, клієнтами, дослідницькими установами, інвестиційними компаніями, державними установами), і їхня поведінка також формується «інституціями» (там само), які становлять обмеження чи стимули для інновацій (наприклад, закони, культурні чи соціальні правила, технічні стандарти). Завдяки своєму комплексному характеру інноваційна діяльність є ідеальною сферою для застосування системного підходу під час аналізу таких процесів на рівні національних економік. «Національні системи інновацій» (НСІ) (National Systems of Innovation – NSI) є найбільш часто використовуваним підходом для розуміння складних взаємозв'язків інноваційних процесів. Підхід НСІ не можна розглядати як формальну теорію, скоріше він забезпечує концептуальну основу для аналізу конкретних факторів, що впливають на інноваційні можливості компаній. Підхід НСІ базується на чотирьох основних поняттях «інновація», «навчання», «система» та «нація». «Інновація» відноситься до діяльності компаній з розробки, впровадження та поширення нових продуктів і виробничих процесів. Ці процеси залежать від «навчання» з різноманітних видів діяльності, які проводяться в компаніях, від координації цих внутрішніх знань, а також їх інтеграції зі знаннями, отриманими із зовнішніх джерел.

У Німеччині підготовка фахівців садово-паркового господарства здійснюється децентралізовано та в різних установах. Через невелику структуру більшості садівничих компаній у Німеччині науково-дослідна діяльність часто здійснюється в державних установах. У цьому контексті дослідницька діяльність в університетах відіграє важливу роль. Це стосується, зокрема, Університету Гумбольдта в Берліні та Університету Ганновера, які пропонують власні бакалаврські та магістерські програми в галузі садово-паркового господарства. Крім того, окремі бакалаврські програми в галузі садово-паркового господарства пропонується в шести університетах прикладних наук (Берлін, Дрезден, Ерфурт, Оснабрюк, Вайен-Штефан, Вісбаден). На додаток до університетів, науково-дослідницька діяльність у галузі садово-паркового господарства здійснюється у федеральних дослідницьких

центрах, розташованих у Берліні/Брайнсвіку (головним чином у сфері захисту рослин) і в Кведлінбурзі (зокрема в галузі селекції рослин). Крім того, існує кілька дослідницьких установ у цій галузі, якими керують окремі федеральні землі, у яких загалом близько 160 науковців займаються дослідженнями в галузі садово-паркового господарства.

У Нідерландах національний уряд завжди сприяв інноваційному розвитку садівничого сектору, заохочуючи владу, приватні підприємства та науково-дослідні установи співпрацювати та обмінюватися знаннями не в останню чергу для підтримки експорту садівничої продукції. В останні роки національний уряд змінив свою стратегію в тому сенсі, що державні органи повинні залишити більше простору для генерування знань сторонам на ринку. Як наслідок, у Нідерландах відбувся значний процес концентрації закладів, пов'язаних із освітою в галузі сільського господарства та садівництва. У Нідерландах створено Центр знань Wageningen, який включає Аграрний університет Вагенінгена, різні інститути Департаменту сільськогосподарських досліджень і деякі прикладні дослідницькі станції. Крім того, існують спеціальні установи, які зосереджують свою дослідницьку та інноваційну діяльність у сфері садівництва, наприклад Stichting Innovatie Glastuinbouw, Інноваційний центр Wageningen, Інститут агроекономічних досліджень LEI або спеціальна інноваційна мережа голландського сільського господарства та садівництва. Освіту в Нідерландах у галузі сільського господарства та садівництва організовано на чотирьох різних рівнях, з яких вища освіта зосереджена в шести центрах вищої освіти («Hogeschool») та Вагенінгенському університеті та дослідницькому центрі.

ЛІТЕРАТУРА

Edquist, C. (1997). Systems of innovation approaches –their emergence and characteristics. Introduction. In C. Edquist (Ed.), Systems of innovation – technologies, institutions and organizations, (pp. 1-35). Pinter publishers, London, Washington D. C.

Максим Хрик

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Іван Хоменко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЗМІСТ ГРОМАДЯНСЬКОЇ І ПОЛІТИЧНОЇ ОСВІТИ В ШКОЛАХ НІМЕЧЧИНИ

У Німеччині питанням громадянської і політичної освіти дітей приділяють достатньо багато уваги. Це відображається у навчальних

планах закладів загальної середньої освіти. Так, у школах Німеччини вивчають навчальний предмет «Суспільствознавство», окремим складником якого є саме політика і громадянська свобода [5].

Під час занять вчителі розповідають учням про те, як люди живуть разом у їхній місцевості, про те, що кожен учень є частиною кола своїх друзів, родини, школи, а разом з тим членом своєї громади, громадянином федеративної держави, жителем Європи та всього світу. Увагу дітей акцентують на тому як навчитися розуміти ситуації, проблеми та конфлікти у «вузькому» колі спілкування і у «широкому» колі політики, як сформуванню власну думку, а також демонструють варіанти як стати політично активним громадянином [4].

Зміст громадянської і політичної освіти в Німеччині є достатньо широким. У цій статті ми пропонуємо розглянути зміст для учнів середніх класів німецьких шкіл, а саме – для 7-8 класів. Вивчення курсу громадянської і політичної освіти у 7 класі починається з теми «Участь у шкільному самоврядуванні», яка передбачає ознайомлення учнів із виборами як основним засобом демократії, системою виборів до шкільного активу, взаємодією із класом, правом голосу як на рівні класу, так і на рівні школи [1].

Друга тема це «Соціальні групи: друзі, шкільний клас, сім'я». До її змісту входить ознайомлення із принципами взаємодії із сім'єю і друзями, вибудовування стосунків з однокласниками чи однолітками у системі позакласної/позашкільної освіти, роль цих груп у повсякденному житті людини. Також учням надається інформація про конфлікти у різних групах та способи їх уникнення чи вирішення [1; 2; 3; 4].

Третя тема стосується сім'ї та її ролі у суспільстві, зокрема розглядаються питання про спільне життя членів однієї родини, функції сім'ї, типи сімей, роль сім'ї та її окремих членів у вихованні дітей. Увагу дітей акцентують на важливості догляду за дітьми, який здійснюють батьки та інші члени родини, а також на підтримці, яку надає держава кожній родині [1; 4].

Наступною діти вивчають тему «Молодь у світі ЗМІ», де розкриваються роль медіа та їх соціальні функції, вплив ЗМІ на суспільство, спілкування в мережі Інтернет та його ризики, захист персональних даних [1].

П'ятою є тема «Права дитини в Німеччині та світі», що містить питання щодо реалізації прав дітей у Німеччині, ознайомлення з Конвенції ООН про права дітей та їх виконання в Німеччині, права дітей в інших країнах світу, питання використання дитячої праці,

діяльність національних та міжнародних організацій, які підтримують дітей і молодь [1; 2; 3; 4].

Потім учням пропонується ознайомлення з темою «Молодь і закон», а саме: поняття права в правовій державі, права і обов'язки дітей і підлітків, юридичний статус відповідно до віку, злочинність неповнолітніх у Німеччині, графіті – мистецтво чи псування майна. Логічним далі є вивчення основного закону Німеччини і основних прав її громадян, а також прав національних меншин та їх захист [1; 2; 3; 4].

Восьмою темою є «Демократія в громаді», де учнів ознайомлюють із завданнями громади, принципами і способами управління нею, органами місцевого самоврядування, системою місцевих виборів і необхідністю участі в них, процедурою проведення виборів, можливостями участі у житті громади [1; 2; 3; 4].

Завершується вивчення цього курсу для учнів 7-8 класів політики федеративної землі, у якій вони проживають, зокрема, дітям надається короткий огляд державної політики, розподіл завдань між федеральним урядом і урядом землі, можливості впливу громадян на рішення на рівні земель, вибори до парламенту землі [1; 2; 3; 4].

Отже як висновок можна сказати, що у німецьких закладах загальної середньої освіти надається значна увага громадянській і політичній освіті дітей, що відображається у навчальних планах. Предмет «Суспільствознавство» включає вивчення політики та громадянської свободи. Учні ознайомлюються зі своєю рольовою залежністю у громаді та у ширшому політичному контексті. Курс включає аспекти участі у шкільному самоврядуванні, взаємодії з різними соціальними групами, роль сім'ї і медіа, права дітей, принципи демократії і участь у громадському житті. Ця освіта спрямована на розвиток критичного мислення та активну громадянську позицію учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bicheler J., Gloe M. Politik direkt 7/8/ Urteilen und Handeln. Braunschweig, 2017. 284 s.
2. Böhme L. Politische Bildung für Schülerinnen und Schüler mit sonderpädagogischem Förderbedarf. Frankfurt am Main, 2019. 556 p.
3. Koller D. Politische Partizipation und politische Bildung in der Schweiz. Bern, 2017. 429 p.
4. Manzel S., Schelle C. Empirische Forschung zur schulischen Politischen Bildung. Wiesbaden : Springer, 2017. 179 p.
5. Хоменко І. В., Зеленська Л. Д. Громадянська освіта учнів у системі загальної середньої освіти Німеччини. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 124–126.

6. Хрик М. В. Система політичного і громадянського виховання в Німеччині. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 131–133.

Хуан Панькан

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПОТЕНЦІАЛ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ НАВИЧОК ТВОРЧОГО САМОРОЗВИТКУ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Протягом багатьох років музику постійно вважали формою розваги, створеною з єдиною метою – розважати слухачів. З розвитком смаків змінилася і музика, переживши трансформаційний перехід від джерела розваги до форми емоційного вираження та творчого самовираження.

У 1950 році Дж. Гілфорд писав, що творчість «є сферою, куди психологи загалом, незалежно від того, ангели вони чи ні, бояться наступати» (Гілфорд, 1950, стор. 444). Однак часи змінилися. Були проведені численні дослідження, які призвели до різноманітних теорій творчого процесу. Ці теорії можна класифікувати за типом і орієнтацією щодо конкретної сфери творчої практики або за кількома сферами. На відміну від М. Стайна (1953), який критикував дослідження, зосереджені лише на геніях, сучасні науковці досліджували весь спектр творчої практики, від «міні» повсякденної творчості до «великої» творчості художників світового рівня.

Дослідження творчості зазвичай зосереджуються на загальних аспектах творчості, спільних для всіх мистецьких сфер, або на елементах, характерних для певної сфери (Дж. Баер, Дж. К. Кауфман, Р. Дж. Стренберг та ін.). Креативність у музичному виконанні вперше вивчалася з огляду на імпровізацію (І. Ф. Кларк, Дж. Прессінг, Б. Дж. Кенні, М. Геллріч та ін.), а нещодавно – з огляду на інтерпретацію музики (Т. Лісбоа, Р. Чеффіні, Т. Логан та ін.).

У школах наразі точиться велика дискусія про те, чи можна навчити креативності. Більшість науковців стверджують, що можна. Для цього необхідно:

1. Заохочувати учнів до самостійної розмови. Однією з можливих причин ефективності цієї стратегії є те, що, ставлячи собі запитання, мозок дитини автоматично починає шукати відповіді, діючи як заклик до дії. Інші дослідження пов'язують те, як дитина розмовляє із собою, з мисленням, концентрацією та стійкістю.

2. Вести щоденник мрій. Дослідження креативності виявили, що люди, які вели щоденники мрій, збільшували обсяг ідей, кількість додаткових деталей і створювали більш абстрактні назви для своїх творчих робіт. Записування снів викликає емоційну виразність, оповідання образів, гумор і присутність фантазії, що є важливими складовими для творчості.

3. Займатися фізичною активністю. Дослідження Університету Хартфордшира в поєднанні з дослідженнями Стенфордського університету показали, що «відпочинок» за допомогою фізичних вправ може допомогти підвищити творчі здібності. Було помічено, що ходьба та біг наражають учасників на низку різних сигналів навколишнього середовища, які стимулюють уяву мозку, а отже, і творчість.

4. Вірити в себе і підтримувати себе. Вчені провели дослідження, щоб перевірити, чи може дитина бути креативною. Результати показали, що початківці, які вивчають музику, могли підвищити свою творчість, навчаючись імпровізувати. Цей процес дозволив музикантам бути більш креативними у своєму підході до самовираження. Вони підтримували себе, вірили в те, що здатні розширити кордони, не обов'язково маючи для цього великий досвід.

5. Бути частиною команди. Цікаве дослідження розглядало переваги роботи дітей у команді порівняно з конкурентною. Дослідники виявили, що діти частіше формулюють креативні аргументи, перебуваючи в команді, ніж працюючи поодиночку, щоб виграти завдання.

6. Знайти власне щасливе місце. Коли дитина знаходить власне щасливе місце, вона знаходить ідеальне середовище для більшої творчості. Дослідження, яке вивчало вплив станів настрою на творчі здібності, показало, що коли люди були в позитивному настрої, вони ставали більш творчими. Люди, які були в позитивному настрої, динамічно думали, щоб вирішити різноманітні проблеми. Однак люди, які були в поганому настрої, були менш креативними і неминуче вирішували менше проблем. Позитивне ставлення дає змогу зрозуміти ситуації, про які ви не обов'язково думали б у негативному настрої, сприяючи більш творчому способу мислення.

7. Слухати музику, яка змушує почуватися добре. Креативні здібності вищі у людей, які слухають «веселу музику» завдяки її здатності покращувати настрій.

ЛІТЕРАТУРА

- Guilford, J. P. (1950). Creativity. *American Psychologist*, 5 (9), 444–454.
Stein, M. I. (1953). Creativity and culture. *Journal of Psychology*, 36, 311–322.

ВИТОКИ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ США

Музична освіта в США впроваджується в багатьох школах як форма сучасного навчання. Музична освіта – це галузь навчання, яка зосереджується на викладанні та застосуванні музики в класі. По мірі того, як це доповнення до навчальної програми прогресує, ефекти й наслідки цього навчального курсу широко обговорюються. Для розуміння сучасного стану музичної освіти та виховання в США варто звернутися до його витоків.

Найперша систематична музична освіта в країні була зосереджена на підготовці співаків для протестантських церковних служб, щоб керувати громадою співом псалмів. У XVIII столітті в країні було засновано перші школи співу, і кілька легендарних мандрівних майстрів співу подорожували Новою Англією, викладаючи в коморах, школах та інших неофіційних місцях; серед цих майстрів були Френсіс Гопкінсон і Вільям Біллінгс. До кінця століття більш офіційні школи співу в таких містах, як Саванна, Філадельфія та Бостон, перетворилися на соціальні співочі товариства.

Державна освіта в США вперше запропонувала музику як частину навчальної програми в Бостоні в 1830-х роках і вона поширилася завдяки допомозі вчителя співу Ловелла Мейсона після того, як він успішно відстоював її перед Бостонським шкільним комітетом у 1838 році. Комітет зрештою вирішив включити музику як навчальний предмет, оскільки вона мала моральний, фізичний та інтелектуальний характер. Музика вважалася моральною, тому що вона відігравала таку роль у релігії, а також той факт, що документально засвідчено, що вона породжує «щастя, задоволення, бадьорість і спокій». Наголошувалося і на фізичному характері таких занять, тому що спів був вправою для легенів. Комітет виправдав інтелектуальну природу музики, заявивши, що її вивчали як частину квадривіуму в середні віки, і що вона «сприяє розвитку пам'яті, порівняння, уваги та інтелектуальних здібностей».

Іншим прихильником музики в державній освіті був швейцарський освітній реформатор Йоган Генріх Песталоцці. Й. Г. Песталоцці вважав, що природа є основним і оригінальним джерелом знань, тому його освітні теорії надавали великого значення сенсорному, кінестетичному та активному навчанню. Педагог вважав, що здобувачі повинні починати

з простих понять у всіх предметах, а потім переходити до більш складних ідей. Метод Песталоцці був одним із найперших методів, який можна було би вважати «навчанням, орієнтованим на учня», а його ідеї дисципліни та стосунків між учнем і вчителем, заснованих на любові та довірі, помітно відрізнялися від звичайної практики тілесних покарань того часу. Першим музичним педагогом, який використав ідеї Песталоцці у викладанні музики, був Ганс Негелі, колега Песталоцці зі Швейцарії. Його песталоцціанський підхід до музики був привезений до Сполучених Штатів, перекладений і популяризований Вільямом Ченнінгом Вудбріджем, Еламом Айвзом і Ловеллом Мейсоном. Цей підхід цінував активне та сенсорне навчання, навчав звукам перед знаками, розділяв музику на мелодію, ритм і експресію, а також рухався від простого до складного в контексті кожного елемента. Багато з цих ідей можна знайти в пізніших методах навчання музики, таких як Орф-Шульверк, Кодалі та Далькроз-Евртиміка.

Музична освіта, насамперед вокальна, залишалася найбільш поширеною в жіночих школах, хоча існувало багато приватних академій, які пропонували хлопчикам і дівчаткам навчання гри на оркестрових інструментах, таких як скрипка, альт, віолончель і фортепіано.

У середині XIX століття педагог Лютер Уайтінг Мейсон започаткував музичну освіту в школах Цинциннаті та став видатним автором підручників. Його Національний музичний курс, вперше опублікований у 1870 році, був широко прийнятою стандартною частиною багатьох американських навчальних програм. Музична освіта продовжувала поширюватися по всій країні й завоювала повагу як важлива частина розвитку освіти. До 1890-х років в Асоціації національної освіти існувала музична секція.

Кирило Швидкий

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Німеччина є світовим центром інжинірингу, відомим своєю точністю, якістю й передовими технологіями. Незаперечним є факт, що Німеччина є одним із світових лідерів підготовки інженерів різних галузей, що є динамічним і постійно розвивається, продукуючи ідеї й виявляючи тенденції, які формують майбутній ландшафт інженерної галузі в світі. Серед найважливіших напрямів підготовки майбутніх

інженерів у Німеччині, заснованої на інноваційних технологіях, можна виокремити:

1. Сталий інжиніринг – сталий розвиток є центральною темою в інженерному секторі. Німеччина прагне скоротити викиди вуглецю, і це зобов'язання поширюється на її інженерну практику. Відновлювані джерела енергії, зелена інфраструктура та екологічно чисте виробництво набирають обертів. Інженери все частіше намагаються знайти інноваційні рішення, які мінімізують вплив промислових процесів на навколишнє середовище.

2. Цифровізація та Індустрія 4.0 – Четверта промислова революція, або Індустрія 4.0, революціонує виробництво та машинобудування в Німеччині. Інтеграція IoT, штучного інтелекту та аналітики даних оптимізує виробничі процеси, підвищує якість продукції та скорочує час простою. Інженери, які володіють багатогалузевим досвідом у сфері автоматизації розробки та проектування, а також науки про дані, цілком готові змінити цей динамічний ландшафт.

3. Передові матеріали та нанотехнології – німецькі інженери розширюють межі матеріалознавства. Інновації в нанотехнологіях і передових матеріалах створюють легші, міцніші та довговічніші вироби. Ці розробки мають глибокі наслідки для таких секторів, як автомобільний, аерокосмічний та охорона здоров'я.

4. Електромобільність і автономні транспортні засоби: Німеччина є лідером в автомобільній промисловості, і перехід до електромобільності є важливою тенденцією. Інженери працюють над технологією електромобілів (EV) і системами автономного водіння, щоб революціонізувати взаємодію людей зі своїми видами транспорту та зменшити викиди вуглецю.

5. Штучний інтелект і машинне навчання: штучний інтелект і машинне навчання трансформують різні галузі, і інженерія не є винятком. Інженери використовують ШІ для прогнозованого обслуговування, оптимізації дизайну та автоматизації процесів. Ці технології підвищують ефективність та інновації в усіх напрямках.

Отже, можемо констатувати, що підготовка інженерів у Німеччині здійснюється з використанням інноваційних технологій, що відображає найсучасніші світові тренди сталого розвитку суспільства в країні та світі.

ВИХОВАННЯ СПОРТИВНО ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується величезним потоком інформації, збільшенням обсягу матеріалу, що вивчається, напруженістю розумової праці, що призводить до обмеження рухової активності студентів. Проте, в закладах вищої освіти Польщі та України постійно розробляють нові стратегії для того, щоб підвищити рухливість студентів і популяризувати активний спосіб життя. Особливої уваги заслуговують спортивно обдаровані студенти, для яких в ЗВО створюють належні умови для праці, відпочинку та ефективних тренувань.

В українських ЗВО накопичено надзвичайний досвід щодо виховання спортивно обдарованої молоді. Ці заклади зосереджені на розвитку спортивних талантів молодих людей і наданні їм необхідної підтримки та ресурсів для досягнення успіхів у відповідних видах спорту.

Одним із ключових аспектів підходу українських закладів вищої освіти до навчання спортивно обдарованої молоді є акцент на спеціалізованих навчальних програмах, розроблених відповідно до унікальних потреб талановитих спортсменів. Ці програми часто поєднують академічну курсову роботу з інтенсивними спортивними тренуваннями, щоб гарантувати, що студенти можуть досягати своїх спортивних цілей, водночас отримуючи якісну освіту (Вернидуб, 2021).

Крім того, українські вищі навчальні заклади часто співпрацюють зі спортивними федераціями, професійними тренерами та спортивними організаціями, щоб надати студентам можливість змагатися на національному та міжнародному рівнях. Це відкриття не тільки допомагає студентам продемонструвати свої таланти, але й дозволяє їм отримати цінний досвід і визнання в обраних ними видах спорту.

Наведемо ключові аспекти успішного виховання студентської молоді:

- індивідуальний підхід до кожного спортсмена;
- забезпечення оптимального поєднання навчання й тренування;
- формування команди професійних тренерів і наставників;
- створення умов для розвитку лідерських якостей серед спортсменів;

- підтримка спортсменів на міжнародних змаганнях, тощо (Розпутній, 2020).

Загалом, прихильність українських ЗВО до навчання спортивно обдарованої молоді підкреслює важливість виховання талантів і сприяння розвитку наступного покоління спортсменів у країні.

У закладах вищої освіти Польщі вихованню спортивно обдарованої молоді приділяють суттєву увагу, яка спрямована на виховання та підтримку талановитих спортсменів у досягненні їхніх академічних і спортивних цілей. Ці установи пропонують спеціалізовані програми та ресурси, адаптовані до унікальних потреб спортивно обдарованих людей. Поєднуючи академічне навчання зі спортивною підготовкою, польські університети забезпечують всебічний освітній досвід, який дозволяє студентам досягти успіху як у обраному спорті, так і в навчанні.

Крім того, польські вищі навчальні заклади часто співпрацюють зі спортивними федераціями, тренерами та спортивними організаціями, щоб створити можливості для талановитих спортсменів змагатися на національному та міжнародному рівнях. Ця співпраця не тільки допомагає відпрацьовувати їхні спортивні навички, але й надає можливості для знайомства і спілкування, які є важливими для їхньої спортивної кар'єри.

До основних аспектів виховання спортивно обдарованої молоді серед польських студентів належать:

- створення спеціалізованих тренувальних програм;
- академічна підтримка спортивно обдарованих студентів;
- психологічна підготовка студентів для розвитку впевненості в собі, стресостійкості й уміння сприймати невдачі;
- система стипендіальної підтримки студентів, тощо (Valkenborghs S.R., Noetel M., ets., 2019).

Загалом, відданість польських вищих навчальних закладів навчанню спортивно обдарованої молоді підкреслює важливість розвитку талантів і цілісного зростання молодих спортсменів у країні.

Підсумовуючи, необхідно сказати, що освіта спортивно обдарованої молоді у вищих навчальних закладах як України, так і Польщі є пріоритетом, а для підтримки розвитку талановитих спортсменів існують спеціалізовані програми та співробітництво. Ці інституції відіграють вирішальну роль у забезпеченні необхідних ресурсів і можливостей для молодих спортсменів, щоб вони могли досягти успіхів у навчанні та у своїх відповідних видах спорту.

Зобов'язання, продемонстровані цими установами, підкреслюють важливість виховання талантів і сприяння росту наступного покоління спортсменів у цих країнах.

ЛІТЕРАТУРА

- Вернидуб О. (2021). Особливості роботи з обдарованими учнями в сучасних умовах на прикладі проведення учнівських онлайн-олімпіад. *New pedagogical thought*, 108(4), 50–55. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-108-4-50-55>
- Розпутній О. (2020). Особливості визначення здібностей і обдарованості молоді на етапі відбору. Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/bitstream/123456789/31904/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%A0%D0%BE%D0%B7%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%96%D0%B9.pdf>
- Valkenborghs S.R., Noetel M., Hillman C.H., Nilsson M., Smith J.J., Ortega F.B., Lubans D.R. The Impact of Physical Activity on Brain Structure and Function in Youth: A Systematic Review. *Pediatrics*. 2019;144:e20184032. doi: 10.1542/peds.2018-4032.

Keti Kebabze

Tbilisi State Medical University, Georgia

Levan Jojua

Tbilisi State Medical University, Georgia

SIMON KIPSHIDZE – THE FOUNDER OF THE GEORGIAN NEUROLOGICAL SCHOOL

The history of Georgian medicine has given us the names of many brilliant doctors. Among them there are people whose achievements are truly remarkable and invaluable. These are the people who laid the foundations of various fields of medicine in our country. One of them is Simon Kipshidze (1887-1953) - Georgian neuropathologist, doctor, doctor of medical sciences (1924), professor (1927), honored scientist (1944). [2]

We can confidently call Simon Kipshidze the founder of Georgian neurological thinking, since his work is important in the history of both Georgian and world medicine. The modern doctor of the 20th century was always in search of something new. He painstakingly created a model of the brain's conduction pathways that impressed many prominent clinicians and physicians of the time. That is why Simon Kipshidze will always remain one of the most recognized people in the history of Georgian medicine and one with progressive views of his time.

Simon Nikifore's son Kipshidze was born in 1887 in the village of Bigha in the municipality of Chiatura.

In 1912, he graduated from the medical faculty of Novorossiysk (Odessa) University. During the student period, he was engaged in research work. According to the works of Vladimir Bekhterev (Russian neuropathologist, psychiatrist, neurophysiologist, sexologist, psychologist

and public figure), he created a schematic model of the brain's pathways. At first, he shared his desire with Professor Butaev. The latter liked the intention and advised him to thoroughly study the appropriate works of Bekhterev before starting work directly on the model. Simon Kipshidze thoroughly studies the aforementioned classic works. After that, he starts working on the model and as a result of a year of intense work, he builds a schematic model of the brain's conduction pathways, which he presented to Prof. Butaev. The latter really liked the model and, in turn, he introduced it to the head of the Department of Neuropathology, Simon's future teacher, prof. N. M. The model has admired him and expressed his desire to buy him, he praised the model artist and advised him to work in neuropathology. This advice had a great impact on Kipshidze, especially since with all his training and the above-mentioned conditions, his interest in the study of the nervous system was firmly embedded in him. Simon Kipshidze's model remained at the anatomy department and since then Prof. Butaev showed the model to the students and told the story of its construction.

Simon Kipshidze made two more models: he sent one to Bekhterev and the other to professor Popov for the clinic of nervous diseases.

The model of brain conduction pathways created by Kipshidze is still kept in the Museum of the History of Georgian Medicine of Tbilisi State Medical University. This model is an exemplary construction of brain conduction pathways.

"By the way, in the model of the conduction pathways of the brain, which he made while he was a student, he left certain spaces between the classical ascending and descending pathways - just like Mendeleev in the periodic table of chemical elements - because he assumed that there would be other pathways. Indeed, later the existence of these roads was confirmed." - recalls Tbilisi State Medical University professor, neuropathologist, Ninuli Ninua [1].

In 1912-1919, he worked at the Odesa Clinic for Nervous Diseases with Professor N. M. Popov. From July 1914 to March 1917, Simon Kipshidze worked as a military doctor, first as the chief doctor of the detachment in the city of Nikolaev, and from there he was taken to the front as the chief physician of the division's medical and sanitary battalion, then as the chief physician of the division's infirmary, he performed this duty until March 1917 [3].

In September 1919, he returned to Georgia and until May 1920 was an assistant in the physiology laboratory of Tbilisi State University with Ivane Beritashvili (the founder of the physiological school in Georgia, the All-Union Society of Physiologists named after Pavlov (1970), the New York Academy of Sciences (1959), the International Organization for Brain

Research (1960), Honorary Member of the American Electroencephalographic Society (1979), International Collegium of Higher Nervous Action (1969), American Biological-Psychiatric Society (1969). In 1919, Simon was elected as the head of the Department of Nervous Diseases of the Tbilisi Railway Hospital, where he worked until 1923. In 1920, he was elected as an assistant at the Department of Nervous Diseases of the Faculty of Medicine of Tbilisi State University, and then as a senior assistant (until 1925) with Jacob Anfimov (Russian neuropathologist and psychiatrist, honored professor). [1]

In 1924, he defended his thesis on "Materials for pathology of the small brain" and received the scientific degree of doctor of medical sciences. The dissertation was about the pathology of the fetus. It described the dystonia of the fine muscles of the cluster, which was later called "Kipshidze's symptom". In 1925, he was awarded the scientific title of docent, in 1927, the title of professor, and in 1944, he was awarded the honorary title of meritorious figure of science [1].

In 1941-1945, he was the chief neuropathologist of the Transcaucasian regional district [1].

Simon properly equipped the clinic for nervous diseases, widely expanded scientific research, teaching and treatment work, trained staff of neuropathologists, compiled and published for the first time a guide to nervous diseases in Georgian. In 1947, his lectures on nervous diseases were published in Russian. He is the author of 47 scientific works. These papers cover many aspects of clinical neuropathology. He would study the pathology of necropsy; infections of the nervous system, diseases of the peripheral nervous system; Electrophysiology of the neuromuscular apparatus, neuroses, etc. [3].

The supervisor of Simon Kipshidze's dissertation - "Materials for Small Brain Pathology" was the famous neurologist and psychiatrist Yakob Anfimov. By the way, Simon's doctoral dissertation was the second in the field of medicine in Georgia. The first one was defended by Mikheil Tsinamdgvrishvili three years earlier, in 1921.

In 1925, Anfimov made an unexpected decision: he convened a scientific council and demanded that Simon Kifshidze be appointed in his place. The council accepted his proposal and transferred the leadership of the department to Simon. Simon Kipshidze remained in this position until the end of his life.

Simon's first introductory lecture on the brain created a sensation, and is still considered one of the best introductory lectures in neurology. Ivane Javakhishvili, Petre Melikishvili and other founders of the university

attended the lecture. Simoni's sophisticated Georgian was especially appreciated, considering that Ivane Javakhishvili paid great attention to the knowledge of the Georgian language and promoted the creation of Georgian terminology in various fields.

In 1924-1925, the university sent Simon Kipshidze to Berlin and Paris. He visited well-known neurological clinics, completed a qualification course at the clinic of Jean-Martin Charcot, a world-renowned scientist in neurology and psychiatry, attended a conference dedicated to the 100th anniversary of Charcot's birth, and gave a speech in French on behalf of TSU (Tbilisi State University).

From France, Simon brought the best equipment of the time, scientific literature, the Charcot gold medal for contributions to neurology, and memorabilia donated by the family of the great scientist, which decorated his office for years.

Today, any injury is diagnosed at the microscopic level, and considering all this, it is worth noting how Simon Kipshidze was able to make the most accurate diagnosis with simple clinical examinations. He examined and diagnosed a patient with a brain injury without any equipment, and according to this diagnosis, famous neurosurgeons - Bondo Chikovani, Nikolai Burdenko, performed the operation, Simon's diagnosis was always confirmed.

Often it was shown to the patient for a completely different reason. He examined the patient from start to finish and often made an unexpected but correct diagnosis. There was a case where he diagnosed prostate cancer for a patient with "intercostal neuralgia" [3].

Along with the merits of Simon Kipshidze, it should also be noted that since the last period of the 19th century, the development of scientific neuropathology in Georgia is closely related to such famous Georgian doctors as Mikheil Gedevanishvili (1862-1922), Petre Kavtaradze (1889-1966), Nikoloz Fofkhadze. (1890-1966), Petre Sarajishvili (1894-1984) and others.[4]

After a long and fruitful career, Simon Kipshidze died in 1953.

REFERENCES

1. <https://www.aversi.ge/cnobar/2301/simon-yifshidze---qartuli-nevrologiuri-skolis-fudzemdebeli> - Simon Kipshidze – the founder of the Georgian Neurological School;
2. <http://www.nplg.gov.ge/bios/ka/00009353/>;
3. A. Mindadze - Svimon Kipshidze; Tbilisi. 1967.
4. A. Mindadze - for the history of neurology in Georgia; Tbilisi. 1982.

PROLEGOMENA TO SÁNDOR FERENCZI'S PSYCHOANALYTIC PEDAGOGY

In 1908, at the International Psychoanalytic Congress, which was held in Salzburg, S. Ferenczi gave a speech "Psychoanalysis and pedagogy", in which he severely criticized moralistic education, which leads to neuroticism in children and "introspective blindness". Based on S. Freud's theory of psychoanalysis, he convincingly showed that the pedagogical influence on a person, which consists in neutralizing antisocial tendencies, is actually impractical and uneconomical. At the same time, S. Ferenczi called for the need to carry out pedagogical reforms, to replace "negative pedagogy" with psychoanalytical one. S. Ferenczi emphasized the possibilities of not just a new pedagogy, but a "new society". In the future, according to S. Ferenczi, a fundamental reform of the mental education of a person will take place, which will lead to the formation of a new generation that will learn to consciously control its instincts.

S. Ferenczi noted that even upbringing, which is determined by good, humane intentions and is carried out in favorable conditions, can have a harmful effect on the child's development due to the inconsistency of pedagogical methods and theories. According to S. Ferenczi, upbringing burdens the human consciousness with coercion, more than the circumstances require, intensifying repression, which was initially an adequate protective mechanism, but in case of excess leads to illness (neurosis). Based on this, the goal of education reform should be to relieve the child from the burden of unnecessary displacement.

Ignorance of the deep psychology of a person and neglecting it in the course of education creates numerous pathological phenomena in social life. Neurotic disorders and hypocritical egoism are the consequences of dogmatic upbringing and ignorance of child psychology. If selfishness is inherent in every person, then hypocrisy, according to S. Ferenczi, is a symptom of the neurosis of modern civilization.

S. Ferenczi points out the main problems of the education system of his time:

1) the cult of authority traditional for European pedagogy (the learning process becomes more interesting if the teacher behaves with children not as a cruel tyrant, but as a parent, whose representation he actually is);

2) outdated institutions of civil society;

3) pathological phenomena of popular consciousness and everyday psychology (obsessive actions and ideas of the collective psyche) – their motivational origins are repressed desires, the growth of their manifestations is associated with errors in education (Ferenczi, 1987).

S. Ferenczi says that parents are unable to properly raise their own children, due to the fact that they themselves do not remember their childhood, and if they do remember, these memories are distorted. Such memories can be unconscious self-deception (infantile amnesia). This explains the absence of progressive trends in the education system. In this way, a closed circle is formed. The unconscious forces parents to raise their own children incorrectly, and incorrect upbringing, in turn, creates unconscious complexes in children. Speaking about the reformation and transformation of the education system, S. Ferenczi warns against drastic radical reforms, pointing out that it is necessary to start with psychocorrection of infantile amnesia and enlightenment of adults.

S. Ferenczi considered the key to successful reform of the education system to be cooperation between teachers and pediatricians, whose opinion is more listened to in society. In his opinion, the parallel implementation of psychoanalytic ideas in pediatrics and pedagogy will provide an opportunity to obtain further evidence for conclusions regarding methods of psychoanalysis and child development. S. Ferenczi believed that the future experimental psychoanalytic pedagogy will contribute to the formation of a person's character precisely through the right influences and interventions in the period of early childhood. In this aspect of the problem, S. Ferenczi was right. Already after his death, precisely because of pediatrics (D. Winnicott, F. Dolto, M. Klein, R. Spitz, and others), psychoanalytic pedagogy began to develop rapidly. It is indicative that M. Klein was a student of S. Ferenczi (underwent psychoanalysis from him).

In pedagogy, according to S. Ferenczi, it is necessary to pay great attention to the development of language symbolism and higher mental systems. He emphasizes that the development of verbal thinking is the main task of pedagogy. Knowing that verbal thinking means a new cathexis of instinctual life, he can show educators why a child's self-control increases in parallel with the increase in his knowledge.

S. Freud emphasized that the upbringing of children during the analysis is inseparable from the actual tasks of pedagogy. S. Freud called psychoanalysis a way of re-educating an individual, and according to S. Ferenczi, pedagogy will need to learn more from psychoanalysis than vice versa (Almeida & Naffan Neto, 2019). Psychoanalysis will teach teachers

and parents how to behave with their children so that there is no need for re-education. Pedagogical ideas of S. Ferenczi are quite relevant and are implemented in pedagogical practice (Heras, 2018).

REFERENCES

- Ferenczi, S. (1987). *Psychoanalyse und Pädagogik. Bausteine zur Psychoanalyse*. Band III. Arbeiten aus den Jahren 1908-1933, Leipzig: Internationaler Psychoanalytischer Verlag, 9-22.
- Heras, A. (2018). Revisiting Sándor Ferenczi in light of current educational practices. *Estudos e Pesquisas em Psicologia*, 17, 1162-1180.
- Almeida, A. P., Naffan Neto, A. (2019). Psychoanalysis and school education: resonances of Sandor Ferenczi for a care pedagogy. *Estilos da Clinica*, 24 (2), 262-275.

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА З ТРАНСВЕРСАЛЬНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Марія Бикова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Ту Чуаньцзе

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У системі вищої професійної освіти висока якість освіти має здійснюватися в річищі компетентнісного підходу, що акцентує увагу на формуванні у майбутнього фахівця готовності до практичного застосування знань та умінь в умовах вирішення реальних професійних задач. Виходячи з цього положення, сенс освітньої діяльності найповніше відбивається у понятті «академічна культура», що сприймається як здатність людини вільно орієнтуватися в інформаційних потоках, так і як вміння перетворювати інформацію на знання, знаходити практичне застосування.

Академічна культура як складне особистісне новоутворення включає до себе: комплекс практичних умінь, навичок, що забезпечують успішність навчальної праці; інтелектуальні здібності; особистісні властивості та якості; готовність (досвід) до навчальної діяльності, досягнення високих результатів.

Слід зазначити, що з академічною культурою пов'язані такі поняття, як культура мислення, культура розумової праці, мотиваційна готовність до навчально-пізнавальної діяльності та академічна мобільність.

Культура мислення - це здатність індивідуального мислення до саморозвитку та його вміння виходити за межі форм і навичок мислення, що склалися.

Культура розумової праці характеризує якість розумової діяльності, ступінь оволодіння інтелектуальними вміннями та навичками, вміння організації, планування, дотримання правил гігієни, розподілу праці та відпочинку, раціональної роботи з джерелами знань, самоконтроль, своєчасну корекцію своїх дій. Іншими словами, культура розумової праці передбачає оволодіння вміннями та навичками наукової організації праці, навичками самопроєктування, самоорганізації, саморегуляції та самоконтролю.

Важливу роль у формуванні академічної культури студентів відіграє мотиваційна готовність до навчально-пізнавальної діяльності. Структура поняття «готовність» складається з наступних компонентів: необхідні уміння та навички, досвід діяльності та психологічний компонент (бажання, інтерес, мотиваційна готовність), волюва спрямованість, тобто психологічна мобілізація до навчально-пізнавальної діяльності.

Академічна мобільність як складна інтегральна освіта означає здатність оперативно змінювати профіль, види навчальної діяльності, рід занять.

Таким чином, академічна культура - це високий рівень оволодіння технологіями знаходження необхідної інформації, її перетворення на знання, оволодіння здатністю застосовувати знання для вирішення практичних завдань.

Серед компетентностей, що виступають компонентами академічної культури, найчастіше виділяють: інформаційну компетентність, мовну компетентність, інтелектуально-евристичну компетентність, компетентність у галузі наукової організації праці, рефлексивну компетентність, комунікативну компетентність.

Ефективність реалізації цілей та завдань формування академічних компетенцій залежить від дотримання низки принципів, вимог, правил, а саме: принципу активності, принципу самостійності, принципу організації навчання у контексті професійної діяльності, принципу інтеграції традиційних та інноваційних технологій, принципу міждисциплінарного підходу.

Серед напрямів діяльності в аспекті компетентнісного підходу найбільш поширеними є: інформаційно-пошукова діяльність (інформаційні компетенції); мовна діяльність (мовні компетенції);

навчальна діяльність (інтелектуальні компетенції); дослідницька діяльність, комунікативно-організаційна діяльність.

Самостійна робота, особливо творча, вважається ефективним джерелом розвитку пізнавального інтересу. Студент із високим рівнем пізнавального інтересу здатний самостійно здійснити всі етапи розв'язання задачі – від постановки мети до поширеного здобутого знання.

Методика формування академічної культури майбутніх педагогів включає для себе наступні групи заходів.

Перша група - організаційно-педагогічні заходи: зміна характеру діяльності бібліотечно-довідкових служб з метою формування у студентів інформаційних компетенцій, досвіду роботи в інформаційних мережах; організація самостійної роботи студентів у контексті компетентнісного підходу; застосування інформаційних технологій під час самостійної роботи.

Друга група - методичні заходи забезпечення ефективності процесу формування у студентів академічних компетенцій: цілеспрямована робота під час навчальних занять (на лекціях, семінарах, під час практики, під час підготовки бакалаврських та магістерських досліджень); методичне забезпечення самостійної роботи; розробка сучасних методик контролю.

Третя група - заходи психологічної підтримки процесу формування академічних компетенцій: моделювання ситуації успіху, постановка перспектив (ознайомлення з моделями кар'єрного зростання), виявлення самообмежень, що стають психологічними бар'єрами в опануванні компетенціями.

Слід зазначити, що систематизуюча роль у змісті та організації процесу формування академічних компетенцій належить самостійній роботі студентів, ефективність організації якої визначається низкою педагогічних умов: навчально-методичне забезпечення (наявність спеціально розроблених завдань; психолого-педагогічна підтримка студентів; організація роботи в контексті майбутньої професійної діяльності; застосування різноманітних форм контролю (самоконтролю)).

Отже, питання формування академічних компетенцій студентів - складна та багатофакторна педагогічна задача, що не може бути вирішене в рамках однієї дисципліни, зусиллями одного або кількох викладачів. Для вирішення потрібен системний, цілеспрямований підхід усіх учасників освітнього процесу.

Анатолій Бондаренко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Дмитро Пікус

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВО-СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ІНСТРУКТОРІВ НАВЧАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ЗСУ

Проблема формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ є актуальною і важливою у контексті сучасних викликів, що ставляться перед Збройними Силами України (ЗСУ). Зміни у загрозах безпеці, технологічному прогресі та еволюції бойових дій вимагають постійного удосконалення підготовки військових кадрів і відповідних компетентностей їхніх інструкторів.

Методи формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ спрямовані на підготовку кваліфікованих і компетентних фахівців з військової справи, які володіють сучасними методиками, тактиками, стратегіями та технологіями у сфері військової підготовки. Додатково, формування у інструкторів навичок керівництва та педагогічної майстерності для ефективної підготовки молодших військовослужбовців також є важливим аспектом формування їхньої компетентності [1].

У контексті сучасних конфліктів і загроз безпеці, розуміння і використання новітніх військових технологій, зокрема інформаційні та кібернетичні аспекти, стають невід'ємним складником формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів. Це вимагає постійної адаптації та оновлення методик навчання підготовки інструкторів, здатних ефективно реалізовувати військову підготовку і забезпечення оптимальної реалізації військових завдань.

У ході наукового пошуку встановлено, що формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ може бути здійснене за допомогою різних методів навчання, спрямованих на розвиток професійних навичок, знань та умінь для ефективної військової підготовки. Ці методи можна умовно поділити на дві групи: традиційні та інноваційні методи. Розглянемо їх більш докладно. До групи традиційних методів ми можемо віднести такі:

- наочні методи – використання візуальних засобів, демонстраційних матеріалів, симуляцій і моделей для ілюстрації військових процесів, тактик, стратегій і технологій;

- методи усного викладу – лекції, брифінги, обговорення з використанням професійної термінології і поєднанням з методами прикладу;
- інтерактивні методи – дискусії, тренінги, семінари;
- дослідницькі методи – аналіз військових ситуацій, вивчення та аналіз досвіду бойових операцій, пошук оптимальних рішень у складних військових сценаріях;
- практичні методи навчання – вправи, симуляції бойових дій, тренування [1; 2].

Використання традиційних методів сприяє системному і комплексному формуванню військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ.

Серед інноваційних методів навчання у контексті формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ ми визначили такі:

- використання віртуальної реальності (VR) та розширеної реальності (AR) для створення інтерактивних симуляцій військових сценаріїв, відпрацювання тактичних прийомів і підвищення реалізму освітнього процесу;
- моделювання з використанням цифрових технологій – розробка комп'ютерних моделей бойових систем, військових технік, сценаріїв тощо;
- впровадження сучасних систем електронного навчання, де інструктори можуть створювати інтерактивні курси з тестуванням та зворотним зв'язком для курсантів;
- використання мобільних додатків для навчання з елементами гри, що дозволяють інструкторам навчальних центрів ЗСУ практикувати рішення бойових завдань у віртуальному середовищі;
- використання штучного інтелекту (AI) для аналізу даних, автоматизації процесів прийняття рішень і формування індивідуальних програм підготовки;
- використання систем відстеження і аналізу діяльності для оцінки ефективності навчання [1; 2].

Ці інноваційні методи можуть забезпечити інструкторам навчальних центрів ЗСУ доступ до передових технологій та інструментів для підвищення рівня військово-спеціальних компетентностей.

Отже, формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ є важливим завданням, яке може бути успішно вирішене за допомогою різних методів навчання. Підходи до навчання можна умовно розділити на традиційні і

інноваційні методи. Традиційні методи сприяють системному і комплексному формуванню необхідних навичок і знань інструкторів. З іншого боку, інноваційні підходи дозволяють використовувати передові технології для підвищення ефективності навчання та розвитку військово-спеціальних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пікус Д., Бондаренко А. Компетентнісний підхід до підготовки інструкторів навчальних центрів Збройних Сил України в умовах воєнного стану. *Військова освіта*, 2023. № 2 (48). С. 212-220. DOI: 10.33099/2617-1775/2023-02/212-220

2. Бондаренко А.П., Пікус Д.Л. Інтенсивна перепідготовка офіцерів запасу, що призвані за мобілізацією: досвід, виклики, перспективи. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 7-17. DOI: 10.34142/23128046.2023.55.01

Анна Боярська-Хоменко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Юрій Риндін

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЛІДЕРСТВА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РОЗВІДКИ

Компетентнісний підхід до формування військового лідерства майбутніх офіцерів розвідки є актуальною проблемою в контексті сучасних викликів у сфері оборони і безпеки. Сьогодні вимоги до військового лідерства змінюються під впливом нових технологій, геополітичних і воєнних загроз, а також змін в організаційних і соціокультурних аспектах. Формування компетентного військового лідера серед майбутніх офіцерів розвідки вимагає розробки нових підходів та методик, спрямованих на інтеграцію психологічних, стратегічних, технологічних і міжособистісних аспектів в освітній процес.

Використання компетентнісного підходу до формування військового лідерства в розвідці дозволяє враховувати сучасні вимоги до офіцерів цієї спеціальності. Разом з тим компетентнісний підхід ґрунтується на ідеї, що лідерські якості можна розвивати і удосконалювати шляхом спеціалізованої підготовки, що ураховує конкретні вимоги розвідувальної діяльності. Військове лідерство в розвідці потребує глибоких знань психології військового конфлікту, вміння стратегічного мислення, ефективного управління командою та аналізу розвідувальної інформації. Особлива актуальність цієї теми полягає в необхідності підготовки офіцерів розвідки до дій у складних воєнних умовах, де від їхнього професійного рівня залежить успішність виконання стратегічних завдань і захист національних інтересів.

У ході наукового пошуку встановлено, що під час професійної підготовки майбутніх офіцерів розвідки варто приділяти увагу формуванню таких компетентностей як:

- Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- Здатність організовувати і керувати бойовим управлінням військовими частинами розвідки та спеціального призначення під час операцій (бойових дій).
- Здатність організовувати та проводити бойову підготовку військових частин розвідки та спеціального призначення.
- Здатність оцінювати складні воєнно-політичні ситуації, розробляти стратегії дій і приймати обґрунтовані стратегічні рішення.
- Здатність раціонально використовувати людські, матеріальні і фінансові ресурси для досягнення стратегічних цілей.
- Здатність пристосовуватися до змін у стратегічному середовищі та ефективно управляти процесом змін у підрозділах.
- Здатність залишатися зосередженим і приймати рішення в умовах стресу і підвищеної військової напруги.
- Здатність організовувати ефективну підготовку військових підрозділів, забезпечувати їх бойову готовність та ін [3].

Зазначені компетентності відображають формування військового лідерства через комплексний підхід до організації та керування військовими підрозділами. Здатність діяти з соціальною відповідальністю та свідомістю дозволяє офіцерам-лідерам звертати увагу на соціальні та етичні аспекти діяльності, враховуючи загальний інтерес і добробут підрозділу. Організація та керування бойовим управлінням вимагає вміння структурувати і керувати діями під час бойових операцій з урахуванням стратегічних і тактичних аспектів [1].

Варто наголосити на тому, що здатність організовувати і проводити бойову підготовку військових частин розвідки та спеціального призначення є ключовим елементом формування лідерських якостей, оскільки це забезпечує високу бойову готовність та ефективність підрозділу в операціях. Оцінка складних воєнно-політичних ситуацій та розробка стратегій дій розвиває вміння приймати обґрунтовані та ефективні стратегічні рішення, що є важливим для лідерів.

Раціональне використання ресурсів сприяє досягненню стратегічних цілей при мінімальних витратах, адаптація до змін та управління цим процесом дозволяє офіцерам-лідерам ефективно адаптуватися до нових умов і використовувати можливості для

досягнення успіху в операціях. Здатність залишатися зосередженим і приймати рішення в умовах стресу вимагає високого рівня підготовки та психологічної стійкості, що розвивається у процесі формування військового лідерства. Організація ефективної підготовки військових підрозділів та забезпечення їх бойової готовності вимагає високої військово-технічної та стратегічної компетентності, що є необхідними складовими в формуванні військового лідерства [1; 2].

Отже, у ході дослідження підтверджено, що формування військового лідерства у майбутніх офіцерів розвідки вимагає розвитку компетентностей, таких як соціальна відповідальність, організаційні навички управління підрозділами в операційному середовищі, здатність організувати бойову підготовку, стратегічне мислення і управління ресурсами, адаптація до змін і прийняття рішень в умовах стресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доктрина військового лідерства у Збройних Силах України. URL : <https://sprotyvg7.com.ua/wp-content/uploads/2024/01/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%E2%84%962-.pdf>
2. Карпенко В.С. Розвиток лідерської компетентності офіцерів десантно-штурмових військ у системі післядипломної освіти. Дис. ... доктора філософії (PhD), 011 Освітні, педагогічні науки». Національний університет оборони України, Київ, 2023. 280 с.
3. Освітньо-наукова програма «Бойове застосування та управління діями військових частин військової розвідки та спеціального призначення другого (магістерського) рівня вищої освіти». Київ, 2021. 26 с.

Світлана Генкал

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ТРАНСВЕРСАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ

Важливим завданням закладів вищої освіти України є підготовка висококваліфікованих, конкурентноспроможних фахівців, які володіють професійними компетентностями, що забезпечують їхню самореалізацію в педагогічній діяльності. У сучасному світі вимоги до вчителів постійно зростають, оскільки освітнє середовище постійно змінюється. Актуальним є питання формування у майбутніх фахівців універсальних компетентностей для виконання професійних обов'язків відповідно до новітніх викликів в освіті.

Трансверсальний підхід передбачає перегляд системного та цілісного результату професійної підготовки, а також виділення ознак готовності студентів застосовувати відповідні знання, вміння та досвід. Поняття «трансверсальний підхід», «трансверсальні

компетентності», «трансверсальні навички» та їх змістова складова вивчалися та розвивалися в рамках наукових пошуків закордонних (Balcar J., Care E., Craşovan M., Homolová E., Karásek Z., Luo R., Terzieva L., Traina I.) та вітчизняних дослідників (Безугла І., Борова Т., Ведь Т., Горбунова Л., Нагірний В., Петренко В., Попова Л., Шпак В. та ін.). На думку Поповой Л. поняття «трансверсальні компетентності» – це комплекс компетентностей, «що забезпечують трансформацію набутих знань, навичок і фахових якостей особистості для вирішення ситуацій реального життя та різноманітних професійних ситуацій» [5, с. 56]. Горбунова Л. наголошує на тому, що українській освіті необхідно враховувати глобальний, транснаціональний контекст реформ та сприяти введенню в теорію і практику підготовки фахівців трансверсальних компетентностей [2, с. 113].

Європейською Комісією визначено наскрізні навички, які конкретизуються вісьмома ключовими компетентностями: критичне мислення, креативність, викладання та оцінювання, ініціатива, вирішення проблем, оцінка ризиків, прийняття рішень, комунікація, конструктивне управління почуттями. Зазначені компетентності (Організація економічного співробітництва та розвитку, 2012) часто називають наскрізними (загальними, м'якими або трудовими), що можуть бути перенесені з одного виду діяльності на інший і мають бути враховані в освітніх програмах, що спираються на опис кваліфікаційних рівнів у Національній рамці кваліфікацій – знання, уміння, комунікація, автономія і відповідальність. Удосконалення підготовки майбутніх вчителів біології потребує оновлення змісту, форм, технологій, методів навчання та забезпечення цілісності професійного потенціалу випускників шляхом формування трансверсальних компетентностей. Існує три способи інтеграції трансверсальних компетентностей у освітні програми: вони можуть бути міжпредметними, інтегрованими в навчальні дисципліни або введеними в окремі курси. Ці компетентності студенти здобувають в освітньому чи соціальному середовищі, а потім втілюють у професійній діяльності та використовують в усіх сферах життя.

Трансверсальні компетентності забезпечують професійну самореалізацію, адаптивність, вмотивованість, прагнення до самовдосконалення, інноваційність діяльності майбутніх вчителів біології. Здатність до адаптації у навчальному, професійному та соціальному середовищі дозволяє вчителю ефективно працювати та відповідати сучасним вимогам. Майбутні вчителі біології повинні мати знання як з предметної області, так і з методики її викладання,

бути готовими до швидких змін у навчальному середовищі, щоб ефективно відповідати на потреби різноманітних груп учнів. Критичне та інноваційне мислення виробляє у вчителя здатність аналізувати та впроваджувати нові ідеї у навчальний процес. Здатність реалізувати набуті знання у різних контекстах дозволяє вчителю ефективно застосовувати теорію в практичній педагогічній діяльності щодо організації навчального процесу. Важливим також є розвиток професійної самосвідомості, фахівці мають бути відкритими до постійного навчання та розвитку своїх професійних навичок, що досягається через участь у семінарах, конференціях, майстер-класах, програмах академічної мобільності, а також самостійне опанування нових методик та підходів у навчанні.

Зацікавленість у постійному професійному самовдосконаленні, бажання розвиватися та досягати нових вершин у своєму розвитку, неперервний пошук нових знань та методів, навчання новим освітнім стратегіям є ключовою складовою трансверсальних компетентностей, що спонукають вчителя постійно підвищувати свою кваліфікацію, поглиблювати фахові знання, уміння та навички. Важливим елементом формування трансверсальних компетентностей є вивчення міжнародного досвіду та адаптація його до власної педагогічної практики для вдосконалення своєї роботи та підвищення якості освіти.

У цифрову епоху відіграють важливу роль медіа та інформаційна грамотність, вчителі повинні бути здатні опрацьовувати інформацію з різних джерел, аналізувати та оцінювати її достовірність, а також ефективно використовувати мультимедійні засоби для підтримки освітнього процесу.

Трансверсальні компетентності включають відкритість до новаторських педагогічних ідей, методів, підходів, технологій, психологічну готовність майбутніх вчителів біології до інновацій та впровадження їх у практику, що сприяє створенню стимулюючого та плідного освітнього середовища.

Ключовим для успіху вчителів біології є особистісні риси та професійно значущі якості: самодисципліна, ентузіазм, наполегливість та самомотивація, щоб ефективно впроваджувати педагогічні ідеї та технології, навички міжособистісного спілкування, організаторські здібності та здатність до командної роботи для побудови ефективних взаємин з учнями, колегами та батьками. Лідерство, комунікабельність, емпатія, толерантність, креативність допомагають у вирішенні професійних завдань та взаємодії із соціумом. Ці компоненти

поєднуються, утворюючи цілісний набір навичок та якостей, які дозволяють ефективно функціонувати в сучасному освітньому та професійному просторі. У європейському освітньому просторі, де різноманітність є нормою, майбутні вчителі мають бути толерантними, відкритими та з повагою ставитися до інших культур, щоб створити комфортні умови для навчання та співпраці.

Трансверсальні компетентності відіграють важливу роль у підготовці до педагогічної діяльності майбутніх вчителів біології. Першорядним завданням закладів вищої освіти є забезпечення високого рівня трансверсальних компетентностей, оскільки вони є основою для ефективного виконання майбутніми вчителями біології своїх професійних обов'язків та відповіддю на сучасні виклики у сфері освіти. Для майбутніх вчителів біології ці компетентності набувають особливого значення, вони є невід'ємною частиною професійного становлення, педагогічної майстерності, надихають до самовдосконалення та саморозвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ведь Т.М. Теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Випуск 93. 2020. С. 52-57. URL: doi <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-9>
2. Горбунова Л. Ключові компетенції у транснаціональному освітньому просторі: визначення та імплементація. Філософія освіти. Philosophy of Education. 2016. № 2 (19). С. 97-117. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/13773/Gorbunova.pdf?sequence=1>
3. Нагірний В.В. Інтеграція методів навчання як засіб формування трансверсальних компетенцій учнів у закладах професійно-технічної освіти. Інноваційна педагогіка. Випуск 58. Том 2. 2023. С. 17-20. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/58.2>.
4. Петренко В. О., Безугла І. В. Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика. 2018. С.1-4. URL: [http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19440/1/Petrenko Bezugla%20тези%20ХНЕУ березень 2018.pdf](http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19440/1/Petrenko%20Bezugla%20тези%20ХНЕУ%20березень%202018.pdf)
5. Попова Л. М. Еволюція терміна «трансверсальність» у сучасному науковому просторі: зарубіжний досвід. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Випуск 99. 2022. С. 52-57. URL: doi <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-8>
6. Шпак В.П. Трансверсальний підхід у системі конкретно-наукової методології соціально-педагогічних досліджень. Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2013. № 2 (6). С. 20-23. URL: <https://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2013/2/5.pdf>

ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У сфері освіти значення позакласної роботи неможливо переоцінити. Окрім підручників і традиційних класних кімнат, ці заходи відіграють ключову роль у загальному розвитку учнів, готуючи їх не лише академічно, але й соціально та емоційно, таким чином роблячи їх придатними для суспільства.

Відвідуючи установи позашкільної освіти здобувачі освіти мають можливість отримати:

- різноманітність життєвих навичок. Варто зауважити, що позакласна діяльність охоплює широкий спектр занять, від спорту та мистецтва до клубів і громадських робіт. Участь у таких заходах дозволяє учням розвинути різноманітні навички, включаючи роботу в команді, лідерство, управління часом та спілкування. Ці навички є життєво важливими не тільки в академічному середовищі, але й необхідні для успіху в динамічному та взаємопов'язаному світі за межами класної кімнати;
- фізичне та психічне благополуччя: участь у спортивних секціях сприяє формуванню відповідної фізичної форми та здорового способу життя. При чому, переваги виходять за межі тіла, сприяючи покращенню психічного здоров'я. Учні вивчають важливість стійкості, дисципліни та наполегливості через труднощі, створюючи міцну основу для свого благополуччя;
- соціальну інтеграцію та культурну обізнаність: позакласні та позашкільні заходи забезпечують учням платформу для взаємодії з однолітками, які мають схожі інтереси. Це сприяє соціальній інтеграції та допомагає подолати бар'єри, сприяючи інклюзивності та розумінню. Культурні клуби та заходи сприяють розвиткові культурної свідомості, прищеплюючи учням почуття поваги до різноманітності, що є вирішальним аспектом функціонування в глобальному суспільстві;
- навички лідерства та ініціативності: участь у таких заходах, як учнівське самоврядування, клуби або організація заходів, виховує лідерські якості та ініціативу. Здобувачі освіти вчаться брати на себе відповідальність, ухвалювати рішення та

працювати разом для досягнення спільних цілей, навички, які є безцінними в професійному та суспільному середовищі;

- навички тайм-менеджменту й визначення пріоритетів: балансування між академічними зобов'язаннями та позакласними заходами навчає учнів мистецтву управління часом і визначення пріоритетів. Ці навички можна застосувати до різних аспектів життя, готуючи їх до вимог вищої освіти та робочої сили;
- можливість формування й розвитку емоційного інтелекту: участь у мистецьких заходах, театральній виставі чи музичних заходах сприяє розвитку емоційного інтелекту. Учні вчаться творчо виражати себе, розуміти власні емоції та співпереживати іншим, сприяючи формуванню всебічно розвиненої та емоційно стійкої особистості.

Отже, у клубах і організаціях, які, по суті, є крихітними спільнотами, де їх радо приймають, учні можуть виразити себе, відшліфувати власні сильні сторони, відчутти сильне почуття спільної власності та, що найважливіше, отримати навички, необхідні їм, щоб стати людьми для інших. Організації та гуртки є особливою частиною шкільного життя учнів. Участь у будь-якій групі в будь-якій точці земної кулі може допомогти комусь розвинути набір навичок, які сприятимуть розвитку його лідерських рис. Учнівські організації пропонують здобувачам освіти можливість визначити та перевірити власні лідерські здібності.

Підсумовуючи, включення позакласної діяльності в освітній ландшафт є не просто можливістю, а необхідністю. Саме завдяки цій діяльності учні проходять трансформаційну подорож, виходячи як особистості, що володіють навичками та якостями, необхідними для процвітання в суспільстві.

Таким чином, участь у позакласних і позашкільних заходах має важливе значення для загального розвитку учнів. Такі заходи розвивають важливі навички, окрім академічних знань, такі як робота в команді, лідерство та управління часом. Вони надають учням можливість досліджувати різноманітні інтереси, розвивати захоплення та налагоджувати соціальні зв'язки. Крім того, участь у таких заходах підвищує впевненість у собі та стійкість, готуючи здобувачів освіти до викликів, з якими вони зіткнуться в реальному світі. Зрештою, позакласні та позашкільні заняття значною мірою сприяють особистому зростанню учнів, академічній успішності та майбутнім перспективам.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АКТИВНОЇ ЛІДЕРСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасному світі, де зміни стають нормою, а швидкість розвитку суспільства збільшується, лідерство стає ключовою якістю для успішної кар'єри будь-якої особистості, зокрема для вчителя початкової школи. Активна лідерська позиція дозволяє вчителю ефективно впливати на освітній процес, сприяти розвитку своїх учнів і підвищувати якість освіти в цілому. Формування такої позиції у майбутніх вчителів початкової школи вимагає належних педагогічних умов, які сприяють розвитку їхніх лідерських якостей.

Поняття «педагогічні умови» та їх важливість у освітньому процесі досліджували такі науковці: О. Біда (2002), С. Гончаренко (1997), Л. Коваль (2016), О. Савченко (2012), С. Скворцова (2015), Л. Хомич (2002).

С. Гончаренко трактує педагогічні умови, як: «обставини, за яких компоненти освітнього процесу подані в найкращих взаємовідносинах та взаємозв'язках, що дає можливість викладачам ефективно керувати освітнім процесом, а студентам – успішно навчатися» (Гончаренко, 1997, с. 318).

Отже, аналізуючи дослідження пов'язані з педагогічними умовами вище зазначених науковців нами визначено, що «педагогічні умови» складне поняття, що поєднує зовнішні та внутрішні елементи. Зовнішні елементи, це ті які сприяють формуванню процесуальної складової. Внутрішні – забезпечують опосередкований вплив на розвиток особистості майбутнього фахівця.

Для формування активної лідерської позиції ми визначаємо такі педагогічні умови:

Створення сприятливого освітнього середовища. Першою важливою умовою є створення освітнього середовища, яке сприяє розвитку лідерських якостей у майбутніх вчителів. Це може бути забезпечено через впровадження інтерактивних методів навчання, розвиток комунікативних навичок, спільну творчу діяльність та відкрите спілкування.

Підтримка від наставників та керівників. Майбутні вчителі повинні мати можливість спілкуватися з досвідченими педагогами, які можуть поділитися своїми знаннями та досвідом у сфері лідерства. Також важливо, щоб керівництво навчального закладу підтримувало та стимулювало їхню активність і ініціативу.

Розвиток самосвідомості та саморефлексії. Майбутні вчителі повинні навчитися ретельно аналізувати свої дії, рефлексувати над власними здібностями та знаннями. Це допоможе їм виявити свої сильні та слабкі сторони і постійно працювати над своїм професійним зростанням.

Залучення до проектної діяльності. Важливо стимулювати майбутніх вчителів до участі у проектах та ініціативах, спрямованих на поліпшення навчального процесу, розвиток школи та спільноти. Це надасть їм можливість практично застосовувати свої лідерські навички.

Підтримка інновацій та творчості. Стимулювання креативності та інноваційності є важливою складовою формування лідерської позиції. Майбутні вчителі повинні мати можливість впроваджувати нові ідеї та методи навчання, що сприяють покращенню результатів навчання.

Отже, формування активної лідерської позиції у майбутніх вчителів початкової школи є складним, але дуже важливим процесом, для становлення успішного професіонала.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь
2. Коваль, Л. В. (2015). *Актуальні проблеми початкового навчання: дидактикометодичний аспект*. Бердянськ : Вид-во Ткачук О. В.
3. Савченко, О. Я. (2011). Професійна підготовка вчителя: погляд польського вченого: про книжку пол. вченого Т. Левовицького «Професійна підготовка і праця вчителів». *Рідна школа*, 11, 45–47.
4. Хомич, Л. О. (2002). Підготовка майбутніх учителів в умовах особистісно орієнтованого навчання. Сучасні інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. І. А. Зязюн (Ред.) Київ–Вінниця : ДОВ Вінниця. Ч. 1.,97–100.

Дмитро Король

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Артур Чкалов

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ ЯК СКЛАДНИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Вивчення питання практичної підготовки як складника формування професійної мобільності майбутніх офіцерів ЗСУ є актуальним з огляду на потребу у висококваліфікованих офіцерах, здатних ефективно працювати в умовах невизначеності. Розвиток військових технологій, глобальні виклики безпеки і воєнні конфлікти вимагають від офіцерів не лише технічних знань, але й гнучкості, адаптивності та здатності швидко орієнтуватися в нових ситуаціях.

Практична підготовка відіграє важливу роль у формуванні професійної мобільності майбутніх офіцерів. Це зумовлено тим, що тільки під час практичних занять курсанти здобувають реальний досвід вирішення військових завдань, виконують команди і вправи в умовах, максимально наближених до бойових ситуацій. Практична підготовка дозволяє офіцерам розвивати не лише технічні навички, але й вміння ефективно працювати у команді, приймати швидкі та обґрунтовані рішення в умовах стресу і невизначеності.

У сучасній динамічній ситуації військових конфліктів і гібридної війни важливо, щоб майбутні офіцери мали практичний досвід роботи із сучасними військовими технологіями, уміли швидко адаптуватися до нових умов та ефективно використовувати доступні ресурси. Практична підготовка сприяє формуванню у майбутніх офіцерів відповідальності, самостійності та професіоналізму, що є ключовими компонентами професійної мобільності в армії.

У ході наукового пошуку встановлено, що практичну підготовку майбутніх офіцерів доцільно реалізовувати у формі командно-штабних навчань і військового стажування. Варто зазначити, що під час таких практик у здобувачів вищої військової освіти формуються такі професійно важливі компетентності як:

- здатність забезпечувати належний рівень здоров'я та фізичної працездатності;
- здатність керувати процесом фізичного підготування особового складу підпорядкованих підрозділів та військових частин;
- здатність до застосування теорії, основних положень і методів національної безпеки, воєнної стратегії та оперативного мистецтва під час нейтралізації загроз національним інтересам країни;
- здатність організувати повсякденну діяльність, підтримувати бойову та мобілізаційну готовність підпорядкованих підрозділів;
- здатність вживати заходів щодо відновлення боєздатності та здійснювати контроль за ходом підготовки інших військових частин;
- здатність керувати підрозділами, військовими частинами під час підготовки та ведення операцій;
- здатність планувати бойове застосування військових частин в операціях;
- здатність організувати та проводити заходи бойової підготовки у військових частинах;
- здатність використовувати методи оцінювання ефективності бойового застосування військових частин в операціях та ін [3].

Формування зазначених компетентностей сприяє розвитку професійної мобільності офіцерів ЗСУ. Так, здатність забезпечувати належний рівень здоров'я та фізичної працездатності покращує загальний стан особового складу і їхню здатність ефективно виконувати різноманітні завдання в умовах бойових операцій. Разом з тим, уміння керувати процесом фізичної підготовки військових частин підвищує готовність та бойові якості підрозділів, що, в свою чергу, підвищує їхню мобільність та ефективність у різних ситуаціях. Крім того, знання і вміння застосовувати теорію, методи та стратегії національної безпеки, воєнної стратегії та оперативного мистецтва дозволяє офіцерам ефективно нейтралізувати загрози національним інтересам країни, що є критичним аспектом професійної мобільності та готовності до дії в різних ситуаціях [1; 2].

Зазначимо, що здатність організовувати і підтримувати бойову та мобілізаційну готовність підпорядкованих підрозділів, планувати бойове застосування військових частин, а також проводити заходи бойової підготовки відображаються на здатності офіцерів ефективно управляти підрозділами та військовими частинами, що підвищує загальний рівень їхньої професійної мобільності та здатності виконувати різноманітні завдання в умовах надзвичайних ситуацій чи військових конфліктів [1; 2].

Загалом, кожна з цих компетентностей впливає на здатність офіцерів ЗСУ виконувати свої обов'язки професійно і ефективно у різних воєнних умовах, що безпосередньо сприяє їхній професійній мобільності та готовності до різних завдань і викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діденко О., Балендр А., Рижиков В., Новікова Т., Туз О. Професійна мобільність майбутнього фахівця у структурі готовності до діяльності за фахом: сутнісно-понятійний аспект. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*, 2021. № 1 (24). С. 108-120
2. Ісламова О. Професійна мобільність як чинник готовності прикордонників до діяльності за фахом: вітчизняний та європейський досвід. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/bitstream/123456789/411/1/%D0%9A%D0%9D%D0%A3%2021%3A1%2845%29.pdf>
3. Освітньо-наукова програма «Бойове застосування та управління діями військових частин військової розвідки та спеціального призначення другого (магістерського) рівня вищої освіти». Київ, 2021. 26 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сучасний освітній процес неможливо уявити без інтеграції новітніх технологій, які значно підвищують його ефективність. Цифровізація освіти відкриває перед учителями нові можливості для реалізації навчальних проектів, індивідуалізації навчання та підвищення мотивації учнів. Саме тому підготовка майбутніх вчителів до ефективного використання освітніх технологій стає критично важливою складовою їх професійної освіти.

У дослідженнях провідних науковців (В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, І. Прокопенко та ін..) віднаходимо проблему особливостей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних структурах. Розкриттю питань організації інноваційної діяльності присвячені праці М. Подимова, А. Пригожина та ін. Наукові розвідки Л. Подимової, Т. Поніманської, Р. Скульського стосуються теоретико-методологічних аспектів готовності вчителів до здійснення інноваційної діяльності.

Отже, активне впровадження інновацій в освіту зумовлює посилення вимог до підготовки майбутнього вчителя. Одним з головних завдань вищої освіти сьогодні є підготовка вчителів, які мають сформовані особистісні та професійні якості, спроможні здійснювати інноваційну діяльність. Насамперед, майбутні вчителі мають оволодіти рядом технічних навичок, які охоплюють володіння сучасними цифровими інструментами та платформами. Це включає не тільки знання основ комп'ютерної грамотності, але й уміння використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для створення та розповсюдження освітнього контенту (Шевченко, 2013).

Під інноваційною діяльністю вчителя розуміємо сукупність різноманітних робіт за змістом та характером, які відповідають певним етапам функціонування інноваційних процесів та зорієнтовані на створення вчителем власного стилю педагогічної діяльності (Беляєва, 2014). Інноваційна діяльність – це системний вид діяльності, який спрямований на реалізацію нововведень через впровадження нових наукових знань, ідей та підходів.

Важливим фактором, також, виступає розвиток дидактичних навичок, зокрема вміння адаптувати та інтегрувати цифрові ресурси в навчальний процес. Майбутнім вчителям потрібно навчитися

ефективно комбінувати традиційні методи навчання з інноваційними технологічними рішеннями, такими як електронні підручники, інтерактивні вправи, онлайн-тести, освітні відео тощо.

Третім викликом є підготовка до використання освітніх технологій в умовах реального класу. Тут на передній план виходять практичні заняття, де майбутні вчителі мають можливість застосувати набуті знання в контрольованому середовищі, а також стажування у школах, які активно впроваджують освітні технології.

Таким чином, констатуємо, що готовність до інноваційної діяльності є однією з головних професійних якостей сучасного вчителя, це результат спеціальної професійної підготовки у ЗВО, самоосвітньої діяльності та самовиховання. Успішність здійснення інноваційної діяльності полягає у тому, що вчитель розуміє значимість освітніх інновацій не лише на професійному, але й на особистісному рівні. Залучення вчителя до такого процесу часто є спонтанним, і відбувається без врахування його власної індивідуальної та професійної готовності. Відповідно, готовність до впровадження освітніх технологій інтерпретуємо як певний стан особистості вчителя, що включає мотиваційно-ціннісне відношення вчителя до педагогічної діяльності, опанування оптимальними способами та прийомами досягнення педагогічних завдань, здатність до рефлексії (Кадемія, 2014).

Однак, зауважимо, що процес інтеграції технологій в підготовку вчителів стикається з низкою перешкод. Однією з головних є розрив між теорією та практикою, а також обмеження у фінансуванні та ресурсах навчальних закладів. Крім того, не всі майбутні вчителі однаково готові прийняти нові технології, що вимагає додаткових зусиль для подолання страху та опору змінам. Ряд проблем, які постають перед вчителями, які працюють в інноваційному режимі, часто пов'язані з їх низькою інноваційною компетентністю. Тобто у вчителя відсутня система мотивів, знань, практичних умінь та навичок, які дозволяють ефективно впроваджувати сучасні освітні технології у професійній діяльності (Прокопенко, 2013).

Вважаємо, що для подолання цих викликів потрібна активна роль держави та освітніх інституцій у підтримці та фінансуванні програм модернізації педагогічної освіти, а також забезпечення доступу до сучасних освітніх ресурсів. Також важливим є розвиток професійних спільнот, які б займалися обміном досвіду та методик між вчителями.

Отже, ми дійшли висновку, що підготовка майбутніх учителів до впровадження освітніх технологій залежить від взаємозв'язку теоретичного, практичного, особистісного та професійного напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

- Беляєва, С.Б. (2014). Суть і зміст технологічної підготовки вчителя. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. Вип. 34. – С. 61–68.
- Кадемія, М. Ю. (2014). Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності в умовах контекстного підходу. Zdiór raportów naukowych «KNOWLEDGE SOCIETY» (30.10.2014-31.10.2014) Warszawa : Wydawca : Sp.z o.o. «Diamond trading tour», С. 61-69.
- Прокопенко, І. Ф. (2013). Розвиток інноваційної педагогічної освіти як пріоритетний напрям модернізації національних систем підготовки освітянських кадрів у ХХІ ст. Теорія і практика управління соціальними системами. № 1. – С. 48-55
- Шевченко, Л. С. (2013). Застосування інноваційних педагогічних методик майбутніми учителями технологій. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. ; редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. - Київ-Вінниця : ТОВ «Планер», [вип. 29]. С. 497-502.

Ігор Костюшко
Військова академія (м. Одеса)

ОСНОВНІ ЧИННИКИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ КОМАНДОТВОРЕННЯ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Командотворення відіграє важливу роль у підготовці курсантів вищих військових навчальних закладів, забезпечуючи ефективну підготовку майбутніх офіцерів до викликів і вимог, які постають перед ними в сучасному військовому середовищі. Однак, досягнення успішної командної діяльності залежить від ряду складних чинників, які впливають на її ефективність. У цій статті ми розглянемо основні чинники, які визначають успішність командного формування курсантів у вищих військових навчальних закладах [1].

Зазначимо, що реалізація стратегій командотворення під час навчання курсантів є складним підходом, спрямованим на формування висококваліфікованих та ефективних команд для умов військової діяльності. Формування навичок командотворення передбачає реалізацію таких стратегій як організаційно-методологічна, комунікативна, тактично-групова стратегія, стратегія розвитку лідерства і соціальних навичок. Інтеграція цих стратегій дозволяє не лише ефективно формувати командні навички, але й готує майбутніх офіцерів до викликів військової діяльності,

забезпечуючи високий рівень підготовки та функціональності у реальних бойових умовах [4].

Установлено, що основними чинниками, які впливають на ефективність командотворення курсантів вищих військових навчальних закладів є:

- формування лідерства та менторства, що є основою підготовки відповідальних і досвідчених керівників, які здатні надихати, вести і підтримувати курсантів у процесі командної роботи;
- розвиток комунікативних навичок, що сприяє обміну ідеями, розумінню завдань і взаємодії між учасниками;
- формування готовності до співпраці, що сприяє створенню ефективної та злагодженої робочої атмосфери;
- уміння розподіляти ролі кожного курсанта в команді та їх відповідальності за виконання певних завдань;
- відпрацювання командних навичок через практичні вправи, симуляції ситуацій і спільні проекти;
- уміння формулювати спільну мету і цілі, що корелює із цілями і завданнями команди та загальною стратегією вищого військового навчального закладу;
- адаптивність і відкритість до змін, пошук оптимальних шляхів досягнення цілей;
- здатність ефективно оцінювати командну діяльність і встановлювати зворотний зв'язок з метою покращення результатів і вдосконалення командних процесів [2; 3; 4].

Ці фактори взаємодіють між собою і визначають ефективність стратегій командотворення у процесі професійної підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах, допомагаючи створити дисципліновану, злагоджену та високопрофесійну команду. Завдяки такому підходу курсанти усвідомлять лідерство як мету, розуміють структуру лідерства в стратифікованій організації та опанують навичками «володіння собою» та «вести за собою» команду. Разом з тим майбутні офіцери будуть чітко розуміти поняття команди, роль командної роботи, визначати стадії розвитку групи, використовувати вправи на лідерство для побудови командної роботи в групі курсантів тощо [2; 3; 4].

Отже, реалізація стратегій командотворення під час навчання курсантів є важливим підходом, спрямованим на формування висококваліфікованих і ефективних команд для виконання завдань у військових умовах. Формування навичок командотворення включає

організаційно-методологічні, комунікативні, тактично-групові стратегії, а також стратегію розвитку лідерства і соціальних навичок. Інтеграція цих стратегій дозволяє не лише ефективно формувати командні навички, але й готує майбутніх офіцерів до викликів військової діяльності, забезпечуючи високий рівень підготовки та функціональності у реальних бойових умовах.

Основними чинниками, що впливають на ефективність командотворення курсантів вищих військових навчальних закладів, є формування лідерства та менторства, розвиток комунікативних навичок, готовність до співпраці, розподіл ролей в команді, відпрацювання командних навичок, спільна формулювання цілей, адаптивність до змін, ефективна оцінка командної діяльності і зворотний зв'язок для покращення результатів.

Ці чинники впливають на ефективність стратегій командотворення у процесі підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах, сприяючи формуванню дисциплінованої, злагодженої та високопрофесійної команди, готової до викликів сучасного військового життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Zurek G, Lenart D, Lachowicz M, Zebrowski K, Jamro D. Factors Influencing the Executive Functions of Male and Female Cadets. *Int J Environ Res Public Health*, 2022. 19(24):17043. doi: 10.3390/ijerph192417043.
2. Волинець Н.В., Волинець П.П. Соціально-психологічні особливості командоутворення в навчальних групах курсантів-прикордонників. *Габітус*, 2023. Вип. 47. С. 164-170. DOI 10.32782/2663-5208.2023.47.29
3. Долженков О.О., Сакалюк О.О. Командоутворення як метод управління колективом у закладі освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2019. Вип. 10. Т. 2. С. 171-176
4. Костюшко І.А. Стратегії командотворення у процесі навчання курсантів-десантників. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2023. № 55. С. 87-96. doi: 10.34142/23128046.2023.55.08

Кун Лінжань

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ВИКОНАВСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У процесі формування художньо-виконавських цінностей підлітків під час співацького навчання передбачає необхідність винайдення методів, а також обґрунтування специфіки означеного явища та його теоретико-методологічного забезпечення.

Вивчення наукового доробку О. Щолокової свідчить про те, що ціннісні орієнтації вважаються одним із основних пріоритетів сформованості культури. За думкою О. Ростовського, О. Рудницької

ціннісні орієнтирі розглядаються в контексті розвитку музичного сприймання. Слід вказати, що в теорії та практиці накопичений досвід формування ціннісних орієнтирів особистості. Про те, певні аспекти даної проблеми вимагають уточнення.

Мета публікації полягає в обґрунтуванні теоретичного аспекту проблеми формування художньо-виконавських цінностей підлітків під час співацького навчання.

Застосування методів систематизації та узагальнення дозволило з'ясувати, що організований процес музичного сприймання та усвідомлення мистецьких явищ з урахуванням вікових особливостей учнів виступає однією з найвагоміших передумов формування художньо-виконавських цінностей. Здійснення позашкільної діяльності забезпечує художньо-естетичний розвиток учня, його творчих здібностей, практичного досвіду, оволодіння знаннями в сфері вітчизняної та світової культури і мистецтва. До того ж, мистецьке спрямування сприяє набуттю здобувачами освіти мистецьких виконавських цінностей під час активної мистецької діяльності (у нашому дослідженні, співацької діяльності).

Завдяки проведеному поняттєвому та ретроспективному аналізу було уточнено, що ефективність співацького навчання зумовлюється наявністю художньо-виконавських цінностей, ціннісних орієнтирів, смаків та переваг підлітків. У нашому дослідженні зосереджується увага на співацькому навчанні в позашкільній діяльності як обов'язковому складнику формування художньо-виконавських цінностей вихованців. Це пояснюється тим, що під час співацького навчання відбувається збагачення виконавського досвіду, розширюється палітра емоційних переживань та ціннісних орієнтирів.

Отже, метою співацького навчання в позашкільній діяльності є особистісний розвиток учня, збагачення його емоційно-естетичного досвіду в ході сприймання та інтерпретацій вокально-хорових творів, а також формування смаків, уподобань, потреб, цінностей під час творчої самореалізації.

Існують різні підходи до тлумачення понять «цінності», «ціннісні орієнтири». Наприклад, «цінності» ототожнюються з потребами, переконаннями, духовними явищами людського буття. Крім того, «цінності» розуміються як утворення свідомості і самосвідомості людини, віддзеркалення актуальних життєвих потреб, виявлення інтересів, поглядів. Отже, цінності вважаються стійкими переконаннями людини, які зумовлюються ідеальними моделями значущості об'єктів

оточуючого світу. Ціннісні орієнтації є складними утвореннями, що віддзеркалюють різні рівні і форми взаємодії суспільного та індивідуального в особистості й розуміння нею процесів оточуючого світу. Художньо-ціннісні орієнтації дають можливість учню засвоювати основні художні цінності і використовувати їх у житті. В галузі мистецької освіти цінності та ціннісні орієнтації розглядаються у зв'язку з проблемою розвитку духовної культури, художніх потреб, інтересів, оцінок. І саме співацька діяльність є найбільш дієвою для залучення учнів до набуття художньо-виконавських цінностей, адже відбувається ефективно стимулювання емоційно-почуттєвої та розумової сфер.

У результаті аналізу стану наукової розробленості проблеми встановлено, що формування художньо-виконавських цінностей підлітків відбувається як стійкий інтегративний процес, що виявляється в естетично-образних емоціях щодо вокально-хорових творів, мотивації до виконавської діяльності, що згодом формується у певну позицію особистості учня та стає характеристикою її культурно-мистецьких переконань.

Таким чином, «формування художньо-виконавських цінностей» тлумачиться як цілеспрямований інтегративний процес, що виявляється в естетично-образних емоціях стосовно вокально-хорових творів, мотивації до виконавської діяльності, що згодом формується у певну позицію особистості учня та стає характеристикою її культурно-мистецьких переконань.

ЛІТЕРАТУРА

- Ростовський, О.Я. (2001). Проблеми і перспективи музично-педагогічної освіти в Україні. *Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Учитель музики – хормейстер в школі*, 2001, 83-89.
- Рудницька, О. П. (2005). *Педагогіка: загальна та мистецька*: навч. посіб. Київ: Освіта.
- Рудницька, О. П. (2001). Художня культура у виховній діяльності вчителя. *Przyzwanie glebi do kzegu slov, musli, idei i dzila.* – Czentochowie: Wyzsa szkola pedagogiczna, 713 – 716. Режим доступу: https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prace_Naukowe_Pedagogika/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s713-716/Prace_Naukowe_Pedagogika-r1999_2000_2001-t8_9_10-s713-716.pdf
- Софроній, З. В. (2009). Формування виконавської уваги майбутніх учителів музики у мотиваційно-емоційному вимірі. *Педагогічні науки: зб. наук. праць*. Херсон: Вид-во ХДУ, LIV (54), 376-381.
- Щолокова, О. П. (2007). Модернізація фахової мистецької освіти у контексті сучасних гуманістичних ідей. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 14. Теорія і методика мистецької освіти*, 13 – 17.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ВІЗУАЛЬНОЇ ГРАМОТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Визначальною ознакою сучасного покоління є постійна взаємодія з цифровими технологіями. Його представники здатні активно відкривати, переживати, конструювати, ділитися та створювати значення з інформації лише в один клік. Така ситуація змінила розуміння грамотності як феномену. Якщо в минулому грамотність була когнітивною дією, яка включала розумові процеси, засновані на читанні та написанні тексту, то зараз цей феномен включає усний переклад, багаторазове читання та перегляд аудіовізуальних і цифрових медіа. На додаток до традиційної грамотності, такі численні види грамотності, як медіаграмотність, цифрова грамотність і візуальна грамотність з'явилися в сучасному світі.

На думку дослідників, однією зі сфер грамотності, яку необхідно розвивати сьогодні, є візуальна грамотність, що базується на грамотності XXI століття і розвивається паралельно з візуальними комунікаційними технологіями. Термін «візуальна грамотність» вперше ввів у 1968 році Джон Дебес, який був засновником Міжнародної асоціації візуальної грамотності. У науковій літературі представлено різні визначення візуальної грамотності. Поширеним є визначення, згідно з яким візуальна грамотність зосереджена на контекстуальних, критичних і комунікативних навичках, що дозволяють людині ефективно використовувати зображення й візуальні медіа, інтерпретувати та створювати значення із візуальної інформації. Ці навички охоплюють: візуальне навчання (розуміння візуальних особливостей, правил та способів взаємодії зображення з текстом), критичний погляд (намагання з'ясувати з контексту зображень намір виробника) та візуальна комунікація (роздуми про зображення). Науковці підкреслюють, що в сучасному світі, де візуалізація відіграє важливу роль, необхідно ініціювати візуально-орієнтоване навчання на кожному освітньому рівні, щоб люди могли отримати ці навички. Значний потенціал у цьому контексті мають заклади позашкільної освіти, зокрема художньо-естетичного та мистецького спрямування.

На заняттях з візуального мистецтва в закладах позашкільної освіти важливо заохочувати учнів думати та спостерігати за образами, а також набувати досвіду щодо візуальних та естетичних компонентів. Щоб досягти цього, необхідно допомогти їм розвинути навички

критичного та дивергентного мислення. У цьому контексті важливі обов'язки покладаються на педагогів ЗПО та керівників гуртків образотворчого мистецтва. На думку вчених, педагоги ЗПО повинні розглянути багаторазове використання візуальних текстів, щоб підготувати учнів до XXI століття. Вони повинні поєднувати різні техніки та дії для аналізу візуальних образів, щоб розвивати своє критичне мислення та навички візуальної грамотності.

Лон Лі

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

РОЛЬ БАТЬКІВ У РОЗВИТКУ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У цифрову епоху медіаграмотність стає все більш важливою навичкою для дітей і підлітків.

Маючи постійний потік інформації, що надходить із різних джерел, таких як телебачення, фільми та Інтернет, діти та підлітки повинні розуміти, як інтерпретувати й аналізувати те, чому вони піддаються. І оскільки більше половини (53 %) підлітків користуються особистими смартфонами – і майже дві третини (65 %) використовують соціальні мережі кілька разів на день – ніколи не було так важливо навчати їх медіаграмотності.

Батьки можуть відігравати важливу роль у тому, щоб допомогти своїм дітям краще зрозуміти повідомлення, які вони отримують через різні медіаджерела та ресурси. Навчаючи дітей навичкам критичного мислення щодо споживання медіа та іншим стратегіям розуміння сили медіа, батьки можуть допомогти своїм дітям отримати цінні інструменти для життя в сучасному світі.

Медіаграмотність являє собою здатність мати доступ, аналізувати, оцінювати та створювати медіа в різних формах. Він охоплює навички розшифровки, інтерпретації, розуміння та створення різних типів медіаконтенту.

З розвитком технологій і збільшенням темпів поширення цифрових медіа для дітей і підлітків як ніколи важливо стати медіаграмотними.

Усвідомлюючи силу медіа, молоді люди можуть стати більш поінформованими споживачами й розуміти, як ставити під сумнів і оскаржувати повідомлення, з якими вони стикаються щодня. Це допомагає їм приймати більш обґрунтовані рішення під час взаємодії з різними типами медіа, чи то телешоу, фільм.

Статистика показує, що діти взаємодіють із медіа в середньому 7 годин на день, тому дуже важливо, щоб вони могли розшифрувати й інтерпретувати повідомлення, які вони отримують. Якщо вони не усвідомлюють, як ЗМІ маніпулюють або впливають на їхню поведінку, вони можуть стати більш вразливими до певних повідомлень чи контенту.

Як наголошують дослідники, батьки можуть допомогти своїм дітям краще усвідомити силу медіа й розвинути навички критичного мислення, коли йдеться про їх споживання. Відповідно, рекомендації в цьому аспекті охоплюють такі напрями:

- рольова модель – батьки є найкращим прикладом для наслідування для своїх дітей, коли мова заходить про споживання медіа. Варто переконатися, що батьки пам'ятають про те, які типи медіа та повідомлень вони використовують, і заохочують здорові медіа-звички в себе та своїх дітей. Це виходить за межі того, як вони використовують технології чи засоби масової інформації, і включає те, як вони обговорюють це та взаємодіють зі ЗМІ щодня;

- установа обмежень – обмеження кількості часу, який молоді люди витрачають на медіа, може бути корисним для їхнього здоров'я та благополуччя, а також допоможе їм визначити пріоритетність діяльності, що допоможе їм розвиватися в інших сферах життя, таких як школа, спорт чи хобі. Батьки мають спробувати встановити обмеження на час перебування за екраном і визначити певний час дня чи тижня, коли молодим людям заборонено використовувати екрани;

- обговорення з дітьми питання впливу ЗМІ – батьки повинні обов'язково поговорити зі своїми дітьми про медіаконтент, який вони бачать, як-от телешоу, фільми та інші джерела. Необхідно ставити їм запитання про те, що вони думають або як вони ставляться до різних повідомлень у ЗМІ, і заохочувати критичне мислення в тому, що вони споживають. Розпочавши зі своїми дітьми відкритий діалог, вони можуть допомогти їм краще усвідомити силу медіа та повідомлення, які вони отримують;

- упровадження медіаграмотності в повсякденне життя родини – батьки також можуть зробити медіаграмотність частиною свого повсякденного життя, включивши її в сімейні заняття та розмови. Наприклад, подивитися разом фільм, а потім обговорити повідомлення, які він передає. Можна читати з дітьми газети чи журнали, шукати приклади упередженості чи дезінформації в ЗМІ. Зробивши

медіаграмотність частиною свого повсякденного життя, вони можуть допомогти своїм дітям краще зрозуміти, як ЗМІ формують їхнє розуміння світу. Це також показує дітям, що їм не потрібно боятися різних повідомлень, а потрібно критично ставитися до них;

- пошук освітніх ресурсів – багато освітніх ресурсів можуть допомогти батькам і дітям стати більш медіаграмотними. Наприклад, бібліотека є чудовим джерелом книг та інших матеріалів з медіаграмотності. Інтернет також пропонує різноманітні статті, відео та інші ресурси на цю тему.

Ставши більш поінформованими, батьки можуть допомогти своїм дітям стати більш медіаграмотними та краще зрозуміти силу різних медіаджерел. Підсумовуючи, зазначимо, що навчання дітей та підлітків медіаграмотності стає все більш важливим у цифрову епоху. Батьки відіграють важливу роль у розвитку критичного мислення їхніх дітей.

Лю Чженьфан

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ДО ПИТАННЯ ПРО СТИЛІ ЛІДЕРСТВА

Термін «лідерство» в Оксфордському словнику визначається як «дія керівництва групою людей або організацією». Іншими словами, лідерство означає здатність ризикувати й кидати виклик статус-кво. Лідери мотивують інших досягати чогось нового та кращого. Цікаво, що лідери роблять те, що вони роблять, щоб прагнути до інновацій, а не як зобов'язання. Вони вимірюють успіх, дивлячись на досягнення та навчання команди.

Навпаки, менеджмент полягає в делегуванні обов'язків і спонуканні людей дотримуватися правил, щоб зменшити ризик і отримати передбачувані результати. Менеджер відповідає за виконання чотирьох найважливіших функцій: планування, організацію, керівництво та контроль.

На відміну від лідерів, менеджери не кидають виклик статус-кво. Навпаки, вони намагаються його зберегти. Вони оцінюють успіх, дивлячись, чи досягла команда очікуваного.

Існують різноманітні стилі лідерства, а саме:

- автократичний, згідно з яким дуже типовим, традиційним розумінням того, що таке лідерство, є ідея лідера, який повністю контролює свою команду. Вони відомі як автократичні лідери. Вони ніколи не змінюють своїх переконань і правил заради когось. Крім того, їх команда не має права голосу в бізнес-рішеннях;

- Laissez-Faire. У цьому типі лідерства лідери дають членам своєї команди свободу виконувати свою роботу відповідно до їх волі. По суті, вони можуть покладатися на свою точку зору і згодом виконувати бізнес-функції;

- демократичний – у демократичному або партисипативному типі лідерства члени команди та лідери однаково сприяють реалізації бізнес-цілей. Крім того, вони працюють разом і мотивують один одного для досягнення особистих цілей;

- бюрократичний – члени команди дотримуються організаційних правил і політики, оскільки лідери роблять те саме. Бюрократичні лідери часто організовані та самовмотивовані;

- служіння – лідер-слуга зосереджений головним чином на добробуті громад. Вони діляться повноваженнями, ставлять інших у пріоритет і допомагають людям повністю реалізувати свій потенціал;

- спритний – спритні лідери є гнучкими та чутливими до змін, сприяють співпраці, ітераційному середовищу й адаптуються до цілей та обставин, що змінюються;

- емпатійний – більш сучасною альтернативою розумінню того, що таке лідерство, є поява емпатійних лідерів. Вони віддають перевагу розумінню почуттів і поглядів своєї команди, таким чином створюючи сприятливу, інклюзивну атмосферу, яка підвищує моральний дух і продуктивність;

- ситуаційний – такі лідери коригують свій стиль відповідно до потреб команди та контексту, використовуючи різноманітні підходи від директивних до підтримуючих за потреби;

- прозорливий – прозорливі лідери надихають і направляють свої команди чітким, переконливим баченням, мотивуючи людей працювати над спільною метою з пристрасстю та креативністю;

- вільний – вільні лідери пропонують мінімальний нагляд, довіряючи своїй команді працювати незалежно та брати на себе відповідальність за свої завдання, тим самим сприяючи інноваціям та автономії;

- адаптивний – адаптивні лідери орієнтуються в динамічному середовищі, збалансовуючи миттєві вимоги з довгостроковими цілями та коригуючи стратегії відповідно до мінливих потреб;

- етичний – етичні лідери надають пріоритет чесності та прозорості, гарантуючи, що їхні рішення та дії відповідають моральним цінностям і суспільним нормам;

- трансформаційний – трансформаційні лідери надихають і дають змогу своїм командам перевершувати очікування, сприяючи інноваціям і змінам через спільне бачення та мотивацію;

- трансакційний – у цьому випадку лідери зосереджуються на структурованих цілях, винагороді за виконання та дотриманні стандартів, таким чином створюючи чітку структуру для досягнення цілей.

Дар'я Мезенцева

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Наталія Коханова

Сумська початкова школа № 14 Сумської міської ради

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У сучасному світі вимоги до вчителів образотворчого мистецтва постійно зростають. Вони повинні бути не лише майстрами своєї професії, але й мати широкі знання у різних сферах, а також володіти ключовими компетентностями, необхідними для успішного викладання і виховання молодого покоління. Сьогодні школа чекає на фахівців не лише з певним обсягом знань та умінь в галузі педагогіки, психології, мистецтвознавства, а спеціалістів, здатних на основі гармонійного поєднання педагогічного досвіду попередніх поколінь з інноваційними ідеями нового часу, до активного включення у соціокультурне життя, до самореалізації та самовдосконалення в особистісному та професійному вимірах. Ми розглянемо процес формування таких компетентностей у майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Завершуючи навчання у вищому закладі освіти, вчитель мистецтва має бути здатним самостійно будувати педагогічну діяльність відповідно до соціально значущих цінностей. Тому сьогодні першочерговою ознакою нових, позитивних зрушень у мистецькій освіті має бути формування у студентської аудиторії нового типу мислення, спрямованого на активне ставлення до життя країни, виховання таких якостей особистості, які перетворюють вчителя-предметника на педагога-митця, здатного не лише реалізувати свої природні задатки і власний духовний потенціал, а самостійно організувати освітній процес у загальноосвітньому навчальному закладі на засадах гармонізації стосунків зі своїми учнями, що допоможе збагатити емоційно-почуттєву сферу школярів, виховати в них емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва й дійсності, сформувати здатність до світосприйняття за законами краси (Кузьменко, Сотська, 2019).

Розробка ефективних освітніх програм та навчальних планів є ключовим етапом у формуванні компетентностей майбутніх учителів. Студенти повинні охоплювати не лише технічні аспекти мистецтва, але й сприяти розвитку творчих, комунікативних, критичного мислення та інших важливих навичок. Методична підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва як процес, спрямований на послідовне формування фахових компетентностей, необхідних для навчання образотворчого мистецтва учнів у закладах загальної середньої і позашкільної освіти, має проходити декілька етапів.

На початковому етапі методичної підготовки, який співпадає із навчанням на I-II курсах, закладаються основи предметної підготовленості майбутніх педагогів. Мета методичної підготовки на даному етапі – формування здатності до теоретичного освоєння мистецької спадщини, фахової орієнтації у сучасному світовому та українському образотворчому просторі.

Наступний етап – педагогічна практика – важлива для того, щоб майбутні вчителі отримали практичний досвід роботи зі студентами. Під час практики студенти мають можливість застосовувати свої знання на практиці, розвивати навички взаємодії з учнями та вирішувати педагогічні завдання (2).

На заняттях з «Рисунку», «Живопису», «Основ перспективи», «Основ кольорознавства» та «Композиції», майбутні учителі образотворчого мистецтва набувають досвіду образотворчої діяльності та навичок методично послідовного виконання практичних робіт. У процесі вивчення «Композиції» здійснюється робота спрямована на досягнення таких результатів: усвідомлення значення композиції для створення художнього образу; уміння здійснювати композиційний аналіз творів образотворчого мистецтва; усвідомленого використання законів, правил та прийомів композиції у процесі створення художнього образу; уміння планувати процес роботи над композицією методично грамотно та послідовно здійснювати реалізацію художнього задуму; володіння засобами формотворення, прийомами стилізації та навичками практичної композиційної діяльності; володіння здатністю використовувати художні якості матеріалів для прийняття оптимального композиційного рішення.

Під час плернерної практики продовжується робота спрямована на закріплення результатів, досягнутих у процесі опанування основ художньої грамоти упродовж навчальних занять. Студенти вчать обирати естетично значущі компоненти оточуючого середовища для

відображення у живописному чи графічному етюді; здатності цілісного сприйняття натури з урахуванням її просторового положення, загального колірної і тонового

станів освітлення; навичок використовувати в етюдних роботах методів опрацювання співвідношень за колірним тоном, світлістю, насиченістю, уміння витримувати тональний та колірний масштаби; здатності виконувати достовірні зображення природних та штучних об'єктів і людей у постійно змінних кліматичних і світло-просторових умовах природного середовища (Смирнова, 2007).

Формування ключових компетентностей у майбутніх учителів образотворчого мистецтва є складним та багатогранним процесом, що потребує комплексного підходу. Лише завдяки цілеспрямованій роботі навчальних закладів, педагогів та студентів можливо забезпечити високий рівень підготовки майбутніх вчителів та їхню успішну професійну діяльність. Отже методична підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва є безперервною. Вона

розпочинається, розгортається та завершується у процесі навчання за відповідною освітньою програмою, та зумовлює формування у студентів відповідних фахових компетентностей, набуття яких дозволить майбутнім педагогам успішно здійснювати навчання образотворчого мистецтва учнів у закладах загальної середньої та позашкільної освіти. Як напрям подальших досліджень можна розглядати проблему формування особистості майбутнього учителя образотворчого мистецтва у процесі методичної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

- Кузьменко, Г. В., Сотська, Г. І. (2019). Методологічні аспекти підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2 (29), 17-21.
- Мужикова, І. (2019). Формування фахових компетентностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі методичної підготовки. *Витоки педагогічної майстерності*, 24, 146-151.
- Смирнова, О. (2007). Компетентнісно-орієнтований підхід до розвитку художньо-педагогічних здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва. *Педагогіка вищої та середньої школи. Спеціальний випуск: Мистецько-педагогічна освіта*, 18, 134-141.

Roman Momot

Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

HOW TO TEACH STUDENTS TO VISUALIZE DATA?

Teaching students how to visualize data can be tricky [3; 4] because it requires a combination of software, statistics, and design skills [1; 2; 5]. We

see several strategies that can help students learn data visualization effectively (fig. 1).

- 1 •**Start with the basics:**
  - Before diving into data visualization, make sure students have a solid understanding of data analysis and statistics. This includes knowledge of data types, data cleaning, data transformation, and statistical methods.
- 2 •**Use interactive tools:**
  - Interactive tools such as Tableau, Power BI, or D3.js allow students to explore data visualization engagingly and interactively. These tools enable students to create visualizations and interact with them to gain insights into the data.
- 3 •**Practice with real-world datasets:**
  - Use real-world datasets to teach students how to visualize data. This can include datasets from various sources, such as government databases, Kaggle, or UCI Machine Learning Repository. This approach helps students understand how to work with large datasets and how to extract insights from them.
- 4 •**Focus on storytelling:**
  - Data visualization is not just about creating charts and graphs; it's about telling a story with data. Encourage students to think about the story they want to tell with their visualization and how they can use data to support that story.
- 5 •**Encourage experimentation:**
  - Data visualization is an iterative process, and there is no one-size-fits-all solution. Encourage students to experiment with different visualizations and techniques to find the best way to communicate their insights.
- 6 •**Provide feedback and critique:**
  - Provide students with regular feedback and critique on their visualizations. This can help them identify areas for improvement and refine their skills. Encourage students to peer-review each other's work and provide constructive feedback.
- 7 •**Use online resources:**
  - There are many online resources available for learning data visualization, including tutorials, videos, and blogs. Encourage students to explore these resources and learn from experts in the field.
- 8 •**Teach ethical considerations:**
  - Data visualization raises ethical considerations, such as privacy, bias, and accuracy. Teach students to consider these ethical issues when working with data and creating visualizations.
- 9 •**Encourage collaboration:**
  - Data visualization is often a collaborative process, and students should learn how to work effectively in teams. Encourage students to collaborate on projects and provide feedback to each other.
- 10 •**Use gamification:**
  - Gamification can make learning data visualization more engaging and fun. Use games, quizzes, or challenges to teach students about different visualization techniques and tools.

Figure 1. Strategies for helping students learn data visualization effectively

By following these strategies, educators can help students learn data visualization effectively and prepare them for careers in data analysis and visualization

REFERENCES

1. Semenikhina O., Yurchenko A., Udovychenko O., Petruk V., Borozenets N., Nekyslykh K. Formation Of Skills To Visualize Of Future Physics Teacher: Results Of The Pedagogical Experiment. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2021. Vol. 13(2). Pp. 476-497. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.2/432>.

2. Semenog O., Yurchenko A., Udovychenko O., Kharchenko I., Kharchenko S. Formation of Future Teachers' Skills to Create and Use Visual Models of Knowledge. *TEM Journal*, 2019. Vol. 8(1), pp. 275-283. <https://doi.org/10.18421/TEM81-38>.

3. Безуглий Д. С., Юрченко А. О., Удовиченко О. М. Огляд засобів комп'ютерної візуалізації для підтримки навчального матеріалу. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*, 2018. VI (63), Issue 153. Pp. 11-14.

4. Семеніхіна О., Юрченко А. Уміння візуалізувати навчальний матеріал засобами мультимедіа як фахова компетентність учителя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». Випуск 33. 2014. С. 176-179.

5. Семеніхіна О.В., Юрченко А.О., Удовиченко О.М. Формування умінь візуалізувати початковий матеріал у майбутніх учителів фізики: результати педагогічного експерименту. *Фізико-математична освіта*. 2020. Випуск 1(23). С. 122-128.

Пен Сяньюй

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПРОГРАМИ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ З ЦИФРОВОГО АРТ-ДИЗАЙНУ В США

Міждисциплінарні мистецькі програми підготовки набувають все більшої популярності в суспільстві. Стейкхолдерів цікавить різнобічна підготовка на межі класичного та цифрового мистецтва, а також сучасних можливостей графічного дизайну. У відповідь на виникаючі запити виші США пропонують широкий спектр магістерських програм, спрямованих на підготовку відповідних фахівців, зокрема: «Графічний арт-дизайн» («Digital Art and Design») (Коледж мистецтв і наук Нью-Йоркського технологічного інституту (College of Arts and Sciences, New York Institute of Technology)) (<https://www.nyit.edu/>), «Візуальний комунікативний дизайн» («Visual Communication Design MFA») (Технічний інститут Рочестера (Rochester Institute of Technology USA)) (<https://www.rit.edu/>), «Образотворче мистецтво в ігровому дизайні» («Master of Fine Arts in Game Design») (Лагуна коледж арт-дизайну (Laguna College of Art and Design LCAD)) (<https://www.lcad.edu/>) тощо.

Основою програми підготовки магістрів за спеціальністю «Графічний арт-дизайн» («Digital Art and Design»), дозволяє підняти на новий рівень навички з графічного дизайну та цифрового мистецтва. Ця освітня програма зосереджена на вирішенні складних проблем арт-дизайну в різних сферах, включаючи художній друк, інтерактивний дизайн, виставковий арт-дизайн та дизайн інтерфейсу. Концентрація магістерської програми «Digital Art and Design» дає здобувачу освіти інструменти, щоб висловити своє натхнення за допомогою нових медіа-

форм і технологій. Розробляючи творчі роботи, які використовують комбінацію традиційних і цифрових процесів для створення цифрових зображень, фізичних об'єктів, часових медіа, інсталяцій, ігрового середовища та віртуальної реальності, магістр має змогу досліджувати межі арт медіа та новітніх технологій у таких сферах, як захоплення руху, 3-D моделювання та друк для створення власних персонажів і середовища, емпіричне мистецтво та доповнена реальність (VR/AR).

Інша програма «Візуальний комунікативний дизайн» («Visual Communication Design MFA») спрямована на створення візуальної можливості дослідити перетин графіки, взаємодії та дизайну руху. Здобувачі освіти мають змогу зосередитися на концептуалізації та створенні орієнтованого на користувача візуального цифрового дизайну. Дана освітня програма акцентується на важливості дизайну через взаємодію з користувачем, поєднуючи знання з усіх сфер арт-дизайну. Програма дає можливість зосередити увагу дослідження на певній галузі або поєднати послідовності курсів із комунікаційного дизайну, дизайну взаємодії, дизайну руху та досліджень дизайну. Поєднуючи історичну, комунікаційну та естетичну теорію, принципи та креативність, фінальна робота буде передбачати еволюцію мистецького дизайну.

«Visual Communication Design MFA» зосереджується на всіх областях дизайну, включаючи графічний дизайн, дизайн взаємодії, дослідження дизайну, анімаційну графіку та 3D цифровий дизайн, стираючи межі між цими напрямками. Забезпечує навчальне середовище для залучення магістрантів до інноваційних досліджень, орієнтованих на користувача, зосереджуючись на творчому потенціалі візуальної комунікації через повний спектр засобів масової інформації. Такий інноваційний підхід до підготовки магістрів допомагає комплексно підготувати фахівця під запити сучасної сфери арт-дизайну, удосконалити свої знання та технічні навички дизайну, вибравши варіант комунікаційного дизайну, дизайну взаємодії або цифрового дизайну руху та 3D.

Міждисциплінарний характер програми підготовки пропонує більший потенціал для сприяння інноваціям і творчості в дизайні візуальної комунікації. Програма відображає сучасні погляди та зміни, що відбуваються у сфері професійного дизайну. Набори навичок, необхідні для графічного, інтерактивного та цифрового дизайну, перетинаються та взаємопов'язані в програмі «Visual Communication Design MFA».

Не менш актуальною в сучасних умовах є освітня програма «Образотворче мистецтво в ігровому дизайні» («Master of Fine Arts in Game Design»). Laguna College of Art and Design (LCAD) прагне розвивати мистецтво, науку та культуру гри, створюючи контекст для поглибленого вивчення та інноваційної роботи.

«Master of Fine Arts in Game Design» являє собою 2-річну програму підготовки ступеня магістр (MFA), який дає змогу вивчати дизайн і розробку ігор як творчу практику. Програма пропонує унікальний міждисциплінарний підхід, який усуває розрив між теорією та практикою у графічному дизайні ігор. Вона зосереджена на процесах як створення, так і розробки ігор. Програма визнає, що ігри забезпечують набагато більше, ніж просто розваги; вони також є значущими продуктами процвітаючої глобальної економіки, які висвітлюють правду про наш світ, наші суспільства та нас самих.

Програма «Образотворче мистецтво в ігровому дизайні» побудована таким чином, що надає здобувачам освіти базу знань і набір навичок, що дозволяє створювати середовище розробки ігрового середовища, відображаючи поточну галузеву модель, розвиваючи передові навички в арт-дизайні, дослідженнях і розробці, лідерстві та маркетингу в сфері візуального мистецтві ігрового дизайну.

Як бачимо з аналізу трьох освітніх програм магістерського рівня, що знаходяться на перетині сфер образотворчого мистецтва, дизайну та комп'ютерних технологій, сучасне суспільство потребує комплексного підходу від вишів щодо підготовки конкурентоспроможного фахівця для подальших наукових досліджень, викладання, творчої роботи в галузях реклами, PR та маркетингу, графічного дизайну, візуального та кіномистецтва, кар'єри в галереях, музеях та мистецьких фондах.

Юрій Полежаєв

Національний університет «Запорізька політехніка»

ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО (ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Активні процеси інтеграції української вищої освіти до глобального освітнього середовища та сталий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, диджиталізація освітнього процесу ставлять нові імперативи до підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема на рівні підготовки докторів філософії. Долучення до

кращих світових освітніх практик неможливе без володіння іноземною мовою на рівні достатньому для якісної взаємодії з зарубіжними науковими школами, академічної мобільності (фізичної та віртуальної), репрезентації власних досліджень та популяризації наукових доробок в новому інформаційному середовищі.

Вищезгадані фактори актуалізують перегляд сталих підходів до процесу викладання іноземних мов, зокрема англійської, яка, починаючи з другої половини ХХ ст., перетворилась на *lingua franca*, кількість носіїв якої як другої або іноземної постійно збільшується.

Сьогодні англійська мова втрачає свою дотичність до країн, де вона є мовою національного спілкування, оскільки стає мовою міжнародної комунікації у різних сферах життя людини: фінансовій, академічній, науково-технічній тощо. Це зумовлено як екстралінгвістичним, так і лінгвістичними факторами: по-перше, англійська мова є офіційною для найрозвиненіших країн в економічному плані; по-друге, глобальна культурна вестернізація країн, яка реалізується через медіаресурси (інтернет, телебачення, класичні медіа, кінематограф); по-третє, доволі аналітична структура граматичного ладу англійської мови спрощує її вивчення, а лексичний пласт є частиною концептів-реалії у різних сферах діяльності людини в сучасному уніфікованому світі (Kiczkowiak, Lowe, 2018).

Особливо рельєфним є процес активного поширення англійської мови в системі вищої освіти Європи та Азії. Постійно з'являються англійськомовні програми для бакалаврського, магістерського рівнів, для докторів філософії, можливості академічного обміну у розвинених країнах світу, де англійська не є державною. Окрім того, зростає питома вага наукової інформації у світі, що транслюється саме англійською мовою, або перекладається нею, адже переважна більшість авторитетних наукових журналів видається саме нею.

Це зумовлює потребу в активації вивчення англійської мови на третьому (освітньо-науковому) рівні та зміни тематичних домінант й ключових навичок в межах курсу іноземної мови, що будуть конкурентоспроможні на міжнародному ринку праці. Окрім розвитку мовних та мовленнєвих компетенцій, зростає потреба у формуванні медіаграмотності, що стає однією із ключових під час формування наукового іміджу дослідника, адже його діяльність оцінюється саме завдяки репрезентації наукових розвідок в інформаційному просторі на локальному та глобальному рівнях.

Під медіаграмотністю у цій розвідці суголосно із західним когнітивістом В. Поттером розуміємо «набір поглядів, з яких ми представляємо себе ЗМІ та інтерпретуємо значення повідомлень, із якими ми стикаємося» (Potter, 2004). Саме це сприйняття медіаграмотності є актуальним в комунікативній парадигмі викладання іноземної мови, головною навичкою якої є мовна та культурна взаємодія між представниками різних наукових спільнот.

Вивчення іноземної мови фокусується на розвиткові продуктивних та рецептивних навичок, які формуються на основі опрацюванні автентичного матеріалу, близького до наукового поля аспіранта та його медіарепрезентації в іншомовному культурному та академічному просторі, куди поступово занурюється молодий дослідник. Цей процес реалізується шляхом використання медіаресурсів, долучення до різних практик академічної взаємодії та створення власних іміджевих й наукових матеріалів.

Однак процес взаємодії у сучасному інформаційному світі неможливий без базових знань із медіаграмотності, а саме критичного та креативного мислення, що стане у пригоді молодому дослідникові. На думку дослідників П. Думмет та Дж. Г'югз, медіаматеріали в навчальних цілях в межах курсу іноземної мови слушно сприймати у такій послідовності: базове сприйняття (розуміння самого тексту з погляду мови, яке дозволяє роботу із ним), критичне сприйняття (під час якого відбувається усвідомлення імпліцитних та експліцитних змістів та причин його створення), а також креативне сприйняття (аналіз задля створення нових матеріалів на основі ідей запропонованих у текстовому форматі) (Dummet, Hughes, 2019).

Залучення медіатекстів та елементів медіаграмотності на занятті з іноземної мови допомагає краще осягнути культуру іноземної мови, занурюючись в автентичний текст, вступаючи у дискусію про нього тощо.

ЛІТЕРАТУРА

- Dummet, P., Hughes, J. (2019). *Critical thinking in ELT. A working model for classroom*. Boston: National Geographic Learning.
- Kiczkowiak, M., Lowe, R. (2018). *Teaching English as a Lingua Franca. The journey from ELT to ELF*. Stuttgart.
- Potter, W. J. (2004). *Theory of media literacy: A cognitive approach*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.

ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сьогодні у час переосмислення освітніх парадигм виникає потреба у формуванні трансверсальних компетентностей майбутніх фахівців закладу вищої освіти. Ці компетентності, забезпечуючи «трансфер навчання», дозволяють переносити знання, навички та метакогнітивні здібності на розв'язання реальних життєвих ситуацій. Розвиток трансверсальних компетентностей також сприяє розширенню предметних навичок і мотивує студентів до навчання протягом усього життя [1, с. 65].

Роль трансверсальних компетенцій у формуванні професійної ідентичності майбутнього вчителя відображена у численних наукових дослідженнях, у тому числі сучасних роботах вчених, які досліджують дане питання, а саме: Л. Горбунова досліджувала філософський аспект формування трансверсальних компетентностей, Т. Ведь розкрила теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства, трансверсальні вміння й навички в структурі професійної компетентності вивчала Н.Соболь, В. Петренко та І. Безугла висвітлили проблему формування трансверсальних компетентностей засобами дисциплін соціо-гуманітарної підготовки в умовах закладу вищої освіти та інші.

Трансверсальні компетентності - це навички, здібності та риси особистості, які є ключовими для успішної адаптації та функціонування в сучасному суспільстві. Ці компетентності не обмежуються конкретною сферою знань або професійним полем, а є загальними та універсальними, що означає, що вони можуть бути застосовані у різних контекстах і ситуаціях [2].

Так, за Н. Сободем, трансверсальні вміння і навички визначаються як ті, що відповідають потребам нових спеціальностей і професій, які щойно з'являються на ринку праці. Ці вміння і навички можна набути не лише в процесі професійної діяльності, але й під час дозвіллевої діяльності, навчання або тренування. Таким чином, вони є універсальними, здатними застосовуватися в різних контекстах і ситуаціях [3].

Ми переконані, що трансверсальні компетентності - це широкий спектр навичок, які включають у себе не лише технічні або спеціалізовані знання, але й загальнолюдські та міжособистісні

вміння. Це необхідність узгодженого розвитку особистості, яка вміє ефективно взаємодіяти з оточуючим світом та вирішувати різноманітні завдання.

Актуальність теми формування трансверсальних компетентностей у сучасному світі та освітніх системах визначається сукупністю факторів:

По-перше, глобалізація ринку праці створює потребу у висококваліфікованих спеціалістах, які можуть успішно працювати в різноманітних командних та міжнародних середовищах. Трансверсальні компетентності, такі як комунікативні навички та здатність до розв'язання складних завдань, стають ключовими для подолання викликів глобального ринку праці.

По-друге, формування трансверсальних компетентностей відіграє важливу роль у розвитку особистості студентів. Вміння аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та працювати в команді сприяють не лише успішній кар'єрі, але і особистому зростанню.

По-третє, в умовах інформаційного суспільства, де доступ до знань стає все ширшим, важливо розвивати трансверсальні навички, такі як критичне мислення та обробка інформації. Це допомагає студентам ефективно використовувати накопичені знання та адаптуватися до постійно змінюючого середовища.

По-четверте, зростання міжкультурної взаємодії вимагає від майбутніх педагогів міжкультурної компетентності та розуміння різноманіття такої інтеракції. Розвиток таких навичок сприяє формуванню толерантного та відкритого для співпраці світогляду.

По-п'яте, у зв'язку з швидкими змінами у технологіях та суспільстві, гнучкість та творчість стають ключовими компетентностями. Трансверсальні навички сприяють розвитку гнучкості у мисленні та здатності до пошуку інноваційних рішень.

Ці фактори вказують на те, що формування трансверсальних компетентностей має велике значення для успішного функціонування індивіда у сучасному світі та відповідає вимогам сучасної освітньої парадигми.

Отже, формування трансверсальних компетентностей має загальнолюдське значення, адаптуючись до потреб сучасного суспільства та готуючи молоде покоління до успішного подолання викликів сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ведь Т. М. (2020) Теоретичні засади формування трансверсальних компетентностей на сучасному етапі розвитку суспільства. *Педагогічні науки: зб. наук. пр.* Херсон: Херсон. держ. ун- т., Вип. 93. С. 64-69.

2. Петренко В. О., Безугла І. В. (2018) Формування трансверсальних компетентностей в умовах закладу вищої освіти. Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика : тези конф. Херсон, Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/19440/1/Petrenko_Bezugla%20тези%20ХНЕУ_березень_2018.pdf.

3. Соболев Н. (2016) Трансверсальні уміння й навички в структурі професійної компетентності перекладача. *Вісник Національної академії державної прикордонної служби України. Серія «Педагогіка»*. Вип. 4. С. 1-9.

Юлія Руденко

Сумський національний аграрний університет

НАВЧАННЯ НАВИЧКАМ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГІГІЄНИ СТУДЕНТІВ

Цифровізація суспільства охопила всі сфери життєдіяльності людини, зумовивши можливість відпочинку, праці, розваг, комунікаційних, організаційних процесів із будь-якого місця світу. Ті слова, які сьогодні використовуються постійно - Україна цифрова, цифровізація освіти, цифрова торгівля, зумовлюють цифровізацію людей, особливо молодого покоління.

Молодь, завдяки своїм віковим особливостям, стала найактивнішою частиною населення, що перебуває у цифровому просторі майже постійно. Засобами для здійснення будь-яких дій стали різноманітні гаджети, комп'ютери, підключені до інтернету. Поряд зі зручностями, перевагами, та новими горизонтами у вирішенні професійних і побутових справ, з'явилася проблема безпечного використання цифрових технологій. Цифрові загрози, як-то порушення конфіденційності, витоки особистих даних, втрата важливої інформації, можуть спричинити серйозні матеріальні втрати, психічно-емоційні проблеми. Вони спричиняють не тільки загрозу для кожної особистості, а й викликають загрозу національній безпеці, а отже ефективний захист від цифрових загроз має стати ключовим аспектом навчання молодого покоління.

В освітньому процесі важливо приділяти належну увагу цифровій безпеці, як невід'ємній значущій навичці інформаційної гігієни. Проблемами інформаційних загроз і захисту від них займалися В.Халамендик, В. Шемчук, Л.Петренко та інші. Сучасні науковці беруть активну участь у розробці теоретичної бази наукової галузі «інформаційної безпеки», виявляють і класифікують інформаційні

загрози, готують теоретичне і методичне підґрунтя для навчання інструментам протидії цифровим загрозам.

Зважаючи на актуальність задачі навчати цифровій безпеці студентську молодь важливо окреслити найважливіші складові цифрового простору, яким варто приділити увагу і сформувати навички захисту.

Захист сайту від DDoS-атак. DDoS-атака – це створення масового штучного відвідування сайту ботами, що призводить до його непрацездатності. Цю проблему 12 грудня 2023 року відчули на собі абоненти Київстар, коли у роботі найбільшого оператора зв'язку «Київстар» в Україні стався масштабний збій і зв'язок зник у 24 мільйонів абонентів [4]

Студентам важливо пояснювати що таке DDoS-атака, які її наслідки і як убезпечити власні цифрові пристрої від неї. Зокрема, приділити увагу розгляду і навчанням роботи у сервісах Cloudflare або Deflect, які призначені для фільтрування відвідування через розпізнавання людини і бота.

Необхідно приділяти увагу питанням цифрового колективного захисту. Зокрема, має значення налаштування доступів до інформації різних акаунтів. Рівні доступи і створення суперадмінського доступу однаково небезпечні, оскільки можуть спричинити шкоду організації.

Обов'язковою умовою цифрового захисту сьогодні стало підключення двофакторної автентифікації. За визначенням двофакторна автентифікація – це процес підтвердження особи при доступу до комп'ютерної системи [3]. Вона є одним з найефективніших методів захисту облікових записів, таких як електронна пошта, месенджери, акаунти у соціальних мережах та інші сервіси. Входячи до своїх облікових записів, більшість користується лише одним методом підтвердження особи, логіном і паролем. Однак цей спосіб недостатньо надійний, особливо якщо пароль складається з простих слів або комбінацій, які можуть бути легко зламані. Двофакторна автентифікація використовує два різних методи підтвердження, що дозволяє значно підвищити рівень безпеки облікового запису та захистити особисті дані від шахраїв. Якщо кіберзлочинець намагатиметься увійти до акаунту з незнайомого пристрою, користувач отримає сповіщення про таку спробу входу.

Методами підтвердження у двофакторній ідентифікації на сьогодні є:

- отримання коду через SMS-повідомлення;

- дзвоник на мобільний телефон;
- лист на електронну пошту;
- отримання сповіщення;
- використання коду, згенерованого у мобільних додатках Google Authenticator або Microsoft Authenticator.

Ми виокремили перелік найпоширеніших небезпек і способи їх попередження, з якими важливо ознайомлювати студентів і формувати навички дотримання цифрової безпеки. Необхідно також враховувати стрімкий розвиток і удосконалення способів цифрових загроз, атому розвивати навички постійного самонавчання і самоудосконалення у питаннях інформаційної гігієни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Халамендик В. Б. Інформаційна гігієна як фактор збереження психічного здоров'я людини. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії, 2008. № 35. С. 83-91.
2. Петренко Л. Цифрова безпека в структурі цифрової компетентності майбутнього викладача педагогічного закладу вищої освіти: змістовий компонент. освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2023. Т. 23, № 1. С. 98–109. URL: [https://doi.org/10.35387/od.1\(23\).2023.98-109](https://doi.org/10.35387/od.1(23).2023.98-109)
3. Шемчук В.В. Інформаційна безпека та інформаційна оборона в контексті розвитку вітчизняної доктрини й законодавчої основи. Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки, 2019. Том 30 (69) № 4. С. 29-37.
4. Атака на "Київстар": історичний шатдаун та уроки з нього <https://www.dw.com/uk/hakeri-proti-kiiivstaru-istoricnij-obval-mobilnogo-zvazku-ta-uroki-z-nogo/a-67720041>.

Olena Syvachuk

National University «Zaporizhzhia Polytechnic»

LISTENING SKILLS STUDENTS NEED AND HOW TO IMPROVE THEM

Listening, a fundamental aspect of language processing, is a skill that individuals engage in daily, whether in their native tongue or a second language. However, teaching listening skills poses significant challenges, particularly in the English language instruction, where educators often lack formal training in this domain. Despite our inherent ability to listen, the complexities of teaching listening comprehension require a structured approach and effective strategies to improve students' proficiency in this essential skill.

One of the primary challenges in teaching listening skills lies in understanding the intricacies of the listening process itself. Unlike speaking, reading, and writing, which are more tangible and straightforward to assess, listening comprehension is nuanced and multifaceted. As educators, many

of us have never undergone formal training in listening pedagogy, leaving us without a clear model to follow in teaching this crucial skill.

To address this challenge, it is imperative to identify the key listening skills that students need to develop. Firstly, students must learn to discern the type of speech they are listening to, whether it be a lecture, a conversation, an argument, or a casual dialogue. Understanding the genre of discourse informs the listening strategies they need to employ to engage effectively.

Moreover, students should focus on identifying phrases, patterns of speech, and underlying ideas rather than relying on literal translation. Encouraging them to make notes in English facilitates comprehension and retention of key language chunks and concepts. Additionally, students should practice predicting the direction of the discourse, enabling them to anticipate and process incoming information more effectively.

Another crucial aspect of improving listening skills is leveraging students' prior knowledge and making connections to the subject matter. Engaging students in pre-listening activities, such as discussions or brainstorming sessions, primes their minds to better comprehend the upcoming content.

Furthermore, students must develop the ability to infer meaning beyond the literal words spoken. Recognizing implied meanings and figurative language enhances their understanding of the speaker's intended message. This skill is essential for navigating real-life communication, where speakers often convey deeper nuances and implications.

However, teaching authentic listening skills in the classroom presents its own set of challenges. Discrepancies in intonation, speech rate, pronunciation, and syntax between scripted listening tasks and authentic speech can impede students' comprehension. Additionally, the absence of background noise in classroom settings fails to replicate the real-life listening environment, where ambient sounds are ubiquitous.

To overcome these challenges, educators must employ diverse strategies to provide students with authentic listening practice. Inviting guest speakers, whether English-speaking professionals or colleagues, offers students valuable opportunities for real-time communication and linguistic immersion. Additionally, incorporating authentic listening materials such as TV commercials, weather reports, movies, radio broadcasts, and online videos provides students with exposure to a variety of linguistic registers and communicative contexts.

Ultimately, the key to improving listening skills lies in regular and persistent practice. Encouraging students to engage in consistent listening

activities and providing them with ample opportunities to interact with authentic English content fosters their development into proficient listeners. By addressing the challenges inherent in teaching listening comprehension and implementing effective strategies, educators can empower students to navigate the complexities of real-life communication with confidence and proficiency, as well as equip students with invaluable tools for academic and personal growth.

Сергій Хоменко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Олег Семенченко

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ФАКТОРИ УСПІШНОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ: МОТИВАЦІЯ, ПРИНЦИПИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Неформальна освіта дорослих стає все більш актуальною в сучасному світі, коли ситуація на ринку праці швидко змінюється, технології постійно розвиваються, а працівникам потрібно набувати нових знань і навичок для того, щоб успішно адаптуватися до змін. Зважаючи на це, фактори успішності неформальної освіти стають ключовими в цьому контексті. Визначення і вивчення цих факторів є важливим з погляду реалізації неперервної освіти та саморозвитку в індивідуальному і професійному житті, що є необхідними у сучасному світі [1].

У ході наукового пошуку встановлено, що мотивація виступає як ключовий фактор успішності неформальної освіти для дорослих, оскільки вона впливає на бажання та енергію, яку людина вкладає у свій процес навчання. У контексті неформальної освіти, мотивація визначається внутрішніми чинниками, такими як особисті цілі, цінності, інтереси та переконання. Зазначимо, що поруч із внутрішньою, зовнішня мотивація також є важливим фактором успішності неформальної освіти для дорослих, особливо в контексті стимулювання участі та залучення до навчання. Цей тип мотивації визначається зовнішніми чинниками, такими як винагорода, визнання, конкуренція, тиск чи очікування оточуючих [2].

Зазначимо, що серед факторів успішності неформального навчання суттєву роль відіграють принципи навчання в неформальній освіті, які охоплюють різноманітні методики і стратегії, спрямовані на забезпечення ефективного і продуктивного процесу навчання дорослих. Ці принципи ураховують особливості дорослих учнів, їхні потреби, інтереси та індивідуальні характеристики.

Важливими принципами навчання в неформальній освіті є гнучкість, інтерактивність, взаємодія та практичність.

Гнучкість є ключовим принципом навчання дорослих у неформальному контексті. Вона визначається можливістю адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб і графіку дорослих учнів. Гнучкість дозволяє дорослим обирати режим навчання, темп інформаційного сприйняття та методiku, яка найбільш відповідає їхнім особистим вимогам і можливостям. Інтерактивність передбачає активну участь дорослих учнів у взаємодії з викладачем та іншими учасниками освітнього процесу. Інтерактивні методи дозволяють залучати дорослих учнів до активного обговорення, аналізу і вирішення проблемних ситуацій, що сприяє збагаченню їхнього досвіду і розвитку критичного мислення [1].

Взаємодія між викладачем та дорослими учнями є ще одним із важливих принципів в неформальній освіті. Ефективна взаємодія передбачає створення сприятливого середовища для обміну знаннями, досвідом та ідеями. Викладачі виступають як наставники і ментори, що сприяють розвитку і самореалізації учнів у процесі навчання. Практичність підходів до навчання у неформальній освіті полягає у наголосі на застосуванні набутих знань і навичок у реальних ситуаціях. Цей підхід сприяє збільшенню мотивації дорослих учнів і забезпечує практичну користь від отриманих знань. Практичні завдання, симуляції і вправи допомагають закріпити і застосувати теоретичні знання у реальному житті.

Установлено, що контекстні методи навчання та використання онлайн-ресурсів у неформальній освіті дорослих є важливими аспектами, спрямованими на підвищення ефективності і доступності навчання для цільової аудиторії. Ці методи розробляються з урахуванням індивідуальних потреб дорослих учнів і практичних цілей навчання. Контекстні методи навчання базуються на принципі зв'язку навчального матеріалу з реальним життям і практичними ситуаціями. Вони спрямовані на створення зв'язку між теорією і практикою, дозволяючи учням засвоювати знання шляхом їх застосування в різних контекстах. Наприклад, контекстне навчання може включати вирішення реальних проблем або завдань, з якими стикаються дорослі учні в повсякденному житті чи професійній діяльності [2; 3].

Онлайн-ресурси в неформальній освіті дорослих розширюють можливості доступу до навчального матеріалу та інформації, дозволяють дорослим учням вчитися у власному темпі, в будь-який

час та в будь-якому місці з використанням доступних інтернет-засобів. Застосування онлайн-ресурсів у неформальній освіті дорослих сприяє підвищенню доступності навчання, розвитку цифрової грамотності, самостійності та саморегуляції в освітньому процесі. Ці ресурси дозволяють дорослим учням вибирати і персоналізувати навчальний матеріал згідно з їхніми індивідуальними потребами та цілями.

Отже, неформальна освіта дорослих набуває все більшої актуальності в умовах швидкої зміни ринку праці та розвитку технологій. Ключовими факторами успішності цієї освіти є мотивація, яка визначає бажання і енергію дорослих у навчанні, а також використання контекстних методів навчання та онлайн-ресурсів. Ці підходи забезпечують гнучкість, інтерактивність і практичність навчання, дозволяючи ефективно адаптуватися до потреб індивідуальних учнів і вимог сучасного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Boiarska-Khomenko, A.V. (2017b). Non-formal and informal adult education in Ukraine. *Science and society*. Hamilton, Canada: Accent Graphics Communications & Publishing. 27–30
2. Kocanova, D., Paolini, G., Borodankova, O. (2011). Formální vzdělávání dospělých: Концепсе а прахе в Evropě. Brussels.. 88 s.
3. Боярська-Хоменко А.В. Освіта дорослих в країнах центральної та Східної Європи: ретроспективний аналіз. Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди; «Мітра», 2019. 376с.

Д. О. Терещенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА МІСЦЕ УКРАЇНИ В ОЗНАЧЕНОМУ ПРОЦЕСІ

Протягом останніх десятиліть відбулося безпрецедентне зростання попиту на вищу освіту у більшості країн світу у зв'язку з усвідомленням її вирішального значення для соціально-культурного та економічного розвитку. Водночас загальносвітовими тенденціями у розвитку вищої освіти стали глобалізація та інтернаціоналізація, що підштовхнуло європейські країни на шляху до побудови відкритого простору вищої освіти, маючи на меті поглиблення її якості та посилення міжнародного визнання.

Загальновизнано, що процес зближення та гармонізації систем вищої освіти країн Європи припадає на середину 70-х років ХХ століття, коли Радою міністрів Європейського Союзу було

прийнято Резолюцію про програму співробітництва у сфері освіти, першу у своєму роді. «Висловлюючи надію на перспективу розширення співробітництва між усіма європейськими націями» було прийнято Велику хартію університетів (1988 р.), яка презентувала основоположні принципи діяльності закладів вищої освіти. Наступний крок на цьому шляху пов'язаний з прийняттям Лісабонської конвенції (1997 р.), яка проголошувала визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні.

Ініціаторами ж заснування Європейського простору вищої освіти стали Велика Британія, Німеччина, Франція та Італія, які підписали спільну декларацію «Про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти», так звану Сорбонську декларацію (1998 р.). Вже наступного року, її основні ідеї було розширено, поглиблено та підтримано на загальноєвропейському рівні, свідченням чого стала Болонська декларація (1999 р.), яку підписали міністри освіти 29 європейських держав. На думку підписантів, такі кроки, як затвердження загальноприйнятної та порівнянної системи вчених ступенів, запровадження системи на основі додипломного та післядипломного навчальних циклів, сприяння мобільності учасників освітнього процесу, забезпечать реалізацію стратегічної мети – створення Європейського простору вищої освіти.

Подальші зустрічі для ухвалення рішень та оцінки прогресу їхньої реалізації з означеного питання (які проходили в Празі, Саламанці, Берліні, Бергені, Лондоні, Глазго, Лісабоні, Льовені та Лювен-ля-Ньові та інших містах) сприяли кристалізації підходів європейського співтовариства до шляхів розвитку вищої освіти. І вже Будапештсько-Віденською декларацією 2010 року було формалізовано створення Європейського простору вищої освіти та оголошено про початок його функціонування.

У подальшому мета Болонського процесу полягала у вдосконаленні Європейського простору вищої освіти з метою підвищення привабливості та конкурентоспроможності європейської освіти в сучасному світі (що зафіксовано у Бухарестському 2012 р., Єреванському 2025 р., Паризькому 2018 р., Римському 2020 р. комюніке), при цьому засадничими принципами залишилися збереження та узгодження різноманітних національних систем освіти відповідно до таких підходів, як: інклюзивність (забезпечення рівності у доступі та здобутті вищої освіти); інноваційність (запровадження нових, узгоджених методів навчання, викладання й оцінювання, тісно пов'язаних з

дослідженнями, реалізація цифрових технологій); взаємопов'язаність (подальша підтримка та посилення міжнародної співпраці й реформ, обмін знаннями та мобільність учасників освітнього процесу).

Станом на сьогодні учасниками Болонського процесу стали 49 країн, проте прикметно, що в 2022 році за результатами зустрічі у Страсбурзі було призупинено права представництв Російської Федерації та Білорусі.

Українська вища освіта від початку проголошення Болонського процесу (1999 р.), а особливо від моменту приєднання до нього (2005 р.), демонструє загальносвітові тенденції до глобалізації, інтернаціоналізації та глокалізації, тобто максимальну відкритість, прагнення до інтеграції та адаптації національної системи до ідей Європейського простору вищої освіти. Вагому роль в означеному процесі відіграли й загальні євроінтеграційні прагнення України. Так, тільки протягом останніх років було здійснено численні кроки, спрямовані на гармонізацію вітчизняної системи вищої освіти із загальноєвропейськими підходами, що знайшло відображення на нормативному (прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (2019 р.), Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2031 роки (2023 р.) та ін.) та організаційно-процесуальному рівнях (перехід до трирівневої системи вищої освіти, уніфікація галузей знань і спеціальностей вищої освіти з Міжнародною стандартною класифікацією освіти, Національної рамки кваліфікацій з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя, розширення автономії закладів вищої освіти, запровадження нової системи забезпечення якості вищої освіти, розширення можливостей для співпраці та мобільності, сприяння у пошуку оптимальної траєкторії здобуття освіти та ін.).

Таким чином, маючи на меті розширення міжнародної конкурентоспроможності європейської системи вищої освіти, створення Європейського простору вищої освіти від початку відбувалось в умовах довіри, співпраці і поваги до розмаїтості культур, мов і систем вищої освіти, при цьому орієнтуючись на досягнення їх більшої сумісності та порівнянності. Україна стала повноцінним учасником означеного процесу від часу приєднання до Болонського процесу у 2005 році, цілеспрямовано впроваджуючи необхідні модернізаційні перетворення на нормативному та організаційно-процесуальному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

Болонський процес в Україні 2005–2020: досягнення, виклики та перспективи: Огляд. (2020). National Erasmus+ Office Ukraine, Інститут вищої освіти НАПН України. Київ. URL: https://erasmusplus.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/BolognaStudy_Ukraine2005_2020_NEO_ukr.pdf
EUROPIAN Higher Education Area. URL: <https://ehea.info/>

Карина Чернишова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ ЗІ ЗДОБУВАЧМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО ТА ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Дослідники визначають позааудиторну діяльність студентів як корисну для організації їх вільного часу, що сприяє розвитку не лише вмінь та навичок, оволодінню спеціальними знаннями, але й формує особистісні якості, реалізує їх здібності та схильності.

Для спільної діяльності в позааудиторний час дослідники розглядають способи та форми організації часу викладачів та студентів у ЗВО. Закцентуємо увагу, що різноманітні педагогічні форми позааудиторної діяльності сприяють успішному вирішенню творчих завдань, а також покращенню навчальної успішності та вихованню студентів.

У зв'язку з тим, що виховний процес позааудиторної діяльності традиційно використовує групові, масові та індивідуальні форми організації, до масових форм роботи зі студентською молоддю можемо віднести: творчі вечори, вікторини, арт квести, зустрічі з відомими особистостями, виставки, арт-огляди, тижні, присвячені окремим мистецьким постатям або напрямам, арт-конкурси тощо.

Пропонуємо розглянути детальніше деякі з вищезазначених форм масових заходів. По-перше, звернімо увагу на тематичні вечори, які можуть бути присвячені видатним особистостям у галузі ОМ або ДПМ, фольклорним персонажам або важливим подіям. Насамперед, цінність тематичних вечорів полягає в тому, що здобувачі освіти можуть бути залучені не лише до проведення таких заходів, але й безпосередньо до їх підготовки. Студенти можуть проявити свою ініціативність, обізнаність, самостійність та креативність у мистецькій галузі, обираючи тематику заходу, проводячи відбір гостей та оформлюючи відповідну локацію.

Однією з актуальних форм виховного процесу, де студенти можуть проявити себе і свої творчі досягнення, є участь у фестивалях

та ярмарках. Учасники освітнього процесу самостійно організовують виступи, прикрашають місце проведення заходу, створюють виставки панно, картин, декоративних прикрас, глиняних виробів ручної роботи для продажу.

Крім того, у межах масових форм позаурочної роботи зі студентською молоддю можна зазначити взаємодію в арт-просторах. Прикладами такої роботи можемо назвати взаємодію в рамках різних художніх просторів при університетах України, що є творчими середовищами, де поєднуються різновиди масової, групової та індивідуальної творчості, що стає центром координації та об'єднання. Такий підхід до організації творчого середовища враховує потреби студентів та їх інтереси й на волонтерських засадах залучає їх до організації та кураторства творчих арт-вечорів, зустрічей, виставок, спрямованих на підтримку молодих митців та вшанування важливих історико-мистецьких дат, зустрічей із фахівцями галузі тощо.

Часто використовуються різноманітні методи впливу на студентів саме в груповій формі виховання, такі як: організація творчих арт-вечорів, проведення творчих ігор та арт-сніданків, проведення виховних годин та бесід із відомими арт-кураторами, участь у художній самодіяльності та інше. Все це допомагає студентам краще розуміти інформацію, зробити її насиченою та переконливою, а також наповнити позаурочну діяльність цікавою активністю.

Не будемо забувати, що окрім групових та масових форм активності, важливою умовою гармонійного виховного процесу є індивідуальні форми роботи, оскільки врахування індивідуальних унікальних особливостей студентів сприяє якісній та більш успішній творчій самореалізації особистості. Важливо, щоб індивідуальна робота була послідовною та систематичною, оскільки для успішного індивідуального виховного процесу важливі форми, спрямовані на розвиток та виявлення різноманітних творчих здібностей кожної конкретної особистості. Яскравими прикладами цього можуть бути індивідуальні мистецькі заняття зі скульптури, художнього текстилю, ткацтва, батику, сучасних живописних технік тощо.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо стверджувати, що застосування творчих методів і різноманітних форм образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва сприяє моделюванню та вирішенню завдань і ситуацій, що сприяють вихованню у здобувачів освіти низки навичок у власному мистецтві та життєвих ситуаціях.

Для досягнення цієї мети необхідно використовувати різні види мистецтва, які стимулюють та розвивають творчі здібності студентів.

Чень Вейюй

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасні зміни, що відбуваються у процесах викладання та навчання протягом останніх двох десятиліть, висувають нові вимоги до необхідного набору наскрізних (трансверсальних) навичок і компетентностей, якими має оволодіти сучасне покоління. Особливо використання технологій має великий вплив на формальне, неформальне та інформальне навчання. Тепер молоді люди можуть навчатися на великих відстанях і мають доступ до більшої кількості інформації. Вони також дедалі частіше вчаться поза формальною освітою, зокрема в закладах позашкільної освіти. Можливості набуття компетентностей зросли, і тому необхідним є налагодження співпраці між формальними та неформальними закладами освіти, щоб краще використовувати ці нові можливості.

Крім того, потреба в ключових навичках і компетентностях є динамічною, оскільки вона змінюватиметься з часом залежно від нового контексту, у який увійдуть молоді люди. Це означає, що спосіб організації та оцінювання освіти, навчання та виховання потребує постійного оновлення. Здатність реагувати на мінливі потреби в компетентностях збережеться в житті молодих людей, коли вони дорослішають, тому молоді люди повинні бути готові продовжувати навчання протягом усього життя.

Оскільки системи освіти відіграють таку важливу роль у підготовці молодих людей до правильного набору знань і навичок з раннього дитинства, слід звернути увагу на те, як організовано процес формування наскрізних навичок та компетентностей на кожному рівні систем освіти та навчання.

Насправді основа для розвитку особистості та легшого набуття навичок протягом усього життя починається з ранньої освіти та догляду. Це доводить, що якісна освіта з раннього віку має вирішальне значення для надання молодим людям потрібного набору навичок на наступних етапах їхнього життя. Незважаючи на те, що середній рівень участі в ранній освіті та догляді за дитиною в ЄС становить

94,3 % (за даними 2014 року), діти з неблагополучних сімей та груп меншин все ще недостатньо репрезентовані. Це призводить до того, що деякі молоді люди з самого початку перебувають у не вигідному становищі в процесі опанування трансверсальних навичок.

Багато освітніх систем, які займаються позашкільною освітою, намагаються реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві та економіці. Цифровізація та збільшення різноманітності учнівських контингентів, серед іншого, вимагають нових шкільних програм та інноваційних способів викладання та навчання.

Що стосується опанування ключових компетентностей для навчання впродовж життя, то воно в основному зосереджено на формальному навчанні на рівнях початкової та середньої освіти, і меншою мірою на інших рівнях і формах формальної та неформальної освіти та навчання, як результат консультацій із зацікавленими сторонами. Водночас надто багато здобувачів вищої освіти європейських країн закінчують навчання із низькоякісними базовими навичками (наприклад, грамотність, рахування, цифрові навички). Їм також не вистачає важливих наскрізних навичок, а співпраця систем вищої освіти зі школами, закладами професійної освіти та навчанням дорослих є обмеженою. Ще одна проблема полягає в тому, що занадто багато педагогів, зокрема й закладів позашкільної освіти, не мають спеціальних знань щодо розвитку трансверсальних компетентностей вихованців. Однак, зважаючи на той факт, що високоякісне викладання має важливе значення для забезпечення наскрізних навичок і компетентностей, необхідно, щоб викладачі отримували підтримку, щоб вони могли постійно адаптуватися до мінливих навчальних програм.

Значною мірою прогрес у розвитку систем освіти та навчання в Європі знаходиться в руках національних політиків. ЄС може сприяти зусиллям країн Європи з модернізації систем освіти та навчання, але вони самі вирішують, як виконувати рекомендації. Тим не менш, усі країни зацікавлені в тому, щоб ці реформи прогресували та принесли результати, і для цього докладаються зусилля. З іншого боку, заклади освіти, і, можливо, політики на регіональному рівні також можуть вжити заходів, не чекаючи зусиль національних політиків. Однак це залежить від рівня бюрократії та автономії, з якими мають справу ці установи.

ДОСВІД РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ЩОДО НАВЧАННЯ ВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Актуальність візуального мистецтва у світовому арт-просторі важко переоцінити. Суспільство, що активно розвивається в напрямку цифровізації в усіх сферах, у тому числі й мистецтві, потребує постійної якісної підготовки нових кадрів. На основі досвіду мистецьких вишів Республіки Польща розглянемо програми з підготовки у сфері візуального мистецтва.

Як відповідь на виклики сучасної візуальної культури, яка використовує різні художні засоби з особливим акцентом на цифрових медіа, в Академії образотворчого мистецтва у Варшаві (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie <https://asp.waw.pl/>) у 2009 році був створений перший факультет медіа-мистецтва в Польщі.

Навчальна програма вишу є дворівневою та міждисциплінарною. Його основою є відкритість до поєднання і взаємопроникнення різноманітних медіа, що дає можливість отримати знання й уміння за двома спеціальностями: мультимедіа (комбіновані медіа) та інтермедіа (різні, взаємопроникні медіа). Факультет медіа-мистецтва пропагує мистецьку освіту в спеціалізованих студіях, присвячених класичним медіа (живопис, малюнок, скульптура), а також просторовій діяльності (перформанс, фотографію, відео та цифрове мистецтво: цифрова та аналогова фотографії, відео, 2D та 3D анімації, віртуальної реальності (VR), доповненої реальності (AR), тощо).

Програма підготовки бакалаврів включає в себе розвиток здатності аналізувати твори мистецтва з точки зору формальних і перцептивних аспектів та їх функціонування в культурному просторі, а також навчає, як самостійно реалізовувати та презентувати мистецькі проекти.

Під час навчання на другому рівні вищої освіти програма університету пропонує розширити обсяг знань і навичок в аспекті формулювання самостійного художнього вираження за спеціальностями інтермедіа та мультимедіа. Використання художніх засобів у професійних технологіях пов'язується з теоретичною рефлексією, удосконалюється здатність критично ставитися до явищ сучасної культури й суспільно-політичних подій, виражених в індивідуальній художній пропозиції.

У Радомському університеті імені Казімежа Пуласького (Uniwersytecie Radomskim im. Kazimierza Pułaskiego) (<https://ws.uniwersytetradom.pl/>) програма «Медіамистецтво та візуальна освіта» (першого та другого рівня) реалізується на кафедрі цифрових медіа і значною мірою базуються на ознайомленні здобувача освіти з проблемами опису простору в широкому сенсі. Простір, визначений як цифровими медіа (технологіями «рухомого» та «статичного» цифрового зображення, VR, Інтернет), так і більш традиційними, пов'язаними з фотографією (класичною та цифровою) та скульптурою (включно з керамікою), відбувається поєднання сучасності з традиціями.

У межах підготовки значна увага приділяється практичному ознайомленню з програмним забезпеченням, яке використовується для моделювання зображень, редагування цифрових медіа, фотографії, генерації 2D та 3D зображень, дизайну веб-сайтів та настільної публікації.

Нестандартний підхід до підготовки спеціалістів із візуального мистецтва можемо спостерігати в Академії образотворчого мистецтва у Гданську (Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku) (<https://asp.gda.pl/>), зокрема в межах спеціальності «Інтермедіа», викладання якої забезпечується на факультеті скульптури та інтермедіа. Спеціальність «Інтермедіа» виникла на базі спеціалізації «Інтермедіа», що існувала на факультеті скульптури, яка була створена та трансформована в спеціалізацію. Здобувачі освіти за профілем «Інтермедіа» вчать створювати художні вирази, які поєднують багато технік, медіа та процедур, об'єднаних у формально/змістово зв'язане художнє висловлювання. Таким чином, навчальна програма першого циклу за профілем «Інтермедіа» включає цілий спектр навчальних дисциплін, таких як: фотографія, анімація, малюнок, скульптура, графічний дизайн, цифрові технології, дизайн і організація простору, перформанс, основи аудіо та вступ до інтермедіа, доповнений блок теоретичних занять. Таким чином, здобувач вищої освіти першого рівня за спеціальністю «Інтермедіа» має знання та навички, необхідні для формулювання художніх тверджень, спираючись на різні джерела. Навчання на другому рівні вищої освіти за освітньою програмою «Інтермедіа» здійснюється у двох чітко профільованих студіях: студії Audio and Video Space (програма якої позначена слоганами: відеозапис, відеотрансляція, відеомашини, відеоритм, відеозображення, відеооб'єкт – відеоскульптура, відеоперформанс, відеопостер, відеоінсталяція, відеодокументація, відеоманіпуляція тощо) та воркшоп трансдисциплінарної діяльності

(Програма студії базується на ознайомленні студентів із практиками рівноправного ставлення до окремих медіа та їх поєднання в межах трансдисциплінарних засобів художнього вираження).

Академія образотворчого мистецтва Євгеніуша Гепперта у Вроцлаві (Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu) (<https://www.asp.wroc.pl/pl>) проводить підготовку за програмою «Медіа-мистецтво» (перший та другий рівні вищої освіти). Програма першого рівня (бакалаврська) зосереджена на формуванні у здобувача вміння створювати, записувати, редагувати та трансформувати рухоме зображення, уміння створювати й використовувати фотозображення, уміння транспонувати та використовувати фотографічне та рухоме зображення в інтерактиві, створювати медіа та мультимедійні проекти (веб, інтерактивні проекти). Вивчає правила інтермедійної діяльності, створення мультимедійного простору та медіапереконання.

Навчання другого циклу (магістр) спрямовано на підготовку випускників, які усвідомлюють роль сучасних електронних медіа (фото, кіно, відео, інтерактивних медіа), адаптованих до функціонування у сфері діяльності, пов'язаної з авторською творчістю та її практичним застосуванням. Під час навчання здобувач освіти використовує навички створення фотографічних та рухомих зображень (відео, анімація) для створення цілком оригінальних художньо-прикладних проєктів (у тому числі мультимедійних та інтерактивних).

Отже, підсумовуючи вищевикреслену інформацію, можемо стверджувати, що Європейський досвід підготовки фахівців із візуального мистецтва є багатограним і готує цілісного спеціаліста в галузі цифрового образотворчого мистецтва, надаючи широкий спектр можливостей для працевлаштування в установах культури, видавництвах, фотоагенціях, рекламних агентствах, різних дизайнерських установах із можливістю виробляти елементи прикладного мистецтва та архітектури, а також як дизайнер комп'ютерної графіки, оператор настільного видавництва або будувати подальшу власну творчу кар'єру.

Чжао Цянь

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Шен Цянь

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ЕТНОДИЗАЙН ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Тема етнодизайну як засобу формування національної ідентичності є актуальною і важливою в сучасному контексті культурної динаміки. Глобалізація та інтеграція націй у єдине співтовариство породжують потребу в збереженні та підтримці унікальних національних традицій. Етнодизайн, виступаючи як інструмент, спрямований на відтворення і розповсюдження культурних особливостей, стає важливою сферою дослідження.

Дослідження у галузі етнодизайну дозволяє розглядати вплив дизайну на формування національної ідентичності через аналіз використання традиційних мотивів, символів і технік у сучасних дизайнерських рішеннях. Вивчення взаємодії етнодизайну з культурною спадщиною дозволяє виявити способи, якими дизайн втілює унікальні аспекти національної культури, зміцнюючи тим самим почуття належності та ідентифікації.

Особлива увага вивченню етнодизайну з точки зору формування національної ідентичності виправдана в контексті глобальних тенденцій у розвитку дизайну та культурних взаємозв'язків. З'ясування ролі етнодизайну в збереженні та відтворенні культурної спадщини сприяє розумінню того, як кожна нація виявляє свою унікальність через дизайнерські практики.

Таким чином, етнодизайн являє собою не лише естетичне проявлення культури, але й важливий чинник у збереженні та поширенні національної ідентичності, відтворюючи традиції та цінності через мову дизайну.

У ході наукового пошуку встановлено, що у Китаї етнодизайн відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності через різноманітні аспекти культурного дизайну. Архітектурні стилі, мистецтво, текстильний дизайн та предмети побуту стають важливими засобами відтворення і підтримки традицій та спадщини китайської культури.

Зокрема, у китайській архітектурі спостерігається використання традиційних форм, таких як пагоди, будинки зі східними покрівлями та традиційні двори, що відображають стародавні техніки та матеріали. Ці

будівлі є не лише функціональними спорудами, але й символами національної спадщини. Мистецтво і ремесла, такі як каліграфія, малярство, вишивка та кераміка, відіграють також важливу роль у відтворенні культурних традицій. Ці мистецькі форми є важливими аспектами національної ідентичності, підкреслюючи унікальність китайського мистецтва та його зв'язок зі справжніми коріннями культури.

Зазначимо, що у текстильній промисловості та моді вирізняється використання традиційних китайських візерунків, вишивки і тканин, що сприяє збереженню і популяризації національних мотивів через сучасні стилі та тенденції. Крім того, елементи етнодизайну втілюються в предметах побуту, таких як посуд, меблі та інтер'єрі рішення, надаючи їм унікальний китайський характер та підкреслюючи національну самосвідомість через дизайн.

Загалом, інтеграція етнодизайну в різні сфери культури та побуту сприяє формуванню та підтримці національної ідентичності в Китаї, відтворюючи традиції та цінності через мову дизайну та мистецтва. Зважаючи на це, у системі підготовки здобувачів освіти в університетах Китаю застосування етнодизайну є ефективним засобом для підвищення рівня усвідомленості та підтримки національної ідентичності серед студентів.

У ході наукового пошуку становлено, що у курсах з мистецтва, дизайну та архітектури є елементи етнодизайну як складника академічної програми. Це надає студентам можливість ознайомитися з традиціями китайського мистецтва і дизайну, допомагає їм розуміти і оцінювати національну спадщину країни через призму дизайнерських підходів.

Крім теоретичної підготовки, практичні заняття та майстер-класи з традиційного китайського мистецтва, такого як каліграфія, малярство, вишивка і кераміка, включаються до освітнього процесу та позанавчальної виховної роботи багатьох університетів. Ці заняття сприяють активній участі студентів у творчому процесі та дозволять їм особисто відчувати історію і цінності власної культури. Організація проєктів з етнодизайну стимулює студентів до дослідження традиційних китайських мотивів та символів у сучасному контексті. Це сприяє їхньому творчому розвитку і розумінню значення культурної спадщини для формування національної ідентичності.

Варто зазначити, що університети Китаю організовують виставки і заходи, присвячені етнодизайну, де студенти мають

можливість публічно представити свої творчі проекти та дискутувати про роль дизайну у збереженні та популяризації національної культурної спадщини. Це сприятиме активному залученню студентів до вивчення і відтворення традиційної культурної спадщини через дизайнерські твори, що відображається на підвищенні рівня усвідомленості та підтримки національної ідентичності.

Отже, етнодизайн в Китаї відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності через архітектурні стилі, мистецтво, текстильний дизайн та предмети побуту. Це сприяє збереженню і підтримці традицій і спадщини китайської культури. Університети Китаю використовують етнодизайн як засіб підвищення усвідомлення і підтримки національної ідентичності серед студентів, інтегруючи його у навчальні програми та організовуючи практичні заняття і виставки. Цей підхід сприяє кращому розумінню та поцінуванню культурної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. 视觉传达专业教学大纲. 培训部. 2016. 254 页
2. 论设计师的创造性思维. 2021. URL : <https://zhuanlan.zhihu.com/p/426010194>
3. 长春建筑学院. 2022. URL : <http://www.jladi.com/mainm.htm>

Ірина Чистякова

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ПОТЕНЦІАЛ МІЖКУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Початок ХХІ століття характеризується підвищенням уваги до міжкультурної освіти. Важливим, на нашу думку, є означений аспект і в підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва. Відтак, у даній науковій розвідці ми визначимо потенціал основних практик щодо міжкультурної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва. Переконані, що підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва не повинна лише звужуватися до «когнітивної сфери». Водночас, необхідно збалансувати мікро-локальні проблеми та макро-глобальні та універсальні ідеали. Вони повинні збалансувати загальні риси «хорошого викладання» незалежно від контексту з адаптивністю та специфікою викладання в різних контекстах. Цей баланс між політикою, теорією та практикою для пошуку ключових чи істотних аспектів викладання може бути формою того, що ми називаємо «основною практикою».

На основі аналізу наукових джерел з досліджуваної проблеми та практичного досвіду можемо виокремити основні практики міжкультурної освіти майбутніх учителів музичного мистецтва.

Основна практика 1: Представлення різноманітності в музиці та навчальних програмах. Багато разів зазначалося, що музика є універсальною культурною практикою. Наприклад, Дж. Блекінг (1974) зазначає, що кожна культура має певну форму створення музики. Цю музику сприймають як «мистецтво», культурні артефакти, об'єкти, соціальний процес або в інших формах. Учителі музичного мистецтва закликають до взаємодії та вивчення означених різноманітних культурних практик; і «міжкультурний» підхід обов'язково вимагає «мультикультурної» взаємодії, яка залучає, навчає та сприяє різноманітним музичним культурним практикам. Це сфера, якій традиційно приділяється увага в музичній освіті через такі сфери, як практична освіта, популярна музика та неформальні практики, а також мультикультуралізм.

Взаємодію з різними культурами супроводжує концепція «іншості» або відмінності. Коли вчителі залучаються до «інших» культур, вони можуть усвідомити, як ця концепція відмінності побудована та представлена дискурсами про расу, стать, національність та інші форми ідентичності.

У світлі «міжкультурності» (у тому сенсі, що «між» описує змішування цих різних культур), педагоги-вчителі музичного мистецтва можуть думати про міжкультурність не як про окремі практики, коли вчителі музичного мистецтва дотримуються «автентичних» практик, а дивитися на культуру й музичні перетини та мінливий характер музичних практик. Музичні інструменти можуть бути прикладом такої складності: учитель може навчитися грати на інструментах, пов'язаних із певною практикою, а також як адаптувати музичні інструменти для роботи в цих практиках і сприяти цьому. Тому важливо те, як вчителі можуть інформувати політику щодо питань міжкультурності, є ключовим для цієї практики, включаючи питання репрезентації в навчальних програмах на місцевому, регіональному та навіть національному рівнях.

Основна практика 2: Рефлексія практики з огляду на різноманітність і рівність. Оскільки заклади освіти стають усе більш різноманітними в усьому світі, серед іншого, вчителі повинні приділяти увагу питанням різноманітності, інклюзії, і власний капітал. Вони можуть почати розуміти, як конкретні усталені практики в музичній освіті можуть створювати перешкоди для доступу до музичної освіти. Наприклад, навчальні програми, зосереджені на музиці певної демографічної групи, можуть збентежити кольорових здобувачів освіти. Зосередження на західній

класичній музиці та нещодавнє залучення популярної музики, що тлумачиться як американський та англо-рок, можуть не спонукати кольорових здобувачів освіти до участі. Практики, коли учні повинні платити за навчання, можуть перешкоджати участі здобувачів освіти з економічними потребами.

Основна практика 3: Запрошення здобувачів освіти до практичної участі. Якщо практичний аспект основних практик потрібно сприймати серйозно, то практику можна розширити до роботи зі здобувачами освіти початкової школи. Коли вчителі початкової школи починають думати про питання різноманітності та інклюзії та про те, як застосовувати відповідні підтримуючі практики, вони також можуть звернути свою увагу на залучення своїх учнів до тих самих цілей. Учителі початкової школи можуть почати допомагати своїм учням зрозуміти, як соціальні, політичні та економічні сили впливають на людей. Вони можуть зосередитися на тому, як музика стає репрезентацією, продуктом та інструментом цих систем нерівності, включаючи допомогу учням у розвитку критичного словникового запасу та розумінні етичних, політичних і музичних аспектів і результатів інституційної нерівності.

Таким чином, оскільки основні практики є вбудованими в практику, важливо зосередити ці питання та дії в процесі навчання. Для викладачів педагогічних закладів вищої освіти важливо ознайомити вчителів школи зі стратегіями, які залучають учнів до соціальної практики. Прихильність основним практикам також вимагає надання вчителям-початківцям можливість практикувати означені стратегії в «безпечних» умовах. Залучення літератури з міжкультурної освіти (Бенкс 2014), навчання та дії, орієнтовані на соціальну справедливість (Пікоуер 2012), і діалогічне навчання (Фрейре 2000) можуть слугувати теоретичними рамками для формування соціальної практики зі здобувачами освіти.

Сергій Чугін

Запорізький державний медико-фармацевтичний університет

СПЕЦИФІКА ЛІДЕРСТВА В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Шукати оптимальні стилі та методи управління є важливим завданням, оскільки різні ситуації та команди можуть вимагати різних підходів. Керівники, які вміють ефективно спілкуватися з підлеглими та мотивувати їх, зазвичай створюють сприятливіші умови для досягнення успіху в організації, освітніх інституціях та закладах охорони здоров'я. Тому дослідження в цій галузі є не лише актуальним, але й необхідним для подальшого розвитку та покращення управлінської практики (Gutterman, 2023).

Дж. МакКімм та Г. О'Салліван зазначають: «Можна стверджувати про необхідність навчання всіх лікарів, а не лише тих, хто займає керівні посади, лідерських і управлінських компетентностей. Питанням про те, як досягти покращення з метою підвищення безпеки пацієнтів, результатів лікування тощо» (McKimm, O'Sullivan, 2012). Підтримуємо думку науковців та вважаємо, що навчання лікарів не повинно обмежуватися лише клінічними аспектами, а й зосереджуватися навколо формування навичок лідерства. Лікарі повинні вміти ефективно керувати, а також, розуміти, коли вони повинні взяти на себе лідерську роль, а коли виявити гнучкість і дати можливість іншим бути головним у певній ситуації.

Лідерство повинно бути колективним та підтримуватися медичними, клінічними й управлінськими професіоналами, які співпрацюють для забезпечення висококваліфікованої медичної допомоги. Лікарі переважно є лідерами клінічних команд, що несуть основну відповідальність за індивідуальний догляд за пацієнтами, тоді як їхні інші колеги розвиваються як лідери в організаційному та системному плануванні у галузі охорони здоров'я. (Till, McKimm, Swanwick, 2020). Тож глибше розуміння лідерства в медичній освіті сприяє не лише покращенню комунікації та співпраці між різними групами фахівців, а й сприяє формуванню відповідальності перед пацієнтами та зростанню ефективності медичного обслуговування в цілому.

А. Тілл разом з колегами підкреслюють, що «протягом тривалого часу лікарі розглядали лідерство та управління в охороні здоров'я як «темну сторону» медицини, що призвело до руху «ми проти них», де «управлінців» сприймають переважно як тих, хто зосереджений на бізнес-цілях та результативності, а «клініків» – як тих, хто концентрується на догляді за пацієнтами. У результаті, виникло загальне двозначне ставлення до важливості розвитку лідерських якостей у медичних підручниках додипломній та післядипломній освіті, зокрема стосовно ефективності проведення заходів, націлених на розвиток лідерства» (Till, McKimm, Swanwick, 2020). Тому виникає необхідність співпраці та взаєморозуміння між медичними та управлінськими кадрами, а також важливо увагу зосередити на розвитку лідерських навичок у медичній освіті для успішного функціонування системи охорони здоров'я.

Ф. Чітаку та його співавтори зробили значний внесок у дослідження лідерства в медичній освіті, і їхні результати свідчать про важливість розвитку лідерських компетенцій у цій галузі. Вони

виявили та класифікували основні компетенції за п'ятьма факторами, які є теоретично обґрунтованими та логічними. Зокрема йдеться про соціальну відповідальність; інновації; самокерування; управління завданнями та орієнтацію на справедливість (Çitaku et al., 2012). На нашу думку, це дослідження сприяє розумінню того, які якості та навички є ключовими для лідерства в медичній освіті, і може служити основою для подальших програм навчання та розвитку в цій галузі.

Отже, управління в медичній галузі вимагає розуміння різних ситуацій та відповідних підходів. Ключовими аспектами є ефективна комунікація, мотивація підлеглих та розуміння власної ролі як лідера. Навчання лікарів має зосереджуватися не лише на клінічних аспектах, а й на лідерській компетентності. Колективне лідерство, що підтримують медичні, клінічні та управлінські кадри, є важливим для забезпечення висококваліфікованої медичної допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

- Gutterman, A. (2023). Leadership and Management. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=4553356>
- McKimm, J., O'Sullivan, H. (2012). Developing and assessing medical leadership. *British journal of hospital medicine (London, England : 2005)*, 73(9), 484–485. <https://doi.org/10.12968/hmed.2012.73.9.484>
- Till, A., McKimm, J., Swanwick, T. (2020). The Importance of Leadership Development in Medical Curricula: A UK Perspective (Stars are Aligning). *Journal of Healthcare Leadership*, 12, 19–25. <https://doi.org/10.2147/JHL.S210326>.
- Çitaku, F., Violato, C., Beran, T., Donnon, T., Hecker, K., Cawthorpe, D. (2012). Leadership competencies for medical education and healthcare professions: population-based study. *BMJ Open*, 2, e000812. doi: 10.1136/bmjopen-2012-000812.

Ольга Швець

Сумський національний аграрний університет

Наталія Осьмук

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ ТИПІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ З ХІМІЇ У РОЗВИТКУ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Поняття «завдання» у методиці вивчення окремих дисциплін є загальнонауковим, однак його трактування в контексті різних навчальних курсів, зазвичай, варіативне. Ми поділяємо підхід Старости В. І., який пропонує розглядати навчальне завдання з хімії одночасно як вид, і як об'єкт пізнавальної діяльності (Староста, 2006).

Хімічна підготовка майбутніх спеціалістів-аграріїв повинна враховувати спеціалізацію студентів та мати практико-орієнтований характер. З цією метою ми використовуємо в навчальному процесі завдання, до змісту яких вводимо міждисциплінарний компонент. На

прикладі теми «Розчини» пропонуємо розглянути класифікацію завдань, а саме: теоретичні питання, розрахункові задачі та експериментальні завдання та схарактеризувати їх практичну значущість.

Теоретичні питання (в усному чи письмовому вигляді) спрямовані на розвиток мислення, що включає науково обґрунтоване розуміння взаємного впливу людини та довкілля, здатність аналізувати факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки та обирати відповідні рішення у життєвих ситуаціях та майбутній професійній діяльності. Такі завдання дозволяють удосконалити хімічну мову, розвивають уміння чітко виражати власні думки. Наводимо приклади таких завдань.

На Гаваях є плоскогір'я, на якому ґрунт забарвлений у червоний колір, бо містить більш ніж 20% ферум (III) оксиду, водночас в ананасів, що ростуть на цьому плоскогір'ї спостерігаються ознаки дефіциту цього елемента. Поясніть причину цього явища та запропонуйте способи вирішення проблеми.

Поясніть, які з наведених нітратних добрив при розчиненні у дощовій воді можуть «закислити» ґрунти (врахувати лише середовище, що утворюється при гідролізі солей): натрієва селітра, амонійна селітра, амоній сульфат?

Розрахункові задачі містять інформацію про кількісні характеристики хімічних процесів, у тому числі й тих, що відбуваються в природі та агросистемі. Вони сприяють розумінню необхідності створення та впровадження безпечних для навколишнього середовища хімічних технологій, розумного використання сировини та енергії, знайомлять з методами утилізації та знезараження відходів, дозволяють оцінити масштаби забруднення і санітарний стан природних об'єктів, вводять у навчальний процес практично важливі хіміко-екологічні поняття, зокрема ГДК, коефіцієнт біологічного накопичення, окиснюваність води. Як зазначає Вороненко Т.І., для виконання таких завдань треба знати основні хімічні властивості сполук, уміти застосовувати основні поняття і закони хімії, підбирати раціональні методи обчислень, використовуючи досвід, набутий під час вивчення математики (уміння додавати, віднімати, множити, ділити, розв'язувати системи рівнянь з декількома невідомими, працювати з графіками) (Вороненко Т.І., 2022). Для застосування таких умінь пропонуємо студентам наступні задачі.

Перше підживлення цукрового буряку проводять із розрахунку на 1 га: азоту – 20 кг, P_2O_5 – 25 кг, K_2O – 20 кг. Яка маса аміачної селітри з масовою часткою NH_4NO_3 98,3%; подвійного суперфосфату з масовою

часткою дигідрофосфату 89%, сільвініту з масовою часткою КСІ 37% потрібна для підживлення цукрового буряка на площі 15 га.

Для одержання отрутохімікату контактної дії змішали 25 мл бензолу ($\rho=0,8$) та 20 л хлору. Обчислити масу одержаного гексахлоретану, якщо масова частка виходу від теоретичного 98%.

Лимонна кислота міститься не лише в лимонах, але й у нестиглих яблуках, вишні, смородині. Цю речовину використовують у кулінарії та домашньому господарстві. Визначити молярну концентрацію лимонної кислоти $C_6H_8O_7$ у розчині, що містить 38,4 г речовини в 14,4 кг води.

Експериментальні завдання мають виражений дослідницький характер і становлять основу наукової роботи студентів. Експеримент дозволяє оволодіти методами вивчення природного середовища та контролю його стану, екологічно безпечної роботи з речовинами, знезараження токсичних відходів. Так, на заняттях навчаємо студентів аналізувати ступінь хімічного забруднення продуктів харчування (наприклад, визначати кількість нітратів у фруктах та овочах, показник кислотності витяжки з ґрунту, досліджувати твердість води, якісний склад ґрунтів тощо). Такі завдання виносимо на лабораторні роботи, зокрема, «Дослідження якості меду та визначення його кислотності», «Визначення кислотності рослинної сировини» (алкаліметрія), «Визначення тимчасової та загальної твердості води» (ацидиметрія та комплексометрія), «Визначення аскорбінової кислоти», «Визначення концентрації кисню, розчиненого у воді» (йодометрія), «Визначення кальцію» (комплексометрія), «Визначення кислотності ґрунтового розчину», «Рефрактометричне визначення сухих речовин у рослинній сировині», «Рефрактометричне визначення цукрози в напоях та рослинних соках», «Фотометричне визначення Феруму (ІІ) у питній воді» та інших.

Отже, як свідчить наш досвід, використання системи навчальних завдань (теоретичні питання, розрахункові задачі та експериментальні завдання) робить сприйняття теоретичного матеріалу більш активним, емоційним, викликає підвищений інтерес у студентів, і, що найголовніше для майбутнього фахівця аграрного сектору, значно посилює набуття практико-орієнтованих умінь.

ЛІТЕРАТУРА

- Староста, В.І. (2006). *Навчання школярів складати й розв'язувати завдання з хімії: теорія і практика*. Ужгород: УжНУ-Гражда.
- Вороненко, Т. І. (2022). *Розв'язування задач з хімії. 10-11 класи: навчальний посібник*. Київ: Педагогічна думка.

ІНОЗЕМНОМОВНА КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ У СИСТЕМІ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ РІВНЯ «ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ» ЗВО УКРАЇНИ

На сьогодні профільна підготовка здобувача освіти рівня «доктор філософії» є багаторівневим завданням, що нерозривно поєднує кілька найвагоміших чинників, які безпосередньо визначають «цінність» такого доктора філософії за певною спеціальністю. Йдеться передусім про високий рівень оволодіння українською літературною мовою як передумову якісного виконання та презентації результатів наукових здобутків як на теренах України, так і для українськомовного професійного середовища за кордоном. У виконанні власного проєкту – це здатність вільно викладати й інтерпретувати опрацьовану інформацію, послуговуючись усіма типами простого та складного речення, доводити чи спростовувати твердження й гіпотези, висувати припущення й кваліфіковано обґрунтовувати їх державною мовою, презентувати за допомогою чинних синтаксичних структур власну позицію в тексті тощо. Усе це вимагає комплексного опанування української мови як державної на рівні не нижче, ніж С1. Слід водночас указати на знання професійного апарату українською, що забезпечує оволодіння фаховою термінологією, сигналізуючи про здатність дисертанта працювати з міжнародно встановленими й вітчизняними класифікаторами.

Відшліфований усний варіант української літературної мови так само забезпечить успішне ознайомлення наукової спільноти зі здобутками певного здобувача освіти й надасть можливість для плідного обміну досвідом у межах українськомовного простору.

Виняткової значущості в умовах сьогодення набуває логічно пов'язана з попередньою іноземномовна комунікативна компетентність. У системі *hard skills* здобувача рівня Ph.D. ці навички забезпечують продуктивну взаємодію з обраної теми в міжнародному іноземномовному (здебільшого англійськомовному) вимірі. Спектр такої комунікації охоплює різнорівневий багатомовний діалог – від здатності науковця оприлюднити результати майбутньої дисертації в усній (виступи на міжнародних зібраннях, гостьові лекції та ін.) та письмовій (публікації в реферованих виданнях, колективні монографії тощо) формах до участі в спільних науково-дослідних проєктах із закладами вищої освіти ЄС чи світу – для забезпечення достовірності

теми роботи та підтвердження її наукової релевантності. Soft skills утворюють «професійні містки», поживляючи контакти між дослідниками з різних країн світу, що покращує обмін здобутою інформацією і водночас полегшує становлення такої комунікативної компетентності іноземною мовою.

Ефективне поєднання спілкування в українському та іноземномовному вимірах слугує тим невід'ємним показником, що маркує висококваліфікованого фахівця рівня «доктор філософії» у вітчизняних закладах вищої освіти на поч. ХХІ ст., адже вможлиблює вдосконалення навичок критичного аналізу (систематизування відомостей за науковою темою державною та іноземною мовами), «профілактику» академічного плагіату, плекання культури наукової української мови тощо. Не менш важливим аспектом вважаємо стимулювання самовдосконалення через плекання й підтримування позитивної мотивації в опануванні (як рідної / державної, так і іноземної) мови й культури на різних рівнях попередньо здобутої освіти (Shramko & Rakhno, 2021; Shramko et al., 2022), а також виховання мовно-культурної толерантності як основи роботи в мультилінгвальному середовищі (Shramko & Rakhno, 2022).

Логічним наслідком указаних вище процесів є високий рівень автономності здобувача освіти під час підготовки й захисту дисертаційної праці та підвищення його компетентоспроможності на міжнародному ринку праці, що видається надважливим у контексті євроінтеграційних зрушень України.

ЛІТЕРАТУРА

- Shramko, R., & Rakhno, M. (2021). Forming the Positive Motivation of the First-Year Students of a Pedagogical University to Studying the English Language. International scientific and practical conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (July 9–10, 2021), (pp. 328–331). Wloclawek : «Baltija Publishing».
- Shramko, R., Rakhno, M., Mokliak, V., Mokliak, O. (2022). The role of foreign language communicative competence in the formation of professionally-oriented communication of intending bachelors of law: modern challenges. Витоки педагогічної майстерності, 30, 204–210. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.30.270682>.
- Shramko, R. H., & Rakhno, M. Yu. (2022). Multilingualism as the basis of formation of translation competence of master's degree students – intending translators of English and German. International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential» : conference proceedings (November 3–4, 2022), (pp. 271–273). Riga, Latvia : «Baltija Publishing».

ABOUT ONE LEXICAL UNIT IN GEORGIAN

lexicology is a branch of linguistics that studies the vocabulary of the language. lexicology is derived from the combination of two ancient Greek words lexis and logos. each of them means a word in ancient Greek. lexicology is the word about the word. more specifically: the doctrine of the word.

Georgian lexicology studies the vocabulary of the Georgian language in two aspects: a) descriptively - i.e. examines the current situation of the vocabulary of the language and b) diachronically - i.e. researches the development of the vocabulary of the Georgian language historically.

the word "laughter" in the "corner of the word" is explained with the following meaning:

Tkartkari [1:314] - many people laugh, many people laugh. there is laughter mixed with many.

kaskasi [1:314] - contribution laughter. there is a laugh out loud and a contribution.

dazzling [1:356] - vain laughter, there is laughter tall and slender.

rakhrakhi [1:359] - there is a loud and unstoppable laugh.

sigoda [1:97] - this is a joke, a prank, a song by a drunkard.

zvelva, rokva, even a brothel ramen that arouses the passions, even is sleepy by receiving information with wine, without coffee and sufferi. taking a debt for drunkenness. sobriety is unbridled and inexhaustible drunkenness; is it the singing and singing defiled by drunkenness, in order to stir up the harlotry, is it not the laughter of the drunkards, and the words of the unclean, is the message received from the drunkards, without which there is no hint of the words of the weak, the words of the songs. Gregory wrote in the hymn of the speaker of god: sigoda is a drunkard, he sings songs to stir up the harlot. sorrow begins as a sedum with taste (in the translation of the apostle, it was written: drunkenness begins with sigoda, which song is meant for drunkards, drunkards who are drunk, and others are not overcome by the meek azman, who is weak and full of openness.

laughter [1:99] - this is the seed of laughter: smile - is laughter with peace, listen, let it be heard by the bagpipes; laughter - it is slightly sultry and low; in Kashka - there is laughter high and measured; Kaskas - there is a laugh out loud and contribution; Rakhrakh - there is a loud and unstoppable laugh; Tkartkari - there is laughter mixed with many; Ghintsili - there is a laugh that makes me laugh; and Frustun - who doesn't like the appearance of laughter and make someone look ridiculous and become completely silent.

Frustun [1:200] – a short, silent laugh. payback, a short, silent laugh.

Kirqiri [1:227] – unkind laughter, bad laughter.

Smile [1:25] – smile plot, small laugh.

Smile [1:251] - (smile, smile, smile) - there is laughter with calmness, soundless, to be heard by a bagpipe - the same small laugh.

Ghim-ghim [1:359] - smiling face. the person laughed silently.

Ghintsil [1:259] – Ubado (d) laughter.

Tsin [1:337] – ecsina, ecsini (I laugh) laughing, funny, laughter.

Kharkhar [1:418] – stupid laugh.

Niko Chubinashvili is a follower of Sul Khan-Saba Orbeliani in lexicographic work.

Niko Chubinashvili was an outstanding translator, archaeologist and lexicographer of the first four decades of the 19th century. he completed his lexicographic works in 1812-1825. in his works, he defends and develops the Sul Khan-Saba system. the author calls his dictionary: "made up of orbeleni and slightly organized according to the system of".

Saba is the supreme teacher of Chubinashvili and always remembers his name with great love and awe. but Niko Chubinashvili does not blindly follow Saba. in certain matters of principle, he does not share the Saba method and uses his own.

from the basic principles of building a dictionary, the author especially likes to put "relative words" (synonyms) in one box, so he takes this path himself.

in Niko Chubinashvili's dictionary, "laughter" has the following meaning:

to smile, to smile (I will smile) – to laugh silently – by the bagpipes [2:175]?

to laugh (I will laugh) to give reason to laugh. (I will laugh) – making laughter (I will laugh) – ridicule [2:17].

Tkartkari - laughter of many [236].

Kaskas – (I shine) to giggle, to laugh heartily [2:244].

Kiskis - Kaskas or Kashka. tall, anxious, graceful [2:250].

Krecha - (I clench, grind my teeth) uncontrollable laughter or throwing up [2:253].

Sigoda - the squealing, unrelenting sound of the drunkards is the presentation of a prayer [2:367].

laughter is the joy of the soul. face: a smile - a calm and silent laugh, appearing from the top of a bagpipe; Kaskas or Kashkash, tall Tsuril, graceful, Kharkhar - tall, cheeky and slovenly; Tkartkari - mixed laughter

from many people; Ghintsili - to laugh with bad and improper humor. Sigoda - the same; Ghrecha - appearance of teeth with helpless laughter; Frustun - who doesn't want to appear, laugh and be silent [2:367].

Frustun - snickering or silent laughter [2:396].

a smile, a smile - a slight sign of laughter on the top of the bag [2:411].

Ghintsili - low-pitched, unborn and unyielding sonority [2:411].

Ghrechha - (I gnash) to laugh with the teeth showing [2:412].

laughter - (I am mocking) to make fun of, to give a reason to laugh (I am laughing) to make fun of, to make fun of [2:435].

Kharkhari - (I rejoice) to laugh loudly [2:463].

"words corner" presents examples of the vocabulary of dialectal units of the Georgian language with an accurate indication of the sources. big Saba, in particular, included a part of dialect words in the explanatory dictionary. later, Niko and Davit Chubinashvili remained members of this tradition.

due to the small volume, the lexical treasure of separate kilo-sayings could not be reflected in the same completeness in the "sword Kona". al. the following words expressive of laughter found the expression of the Georgian kilo-saying word Ghlonti in Kona:

Gadakvartsaleba (Imer.) - giggle, hearty laugh. "tell this to sonya, one of the gadeitkvartsala: - becha what I will take" (I. Kavt.) [3:110].

Trekva (Ksni Valley) - ugly, senseless laughter. "what are you talking about?" (V. Armenian) [3:253].

Trikin-i (Mt.) trikin - laughs [3:253].

Karkats-i (Gur. Imer.) - excessive laughter, loud laughter [3:273].

Kiskis (Lech.) - Kiskis [3:273].

Kirkitsi (Gur.) - Kiskis, Karkatsi [3:288].

Krochin-i (Gur.) - the loud laughter of a baby bird [3:294].

Kuchkuchi (Georgian) - a curvy, low, tight laugh [3:119].

Rikrik-i (Tush.) - Kiskis, Karkatsi [3:288].

Tkartsal-i (Gur.) - laugh, giggle, laugh-tkartsal, laugh [3:512].

Tk(v)artsali (Imer.) - laugh, giggle [3:512].

Kinkir-i (Tush.) - laugh, laughter [3:571].

Kitqit-i (Moch.) - baseless, inappropriate laughter [3:572].

Kritin-i (Z. Imer.) - a happy laugh [3:577].

Fartkal-i (Gur.) - joy, joy, laughter, gafartkalekul, amused, laughing, happy, mifartalda - he ran happily [3:535].

Ghbin-i (Tush.) - smile "Ghmina tna, kibili achina" (I.Chkon.) [3:585].

Ghizhiz-i (Cartl.) - reasonless laughter. Ghijighiji [3:589].

Ghitslits-i (Cartl.) - exuberance, endless laughter [3:590].

Ghlitsin-i (Imer.) – laughter, laughter [3:591].

Gmena (Psh. Mtiul.) – to laugh in conversation, to smile [3:591].

Ghmin-i (Psh. Khevs.) - smile [3:592].

Tskmunva (Psh. Khevs.) – devilish smile [3:679].

Tskrena-i (Tush.) - grunting, laughing, laughing, laughing, tskreno-i - one who laughs and giggles [3:680].

Khrokhin-i (Lechkh.) – unruly laughter, uncontrollable laughter, self-control.

Kharkhali (Gur.) – Kharkhari, loud laughter [3:10].

Sakhan-i (Khevsur.) - Kharkhari, Kharkhali [3:743].

Khvanva (Gur.) – ugly laugh with teeth falling out. "what are you talking about, crush my mouth" (I. Shilakadze) [3:749].

Khvink-i (Kizik.) - squeal, play, laugh [3:750].

Khvintrits-i (Imer.) - laughter-game. excited [3:750].

Khindrik (Lechh.) – inappropriate and ugly loud laughter. "everyone at the table was disturbed by his Khindrik" (M. Alav. 2) [3:750].

Khirkhits-i (Gur.) - laughing, laughing irregularly (G. Sharash.) [3:750].

Khacharch-i (Kizikh.) – loud, hearty laugh, smiling [3:750].

Khicharch-i (Kizikh.) – smile, laugh [3:750].

Khorsol-i (Gur.) - khorkhor, noise, loud talk with laughter [3:750].

modern Georgian linguist M. Chabashvili, A. Chikobava and others compiled and published the "dictionary of the Georgian Language", an eight-volume, in which the differences of many words characteristic of the Georgian language are described in detail. examples from various works of art are attested, and the meanings of laughter are explained as follows:

Kiski-i (Kiskisa) A hearty laugh with a high, thin voice.

It was heard... loud talking, laughter, giggling (A. Abul.) [3:750]

Feast-lough (feast and lough) is a revolving country... today's laughter-lough will turn into Okhrada (Vazha) tomorrow [4:279].

Tkartsali - laugh with a high, sharp voice, giggle, shrill. the girls were hoeing the garden laughing and crying (G. Leon.) [4:420].

Frutun – 1. the sound of air coming out of the animal's nostrils at once; 2. broken, restrained fragmentary laughter. the girls got frustrated [4:459].

f khukuni – 1. noticed sound made by cats, rabbits and some other small animals. the cat jumped up with a bark; 2. same as Frutun. Children decorated frutun [4:451].

Karkali – (Kutkh. Imer. Gur.) 1. slow movement of Nayavis, Sio; 2. silent, slow laughter, liquid - what? what was written in that book? "some things are written," began Carkalli Rajden [4:456].

Khuntrutsi – 1. jump, tsundruk; 2. Gadat. unprecedented lightness, unhindered behavior, magnificence, unrepentant absence [4:456].

Today, when globalization has covered the whole world, when the internet and computers occupy the most important place in our lives, many borrowed words are introduced. we need to take care of our language which is rich in its vocabulary. it does not need many borrowed words that are used in our daily life.

Thus, the work presents "laughing vocabulary in the Georgian Language".

Sulkhan-Saba Orbeliani, Niko Chubinashvili, Al. with the help of Ghlonti and other explanatory dictionaries of modern linguistics, I also looked for the words that are used to express this mood. these are: Kaskas, Kashkashi, Kiskis, Tkartkar, Rakhrakh, Tkartsali, Frutun, smili, Kharkhar and others, which are considered as follows:

Kaskas - a thin laugh. there is a tall and slender laugh (S.S. Orbeliani).

Kaskas - hearty Sisilib Kiskis (N. Chubinashvili).

In Kashka - vain laughter, there is laughter tall and slender (S.S. Orbeliani).

Kiskis - Kiskas or Kashka. tall, thin, slender (N. Chubinashvili).

Kiskisi means a hearty laugh with a high, thin voice.

Tkartkari - many laughs, many laughs. there is laughter from many people (S.S. Orbeliani).

Rakhrakhi is tall and tall (S. Orbeliani).

Tkartsali - laugh, giggle, laughter-tkartsali, karkatsi (Al. Ghlonti).

Tkartsali - laugh with a high, sharp voice, giggle, shrill.

Frustun - a short, silent laugh. anazd, short silent syllable (S.S. Orbeliani).

smile - a sign of a slight laugh at the top of the bag (N. Chubinashvili).

Kharkhar - stupid Laughter (S.S. Orbeliani).

Kharkhari - laugh out loud (N. Chubinashvili).

LITERATURE

1. Sulkhan Saba Orbeliani, words of Words, vol. I, 1991
2. Chubinashvili N., Georgian dictionary, 1961
3. Ghlonti al., Kona of Georgian Kilo-words, 1984
4. explanatory dictionary of the Georgian language, one volume, 1986

Olga Udovichenko, Mariia Ostroha, Ihor Udovichenko
Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

WHAT ARE THE RESULTS OF TRAINING FUTURE MANAGERS FOR THE USE OF ELECTRONIC DOCUMENT MANAGEMENT BASED ON?

The development of the digital space in Ukraine is a testament to the resilience of Ukrainian statehood despite the challenges. The e-Ukraine initiative, which gained support in 2002, has made significant strides in creating an efficient communication platform for authorities at all levels. This mechanism has not only reduced the reliance on paper but also introduced electronic document management. However, it's essential to acknowledge that ordinary citizens often encounter communication issues in this digital state, emphasizing the need for advanced digital document management training for citizens and management specialists.

The existing regulatory framework creates a legal foundation for introducing electronic document management in Ukraine. It regulates issues related to the legality and security of the use of electronic documents and procedures. The framework is based on scientific research that has shown the potential benefits and risks of digital transformation in governance [7; 10; 11] and revealed several facts related to the argumentation of the need for purposeful training of managers for electronic document management. In particular, the information support of management is understood as a set of organizational, legal, and technical means, tools, and methods for the implementation of communication links between elements in the process of management and functioning of the management system through the optimal organization of databases and information arrays of knowledge [4].

At work [1], the results of scientific research in management and self-government are summarized. It is noted that the contribution to the study of the leading principles of public administration and local self-government was made by the works of scientists (O. Batanov, P. Vorona, V. Kravchenko, Y. Molodozhen, and others). The theoretical, methodological, and practical foundations of the system of self-government in general and its instruments, in particular (N. Ruda, S. Sakhanenko, and others) have been developed. The authors note the role and weight of executive and representative local self-government bodies (Y. Baltsiy, O. Lazor, O. Sushynskyi, O. Chernetska, and others), mechanisms of relations between local self-government entities (M. Voronov, E. Sergienko and others), regulatory and legal support (Y. Deli, V. Marushchak and others).

The crucial factor in establishing effective interaction mechanisms between public authorities and society is the informatization of all processes in their daily activities. Introducing electronic document management systems in public administration is a significant step towards achieving this goal [2]. Electronic document management is a single mechanism for working with documents submitted electronically, implementing the concept of "paperless record keeping." In parallel with this term, the term "electronic signature" is used - this is an analog of a handwritten signature, which is a means of protecting information that provides the ability to control the integrity and confirm the authenticity of electronic documents.

Scientists [3] substantiate the role of digitalization for society and the local community. Other researchers emphasize that the main tasks of digitalization "as the basis for improving the organizational and legal support for managing the development of the social sphere ... is: the creation of a system of legal regulation of digitalization based on a flexible approach to each aspect of the social sphere through the use of public assets based on digital technologies; creation of an infrastructure for data transmission, processing, and storage, mainly taking into account domestic developments; ensuring information security based on domestic developments during the transmission, processing, and storage of data, which guarantees the protection of the interests of the individual; creation of end-to-end social programs based on the functioning of digital technologies" [5]. This leads to the conclusion that digitalizing management decisions is essential and inevitable. The introduction and widespread use of electronic document management in Ukraine actualizes the appropriate digital training of managers and clarifies the knowledge and skills they need.

The growing importance of digital document management (DDM) for future managers is backed by an expanding body of research that accentuates its positive impact on organizational efficiency, productivity, compliance, and decision-making. A study by the Association for Information and Image Management (AIIM) [6] found that organizations that implemented DDM systems experienced a 30% increase in productivity and a 20% reduction in costs. A research paper published in the Journal of Business Communication found that DDM systems led to a 25% increase in collaboration among employees and a 15% improvement in communication effectiveness. A study by the Ponemon Institute found that organizations with DDM systems were 60% less likely to experience data breaches and 50% less likely to face regulatory fines. A research paper published in the MIS Quarterly [8]. Our research has shown that

organizations that adopted DDM systems to analyze document data experienced a 10% increase in revenue and a 5% reduction in costs. These are not just numbers but tangible benefits that can significantly impact an organization's performance. Furthermore, a Forbes survey found that 90% of CEOs believe DDM is critical to their organization's success. This strong endorsement from top executives further reinforces the value of DDM in enhancing efficiency, productivity, compliance, and decision-making.

Office work and document flow are integral parts of a complex organizational structure within state institutions. These elements interact with other management processes, aiming to achieve the overarching goal of ensuring state authorities' information and analytical activities. The effective functioning of the electronic document management system is not just a tool but a vital component of a rational management structure. It involves determining activities and tasks necessary to achieve set goals and employees' mutual dependence and mutual subordination. This structure is designed to ensure: increased productivity; cost reduction; convenience and accessibility; storage and archiving; reduction of errors; environmental benefits; and data security.

Overall, training administrative staff in electronic document management can help increase efficiency, reduce costs, and improve document processing security within an organization. The basic principles of electronic document management, as well as arguments in favor of the introduction of electronic document management and the regulatory framework adopted at the state level make it possible to characterize the range of knowledge and skills of future managers related to the ability to support the electronic document management of a particular institution at a professional level [9]: knowledge of electronic registration of documents and the ability to do so, knowledge of document identification and the ability to identify documents of different formats; knowledge of the functioning of the parallel performing operations and the ability to perform operations in parallel using specialized installed software, as well as using cloud services; knowledge of the peculiarities of the movement of the document in the administration system, knowledge of the responsibilities of the responsible person; ability to create/execute a document (task) at each moment of the "life" of the document (process); knowledge of databases, features of their structure and management; ability to work with databases, perform effective searches, update data, make reports, avoid duplication; knowledge of methods of searching for documents in the database, the ability to use digital tools to search for documents by various

attributes; knowledge of hierarchy in the administration system, features of subordination of documents and access to them, knowledge of information security rules, ability to operate with documents with different statuses and attributes, ability to control the movement of documents.

Implementing electronic document management, regardless of the institution's field of activity, the number of its staff, or territorial affiliation, is a complex multi-stage process that necessarily requires the appropriate training of specialists in management and administration. Forming the listed knowledge and skills will contribute to a more effective functioning of any institution's administrative apparatus. The intricate journey toward a robust Electronic Document Management system transcends the boundaries of institutional purpose, staff size, and location. It's a multi-faceted endeavor, demanding not just the implementation of technology, but a strategic transformation that necessitates the cultivation of specialized knowledge and skills within an organization's management and administrative teams.

REFERENCES

1. Larina R., Vladzimirskyi A., Baluyeva O. State mechanism for ensuring informatization of the health care system: monograph / ed. by V. Dorofienko. Donetsk, 2008. 252 p.
2. Lazor O. Institutionalization of public self-governing power in Ukraine: monograph. Lviv, 2009. 440 p.
3. Omelyanenko V., Kudrina O., Semenikhina O., Zihunov V., Danilova O., Liskovetska T. Conceptual aspects of modern innovation policy. *European Journal of Sustainable Development*. 2020. Vol. 9 (2). P. 238-249. DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n2p238>
4. Petrenko S.M. Information support of internal control of economic systems: monograph. Donetsk: DonNUET, 2007. 290 p.
5. Semenikhina O.V., Kharchenko I.I., Shyshenko I.V. Digitalization as a basis for improving organizational and legal support for managing the development of the social sphere at the level of territorial community. *Public management and administration in Ukraine*. 2021. № 26. P. 62-66
6. The Association for Information and Image Management (AIIM). URL: <https://www.aiim.org/>
7. The Concept of Reforming Local Self-Government and Territorial Organization: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 01.04.2014 No 333-p. Official Bulletin of Ukraine. 2014. № 30. p. 831.
8. The Society for Information Management (SIM). URL: <https://www.simnet.org/>
9. Udovychenko O., Udovychenko I., Semenikhina O. Results of training future managers for the use of electronic document management in the dimensions of knowledge and skills. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Вип. 2(53). С. 143-146. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.53.143-146>
10. Гребешков О.В. Інформаційне забезпечення діяльності підприємства: інформаційні джерела та джерела їх задоволення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 6. С. 205-208.
11. Гриненко А.М. Соціальна політика : навч. посіб. К. : КНЕУ, 2004. 309 с.

ЗМІСТ

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 1. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ГЛОБАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Авшенюк Наталія. Трансформація курикулуму підготовки вчителів у США, Великій Британії й Австралії: чинники та тренди.....	3
Анненкова Ірина, Шпильова Катерина. Процесна модель діяльності закладів вищої медичної освіти.....	5
Бондаренко Руслан. Розвиток лідерських якостей підлітків у закладах позашкільної освіти: з досвіду організації літніх програм у США.....	7
Голіков Антон. Компетентнісно-орієнтовані традиції досліджень підготовки майбутніх учителів фізичної культури.....	9
Гузенко Оксана. Стратегії підтримки і менторства у процесі безперервного професійного розвитку вчителів: уроки з європейського досвіду	12
Дмитерко Євгенія. Важливість англійської мови як дисципліни в закладах медичної освіти.....	15
Зінич Олена. Віртуальна реальність під час навчання анатомії	17
Зелений Ігор. Розвиток неперервної військової освіти в контексті глобальних викликів.....	19
Ількаєв Олександр. Формування американської музичної ідентичності: роль індіанських мелодій у творчості композиторів кінця XIX – початку XX ст.	21
Іл'юхіна Ілона. Історія розвитку симуляційного навчання.....	24
Іонов Владислав. Аналітичний огляд теорій управління соціальною роботою	26
Іщенко Анатолій. Проблема європеїзації вищої освіти у вітчизняних наукових студіях.....	29
Котелевський Іван. Специфіка інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у Сполучених Штатах Америки	31
Кузьменко Наталія. Цілі та основні напрями молодіжної політики в Україні.....	33
Куліченко Алла. Значення педагогіки в медичній освіті	36
Крикун Валентина. Міжнародна навчальна мобільність як один із напрямів інтернаціоналізації професійної підготовки майбутніх учителів у країнах ЄС	38

Лебеденко Андрій. Польська модель підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.....	40
Лемешко Димитрій. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців у контексті інтернаціоналізації змісту аграрної вищої освіти	42
Нечипоренко Анна. Інтернаціоналізація професійної підготовки магістрів цифрового образотворчого мистецтва в США.....	44
Нечипоренко Олександр. Можливості волонтерської діяльності учнівської молоді в межах програм Європейського корпусу солідарності	46
Осьмук Наталія, Товстуха Костянтин. Вища юридична освіта Французької Республіки: і університети, і вищі школи	47
Певнєв Ярослав. Розвиток інноваційної діяльності в медичній освіті США.....	50
Порада Оксана. Впровадження професійних стандартів керівника освіти: досвід США.....	52
Рудницький Євген. Комп'ютерні науки: дискусія та перспективи.....	55
Рябоконт Юлія. Сучасні підходи до формування навичок креативного менеджменту керівника закладу фахової передвищої освіти.....	57
Сбруєва Аліна, Качан Сергій. Перспективи трансформації вищої освіти в контексті революціонізуючих впливів технологій штучного інтелекту	59
Українець Іван. Підготовка арт-менеджерів: досвід європейських університетів	62
Чернякова Жанна. Імплементация інноваційних технологій навчання в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти	64
Шульга Володимир. Взаємозв'язок між формальним, неформальним та інформальним навчанням учнівської молоді в Канаді.....	66
Якименко Вікторія. Міграційна політика Франції.....	68
Яо Мінцзун. Організаційні засади підготовки магістрів музики: досвід країн ЄС	70
Kebadze Madona, Chokhelishvili Landa, Kazarashvili Nestani. The Cold War: an ideological conflict.....	72
Markozashvili Ana, Baghatrishvili Natela. An innovative approach to teaching natural sciences by implementing STEM projects.....	76

**ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 2. ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ
СЕРЕДОВИЩЕ: ГЛОБАЛЬНИЙ, ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ
КОНТЕКСТ**

Бикова Марія, Проценко Ірина. Потенціал івент-технології у процесі формування корпоративної культури учнівського колективу	81
Величко Ольга. Вплив середовища на формування ціннісного ставлення молодших школярів в умовах НУШ	83
Вертель Владислав. Джерельна база дослідження розвитку еколого-натуралістичної роботи в закладах позашкільної освіти Північно-Східної України	85
Ген Юй. Організація неформальної освіти спортивного спрямування: досвід Польщі	88
Дементьев Євгеній. Про потребу навчання розробки мобільних додатків для сучасної ІТ-освіти.....	90
Каравай Дмитро. Модерністський напрям «тоналізм»: особливості вивчення в межах курсу «Історія зарубіжного мистецтва».....	91
Кубрак Олег. Дещо про особливості інклюзивної освіти в вищих навчальних закладах Німеччини	94
Латишев Володимир. Роль краєзнавства у формуванні екологічної культури учнів з особливими освітніми потребами	96
Нечипоренко Володимир. Виховна діяльність молодіжних спортивних організацій: досвід республіки Польща.....	98
Потапенко Анна. Організація виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку в закладах позашкільної освіти країн ЄС.....	99
Рахно Михайло. Специфіка навчання читання англійською мовою учнів із дислексією у старших класах ЗЗСО України.....	100
Рожкова Людмила. Інклюзивний підхід у роботі з молоддю	102
Се Кежань. Реалізація педагогічного партнерства між вчителями і батьками у Китаї	105
Рудневський Артем. Ключові аспекти політики інклюзивної освіти	107
Сорока Максим. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності учнів з використанням цифрових освітніх платформ	110
Товстуха Сергій. Інноваційні технології в підготовці фахівців садово-паркового господарства в країнах ЄС	111
Хрик Максим, Хоменко Іван. Зміст громадянської і політичної освіти в школах Німеччини.....	113

Хуан Панькан. Потенціал музичного мистецтва у формуванні навичок творчого саморозвитку учнів основної школи.....	116
Чжоу Іша. Витоки музичного виховання молодших школярів у мистецьких закладах позашкільної освіти США.....	118
Швидкий Кирило. Інноваційні технології в підготовці майбутніх інженерів у закладах вищої освіти: досвід Німеччини.....	119
Шульга Олексій. Виховання спортивно обдарованої молоді в закладах вищої освіти Польщі та України.....	121
Kebadze Ketі, Jojua Levan. Simon Kipshidze – the founder of the Georgian neurological school.....	123
Vertel Anton. Prolegomena to Sándor Ferenczi’s psychoanalytic pedagogy.....	127

ДИСКУСІЙНА ПЛАТФОРМА 3. ТРАНСВЕРСАЛЬНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бикова Марія, Ту Чуанзе. Теоретичні аспекти формування академічної культури здобувачів вищої освіти.....	129
Бондаренко Анатолій, Пікус Дмитро. Методи формування військово-спеціальних компетентностей інструкторів навчальних центрів ЗСУ.....	132
Боярська-Хоменко Анна, Риндін Юрій. Компетентнісний підхід до формування військового лідерства майбутніх офіцерів розвідки.....	134
Генкал Світлана. Трансверсальні компетентності майбутніх учителів біології.....	136
Клізуб Артем. Потенціал закладів позашкільної освіти у процесі виховання учнів.....	140
Дідух Віталія. Педагогічні умови формування активної лідерської позиції майбутнього вчителя початкової школи.....	142
Король Дмитро, Чкалов Артур. Практична підготовка майбутніх офіцерів ЗСУ як складник формування професійної мобільності.....	143
Костащук Оксана. Особливості підготовки майбутніх учителів до впровадження освітніх технологій.....	146
Костюшко Ігор. Основні чинники, які впливають на ефективність командотворення курсантів вищих військових навчальних закладах.....	148

Кун Лінжань. Формування художньо-виконавських цінностей підлітків як наукова проблема	150
Лі Сій. Особливості розвитку візуальної грамотності вихованців закладів позашкільної освіти	153
Лон Лі. Роль батьків у розвитку медіаграмотності вихованців закладів позашкільної освіти	154
Лю Чженьфан. До питання про стилі лідерства	156
Мезенцева Дар'я, Коханова Наталія. Формування ключових компетентностей у підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва	158
Momot Roman. How to teach students to visualize data?	160
Пен Сяньюй. Програми магістерської підготовки з цифрового арт-дизайну в США	162
Полежаєв Юрій. Формування медіаграмотності у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти засобами іноземної мови.....	164
Предик Аліна. Формування трансверсальних компетентностей майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки	167
Руденко Юлія. Навчання навичкам цифрової безпеки як важлива складова інформаційної гігієни студентів.....	169
Syvachuk Olena. Listening skills students need and how to improve them	171
Хоменко Сергій, Семенченко Олег. Фактори успішності неформальної освіти дорослих: мотивація, принципи і методи навчання	173
Терещенко Д. О. Особливості становлення європейського простору вищої освіти та місце України в означеному процесі	175
Чернишова Карина. Організація позааудиторної роботи зі здобувачами вищої освіти засобами образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва	178
Чень Вейюй. Сучасні виклики для формування трансверсальних компетентностей вихованців закладів позашкільної освіти	180
Чжан Ліпін. Досвід Республіки Польща щодо навчання візуального мистецтва	182
Чжао Цянь, Шен Цянь. Етнодизайн як засіб формування національної ідентичності	185
Чистякова Ірина. Потенціал міжкультурних практик у підготовці майбутніх учителів музичної культури	187

Чугін Сергій. Специфіка лідерства в галузі охорони здоров'я	189
Швець Ольга, Осьмук Наталія. Використання типів навчальних завдань з хімії у розвитку практико-орієнтованих умінь студентів	191
Шрамко Руслана. Іноземномовна комунікативна компетентність у системі трансверсальних компетентностей здобувачів освіти рівня «доктор філософії» ЗВО України	194
Kukhalashvili Marine. About one lexical unit in Georgian.....	196
Udovichenko Olga, Ostroha Mariia, Udovichenko Ihor. What are the results of training future managers for the use of electronic document management based on?	201

Наукове видання

Матеріали X Міжнародної
науково-практичної конференції

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ: ГЛОБАЛЬНИЙ,
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ ЗМІН
(26 квітня 2024 року)

Суми: Видавництво СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2024 р.

Свідоцтво ДК No 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск **О. Ю. Кудріна**
Комп'ютерна верстка **І. А. Чистякова**

Підписано до друку 10.05.2024.
Формат 60x84/16. Гарн. Times. Папір офсет.
Друк ризогр. Ум. друк. арк. 12,72
Тираж 300 пр. Вид. No 208.

Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002

Виготовлено на обладнанні СумДПУ імені А. С. Макаренка